

A Magyar Művészeti Akadémia Évkönyve 2013

▪ Fotók: A zsánerfotókat és az Akadémia rendes tagjainak portréit a jelzett kivételektől eltekintve az MMA készítette.

Kivételek az Arcképcsarnokban: András Ferenc, Bánsági Ildikó, Balla András, Blaskó Péter, Csíkszentmihályi Róbert, Haumann Péter, Huszti Péter, Juhász Zoltán, Kassai István, Lukácsi László, Medveczky Ádám, Mécs Károly, Miller Lajos, dr. Nagy Gábor, Normantas Paulius, Oravecz Imre, Párkai István, Petrás Mária, Reviczky Gábor, ifj. Sapszon Ferenc, Sass Sylvia, Sipos Mihály, Skardelli György, Szabados Árpád, Szabó Dénes, Szatyor Győző, Szokolay Sándor, Tardy László, Tornai József, Török László, Turányi Gábor, Varga Péter, Vargha Mihály, Zoboki Gábor, Zsigmond Vilmos.

A posztumusz tiszteleti tagok portréit a jelzett kivételektől eltekintve Lugosi László készítette.

Berki Viola, Határ Győző, Sinkovits Imre – MTI; Károly Amy – Geleta László; Lászlóffy Aladár – Szócs Gyöngyi; Somogyi József – Ruska Judit; Pierre Vago – családi kép.

© Magyar Művészeti Akadémia, 2014

- Szerkesztette: Cseresnyés Márk
- A kötetet tervezte: Árendás József / ár&ás Bt.

*A Magyar
Művészeti
Akadémia
Évkönyve*

2013

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Budapest, 2014

NAPLÓ 2013

- 2013 főbb akadémiai eseményei kronológiában 8

TALÁLKOZÁSOK a Kecse utcában

- A 2013. évi klubestek programlistája kronológiában 28

BESZÉLGETÉSEK ...az Akadémiáról

- **ÉPÍTKEZÉS**
Beszélgetés Kucsera Tamás Gergely főtitkárral a köztestületi működés elmúlt esztendejéről 34
- **DÁVID KATALIN, A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA ÉLETMŰDÍJASA**
Dávid Katalin művészettörténész, aki átélt csaknem egy évszázadot 35
Dávid Katalin 90 – Születésnap köszöntés 38
- **AZ ORGANIKUS GONDOLKODÁS SZOCIÁLIS GONDOLKODÁS**
Beszélgetés Dévényi Sándor építésszel az építész társadalmi felelősségéről, és az MMA szerepéről 43
- **HARIS LÁSZLÓ, EGY BOLDOG ÉS SZERENCSES EMBER 49**
- **KIÚT A KÁOSZBÓL**
Rövid helyzetértékelés Dubrovay Lászlóval 53
- **MAGAS KÖVETELMÉNYEK**
Marton Éva feladatokról, munkáról, tervekről 54

BESZÉLGETÉSEK ...a művészetről

- **A KÁOSZ ELRENDEZÉSE**
Beszélgetés Buda Ferenc költővel 56
- **EŐSZE LÁSZLÓ ZENETÖRTÉNÉS 90 ÉVESI 57**
- **NEM PILLANATVADÁSZ**
Kunkovác László az etnofotográfiáról, küzdelmeiről 60
- **„SAJÁT AKADÉMIAI FELVÉTELEMET TARTOM PÁLYAFUTÁSOM LEGKIEMLEKEDŐBB ELISMERÉSÉNEK”**
Beszélgetés Marosi Miklós építésszel kórházépítészetről, külföldi és hazai megbízásairól 62
- **MANAPSÁG NEHÉZ FIATAL ÉPÍTÉSZNEK LENNI**
Beszélgetés a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatába 2013-ban felvett, Tima Zoltán építésszel 75
- **KÖZÖSSÉGHEZ TARTOZNI**
Sipos Mihály – 40 éves a Muzsikás 78
- **CSUDÁLATOS VILÁG**
Petrás Mária a hagyományok közvetítéséről 79
- **TISZTÁZATLAN FOGALMAK**
Szentkirályi Miklós Béla műhelyitkai 81
- **BARÁTH FERENC, A SZÍNHÁZI PLAKÁTTERVEZÉS MŰVÉSZE**
Portré és beszélgetés az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának 2013-as díjazottjával 84

ESEMÉNYEK, DOKUMENTUMOK

- KATONA SZABÓ ERZSÉBET BŐR- ÉS PAPÍRKOLLÁZSAI
Dvorszky Hedvig művészettörténész megnyitó beszéde – 2013. május 25. **92**
- KORTÁRS ÖTVÖSMŰVÉSZET, 2013
Dvorszky Hedvig írása a IX. Ötvösművészeti Biennáléről és Az ötvösművészet az építészet társművészete című konferenciáról – 2013. szeptember 12. **94**
- SUPKA MAGDOLNÁRA EMLÉKEZVE
Kernács Gabriella beszéde – 2013. október 21. **98**
- ÜNNEPI HANGVERSENY AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC 57. ÉVFORDULÓJÁN
Dévényi Sándor köszöntője – Pécs, 2013. október 23. **100**
- BARTUSZ GYÖRGY KÖSZÖNTÉSE
Szakolczay Lajos: A modern én-kép mint katedrális – 2013. október 30. **101**
- LANTOS FERENC ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSA
Keserü Katalin megnyitó beszéde – 2013. december 13. **102**
- AMRITA SHER-GIL ÉS A MAGYAR-INDIAI MŰVÉSZETI KAPCSOLATOK KONFERENCIA
Balog Zoltán miniszter köszöntője – 2013. november 4. **104**

IN MEMORIAM

- ÁG TIBOR (1928–2013) **106**
- HALMOS BÉLA (1946–2013) **109**
- KISS DÉNES (1936–2013) **112**
- MARSALL LÁSZLÓ (1933–2013) **114**
- MORELL MIHÁLY (1911–2013) **116**
- SZOKOLAY SÁNDOR (1931–2013) **119**

ARCKÉPCSARNOK

- A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjai **124**
- A Magyar Művészeti Akadémia levelező tagjai **140**
- A Magyar Művészeti Akadémia pártoló tagjai **140**
- A Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagjai **141**
- A Magyar Művészeti Akadémia néhai tagjai **141**
- A Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagjai **142**
- A Magyar Művészeti Akadémia Elnöksége **146**
- A Magyar Művészeti Akadémia Felügyelő Testülete **146**
- A Magyar Művészeti Akadémia művészeti tagozatainak vezetői **147**
- A Magyar Művészeti Akadémia Titkárságának köztisztviselői és munkatársai **147**
- A Magyar Művészet folyóirat szerkesztősége **151**

Nemcsak a nagy népeknek az ereje, de a fontos intézmények hatékonysága is sok tekintetben attól függ, hogy mindennapi életének jellemzője a folytonosság. Intenzív és gazdag tartalmú belső életet élni és az épülés/építés tennivalóit okosan végezni ugyanis aligha lehetséges az örökös újrakezdések zaklatott körülményei között.

Az Akadémia a 2013-as évben – s ezt örömmel írom le – már az állandóság jegyeit mutatta. Bár még mindig számtalan olyan szakmai és hivatali teendő van, amely először fordul elő gyakorlatunkban, s megoldásuk nem történhet meg rutinból, de már jó jelei fedezhetők fel az állandóságnak. A tagozati élet megélénkült, szakbizottságaink felálltak, az Akadémia taglétszáma csaknem teljessé vált.

Változatlanul nélkülözhetetlenek és érdekesek a Kecske utcai „Szerda Esték” rendezvényei, a Vigadó épülete felújításának közeledő befejeződése pedig – a következő évek sokféle művészeti programjának tervezésekor – színvonalas meglepetéseket jeleznek előre. Mindezeket az tette lehetővé, hogy kiépült a szükséges hivatali apparátus, meggyőző volt a költségvetés stabilitása, és annak jelei is láthatóak, hogy az egyesületi lét korábbi „drukker” alapállása lassan a „résztvevő” gondolkodási módjának megerősödését ígéri. Szándékaink szerint az évkönyvből kiolvashatók mindezek legérdekesebb momentumai.

Köszönet érte az Akadémia tagjainak, hivatali munkatársainak, rendezvényeink szervezőinek, és a bennünket megtisztelő vendégeinknek.

Szomorúan és nagy hálával gondolunk azokra a tagjainkra, akik életükben műveik szellemét és értékeit adták a közös sikerekhez és ezután onnan a Távolból erősítenek bennünket az Akadémia – általuk is vágyott – szerepének méltó betöltésében.

Az évkönyv mindezekért nemcsak beszámoló olvasmány és kötelező számadás, hanem egy olyan „révkönyv” is, amely mindannyiunkat segít eligazodni a Magyar Művészeti Akadémia hajózási útvonalán.

Prof. emeritus Fekete György

Napló 2013

2013

2013. január 8. Szemadám György és Kuti Dénes Kuszto Endrénél (középen)

2013. január 18. Csáji Attila az Oelschlager-Öry Lajos könyvbemutatóján Kassán

2013. január 22. A magyar kultúra napi ünnepség az Uránia Filmszínházban

• Január

8. A Magyar Művészeti Akadémia elnöki különdíjban részesítette Kuszto Endrét, az erdélyi Szovátán élő grafikus, festőművészt. A díjat sokoldalú, elhivatott életpályájának elismeréseként Fekete György nevében Szemadám György, a Képzőművészeti Tagozat vezetője adta át Szovátán.

10. „Az iparművészet, mint érték” címmel került sor szakmai konferenciára a Duna Palotában.

14. 2013-ban is folytatódott az MMA „53 magyar film” elnevezésű vetítéssorozata az Uránia Nemzeti Filmszínházban. A nyári szünetet leszámítva a sorozat filmjei hétfőnként 18 órai kezdettel peregtek a mozi Fábri termében, a vetítéseket ezúttal is filmklubszerűen előadások, beszélgetések követték Gelencsér Gábor filmesztéta és Pintér Judit filmkritikus moderálásával.

18–20. Csáji Attila alelnök vezetésével MMA-delegáció utazott Kassára, hogy egyeztessen azoknak a partnerintézeteknek a vezetőivel, akikkel az EKF 2013 – Kassa rendezvénysorozathoz kapcsolódva az MMA együtt tud működni programjainak megvalósításában. Az Európa Kulturális Fővárosa megnyitó előestéjén az MMA támogatásával Oelschlager-Öry Lajos monográfiájának bemutatóját tartották a kassai Kelet-szlovákiai Képtárban.

21. Wehner Tibor: Kő Pál, magyar szobrász című kötetének ünnepélyes bemutatóját tartottuk a Budavári Palotában.

22. A magyar kultúra napja alkalmából a Magyar Művészeti Akadémia ünnepi estét tartott az Uránia Nemzeti Filmszínház dísztermében. A színpadon ott volt Sára Ernő plakátja is, amit „A Magyar Kultúra Napjának” 1992-es indulására tervezett. Fekete György köszöntője után az esten ünnepi beszédet mondott Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere, a rendezvény védnöke is. Az MMA Zenemű-

vészeti Tagozatának ünnepi koncertjét a Budapesti Vonósok adták Botvay Károly vezetésével. A koncert-program akadémiai tagok – Szokolay Sándor, Balassa Sándor, Dubrovay László, Reményi Attila és Tóth Péter – darabjaiból állt össze.

▪ Jovián György kapta az első, Jakobovits Miklós nagyváradi képzőművészről elnevezett díjat.

29. Az MMA elnöksége döntött arról, hogy Nemzeti Előadó-művészeti Érdekegyeztető Tanácsba Császár Angelát, a Magyar Ösztöndíj Bizottságba Dévényi Sándort delegálja.

31. Az MMA Színházművészeti Tagozata az Akadémiából távozó Szakonyi Károly helyére Marton Éva operaénekest választotta meg tagozatvezetőjének.

▪ A megalakult Hungarikum Bizottságban Zelnik József alelnök képviseli a Magyar Művészeti Akadémiát.

▪ Február

8. A Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége az MMA főtámogatásával hirdetett fotópályázatot Fehéren::Feketén – Felelősen a cigány–magyar együttélésről címmel.

23. A nyíregyházi Cantemus kórus és a Magyar Művészeti Akadémia közös rendezésű hangversenyen köszöntötte a 80 éves Kocsár Miklóst.

▪ Kassa után Miskolcon volt látható az MMA-támogatású, Öry Lajos építész munkáiból összeállított kiállítás. A tárlat később több nagyvárosba is el látogatott.

25. A 2008-ban elhunyt Gyurkovics Tibor tiszteletére emlékestet tartott a Magyar Művészeti Akadémia és a Digitális Irodalmi Akadémia a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

26. Páll Lajos emlékét idézte meg a Sóvidék (Erdély) című irodalmi, zenei est a PIM-ben.

28. EKF 2013 – Kassa: megnyílt a kassai ROVÁS és

a Magyar Művészeti Akadémia Prutkay Péter Dobozolt kor-képek című kiállítása.

▪ Március

13. Az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra emlékező ünnepi délután után a Duna Palotában vehették át a tagozatvezetőktől köztestületi-akadémiai díszokleveleiket a Magyar Művészeti Akadémia rendes és levelező tagjai, valamint néhai és posztumusz tiszteleti tagjainak hozzátartozói. A díszoklevelet Árendás József tervezte. A gálaműsorban a 2012-ben megrendezett Fölszállott a páva című népzenei és néptánc vetélkedőn az MMA különdíjait elnyert előadók léptek fel.

2013. február 23. Szabó Dénes a Cantemus kórust vezényli Kocsár Miklós 80. születésnapja tiszteletére

2013. március 13. Ünnepi műsor a Duna Palotában

2013. március 25. Ács Margit a Magyar Művészeti Akadémia konferenciafüzeteinek hivatalos bemutatóján

2013. március 26. Ágh István köszöntése a Petőfi Irodalmi Múzeumban

2013. március 13.
Marton Éva adja át
akadémiai díszoklevelét
Kubik Annának

Az ünnepséget megelőző elnökségi ülésen részt vett dr. Klinghammer István professzor, felsőoktatásért felelős államtitkár, valamint Halász János, kultúráért felelős államtitkár is.

14. Akadémiánk több tagja kapott magas állami díjat és kitüntetést. Kossuth-díjat kapott: Dubrovay László, Kalász Márton és Tornai József. Széchenyi-díjat: dr. Eősze László, dr. Halmos Béla, Marosi Miklós. A Magyar Érdemrend középkeresztjét csillaggal: Csete György, Erdélyi Zsuzsanna, Jankovics Marcell. A Magyar Érdemrend középkeresztjét: Béres Ilona, Ferencz István, Mezey Katalin. A Magyar Érdemrend tisztikeresztjét Albert Gábor, lovagkeresztjét Jakabovits Márta.

25. Az Országos Idegennyelvű Könyvtárban mutatva be a Magyar Művészeti Akadémia az elmúlt másfél évben rendezett konferenciáinak anyagából készült köteteket. A Magyar Művészeti Akadémia konferenciafüzetei néven futó kiadványsorozat első öt füzetét: *Páskándi Géza – Emlékkonferencia; II. Czuczor-Fogarasi-emlékkonferencia; Nagy Gáspár – Emlékkonferencia; Tormay Cécile-emlékkonferencia* és a Jókai Anna-konferenciáról készült kötet: *Életünk az életmű tükrében. Konferencia Jókai Anna 80. születésnapja tiszteletére.*

26. Ágh István költő 75. születésnapjának közös ünnepséget tartotta a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar Művészeti Akadémia, a Magyar Írószövetség, a Nap Kiadó és a Digitális Irodalmi Akadémia.

27. A Magyar Művészeti Akadémia Építészeti tagozatának munkacsoportja Nagy Ervin országos főépítész által összehívott Építész Kerekasztal keretein belül összeállította Magyarország építészpolitikájának, a magyar építészeti stratégiának szövegtervezetét.

• Április

5–6. Az MMA Népművészeti, Néprajzi Tagozata Bánszky Pál és Galánfi András javaslatára konferenciát szervezett Kisgyőrbe, a tagozat távlati lehetőségeinek, feladatainak megvitatására, programjainak kidolgozására. A cím („Az FNS reinkarnációja”) a hajdani Fiatalok Népművészeti Stúdiója törekvéseinek, szemléletének folytatására, a Népművészeti, Néprajzi Tagozat felelősségére utal.

7. A „Visegrád – Képek egy közép-európai együttműködés történetéből” című dokumentum-kiállítás is látható volt a Visegrádi Egyezmény tiszteletére a Budapesti Tavasz Fesztivál zárónapján.

7–8. EKF 2013 – Kassa: Márai Sándort állt annak a programsorozatnak a középpontjában, amely Dárday István és Szalai Györgyi Minden másképp van – Márai címmel dokumentum-játékfilmjének vetítésével kezdődött a Magyar Művészeti Akadémia és a kassai Thália Színház közös kétnapos eseményeként, amelyen Csáji Attila alelnök mellett számos akadémikus részt vett.

Április 8-án a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi estjével folytatódott a „Tisztelet Márainak, tisztelet Kassának – a Magyar Művészeti Akadémia Európa Kulturális Fővárosában” címmel egy nappal korábban megkezdett rendezvény.

10. Bogyay Katalin, Magyarország UNESCO-nagykövete, az UNESCO közgyűlésének elnöke látogatást tett a Magyar Művészeti Akadémián, ahol megbeszélést folytatott Fekete György elnökkel és dr. Kucsera Tamás Gergely főtthkárrel.

12. Megjelent a Magyar Művészeti Akadémia 2013. évi pályázati felhívása. Az MMA ennek részleteit sajtótájékoztatón is ismertette. E szerint: művészeti könyv- és folyóirat-kiadások támogatására 50 millió forint, művészeti programok (pályázati alapok) támogatására 110 millió forint állt rendelkezésre.

22. Az Irodalmi Tagozat ünnepi estet tartott Weöres Sándor születésének századik évfordulója alkalmából a Petöfi Irodalmi Múzeumban. A rendezvényt Dubrovay László, az MMA Zeneművészeti Tagozatának vezetője nyitotta meg.

2013. április 8. Móser Zoltán, Mács József és Lászlóffy Csaba az Akadémia irodalmi estjén, Kassán

2013. április 7. Dárday István és Szalai Györgyi az MMA kassai rendezvényén

2013. április 9. Bogyay Katalin UNESCO-nagykövetet és Fekete György

2013. április 7. Tablódokumentum-kiállítás a „Jubilate Visegrád” programsorozat részeként

2013. április 22. Szőnyi Erzsébet és Dubrovay László a Weöres-esten

2013. április 27–28. Tóth Tibor Pál a kardosfői konferencián

2013. április 30. Ágh István, Mezey Katalin és Kiss Benedek, születésnapjükhöz

2013. április 23. Baán László miniszteri biztos egyeztet az Akadémia vezetésével

23. EKF 2013 – Kassa: megnyílt Stefanovits Péter képzőművész Átutazás című kiállítása a kassai Rovás Galériában. Ugyanitt Orosz István Az enyészpont kijelölése című tárlata is látható volt.

27–28. A hazai iparművészet és tervezőművészet helyzete és jövője címmel rendezett konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozata Kardosfőn. A tervezésoktatás napi gyakorlatában működő, prominens személyiségek tartottak előadást a magyarországi felsőoktatási intézmények képzéseit ismertetve. A konferenciával a tagozat célja az volt, hogy helyzetelemzést és eszmecserét kezdeményezzen az iparművészet, tervezőművészet, formatervezés területéről a szakma nagy tapasztalattal és jelentős életművel rendelkező idősebb akadémikusai és a fiatal, pályakezdő generáció között.

29. A Magyar Írószövetség és a Magyar Művészeti Akadémia rendezésében Móser Zoltán: Magányterület című fotókiállítását Szentmártoni János, az Írószövetség elnöke nyitotta meg.

30. Az MMA Irodalmi Tagozata a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartotta Ágh István, Mezey Katalin és Kiss Benedek születésnapjükhöz köszöntését és vers-estjét.

▪ Május

2–4. Csáji Attila alelnök Párizsban járt hivatali úton, ahol látogatást tett az UNESCO-nál, a Párizsi Magyar Kulturális Intézetnél és megbeszélést folytatott a Cité Internationale des Arts igazgatójával, Jean-Yves Langlais-val, az MMA részére állandó műterem esetleges bérletéről.

3. Az MMA Irodalmi Tagozata posztumusz tiszteleti tagja, Hubay Miklós Kossuth-díjas drámaíró és műfordító 95. születésnapja apropóján „Tanácskozás az életműről” címmel portréfilm- és dokumentumfilm-vetítésekkel egybekötött emlékkonferenciát rendezett a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Az eseményhez kapcsolódva a debreceni Csokonai Színház művészei május 6-án Hubay Miklós Elnémulás című darabjának stúdióváltozatát adták elő – szintén a PIM-ben.

▪ A Farkasréti temetőben felavatták Cserny József iparművész, ipari formatervező, az MMA posztumusz

tiszteleti tagja síremlékét. Az eseményen Keserü Katalin művészettörténész mondott méltató beszédet.

13. Finta József és Ferencz István kezdeményezésére Budapest fejlődésének lehetséges irányairól rendezett konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata a KOGART Házban. „A múlt jövője” címmel folytatott eszmecsere a remények szerint hozzájárul egy hosszú távú Budapest-koncepció kidolgozásához.

17. Az Irodalmi Tagozat Csíkszeredában tartott kihelyezett tagozati ülését, amelynek helyszínét a Székelyföld kulturális folyóirat szerkesztősége biztosította.

20. A Magyar Művészeti Akadémia kiemelt rendezvényeként került sor a MOM Kulturális Központban Erkel: István király című művének, az eredeti opera oratorikus előadására, amely a bemutató éve (1884) óta ebben a formájában most először volt hallható.

21. Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke bejelentette, hogy a 2014-es Ybl-bicentenáriumi szervezésében és lebonyolításában az akadémia is szerepet vállal.

23. A 101 éve született Bozzay Dezső ipari formatervező, építőművész egykori lakóházán, a Budapest, VI. Bajza utca 8. szám alatt avatta föl a művész emléktábláját és helyezett el koszorút Fekete György, az MMA elnöke és Juhász Gábor, Erzsébetváros alpolgármestere.

▪ EKF 2013 – Kassa: Haris László fotóművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja színes és fekete-fehér panorámaképeiből nyílt kiállítás a kassai Rovás Galériában.

29. Az elnökség tagjai meghallgatták és támogatták Dárdai István tagozatvezető előterjesztését a Szóts István Mozgóképfilm Műhely létrehozásáról.

31. Rendes évi közgyűlést tartotta a Magyar Művészeti Akadémia a Dürer Rendezvényházban.

A közgyűlés résztvevőit Halász János kultúráért felelős államtitkár köszöntötte, előzetes programként pedig Szentkirályi Miklós Béla akadémikus A restaurátorművészet titkai címmel tartott előadást.

Az elnökség és a tagozatok beszámolójának meghallgatása után elfogadták a 2013-as évi költségvetést, és a közgyűlés megvitatta az MMA köztestületének társadalmasítására, az akadémikus tagság jogállásának egységesítésére és művészetelméleti szakemberek akadémikussá választása törvényi lehetőségének megteremtésére vonatkozó előterjesztést.

A közgyűlés döntött a Magyar Művészeti Akadémia díjairól és ösztöndíjrendszeréről. A Magyar Művészeti Akadémia által alapított elismerések az egyes művészeti területeken végzett kiemelkedő, illetve tartósan magas színvonalú tevékenységért adományozhatók. Az előterjesztés szerint az MMA közgyűlése által adományozandó köztestületi állandó díjak a következők: Magyar Művészeti Akadémia Életműdíja, Magyar Művészeti Akadémia Nagydíja, Magyar Művészeti Akadémia Aranyérme, Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Írói Díja, Magyar Művészeti Akadémia Kovács Flórián-emlékérmé. A szabályozás rendelkezik az egyes művészeti tagozatok által adományozható művészeti tagozati díjakról is.

2013. május 3. Cserny József síremlékének avatója

2013. május 6. Hubay Miklós: Elnémulás című darabjának előadása

2013. május 13. Fekete György és Marosi Miklós a Budapest-konferencián

A közgyűlés döntött a Művészeti ösztöndíj és a Fiatal művészek ösztöndíja elnevezésű ösztöndíjak létrehozásáról. Az előbbire a 40 év fölötti művészek, művészetelméleti szakemberek, az utóbbira a 20–40 év közötti fiatal alkotók, kutatók pályázhatnak. A Magyar Művészeti Akadémia által alapított ösztöndíjak célja az egyes művészeti területeken kiemelkedő műalkotások, művészetelméleti, kultúrtörténeti kutatások létrehozatala, valamint ezen területek fiatal tehetségeinek támogatása, szakmai tehetséggondozása.

A közgyűlés új rendes és levelező tagokat választott tagjai sorába. Rendes tagok: Építőművészeti Tagozat: Zoboki Gábor, Rudolf Mihály, Ferencz Marcel, Tima Zoltán. Film- és Fotóművészeti Tagozat: Tóth György, Jelenczki István, Normantas Paulius. Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat: Hauser Beáta, Ambrus Éva, Kókay Krisztina, Németh János, Szunyoghy András. Irodalmi Tagozat: Kodolányi

2013. május 22. Haris László kiállításának megnyitója Kassán

2013. május 17. Az MMA Irodalmi Tagozata a Székelyföld szerkesztőségében

2013. május 31. Közgyűlés

Gyula, Tóth Erzsébet, Oláh János, Serfőző Simon, Iancu Laura. Képzőművészeti Tagozat: Prutkay Péter, Véssey Gábor, Elekes Károly, Benedek György, Vargha Mihály, Szócs Miklós TUI. Népművészeti, Néprajzi Tagozat: Petrás Mária, Halmos Béla, Kékeddi László, Stoller Antal. Színházművészeti Tagozat: Bérés Ilona, Császár Angela, Csikós Attila, Király Levente, Kiss Csaba, Kiss B. Atilla, Nagy Viktor, Oberfrank Pál, Ráckevei Anna, Rátkai Erzsébet, Sass Sylvia, Tordai Hajnal. Zeneművészeti Tagozat: Devich János, Ittész Mihály, Kassai István, Kocsár Balázs, Kollár Éva, Kovács Zoltán.

Levelező tagok: Építőművészeti Tagozat: Skardelli György, Turányi Gábor, Bogos Ernő, Golda János, Salamin Ferenc, Szűcs Endre. Film- és Fotóművészeti Tagozat: Zsigmond Vilmos, Olasz Ferenc, Szalai Györgyi, Török László, András Ferenc. Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat: Forintos Kálmán, Lukácsi László, Sára Ernő, Hefkó Mihály, Molnár Imre, Varga Péter. Irodalmi Tagozat: Dr. Nagy Gábor, Ferdinandy György, Szentmártoni János, Oravecz Imre. Képzőművészeti Tagozat: Szabados Árpád, Szurcsik József, Csíkszentmihályi Róbert, Barabás Márton. Népművészeti, Néprajzi Tagozat: Eredics Gábor, Vajda László, Szatyor Győző, Mihályi Gábor, Sipos Mihály, Juhász Zoltán. Színházművészeti Tagozat: Szarvas József, Zsuráfszky Zoltán, Mécs Károly, Bede Fazekas Csaba, Juronics Tamás, Jánoskúti Márta, Pregitzer Fruzsina, Miller Lajos, Bánsági Ildikó. Zeneművészeti Tagozat: Párkai István, Vashegyi György, Tardy László, Bogányi Gergely. A Magyar Művészeti Akadémiának 2013. június 1-jén 236 rendes és 49 levelező tagja volt.

• Június

2. 102. életévében elhunyt Morell Mihály filmművész, képzőművész, számtalan magyar filmalkotás vágója, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

3. A Uránia Nemzeti Filmszínház kávézójában került bemutatásra az Ember a havason – Szóts István 100 című centenáriumi emlékkönyv.

5. A Magyar Művészeti Akadémia és a kassai Thália Színház szervezésében nagy sikerrel mutatták be a Bánk bán című zenés történelmi opera-filmdrámát Kassán. Czajlik József, a Thália Színház igazgatója és Csáji Attila, az MMA alelnökének köszöntője után Magyarország kassai főkonzulja, Czimbalmosné Molnár Edit mondott megnyitó beszédet. A filmvetítés előtt Tarján Tamás irodalomkritikus beszélgetett Káel Csabával, a film rendezőjével, Marton Évával és Kiss B. Atillával, a film főszereplőivel és Csikós Attila jelmeztervezővel.

12. A kormány elfogadta, hogy a Magyar Művészeti Akadémia elhunyt rendes és levelező tagjainak hozzátartozói is havi ellátást kaphatnak a köztestülettől. A Magyar Művészeti Akadémia által folyósítható hozzátartozói ellátások összege megegyezik a Magyar Tudományos Akadémia által folyósított hozzátartozói ellátások mindenkorai összegével.

13. Egy hónapon át, június 13. és július 14. között 25 tervező – köztük Mészáros Éva és Katona Szabó Erzsébet – 50 öltözékét mutatták be a milánói divatnegyed szívében lévő történelmi múzeumban, a Palazzo Morandóban. A Pentatónia címet viselő kiállítást dr. Kucsera Tamás Gergely, a Magyar Művészeti Akadémia főtitkára nyitotta meg. Június 25-én divatbemutató is kapcsolódott az eseményhez.

17–21. A Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozata Erdélyben tartotta meg kihelyezett tagozati ülését, amelyen a tagozat székelyföldi művészei, Bocskay Vince (Szováta), Hunyadi László, Kuti Dénes (Szováta), Vargha Mihály, Vinczeff László (Sepsiszentgyörgy) és Haáz Sándor (Szentegyháza) is részt vett, az Atyhán rendezett (röp)kiállítás megnyitóján pedig Kusztos Endre is csatlakozott a társasághoz. A más tagozatokból is verbuválódó akadémikusok a tagozati ülés mellett szakmai programokon, múzeum- és templomlátogatásokon vehettek részt az egyhetes erdélyi kiránduláson, és megemlékeztek az MMA néhai tagja, a korondi Páll Lajos sírjánál is.

2013. június 13. Ferencz István és Dévényi Sándor az Építőművészeti Tagozat egyik ülésén

2013. június 3. Sára Sándor a Szóts István-könyv bemutatóján

2013. június 21. A Képzőművészeti Tagozat erdélyi kirándulásának résztvevői, Szováta

2013. június 20. Marton Éva tagozati köszöntése

2013. június 21. Az Amrita Sher-Gil tabló- és kerítéskiállítás megnyitója

2013. július 17. Szarvas József Viszákon

18. A Magyar–Olasz Évad részeként a Magyar Művészeti Akadémia és a Budapesti Olasz Kultúrintézet kultúrtörténeti konferenciát tartott Magyar írók Olaszországban – Otthon vagy átutazóban címmel.

▪ Szobrot állított Mosonmagyaróvár Gyurkovics Tibornak, az MMA posztumusz tiszteleti tagjának. Zsin Judit szobrászművész bronzalkotását a Gyurkovics-emlékszobát is őrző Cselley-ház előtt állították fel.

20. Bensőséges ünnepségen köszöntötte az Elnökség és az MMA Színházművészeti Tagozata Marton Éva operaénekest, tagozatvezetőt 70. születésnapja alkalmából.

▪ A 100 éve született Weöres Sándor tiszteletére rendezett ünnepi irodalmi estet az Irodalmi és a Zene-művészeti Tagozat a Duna Palotában „Rejtőzködnöm nem lehet” címmel. Az est szerkesztője Mezey Katalin tagozatvezető volt.

21. Életének 78. életévében elhunyt Kiss Dénes József Attila-díjas magyar író, költő, műfordító, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

▪ Ötven óriási méretű tablón mutatta be az indiai modern festészet megújítójaként számon tartott, indiai–magyar festőművész életét az Amrita Sher-Gil nyomában című kiállítás. A Nemzeti Múzeum kerítésén elhelyezett tablókiallítást Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke nyitotta meg, rendezője Keserő Katalin művészettörténész. Az eseményen ott volt és beszédet tartott Öccellenciája Gauri Shankar Gupta, India magyarországi nagykövete.

23. Kecskeméten befejeződött a 11. Kecskeméti Animációs Filmfesztivál (KAFF). A legjobb televíziós sorozat díját Gyulai Líviusz kapta (Egy komisz kölyök naplója / Fifi).

▪ Székelyudvarhelyen Fekete György jelenlétében leplezték le Sütő András első erdélyi portrészobrát, Zavaczky Walter alkotását.

25. Elhunyt Marsall László költő, az MMA rendes tagja.

• Július

5. Megtartotta alakuló ülését az elnöki bizottságként életre hívott Szóts István Mozgókép Műhely. A testület szakmai vezetője Gulyás János lett. A Műhely feladata a filmes dokumentáció előkészítése az MMA-n belül.

A Portrébizottság tagjai: Fekete György elnök, Gulyás János alelnök, Dárday István, Lugossy László és Móser Zoltán. Az akadémikusi portréfilmek készítésére a tagozatvezetők javaslatát figyelembe véve a Műhely tesz javaslatot, a filmek gyártását folyamatosan figyelemmel kíséri és szakmailag kontrollálja.

10. A Magyar Művészeti Akadémia és a visegrádi Szent György lovagrend szervezésében Visegrádon mutatták be a Visegrád 1335–1991–2013 című kiállítást. A bemutató apropóját az adta, hogy július 1-jén hazánk vette át a V4 elnökségét. A tablókiallítás később több külföldi városba is ellátogat.

12. A Collegium Hungaricumok vezetőinek Balassi Intézetben megrendezett konferenciáján Csáji Attila alelnök képviselte a Magyar Művészeti Akadémiát.

15. Amrita Sher-Gil életét és alkotásait mutatta be a születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett kiállítás a balatonfüredi Vaszary Villában.

18. Elhunyt Halmos Béla Széchenyi-díjas népzeneész, népzenekutató, előadóművész, a táncházmozgalom egyik elindítója, az MMA rendes tagja.

23–28. A XXIV. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen az Informatika a Társadalomért Egyesület Hagyományörzés és kultúra az interneten című kerekasztal-beszélgetésén részt vett dr. Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtítkára is. A rendezvényen a Magyar Művészeti Akadémia Tordai Hajnal és Juhász Tibor Nemzeti Színházról szóló épülettörténeti kiállításával képviseltette magát.

▪ Augusztus

5–10. A Néprajzi Tagozat a Szülőföldünk Nádudvar Öröksége és Jövője Alapítvánnyal együttműködésben szervezett népművészeti táborát Nádudvaron, jelentősebb részben határon túli fiatalok számára.

6. A Muzsikás együttes – Sipos Mihály (az MMA tagja), Hamar Dániel, Éri Péter, Porteleki László – a Sziget Fesztivál nulladik napján nagyszabású jubileumi koncerten ünnepelte negyvenedik születésnapját. A Káel Csaba rendezte koncerten számos hazai és külföldi zenészbarát is fellépett.

14–16. Eltiltva és elfelejtve II. – A hallgatás és elhallgattatás évei a magyar irodalomban (1965–1990) tematikával tartották a 41. Tokaji Írótábor találkozót.

19. Szent István napja, az államalapítás ünnepe alkalmából állami kitüntetéseket adtak át az Országházban. Magyar Érdemrend középkeresztje polgári tagozata kitüntetést kapott: Finta József, Schrammel Imre, dr. Zalaváry Lajos. Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozata kitüntetést: Gyulai Líviusz. Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetést: Bicskei Zoltán.

26. Dr. Kucsera Tamás Gergely főtítkár a Médiatanács Magyar Média Mecenatúra proramja keretében MOME-n rendezett kínai–magyar, filmes üzleti találkozón ismertette az Akadémia tevékenységét, célkitűzéseit.

27. A Zala megyei Rédcisen felavatták és felszentelték Utassy József, az MMA posztumusz tiszteleti tagja síremlékét, Mihály Gábor alkotását.

29. Az MMA Film- és Fotóművészeti Tagozat tagjai Veszprémben folytattak műhelybeszélgetést a hazai fotóművészet helyzetéről.

30. Elhunyt Ág Tibor szlovákiai magyar népzenekutató, karnagy, zeneszerző, zenepedagógus, az MMA rendes tagja. A szlovákiai magyar kórusmozgalom kiemelkedő, vezető-irányító alakja 85 éves volt.

▪ A Magyar Művészeti Akadémia a Vörösmarty téri székházában látta vendégül a Századvég Politikai Iskola Alapítvány Közép-európai Nyári Egyetemét.

▪ Szeptember

3. Fiatal művészek számára szóló egyéves időtartamú ösztöndíj alapításáról írt alá megállapodást Almási István, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzatának polgármestere és Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke. A Rudnay Gyula-ösztöndíj havonta százezer forintos támogatással jár, amelyet fele részben az akadémia, fele részben a város nyújt.

2013. augusztus 27.
Kó Pál Utassy József
síremlékének
avatóján

2013. augusztus 29. Benkő Imre, Török László, Móser Zoltán, Haris László és Gulyás Gyula Veszprémben

2013. szeptember 12. Simon Károly, Scherer József és Kelecsényi Csilla az ötvösművészeti kiállításon és konferencián

2013. szeptember 19. Andy Vajna fogadta az MMA-ban Fekete György és Kucsera Tamás Gergely

2013. szeptember 23. „Művészet határon innen és túl” – tanácskozás a konferencia előestéjén

6. Rátóti Zoltán színművész meghívására a Zala és Vas megye határán lévő Magyarföldön tartotta kihelyezett ülését a Színházművészeti Tagozat.

9. EKF 2013 – Kassa: A Budapesti Vonósok Kamarazenekar közreműködésével – Kovács Zoltán vezényletével – hangversenyt tartottunk a Magyar Művészeti Akadémia zeneszerzőinek, Balassa Sándor, Reményi Attila, Tóth Péter, Kovács Zoltán és Dubrovay László műveiből a kassai Divadlo Thália Színházban. A művészeti vezető Botvay Károly volt.

9–10. Tokajban tartotta kétnapos kihelyezett ülését az Akadémia elnöksége.

12. Pesthidegkúton megnyílt a IX. Ötvösművészeti Biennálé és megrendezték Az ötvösművészet az építészet társművészete című konferenciát. A rendezvényre a Magyar Művészeti Akadémia azonos címmel konferenciakatalógust jelentetett meg.

18. Katona Szabó Erzsébet, a GIM-ház vezetőjének meghívására a Gödöllői Iparművészeti Műhelyben tett látogatást a Magyar Művészeti Akadémia szakmai delegációja. Megtekintették a június 15-én megnyílt Ilka kertje című csoportos képző- és iparművészeti kiállítást is, mely tárlaton – többek között – a Magyar Művészeti Akadémia tagjainak munkái voltak láthatók.

19. Andy Vajna, a nemzeti filmipar megújításáért felelős kormánybiztos tett látogatást a Magyar Művészeti Akadémián.

19–22. A kecskeméti népművészeti fesztiválon volt látható a Magyar Művészeti Akadémia Nomád nemzedék című tárlata.

20. Magyarakanizsára látogattak a Film- és Fotóművészeti Tagozat tagjai, hogy bepillantást nyerjenek a délvidéki filmes törekvésekbe. A tagozat éves prog-

ramjának része a Kárpát-medence filmes alkotóival való kapcsolatfelvétel, találkozó.

21. A Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Nemzeti Múzeum együtt ünnepelte Széchenyi István születésének 222. évfordulóját Nagycenken, a Széchenyi-kastélyban. Az esemény díszvendége Szokolay Sándor zeneszerző, az MMA rendes tagja volt, akinek Organum Hungarorum – Széchenyi-miniatűrök című műve csendült fel.

24. „Művészet határon innen és túl” címmel rendezett konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia Határon Túli Bizottsága Kolozsváron. A rendezvényen dr. Kucsera Tamás Gergely mutatta be az Akadémiát, majd előadást tartott Zelnik József alelnök, Jakobovits Márta, Ujvárossy László, Haris László. A magyar népzene kutatás kolozsvári műhelyéről Almási István akadémikus értekezett. Murádin Jenő és Király László akadémikusok Páll Lajos festészetéről, illetőleg költészetéről beszéltek, a szovátai kihelyezett Képzőművészeti tagozati ülés eredményeiről Kuti Dénes adott számot. A konferencián az erdélyi magyar szervezetek is bemutatkoztak, az Erdélyi Múzeum Egyesület vezetőivel a delegáció megbeszélést folytatott Kolozsváron. Az akadémikusok több képzőművészeti kiállítást is megtekintettek Erdélyben, mások mellett látogatást tettek Válaszúton, ahol Kallós Zoltán vezetésével a Kallós Múzeumot nézték meg.

- Az emlékvé részeként Amrita Sher-Gilre emlékeztek a párizsi UNESCO Palotában, ahol bemutatták az Amrita című kiállítást. Ennek egyik része már látható volt a budapesti Nemzeti Múzeum kerítésén.

2013. szeptember 20–21. Délvidéki tanácskozás (Bicskei Zoltán, Dárday István, Zsigmond Dezső)

2013. szeptember 28. Nagy Gáspár Emlékházavatás, Bérbaltavár

2013. szeptember 25. Vendégségben Kallós Zoltánnál

2013. október 11–13. Galánfi András Kisgyőrben

Az MMA-t Csáji Attila alelnök képviselte, a programok közt szerepelt Keserü Katalin előadása és Sára Sándor Amrita Sher-Gilről szóló filmje is.

27–28. Az ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézete az MMA-val karöltve rendezett konferenciát Gaál István és Sára Sándor tiszteletére.

28. Emlékházzá avatták és felszentelték Nagy Gáspár költő, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagja szülőházát a Vas megyei Bérbaltaváron.

• Október

6. Első ízben adhatta át a Rudnay Gyula Művészeti Ösztöndíjat az idei, hatvanadik Vásárhelyi Őszi Tárlat megnyitóján Fekete György elnök. Az ösztöndíjat Jagicza Patrícia Linda festőművész nyerte el. Az MMA Képzőművészeti Tagozatának Különdíját Felházi Ágnes festőművésznek Szemadám György adta át.

8. Az MMA Népművészeti, Néprajzi Tagozata Látó emberek – a magyar néphagyomány nagy továbbörökítői címmel Kobzos Kiss Tamás sorozatszerkesztésében több hónapon át tartó előadás-sorozatot indított a Néprajzi Múzeumban.

11. A Kormány határozatot hozott a Makovecz Imre életművének gondozásával kapcsolatos intézkedésekről, amelyben szakmai együttműködőként megnevezik a Magyar Művészeti Akadémiát, a Makovecz Imre Közhasznú Alapítványt és a Kós Károly Egyesülést, mint a teljes Makovecz-életmű méltó megőrzésében kiemelkedő szerepet vállaló szervezeteket.

11–13. Kisgyőrben tartották a Magyar Művészeti Akadémia által szervezett, A népi kézművesség jövője

2013. október 31. Az Irodalmi Tagozat Jékely-estje

című konferenciát, az ország minden részéből érkezők részvételével.

14. Az Országgyűlés megszavazta azt a javaslatot, amelynek értelmében az állam térítésmentesen átadja a Műcsarnokot, a Pesti Vigadót és a Hild-villát a Magyar Művészeti Akadémiának. A jogszabály szerint a Műcsarnok 2014. január 1-től, a Pesti Vigadó 2014. március 1-től, a Hild-villa pedig – ahol az MMA kutatóintézete működik majd – 2013. november 1-től kerül a köztestület tulajdonába. A törvény rendelkezik arról is, hogy a „Pesti Vigadó” kizárólagos névhasználatának joga az MMA-t illeti.

▪ Az emberi erőforrások miniszterének tizenöt tagú javaslattevő testületéként megalakult a Fesztivál Tanács, amelynek a Magyar Művészeti Akadémia elnöke is tagja.

17. Az UNESCO Amrita Sher-Gil évének kerekein belül Indiában háromállomásos, reprezentatív kiállítássorozat indult magyar képzőművészek munkáiból. A Magyar Művészeti Akadémia közreműködésével megvalósuló rendezvénysorozat első tárlata az újdélhi Modern Művészeti Galériában nyílt meg. Novemberben Mumbaiba, 2014. januárban Bangaloreba látogatott el a kiállítás. A kiállítások kurátora Csáji Attila volt.

18. Gion Nándor, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tiszteleti tagjának kőbányai lakóházán avattak emléktáblát.

▪ A Magyar Festészet Napján a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának Különdíját Almásy Aladár festő- és grafikusművész kapta.

23. A Magyar Művészeti Akadémia és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata ünnepi hangversenyt rendezett az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékének és hőseinek tiszteletére a pécsi Kodály Központban. A Pannon Filharmonikusok nemzeti zenekarának előadásában felcsendültek Dubrovay László és Balassa Sándor művei. Liszt: Esz-dúr zongoraversenyt Bogányi Gergely adta elő.

25. A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata, a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Digitális Irodalmi Akadémia tartotta Szilágyi István író 75. születésnapja alkalmából rendezett ünnepi estjét a PIM-ben. Köszöntőt mondott Ágh István és Szentmártoni János, az íróval dr. Márkus Béla irodalomtörténész és Fekete Vince költő beszélgetett.

26. A Színházművészeti Tagozat háromállomásos Kodály-hangversenyt rendezett: október 26-án Gyöngyösön, november 15-én Hatvanban, november 24-én pedig Markazon szólaltak meg Kodály Zoltán művei.

30. A Magyar Zenei Tanács Rózsavölgyi Szalonban rendezett összejelentésének meghívott vendége volt Dubrovay László, a Zeneművészeti Tagozat vezetője és Kucsera Tamás Gergely főtktár, ahol a Magyar Művészeti Akadémia mutatkozhatott be egy teadélutánon.

31. Az Irodalmi Tagozat a száz éve született Jékely Zoltán író, költő emlékére rendezett ünnepi estet a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

2013. október 25. Szilágyi István születésnapja a PIM-ben

2013. október 30. Dubrovay László és Kucsera Tamás Gergely mutatja be az Akadémiát

2013. október 20. Véssey Gábor és Szemadám György a magyar festészet napján

2013. november 4. Mezey Katalin emlékezik Marsall Lászlóra

2013. november 12. A Zeneművészeti Tagozat ülése

2013. november 5.
Dávid Katalin
átveszi a Magyar
Művészeti
Akadémia
Életműdíját

■ November

4. Néhai tagja, Marsall László tiszteletére rendezett költői estet a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Írószövetség, amelyet Szentmártoni János költő, az Írószövetség elnöke nyitott meg a szövetség székházában.

4–5. A Magyar Művészeti Akadémia nemzetközi konferenciát rendezett Amrita Sher-Gil, az indiai-magyar származású festőnő életművéről és a két ország, Magyarország és India közötti művészeti kapcsolatokról a Károlyi–Csekonics Rezidencián. A kétnapos konferencián több mint húsz előadás mutatta be a magyar–indiai kulturális kapcsolatokat a múltban, külön hangsúlyosan Amrita Sher-Gilt, családi vonatkozásokat, elemezve festészetét.

5. A Magyar Művészeti Akadémia – májusi közgyűlésének döntése alapján – évente Életműdíjat és Nagydíjat adományoz a magyar szellemi élet egy-egy kiemelkedő személyiségeinek. A Duna Palotában tartott első ünnepélyes díjátadáson a köztestület döntése értelmében az MMA Életműdíját Dávid Katalin művészettörténész, az MMA rendes tagja vehette át életművéért, a Nagydíjat pedig Csoóri Sándor író, költő kapta irodalmi és közéleti munkásságának elismeréseként.

6. II. díjat nyert a minőségi magyar tartalmat előállító és szolgáltató honlapok versenyén Kultúra – Kulturális örökség – Turizmus kategóriában a Magyar Művészeti Akadémia az év elején indult honlapja (mma.hu és mma-tv.hu), így jogosult a „Kiváló Magyar Tartalom” cím viselésére.

7. Orosz István, Gyulai Líviusz és Jankovics Marcell grafikáiból nyílt kiállítás az Olasz–Magyar Kulturális Évad keretében Olaszországban, a Római Magyar Akadémián.

8. Folytatódott a Film- és Fotóművészeti Tagozat Kárpát-medence magyar filmes törekvéseit vizsgáló programsorozata. A tagozat tagjai Erdélybe (Sepsiszentgyörgy) látogattak.

10. Az ifj. Sapszon Ferenc vezette Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola adott koncertet a Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata szervezésében megvalósuló Weöres Sándor-emlékesten a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium Dísztermében.

▪ A Magyar Művészeti Akadémia 500 ezer forintos különdíját Somogyvári Rudolf kapta A nagyfa árnyékában című filmjéért a XIII. Lakitelki Filmszemlén.

11. Az Uránia Filmszínházban került sor Kunkovác László néprajzos, fotóművész új, reprezentatív albumának, a Pásztoremberek bemutatójára.

12. A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata kihelyezett ülést tartott a Záborszky Kálmán akadémikus által vezetett Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskolában, ahol a zenei nevelés közoktatásban elfoglalt szerepéről folyt diskurzus.

14–15. Kétnapos konferenciát rendezett a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti, Néprajzi Tagozata A magyarországi nemzetiségek hagyományos kultúrája címmel Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia BTK Zenetudományi Intézetében.

16. Dr. Kucsera Tamás főtítkárr képviselte az MMA-t Bögözyön, azon a III. Épített örökségünk védelme a Kárpát-medencében elnevezésű találkozón és konferencián, ahol a bögözi református műemlék templom komplex restaurálási programját mutatták be.

▪ Zenetudományi konferenciát rendezett az MMA Zeneművészeti Tagozata és a Magyar Kodály Társaság a 90. születésnapját ünneplő Eörsze László zenetudós, az MMA rendes tagjának tiszteletére.

18. Király László: Készülődés Pazsgába című új verseskötetének bemutatója és a költő születésnapjára köszöntése.

18–19. Kétnapos konferenciát tartott a Magyar Művészeti Akadémia mind a nyolc tagozatának a részvételével a Benczúr Házban Paradigmák a művészetben címmel.

20. Csoóri Sándor író otthonában vette át Fekete György elnöktől a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíját. Az Akadémia Életműdíjának és Nagydíjának hivatalos átadására november 5-én került sor a Duna Palotában, ahol az író betegsége miatt nem tudott részt venni.

▪ Makovecz Imre születésnapján, a Héttorony Fesztivál záró programjaként emlékkoncertet tartottak az Akadémia alapítójának tiszteletére.

A koncert előtt Makovecz Imre-emléktáblát avattak Újbudán, a néhai építész egykori Villányi úti lakóházának falán.

21. Az MMA Zeneművészeti Tagozata Terényi Ede zeneszerző, zenetudós és Kovács Zoltán zeneszerző szerzői estjét tartotta a Vakok Állami Intézetében.

26. Sára Sándor 2013-ban ünnepelte 80. születésnapját. Ebből az alkalomból az Uránia Nemzeti Filmszínház és a Magyar Művészeti Akadémia köszöntötte a filmet, az MMA elnökségi tagját az Uránia Dísztermében.

2013. november 16. Eörsze László a tiszteletére rendezett konferencián

2013. november 19. Kucsera Tamás Gergely főtítkárr ad elő a Paradigmák a művészetben című MMA-konferencián

2013. november 19. Bejárás a Vigadó dísztermében (Sapszon Ferenc, Balassa Sándor, Záborszky Kálmán, Dubrovay László)

▪ A Marczibányi téren adott koncertet Halmos Béla emlékére a Kaláka együttes és emlékeztek meg művésztársaik.

27. Fekete György elnök a Magyar Művészeti Akadémián fogadta az Ukrán Művészeti Akadémia elnökét, Andrij Csebikint és akadémikustársaikat.

▪ Fekete György MMA-elnök és dr. Kucsera Tamás főtítkárr hivatalos látogatást tett dr. Karas Monikánál, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökénél, aki egyben a Médiatanács elnöke is.

28. A Zeneművészeti Tagozat kettős szerzői estet tartott Huszár Lajos és Olsvay Endre tiszteletére Óbudán.

29. Kiss Dénesre emlékezett az MMA Irodalmi Tagozata, a Magyar Írók Egyesülete és a Lyukasóra szerkesztősége. Az emlékesten Szakonyi Károly író Kiss Dénes özvegyének adta át a nemrégiben megalapított Gyurkovics-díjat.

2013. december 16. Kocsár Miklós és Kányádi Sándor a zeneszerző születésnapjára szerzői estjén

• December

2. Lezárult az Építőművészeti Tagozat által meghirdetett „TÁJ/PONT” című nyílt építészeti ötletpályázat, amelyet egységes megjelenésű turisztikai információs pontok megtervezésére írtak ki. Az első díjat Nagy György nyerte el terveivel.

4. EKF 2013 – Kassa: A kassai Kelet-szlovákiai Múzeumban nyílt meg a Magyar Művészeti Akadémia, a Magyar Restaurátorok Egyesülete, a Komora Restaurátorov és a Kassai Polgári Klub közös, A restaurátorművészet titkai című kiállítása.

5. Megjelent a Magyar Művészeti Akadémia művészettelméleti periodikuma, a Magyar Művészet első lapszáma. A negyedéves folyóirat főszerkesztője dr. Kulin Ferenc, társfőszerkesztője dr. Kucsera Tamás Gergely.

▪ Tarlós István főpolgármester meghívására Fekete György és dr. Kucsera Tamás Gergely látogatást tett a Fővárosi Önkormányzatnál.

6. A Magyar Művészeti Akadémia 2011. november 5-i alakuló közgyűlése óta ötödik közgyűlését tartotta a Dürer Rendezvényházban. A közgyűlésen részt vett Hammerstein Judit kultúrpolitikáért felelős helyettes-államtitkár és Szócs Géza miniszterelnöki főtanácsadó is.

Kallós Zoltán akadémikus Népdalok nyomában című előadását követően az MMA művészeti tagozatainak díjait, az egyes művészeti területeken végzett kiemelkedő, illetve tartósan magas színvonalú tevékenységért adományozott elismeréseket adták át. Az Építőművészeti Tagozat díját Rimanóczy Jenő, az Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat díját Baráth Ferenc, az Irodalmi Tagozat Illyés Gyula-díját Benedikty Tamás, a Képzőművészeti Tagozat díját Gaál József, a Népművészeti, Néprajzi Tagozat díját Takács András, a Zeneművészeti

2013. november 20. Fekete György átadja a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíját Csoóri Sándornak

Tagozat díját Baráti Kristóf, a Film- és Fotóművészeti Tagozat Szóts István-díját Szécsényi Ferenc, a Színház- és Művészeti Tagozat díját pedig Senkálzky Endre kapta (a díjat távollétében Kakuts Ágnes színművész vette át).

Az MMA elnökének, Felügyelő Testületének, valamint művészeti tagozatainak a legutóbbi közgyűlés óta eltelt időszak eseményeiről szóló beszámolóit után a közgyűlés az Alapszabály módosítását vitatta meg, majd a köztestület 2014. évi szakmai programtervéről hozott döntést.

Az MMA 2013. május 31-i közgyűlése elfogadta a köztestület társadalmasítására, az akadémikus tagság jogállásának egységesítésére és művészetelméleti szakemberek akadémikussá választása törvényi lehetőségének megteremtésére vonatkozó előterjesztést. Szintén a májusi közgyűlés határozott arról, hogy az MMA rendes és levelező tagjai közötti jogállásbeli különbség a levelező tagság jogainak kibővítésével megszűnik. A köztestületi tagság fogalmának kiterjesztésével lehetővé válna a művészeti középdiploma és a művészeti tagozatok által meghatározott díjjal rendelkezők köztestületi taggá válása. Mindehhez a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvény módosítására volt szükség. Az Országgyűlés előtt lévő törvényjavaslattal – elfogadás esetén – módosításra, illetve kiegészítésre kerülő törvényi szakaszok döntő többsége 2014. január 1-jén lép hatályba.

A közgyűlés döntést hozott a Műcsarnok intézményének jövőbeni működtetéséről, amelynek előzménye, hogy az Országgyűlés a Magyar Művészeti Akadémia működésével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2013. évi CLVII. törvény 1. §-a alapján rendelkezett a kulturális értékek védelme és gyarapítása, a művészeti és a történeti hagyományok megőrzése érdekében a Műcsarnok tulajdonjogának a Magyar Művészeti Akadémia részére 2014. január 1. napjával történő térítésmentes átadásáról.

Az MMA tagsága a májusi közgyűlésen úgy határozott, hogy költségvetési intézményt hoz létre a Műcsarnok működtetésére. Ezt követően – kormányzati kezdeményezésre – felmerült, hogy az MMA vizsgálja meg a Műcsarnok NKft. átvételének lehetőségét is. A Műcsarnok működtetéséről szóló előterjesztés – a közgyűlés döntése alapján – felhatalmazza az Elnöket és a Főtitkárt a Műcsarnok NKft. átvételére irányuló tárgyalások folytatására, az ingyenes vagyoni átadás előkészítésére, a költségvetési források fejezethez történő átvetésére, illetve a forrásátadásal kapcsolatos tárgyalások lefolytatására.

A közgyűlés döntött továbbá az MMA Etikai Kódexének megalkotásáról is, a koncepciót a szükséges egyeztetések lefolytatása után a 2014. május 30-i közgyűlés vitatja meg.

A közgyűlésen új rendes és levelező tagokat is választott az akadémia. 2014. január 1-jével a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjai lettek: Építőművészeti Tagozat: Skardelli György, Turányi Gábor. Film- és Fotóművészeti Tagozat: András Ferenc, Török László, Zsigmond Vilmos. Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat: Lukácsi László, Varga Péter. Irodalmi Tagozat: dr. Nagy Gábor, Oravecz Imre.

2013. december 18. Ács Margit a Bánffy-emlékkonferencián

Képzőművészeti Tagozat: Csíkszentmihályi Róbert, Szabados Árpád. Népművészeti, Néprajzi Tagozat: Juhász Zoltán, Sipos Mihály, Szatyor Győző. Színház- és Művészeti Tagozat: Bánsági Ildikó, Mécs Károly, Miller Lajos. Zeneművészeti Tagozat: Párkai István, Tardy László.

Levelező tag lett: Építőművészeti Tagozat: Jankovics Tibor. Film- és Fotóművészeti Tagozat: Buglya Sándor. Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozat: Laczák Géza. Irodalmi Tagozat: Fekete Vince. Képzőművészeti Tagozat: Bukta Imre. Népművészeti, Néprajzi Tagozat: Fodorné László Mária, Kóka Rozália. Színház- és Művészeti Tagozat: Cseke Péter, Pártay Lilla, Rohonyi Anikó. Zeneművészeti Tagozat: Baráti Kristóf.

▪ Marton Éva operaénekes Zeneművészet kategóriában, Petrás Mária csángó keramikus és népdalénekes Magyar népművészet és közművelődés kategóriában lett Prima Primissima. Vathy Zsuzsa, Orosz István és Golda János Prima Díjat vehetett át.

8. Életének 83. évében elhunyt Szokolay Sándor, a kortárs opera- és zeneirodalom kimagasló alkotója, zeneszerző, professor emeritus, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

10. Fekete György elnök és dr. Kucsera Tamás Gergely Domokos Lászlóval, az Állami Számvevőszék elnökével egyeztetett az Akadémiát érintő kérdésekről. A megbeszélésen szó esett a közpénzfelhasználás hatékonyságáról, az elszámoltathatóság és átláthatóság fontosságáról.

▪ Fekete György és dr. Kucsera Tamás Gergely egyeztető megbeszélésen fogadta Medgyes Piroskát, a Műcsarnok ügyvezető igazgatóját az intézmény átadásával kapcsolatos kérdések megtárgyalására.

▪ Az Elnökség elfogadta a Vigadó átadását előkészítő kommunikációs kampány-stratégiát, és döntöttek a Vigadóba tervezett bútorok beszerzéséről. Az Elnökség tagjai elfogadták az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének alapító okiratát és a 2014. évre összeállított munkatervüket.

▪ Muzsikás 40 címmel jelent meg könyv az együttes történetéről. A könyvhöz tartozó DVD-mellékleten a Muzsikás jubileumi koncertjének (Sziget fesztivál, 2013. augusztus) egyórás változata látható, mely a Magyar Művészeti Akadémia megbízásából készült.

13. Kós Károly építőművész, író és grafikus születésének 130. évfordulója alkalmából a Magyar Művészeti Akadémia emlékkonferenciát és tablókiállítást

tást rendezett a Duna Palotában. A konferenciára az MMA megjelentette Kós Károly: *A lakóház művészete* című reprint kiadványát.

16. Kihírdették a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap Kós Károly Kollégiuma és a Magyar Művészeti Akadémia által videokisfilmek készítésére kiírt „VideoSikoly” pályázat eredményét. A felhívás a külföldi, veszélyben lévő népi épített értékek dokumentálását szolgálta.

▪ A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata tartotta az idén 80 éves Kocsár Miklós Kossuth-díjas zeneszerző, az MMA rendes tagjának születésnapjára szerzői estjét. Az ünnepi koncerten Fekete György, az Akadémia elnöke, valamint Kányádi Sándor költő köszöntötte a zeneszerzőt az Iparművészeti Múzeumban, ahol a Cantemus Gyermek- és Vegyeskórus, valamint a Pro Musica Leánykar szolgáltatta meg Kocsár Miklós kórusműveit Szabó Dénes karnagy vezetésével.

17. A Könyvtárellátó Nonprofit Kft. (KELLO) közreműködésével az MMA mintegy hatmillió forint értékben adományozott saját kiadásában, illetve támogatásával megjelent könyveket hazai és határon túli könyvtáraknak.

18. A Magyar Művészeti Akadémia gróf Bánffy Miklós tiszteletére tartott emlékkonferenciát a Duna Palotában. Az egynapos tanácskozáson az előadók megvilágították Bánffy személyiségének sokoldalúságát.

▪ A Magyar Képzőművészeti Egyetem vezetői, dr. Somorjai-Kiss Tibor rektor, dr. Hantos Károly általános rektorhelyettes és dr. Hobaj Tünde, a Rectori Hivatal vezetője tettek egyeztető látogatást az Akadémián.

19–20. Az MMA Színházművészeti Tagozata, a Miskolci Nemzeti Színház és a Miskolci Balett a színház Diótörő Ünnepének keretein belül rendezte meg a „Táncos életpálya – A magyar táncművészet aktuális kérdései” című, átfogó szakmai konferenciáját.

21. A Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti, valamint Film- és Fotóművészeti Tagozata pályázatot hirdetett a MAOE tagjai és a művészeti felsőoktatási intézmények hallgatói, végzett hallgatói számára köztéri, művészi óriásposztterek tervezésére.

31. Az MMA Irodalmi Tagozatának szakmai különdíját adták át a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeumban. Az eseményen Aknay János festőművész látta el az MMA képviseletét.

▪ 2013. IV. negyedévében a következő akadémikusokról készültek portréfilmek az MMA megbízásából, a DKSZ szervezésében: Ács Margit, Hager Ritta, Haris László, Jankovics Marcell, Sára Sándor, Simon Károly, Sipos Mihály, Zelnik József, illetve az In memoriam Halmos Béla című film.

2013. december 6. Szavazás a közgyűlésen

Találkozások a Kecse utcában 2013

■ Január 9., szerda 17.30
Erdélyi Zsuzsannát 92. születésnapján
köszöntöttük.

Alámerült Atlantiszom I–IV. – Móser Zoltán
könyveit B. Kovács István régész mutatta be
Közreműködő:
Vitárius Piroska hegedűművész a Musica Profana
és a Tercina együttes tagja, valamint a Gödöllői
Kántorátus férfikara Balogh P. Piusz vezetésével.
Háznagy: Zelnik József

■ Január 16., szerda 17.30
Bugár-Mészáros Károly: *Program a Városliget
eredeti értékeinek visszaállítására, a környező
városrészek erényeinek kibontakoztatására
és bemutatására*

Háznagy: Tóth Tibor Pál

■ Január 23., szerda 17.30
Szociális építés-kísérletek. Ócsa
– Jánosi János építész és Zsigmond László,
a SZIMA tagja vetített képes előadása
Háznagy: Turi Attila

■ Január 30., szerda 17.30
„Sír az út előttem” – Sára Sándor dokumentum-
filmje a bukovinai székelyekről

3. rész: Keresztúton

Háznagy: Sára Sándor

■ Február 6., szerda 17.30

Akik nem ismerik a reménytelenséget – fejezetek a XX. századi Lengyelország történetéből

Kovács István történész, költő előadása

Háznagy: Somogyi Győző

A 70 éves Haris Lászlót köszöntöttük.

Háznagy: Orosz István

■ Február 13., szerda 17.30

A rovásírás és a művészetek

– Mandics György írástörténész vetített képes előadása

Háznagy: Ács Margit

70. születésnapján köszöntöttük Benkő Imrét.

Háznagy: Haris László

■ Február 20., szerda 17.00

Minden kert az éden mása

– Török Péter tájépítész, c. egyetemi docens vetített képes előadása

Háznagy: Kő Pál

■ Február 27., szerda 17.00

Építészet, belsőépítészet – gondolatok két erdélyi templomépítés kapcsán

Meghívott vendégek:

Anthony Gall építőművész, főiskolai docens és

Elekes Károly képzőművész, az MMA levelező tagja

Háznagy: Stefanovits Péter

■ Március 6., szerda 17.30

A Március 15-e Díj kitüntetettjei...

– Gulyás János filmje

Vendég:

Hoppál Mihály néprajzkutató

Háznagy: Jankovics Marcell

■ Március 20., szerda 17.30

„Írott sziklák, festett barlangok”

– Szalay Károly vetített képes előadása a Kairosz Kiadónál megjelent kötetéről

Háznagy: Schrammel Imre

■ Március 27., szerda 17.30

Vir dolorum...

– Kárpáti Tamással festményeinek fényében a nagyhét misztériumáról Kernács Gabriella beszélgetett

A 75. születésnapját ünneplő Ágh Istvánt köszöntöttük.

Háznagy: Kiss Anna

Dubrovay Lászlót köszöntöttük 70. születésnapján.

Háznagy: Balassa Sándor

■ Április 3., szerda 17.00

Délvidéki Magyar Golgota

– Az 1944–45-ös magyarirtás máig ható következményei és az aktuális teendők. A Keskenyúton Alapítvány szakértőjével Juhász György irodalomtörténész beszélgetett

Vendég:

Cseresnyésné Kiss Magdolna, Matuska Márton

70. születésnapján Kiss Benedeket köszöntöttük.

Háznagy: Vasy Géza

■ Április 10., szerda 17.00

Kitüntetettjeinket köszöntöttük!

Háznagy: Fekete György

■ Április 17., szerda 17.00

Hagyaték – Emlékezés József Attilára

– Jelenczky István filmje

Háznagy: Dárday István

Istvánfi Gyulát köszöntöttük 75. születésnapján.

Közreműködik:

Istvánfi Balázs dudaművész.

Háznagy: Ferencz István

- **Április 24., szerda 17.00**
Homályos tükör tisztítása
– Albert Gábor új könyvének bemutatója
Háznagy: Dvorszky Hedvig

- **Május 8., szerda 17.00**
Megszüntethető-e a nemzetiségi színjátszás kisebbségi léte?

– Gergely Lászlónak, a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség Egyesület elnökének és Szabó Lászlónak, a Magyar Teátrumi Társaság titkárának előadása

- **Május 15., szerda 17.00**
Pont, pont, vesszőcske... – Bereczky Zoltán református lelkész vetített képes előadása a kazettás mennyezetek ősképeiről
Háznagy: Somogyi Győző
Kókay Krisztinát köszöntöttük 70. születésnapján.
Háznagy: Katona Szabó Erzsébet

- **Május 22., szerda 17.00**
A Koller-díj átadási ünnepe

Háznagy: Fekete György

- **Május 29., szerda 17.00**
Nevelés kézzel-bábbal – Szentirmai László nyugalmazott főiskolai docens, a Magyar Bábjátékos Egyesület elnökének vetített képes előadása
Háznagy: Láposi Terka színháztörténész
Mezey Katalint 70. születésnapján köszöntöttük.
Háznagy: Juhász Judit
Szentkirályi Miklós Bélát köszöntöttük 70. születésnapján.
Háznagy: Péterfy László

- **Június 5., szerda 17.00**
Tüske a köröm alatt
Sára Sándor és Csoóri Sándor 1987-ben készült játékfilmje a Hajdú-Bihar megyei libamaffia történetéről
Háznagy: Sára Sándor
- **Június 12., szerda 17.00**
Goethe színtanának titkai
Hegedűs Miklós festőművész vetített képes előadása

Háznagy: Szemadám György

- **Június 19., szerda 17.00**
Botticelli Esztergomban
Wierdl Zsuzsanna restaurátor vetített képes előadása
Háznagy: Keserü Katalin
- **Június 26., szerda 17.00**
Évadzáró kerti ünnepség
Háznagy: Juhász Judit

■ **Szeptember 11., szerda 17.30**
Évadnyitó kerti parti

■ **Szeptember 18., szerda 17.30**
Vathy Zsuzsa: Kávérajok című új könyvének bemutatója

Vendég: Kovács Attila Zoltán, a kötet szerkesztője (Helikon Kiadó)

Háznagy: Lelkes Péter

80. születésnapján köszöntöttük Molnár Edit fotóművészt.

Háznagy: Fekete György

■ **Szeptember 25., szerda 17.30**
Filmbemutató!
Hetvenöt perc Fábry Zoltán filmrendezőről (2013)

Vendég:

Barabás Klára szerkesztő,

Meggyesi Gabriella rendező

Bevezető: Tóth Klára filmkritikus

Háznagy: Sára Sándor

■ **Október 2., szerda 17.30**

Mester és tanítványai

Nagy Krisztina és Juhos Lehel formatervező művészpár vetített képes előadása

Háznagy: Tóth Tibor Pál

■ **Október 9., szerda 17.30**

Dávid Katalin 90. és Ittész Mihály 75. születésnapját ünnepeltük

Közreműködött:

Ittész Gergely fuvolaművész

Szabó András előadóművész

Háznagy: Fekete György és Szőnyi Erzsébet

■ **Október 16., szerda 17.30**

„A csend építészete”

„SANTA FE” – Geszler Mária Garzuly vetített képes előadása, keramikumművészi utazása New Mexikóban, a pueblo indiánok földjén

Háznagy: Keserü Katalin

■ **Október 30., szerda 17.30**

80. születésnapján köszöntöttük Bartusz Györgyöt és Schrammel Imrét

Háznagy: Szakolczay Lajos és Fekete György

■ **November 6., szerda 17.00**

Tündérek tánca – népművészet Nyugat-Indiában
Nagy Mari és Vidák István, a Népművészet Mesterei vetített képes előadása

Háznagy: Csáji László Koppány néprajzkutató, kulturális antropológus
Közreműködik: Kobzos Kiss Tamás

■ **November 13., szerda 17.00**

Marsall László-est

Emlékező előadást tartott: Ágh István, Albert Gábor, Albert Zsuzsa, Herczeg János, Kiss Benedek, Körber Tivadar, Tellér Gyula és Zubovics Zoltán
Háznagy: Mezey Katalin

■ **November 20., szerda 17.00**

Makovecz Imrére emlékeztünk 78. születésnapján
A 90 esztendő Eőse Lászlót köszöntöttük.

Háznagy: Szőnyi Erzsébet

■ **November 27., szerda 17.00**

A 80 éves Sára Sándor köszöntése

Háznagy: Kő Pál
Közreműködő: Szabó András előadóművész

■ **December 4., szerda 17.00**

Adventi napsütés
– Vári Fábán László estje

Háznagy: Szakolczay Lajos irodalomtörténész, művészetkritikus

■ **December 11., szerda 17.00**

Könyvbemutató

A Hungart könyvsorozat Kortárs Művészek Kismonográfiái

Földi Péter, Hager Ritta, Haris László, M. Novák András és Szemadám György munkásságáról

Vendég:

Sárkány Győző grafikusművész, a Hungart Egyesülés elnöke

Dr. Szeifert Judit művészettörténész, a könyvsorozat szerkesztője

Háznagy: Fekete György

■ **December 18., szerda 17.00**

Kocsár Miklós köszöntése 80. születésnapján
Háznagy: Kollár Éva

Beszélgetések az Akadémiáról

■ – Csaknem egy éve beszélgettünk, akkor első kérdés az Akadémiát ért támadásokra vonatkozott, azóta mintha elcsendesedtek volna ezek a külső akciók! Minek köszönhető ez?

– Tavaly is mondtam, most is így gondolom: természetes, hogy egy folyamatosan erősödő helyzetű szervezetnél mások a saját pozíciójukat gyengülni érzik, s ezt jelzik, ez ellen tenni akarnak.

A velünk kapcsolatos negatív tartalmú feltételezés alapvetően téves: egy köztisztület a mindenkori kormányzat és a társadalom közötti szereplő kell legyen, a kormányzati munkát társadalmassítja, a társadalmi tevékenységeket a kormányzat felé közvetíti, nem egyik, vagy másik helyett létezik.

A működés közvetítő jellegének lehetőségét teremtették meg azok a jogszabályváltozások, amelyeket 2012 őszén kezdeményeztünk és 2013 januárjában léptek hatályba: ezek alapján a köztisztületi delegáltak számos kulturális szakmai, döntés-előkészítő és döntéshozó testületben megkezdhetik a munkát, ezek a fórumok lehetővé teszik a kormányzati szervekkel, a szakmai partnerekkel a folyamatos háromoldalú párbeszédet.

– Ilyen testület például a Magyar Ösztöndíj Bizottság, vagy a Hungarikum Bizottság?

– Igen, de az UNESCO nemzeti testületeiben ugyanúgy megjelenik akadémiánk, mint a művészeti középdi-jakra, vagy az állami díjakra javaslatot tevő testületekben.

De visszatérve az első kérdésre: a Magyar Művészeti Akadémia nemzeti intézmény, működésének az egész nemzetet kell szolgálnia, minden programunkkal erre törekszünk, a megritkuló támadásokat nem értelmezem úgy, hogy általános elégedettség övezi működésünket, dehogynem! Magam sem vagyok elégedett, mert bár sok területen előreléptünk, igen-igen messze vagyunk még az intézményalapítási szakasz végétől, az ideális működéstől, a kielégítő eredményektől.

– Melyeket tartja a lezárt év eredményeinek?

– Stabillá vált a köztisztületi munka: a tagozatok ütemezetten tervezik és valósítják meg programjaikat, a tagozati rendezvényeken, kiadványokon túl számos köztisztületi – kiemelt – programot vittünk sikerre, az állandó bizottságok mellett ideiglenes döntés-előkészítő testületek is működtek; mindez annak köszönhető, hogy az Akadémia választott vezetői és a titkársági munkatársak eredményesek a közös mun-

ÉPÍTKEZÉS

Beszélgetés Kucsera Tamás Gergely
főtitkárral a köztisztületi működés
elmúlt esztendejéről

kában. 2013-ban már azt is elértük, hogy volt olyan hét, amikor három országos figyelmet kiváltó akciónk versengett, mint hír a médiumokban.

Véleményem szerint az is kiemelt figyelmet érdemel, hogy év végére szinte az alapítói körre megegyező létszámú rendes és levelező tag került megválasztásra, ez a kétéves munka sok szervezést, rengeteg adminisztrációt igényelt, de örömteli volt számunkra, mint ahogyan az is, hogy ez a megduplázódás, létszámbővülés nem elnehezítette, hanem megerősítette a köztisztületi munkát.

Örömteli továbbá, hogy tevékenységünk bemutatása is erősödött, mindebben a – szervezetalapítás első időszaka után felszabaduló erőkre alapozott – tudatosabb sajtó- és szervezőmunkán túl meghatározó jelentősége volt a megindított honlapnak, illetve az elektronikus hírlevélnek, illetve az MMA TV-nek. Örömmel mondhatom, hogy a honlap már elismerést is mondhat magáénak, a közszolgálati portálok kategóriájában nemrégiben díjazták, s nézettségét tekintve a hazai kulturális hírportálok egyik legelőkelőbb helyét vívta ki. S ha már itt tartunk: nem véletlen, hogy a honlapunk a művészeti hírekkel nyit, s nem szervezeti bemutatkozóval, ennek is az az üzenete, hogy a köztisztület nem önmagáért való cél, hanem a nemzeti kultúra értékeit megőrző, új értékek létrejöttét segítő eszköz.

Már nem csak hazai partnereinkkel, vagy itthoni helyszíneken valósítunk meg programokat, elmondható, hogy a Kassa Európa Kulturális Fővárosa időszakában a legjelentősebb magyar jelenlétet mi biztosítottuk. Meghatározó volt a jelenlétünk az Olasz–Magyar Kulturális Évad eseményeiben, nemzetközi konferenciát szerveztünk a fővárosban, népművészeti programot támogattunk a tengerentúlon, kiállítás-sorozatot vittünk Indiába.

Öröndetes, hogy határon túli jelenlétünk nem csak az állandó bizottság munkájában jelenik meg, a film- és fotó-, az irodalmi, a képzőművészeti tagozat is kihelyezett üléseket tartott, műhelykonferenciát szervezett a tavalyi év folyamán.

Kiemelkedő jelentőségűnek tartom, hogy 2014 elején elindul az akadémiai székhelyi előadás-sorozata, valamint azt, hogy év végén megjelent a köztisztület folyóiratának, a Magyar Művészetnek az első száma, ezen művészetelméleti lap kézzelfogható módon jeleníti meg működésünket, bár ma már elmond-

ható, hogy tucatnyi 2012–2013-ban kiadott könyv, katalógus, elkészült film is erről tanúskodik.

Tavaly megalkottuk a köztestületi díjak rendszerét, létrehoztuk az Akadémia ösztöndíjait, a pályázati rendszer már a második évét élte meg, jelentősen megnövekedett érdeklődés mellett.

2013-tól törvényben biztosított az akadémikusok életjáradéka és a hozzátartozói ellátások, valamint törvény rendelkezik a Pesti Vigadó, a Múcsarnok, illetve a Hild-villa köztestületi tulajdonba adásáról.

Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a tavalyi év végére finiséhez ért a Pesti Vigadó felújítása, az épület ünnepélyes megnyitóját márciusra tervezi az elnökség; reményeim szerint az épület és az azt működtető cég ez év – 2014 – őszére maga mögött tudhatja a beüzemelési időszakot.

Ugyancsak tavaly év végén megtörtént a Múcsarnok átvétele, a tervek szerint ott megvalósuló építészeti nemzeti szalon májusban nyílik.

Előkészületi szakaszban van a Kutatóintézet ügye is: a Hild-villa épületei felújításra szorulnak, de az intézmény ősszel megkezdheti a működését.

Törvénymódosítás alapján a köztestületi tagság bővíthet a művészetelméleti szakemberek körével, illetve a nem akadémikus tagokkal, megvalósulhat a Nemzet Művésze díjak odaítélése, de mindezek, mint feladatok a 2014. évben várnak ránk.

– *Főtitkár úr, ez egy kicsit sok volt...*

– Bizony, elvégezni is, de maradt dolog elég.

– *Mi lesz idén, befolyásolják-e az országgyűlési választások a munkát?*

– Az előzőekben elmondottak alapján rengeteg áthúzódó feladat vár ránk 2014-ben. A politikai választások annyiban biztosan érintik a munkánkat, hogy a választások előtt a szakmapolitikai munka jelentősen csökken, kevesebb külső megkeresés érkezik a kormányzat felől. A többi majd meglátjuk.

Jezsó Ákos

DÁVID KATALIN, A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA ÉLETMŰDÍJASA

Dávid Katalin művészettörténész,
aki átélt csaknem egy évszázadot

■ A Magyar Művészeti Akadémia – 2013. májusi közgyűlésének döntése alapján – évente Életműdíjat és Nagydíjat adományoz a magyar szellemi élet egy-egy kiemelkedő személyiségeinek. A Duna Palotában tartott első ünnepélyes díjátadáson az MMA Életműdíját Dávid Katalin művészettörténész kapta. Dávid Katalin nemzetközileg elismert művészettörténész professzor és teológus. Mindkét meghatározást egyszerre fontos hangsúlyozni: a művészettörténet és a teológia határterületét kutatja, teológusként a művészettörténetet, művészettörténészként a teológiát. Ám a legfőbb kérdése mégsem szakmai kérdés, hanem létértelmező: Máté evangélista szavaival: „Mire való az embernek megnyerni az egész világot, ha elveszíti a lelkét?” – európaiként, egy kétezer éves kultúra örököseként. Legismertebb munkáiban – *Adatok a Mária-tipológiához* (1995); *A megváltás tipológiája* (1996); *Bibliai jelképek kézikönyve – A teremtett világ misztériumai* (2002); *Kereszténység és kultúra* (2006); *Egy asszony, öltözte a Nap – Isten anyja a tipológiában* (2008) – a keresztény ikonográfia és bibliai jelképek világát tárja fel.

Évkönyvünkbe a Dávid Katalinnal 2014 elején, valamint a közelmúltban folytatott beszélgetések alapján Orbán Györgyi és Dvorszky Hedvig írt összeállítást, illetve születésnapjára pályakép-vázlatot. A külön keretben Dávid Katalin köszönő szavait idézzük.

Dávid Katalin művészettörténész, aki átélt csaknem egy évszázadot

Orbán Györgyi összeállítása

A Magyar Művészeti Akadémia 2013-ban alapított Életműdíját elsőként Dávid Katalin művészettörténésznek, ikonográfusnak, az MMA rendes tagjának ítélte a köztestület.

„Nagyon meghatódtam, és azt kérdeztem magamtól, hogy mivel érdemeltem ki. Külön is meghatott az a tény, hogy a Művészeti Akadémia művészettörténésznek, elméleti embernek adja először ezt a díjat. Amikor átvettem, azt mondtam, úgy fogom fel, mint ami megelőlegezi további munkámat. Folytatom több évtizedes római kutatásaim publikálását. A Szent István Társulat kiadásában megjelent többek között a Bibliai jelképek kézikönyve, a Mária-tipológia (Egy asszony,

Felszólalás az életműdíj átvételekor

2013. november 5.

Tisztelt Elnök Úr, Miniszter Úr, Főtitkár Úr,
Hölgyeim és Uraim!

Személyesen mondhatok köszönetet minden akadémikus társamnak, hiszen közgyűlés szavazta meg számunkra ezt a csodálatos kitüntetést. És ehhez hozzá kell tennem, hogy történelmi pillanatként élem ezt meg, mert első alkalommal adja át a Magyar Művészeti Akadémia. Természetes, hogy emlékezni akarok arra az emberre, aki meghívott az akadémiába és laudált is: Makovecz Imrére gondolk. Nem akarok róla beszélni, hiszen két nem is rövid tanulmányban elmondtam, amit művészetéről, személyiségéről, emberségéről el akartam mondani. Most csak felidézem alakját ezekben a számomra jelentős percekben. Ugye tudják, hogy a modern magyar művészet nemzetközi elismertségében a külföldi szakirodalom két embert emel ki egymás mellett, mint univerzális jelenséget: Bartók Bélát és Makovecz Imrét. Nem semmi! Széchenyi István a legnagyobb magyar jelzőt kapta az országtól. Ezt a jelzőt, ugyanígy fogalmazva: „legnagyobb magyar”, olvasva a nekrológokat, a külföld Makovecz Imrének is odaítélte. Legyünk büszkéek arra, hogy ilyen személyiség álmodta meg az MMA-t!

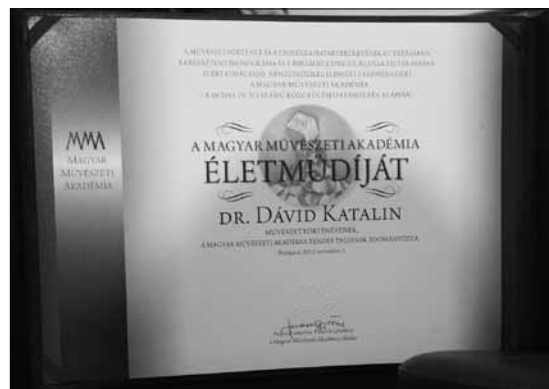
Ami pedig engem illet, úgy fogom fel az életműdíjat, mint ami megelőlegezi további munkámat. Több évtizedes római kutatásomat az elmúlt tíz évben mintegy hat könyvben és néhány tanulmányban publikáltam. Csupán néhány kisebb kérdés maradt nyitva, aminek kutatása, és publikálása folyamatban van. Ami igazán fontos: aki 1923-ban született és 2013-ban még él, az olyan tudományosan is elfogadott történelmi periódust élt át, ami kezdődött az első világháború után és most zárul egy sajátos nemzetközi gazdasági krízissel. Nos, aki ezt megélte, az látta az eseményeket, az ideológiák egymásnak feszülését, a társadalom pusztítását, a társadalom alapjának, a családnak megtámadását, két diktatúrát élt át, látta a krematóriumokat, a haláltáborokat, a koncepciós pereket, az internálótáborokat, a tömegsírokat, átélte a háborút, a pusztítást, a kultúra, a művészet pusztulását. De kortársai voltak a mártírok, hősök, szentek. Ennek az embernek el kell mondania, hogyan élte ezt meg a gyermek, a felnőtt, hogy látja az öregember. Száz szónak is egy a vége: készül az emlékiratom. És ez egy olyan műfaj, amit abbahagyni lehet, de befejezni nem. Ez kitölti az időt, addig kell csinálni, amíg az ember meg nem hal.

Még egyszer köszönöm a kitüntetést. Isten áldja az MMA-t!

Dávid Katalin

A Magyar Művészeti Akadémia friss életműdíjasaként

Dávid Katalin díszoklevele (Árendás József tervezése) és az életműdíj plakettje (Csíkszentmihályi Róbert alkotása)

öltözete a Nap – Isten anyja a tipológiában) – amelynek borítóját Makovecz Imre tervezte – és A kereszt teológiai és ikonográfiai értelmezése az első évezredben című könyvem” – sorolta.

Elárulta, hogy most egy olyan katakombai téma izgatja, mint az étkezés. Pogány szokás volt az elhunyt mellett enni, ezt a gyakorlatot átvették a keresztények és az illető halálának évfordulóján összejöttek étkezni az elhunyt emlékére. Az ábrázolásokon a hal, a kenyér, a bor, az étek fölött az áldó kéz az emlékgapé liturgikus mozzanata. Az étkezéssel foglalkozó anyaga, amelyet ugyancsak Rómában gyűjtött, már nagyjából megvan, csak meg kell írnia – tette hozzá.

Felidézte, hogy mélyen vallásos katolikus családban nőtt fel, tízen voltak testvérek, 1920-ban született az első, 1935-ben az utolsó gyerek, az első kettő Kolozsvárt. Édesapja gyógyszerész volt és a kolozsvári egyetemen dolgozott. 1921-ben az egyetemet repatriálták, így került a család az egyetemmel együtt Szegedre, Dávid Katalin már ott született, harmadikként a testvérek közül. Édesapját, Dávid Lajost Klebelsberg Kuno kérte fel, hogy alapítsa meg Szegeden a Gyógyszerészeti Intézetet. Dávid professzor – a gyógyszerészek közül egyedüliként – orvoskari dékán is volt. „Ha lejött Szegedre, Klebelsberg eljött hozzánk és anyám örmény ételekkel várta, mert ezeket nagyon szerette. Mi ugyanis örmény gyökerű erdélyi magyar család vagyunk” – jegyezte meg.

„Mi, testvérek mindig azt mondtuk, ha hajótörést szenvednénk, akkor mi, tízen egy lakatlan szigeten minden szakmát képviselnénk, mert van közöttünk orvos, mérnök, gyógyszerész, geológus, építész, tanár, pap, én mint művészettörténész azonban főlősleges voltam. Egyik öcsém azt mondta rám, hogy én vagyok a főlősleges tudományok doktora, ezt elismerem neki” – emlékezett vissza.

„Mindazonáltal egész életemben azon vagyok, hogy a művészetet ne érje sérelem. Ha a múltba bele akarok nézni, ahol írásos emlék sincs, kezembe veszem a harmincezer éves kis willendorfi Vénuszt, és általa pontosan tudom, hogy miben hittek az akkori emberek, mit szerettek, mi volt a lelkük legmélyén. Engem a művészet mindig meghat, szeretem, fontosnak tartom. A művészek azok, akik a művészet története folyamán munkaeszközként hordozták a szakralitást megjelenítő szimbólumokat, ettől szent a művészet” – fejtette ki.

Dávid Katalin Aquinói Szent Tamással együtt vallja, hogy nem a szándékáért, cselekedeteiért kell dicserni a művészt, hanem azért, hogy milyen a mű, amit alkotott. A mű érdekli csakúgy, mint a XIII. századi Domonkos-rendi szerzetest, akinek ez a fajta bátor értékítélete még a legmodernebb esztétikában sincs meg – állapította meg.

Visszaemlékezett, hogy művészettörténész hallgatóként unokabátyja, Barcsay Jenő festőművész elvitte Lyka Károlyhoz, a híres művészettörténészhez, aki azt mondta, hogy a jövőben magyar művészettörténészek nem fognak tudni utazni, így nem lesz analógiájuk. Ezért választotta ő az ikonográfiát, mert azt reprodukcióból is lehet tanulmányozni. Ehhez elvégezte a teológiát, és ez a tudás mindenben segítette.

„A családomnak köszönhetem a szellemi municiót. Apámnak sok értékes kapcsolata volt, sokan jöttek hozzánk és hallgathattam a beszélgetéseket. Járt hozzánk Szent-Györgyi Albert, a Nobel-díjas biokémikus, a C-vitamin felfedezője, aki 1947-ben elhagyta Magyarországot, de a 60-as évektől gyakran hazalátogatott. Amikor utolsó alkalommal itthon járt, elment Szegedre és a Délmagyarországnak úgy nyilatkozott, hogy legjobb szegedi barátja Dávid Lajos volt” – idézte fel.

Dávid Katalin jezsuita nevelést kapott. Ő az a keresztény, akinek katolicizmusa nem felvett, sokkal inkább minden sejtjébe bekódolt – írta róla Levendél László orvos abban az emlékkönyvben, amelynek tanulmányait a művészettörténész 70. születésnapjára írták tanítványai, tisztelői, barátai, valamennyi vallás képviselői.

Ahogy elmondta, egyetemi éve alatt professzorai közül nagy hatással volt rá Bálint Sándor, Sík Sándor és Kerényi Károly. Felidézte, hogy Vinkler László festőművész, a portré műfajának kiemelkedő alakja portrét festett Kerényiről és ő ott lehetett a szoba sarkában, hallgathatta, amint a professzor Rómáról mesél. Ez meghatározó élménye lett.

Dávid Katalin arról is beszélt, hogy több munkahelyéről kirúgták mint klerikális reakcióst, és furcsa módon mindig jobb lett neki. A Szépművészeti Múzeumban rendelkezési állományba helyezték. Barátja, Szilágyi János György klasszika archeológus ekkor apósától, Rabinovszky Máriusz művészettörténésztől, a képzőművészeti főiskola professzorától kért számára segítséget, és kapott is. Dávid Katalin számára létrehozták a Művészettörténeti Dokumentációs Központot, amelynek igazgatója lett. Szerzetesek, papok, jezsuiták, premonstreiek, ciszterci, bencések, pálosok és utcára tett akadémikusok kaptak az intézetben állást, így a rendőri igazoltatásoknál senki sem bukott le, mert volt munkahelye. Alaputatásokat folytattak. A Dokumentációs Központ köré csoportosultak az Európai Iskola és más modern irányzatok képviselői, köztük Bálint Endre, Anna Margit, Országh Lili, Barcsay Jenő, Bortnyik Sándor, Somogyi József, Vilt Tibor, Schaár Erzsébet, Kassák Lajos, Koffán Károly, Kmetty János, csatlakozott hozzájuk Pilinszky János és Nagy László, Kondor Béla, Németh Lajos művészettörténész, aki a Központ dolgozója volt, és a Vujicsics fivérek, Sztoján, az irodalomtörténész és Tihamér, a zeneszerző. Az Építészpincében jöttek össze, a Vigilia folyóirat tőrszasztalánál.

A jezsuiták elleni perben, 1964–65-ben azonban mint összeesküvőt behívták a Gyorskocsi utcába kihallgatásra. Utána kirúgták a Dokumentációs Központból és a Magyar Nemzeti Múzeumba tették át. Minden munkáját elvették, még a megjelenés alatt álló, a nyomdában lévő dokumentációs kötetek kiszedett levonataiból is kitörölték a nevét. Fülep Ferenc, a Nemzeti Múzeum főigazgatója fölkérte, hogy vállalja el a Magyarország a honfoglalástól 1849-ig című nagy kiállítás rendezésének irányítását. Emlékiratai írásánál éppen ennél a résznél tart – osztotta meg az újságíróval.

1963-ban kezdődtek a Vatikán és a magyar állam előzetes megbeszélései a kapcsolatok rendezéséről és ekkor a legbiztosabb dolog volt az egyházi kincsek

bemutatása azzal, hogy ezzel a pusztulástól mentik meg ezeket a kincseket. Bizottságot alakítottak és a Katolikus Egyház kérésére ennek a vezetője Dávid Katalin lett. Bevont a munkába civileket és papokat egyaránt. Az 1938 óta első egyházművészeti kiállítást 1970-ben nyitották meg a Magyar Nemzeti Galériában, a mai Néprajzi Múzeum helyén, a vatikáni–magyar tárgyalásokkal és – az élet humora – a soros pártkongresszussal egy időben. A tárlat ökumenikus volt és nagy sikert aratott. 1979-ben az Iparművészeti Múzeumban volt a második kiállítás ugyancsak az Egyházi Gyűjtemények kincsei címmel zsidó, katolikus, görögkeleti, evangélikus és református szakrális tárgyakkal.

Amikor az Egyesült Államok úgy döntött, hogy visszaadja a magyar Szent Koronát és a koronázási ékszereket, Aczél György, a Kádár-korszak legfőbb kultúrpolitikusa, akkor miniszterelnök-helyettes megbízta Dávid Katalint, hogy szakértse a koronát és szcenírozza az átvételt, amely 1978. január 6-án volt. Aczél azt akarta, hogy a koronát a Várban, az akkor elkészült Nemzeti Galéria kupolája alatt helyezték el. Dávid Katalin azonban tiltakozott, hogy a Korona nem lehet múzeumi tárgy, hiszen az ország szimbóluma, és ezért az Országgyűlésnek kell tulajdonba vennie. Így is történt. Ideiglenesen a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezték el, miután az Országgyűlés elnöke, Apró Antal Cyrus Vance amerikai külügyminisztertől átvette a koronát, amit a Nemzeti Múzeumból 2000. június 1-jén, az első Orbán-kormány idején vittek át az Országházba.

Angela Merkel, német kancellár 2007. augusztus 21-én egy napra eljött Budapestre és Gyurcsány Ferenc megmutatta neki a Parlamentben a koronát, szabadkozva, hogy nem ott a helye. Erre Dávid Katalin nyílt levelet írt neki, emlékeztetve, hogy a koronát Apró Antal, az Országgyűlés elnöke vette át és igenis, a Parlamentben van a helye. A nyílt levél megjelent az Élet és Irodalomban.

Dávid Katalin beszélt Makovecz Imréről, az MMA alapítójáról is, akivel 1990 előtt ismerkedett meg, még akkor, amikor az építész Sárospatakon a Művelődés Házát építette. „Makovecz zseni volt, olyan művész, akit Bartók után a másik nagy magyarnak ismernek a világban. Nagy megtiszteltetésnek vettem, hogy én nyithattam meg a kiállítását az újjáépült Vigadóban” – mondta a művészettörténész.

Számtalan díjjal ismerték el munkásságát, többek között megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét, 1995-ben a Széchenyi-díjat, de nagyon büszke a Pro Ecclesia et Pontifice (Az egyházért és a pápáért) nevű kitüntetésére, amelyet 70. születésnapjára kapott II. János Pál pápától a zsidók, az üldözött papok mentéséért, és munkásságáért. Nyolcvanaedik születésnapján (2003. augusztus 16.) a Szentatya audiencián fogadta Castel Gandolfóban.

Dávid Katalin megélte és látta a történelmi eseményeket, az ideológiák egymásnak feszülését, látta a krematóriumokat, a haláltáborokat, a koncepciók pereket, az internálótáborokat, kötelességének érzi, hogy mindent leírjon katolikus szemmel, ezért ké-

szülnek az emlékiratai. Ahogy mondta, egy nagy fejezetet, a Soát az 1930-as évektől 1945-ig kiemelte az emlékiratokból, és az anyag a vészkorszak 70. évfordulójára megjelenik a Szent István Társulatnál.

Dávid Katalin 90

Születésnap köszöntés

Dvorszky Hedvig művészettörténész

Dávid Katalin nemcsak a művészettörténet-tudomány nagyasszonya, hanem a magyarországi kulturális közélet meghatározó személyisége. Ő az, akire valóban illik az a jelző: megkerülhetetlen. Életműve a módszeres tudós munkája, a magas fokú diplomácia művelése, az emberi szolidaritás és a megértés gyakorlata. Édesapja, *Dávid Lajos* a kolozsvári egyetem professzora volt, aki 1922-ben Klebelsberg Kuno miniszter felkérésére települt át Szegedre, ahol megalapította a Gyógyszer-tár és Gyógyszerészeti Intézetet, illetve az egyetem Gyógyszerészeti Karának dékánja lett. A magyar-örmény származású polgári családban olyan jelentős emberek voltak vendégként vagy barátként bejáratosak, mint *Teleki Pál* miniszterelnök, *Szegfű Gyula* történész, vagy *Felvinczy Takács Zoltán* művészettörténész. Itt folytattak komoly eszmecseréket egymással *Sík Sándor* esztéta, valamint *Bálint Sándor* néprajzkutató társaságában. Ennek a keresztény kulturális környezetnek a hatására fordult Dávid Kata érdeklődése egyetemista korában a görög-római kultúrát kutató *Kerényi Károly* professzor klasszika filológia tantárgya felé. Úgy az édesapja, mint ő, aktívan részt vettek a Mária Kongregáció, illetve a szegedi Actio Catholica munkájában is. Mindezek az ismeretségek és kapcsolatok a későbbiekben is nagy hasznára voltak, akár a zsidóüldözés során, vagy az 50-es évek politikai üldözéseinek idején mind az apa, mind a lánya számára.

Művészettörténetet valószínűleg a család barátjának, a már említett Felvinczy Takács Zoltánnak a hatására választotta már kamasz korában. Befolyásolhatta ebben a döntésében unokabátyja, *Barcsay Jenő*, a híressé vált festőművész is, aki 1947-ben elvitte a budapesti Képzőművészeti Főiskolán művészettörténetet tanító *Lyka Károlyhoz* egy kis beszélgetésre. Akkor döntötte el, hogy a művészettörténet speciális ágazatával, az ikonográfiával kíván foglalkozni, mivel nyilvánvalóvá vált számára is, hogy a Magyarországra rátelepült kommunista rendszerben külföldre nem lehet utazni, így az eredeti műalkotásokat sem lehet megtekinteni, ez a történeti anyag azonban akár reprodukciókon is tanulmányozható. Ezt megelőzően már bejárta a Képzőművészeti Főiskolára, ahol a nővére tanult. Itt szerzett a szakmai ismereteken túl számos művészbarátot is, amely a későbbiekben is szerepet kapott életében. Már a szegedi egyetemi tüntetések során nyilvánvalóvá vált, hogy Dávid Kata nem fél semmiféle olyan megmozdulástól, amely a megcsontosodott szokásokon kíván változtatni. Személyes megjelenésével is kifejezésre juttatta ezt a bátor magatartását, amikor aranyszínű magas sarkú cipőben, arany karkötővel, sálakkal, kalapban járt, és ő készít-

tette magának az első zsákruhát is Budapesten. Mind ezen közben az abszolút hagyományos – „sorbonne-i” típusú bölcsészkar előadásokra járt, írta a szemináriumi dolgozatokat, és konzultációra ment például, többek között, *Supka Géza* irodalomtörténészhez is, akinek a mai napig tartó, évente megrendezendő ünnepi könyvhét meghirdetését is köszönhetjük.

Tanulmányai befejeztével – gyakornokként – a Szépművészeti Múzeumba került, *Tolnay Gábornak*, a nagy hírű italianisztikai kutatónak a támogatásával 1947/48-ban. Itt *Szilágyi János György* művészettörténésszel, az antik művészet kutatójával ismerkedett meg, akinek hatására még inkább az ikonográfia kutatása felé fordult érdeklődése. Egyre inkább meggyőződésévé vált, hogy ahhoz, hogy a műtárgyakban önállóan lássa meg azok történeti értékeit, teológiát kell tanulnia. 1950-ben azonban klerikális összeesküvés gyanújával, ún. rendelkezési állományba tették. Szilágyi János György a Képzőművészeti Főiskola professzorához, az apósához, *Rabinovszky Máriusz* művészettörténészhez fordult segítségért. A kulturális minisztériumban akkor *Redő Ferenc* festőművész volt a művészeti ügyek intézője. Hatáskörénél fogva létrehozatta azt a művészettörténeti dokumentációs intézményt, amelynek Dávid Kata kezdetben tudományos munkatársaként dolgozott (1951–54), később igazgatójává vált. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ működéséről abban az időben inkább csak a szűkebb szakma tudott. Ennek minden bizonnyal az is oka volt, hogy a fiatal (27 éves) Dávid Katalin egymás után alkalmazta az egykori jezsuita pap tanárait, ismerőseit, tekintettel arra, hogy az intézmény feladatául a levéltári kutatást, bibliográfiai adatgyűjtést, meglévő nagy gyűjtemények leltározását, határozták meg. Mindeközben a fiatalabbakkal, a még élő, a kulturális területről válogatott személyekkel dokumentáló célú interjúkat készített. Ehhez a fiatalok mellett, szüksége volt az idősebb nemzedék alapos tudására is, valamint a papok latin, történelmi ismereteire. Itt dolgoztak az azóta már a magyar művészettörténet elismertté vált képviselői, mint például *Balogh Jolán*, *Kampis Antal*, *Bernáth Mária*, *Genthon István*, *Supka Magdolna*, *Németh Lajos*, id. *Entz Géza*, *Zolnay László*, a fiatalabbak közül *Marosi Ernő*, *Beke László*, *Takács József* művészettörténészek. Ő maga úgy határozta ezt meg, hogy „nagyiparosítani kellett a művészettörténeti kutatást”. Számos nagy tudású szakember barátja és ismerőse mellett igen nagy támogatást kapott *Fülep Lajos* művészettörténésztől is.

Visszatérve a Művészettörténeti Dokumentációs Központban végzett munkákra, mind az, amit a levéltárosok, művészettörténészek összegyűjtöttek, illetve konferenciákon megfogalmaztak, Dávid Katalin szerkesztésében, az intézet kiadásában, folyamatosan megjelentek: *Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve* (1952–53), *Művészettörténeti Tanulmányok* (1953, 1960), *Művészettörténeti Dokumentációs Központ Közleményei* (1962–64). Még az 1964-ben ismét bekövetkezett eltávolítása után is – bár akkor már nevét nem tüntették fel. Ilyen volt például a *Mai Magyar Művészet* című sorozat

(1971-től). Az eltávolítás oka ez esetben is a jezsuita papokkal való összeesküvés vádja volt. (Lásd *Mócsy Imre* SJ: *Beadványom* című önéletrajzi munkáját.) A sors különös fíntorának tekintette ezt a felmondást is, minthogy ennek köszönhetően, igen rövid idő múlva, a Nemzeti Múzeumba került *Fülep Ferenc* igazgató meghívására. Rögtön a „mélyvízbe” tették. Megbízták ugyanis az ekkor készülő „Magyarország története a honfoglalástól 1849-ig” című állandó kiállítás főrendezői feladatával. Az 1967-ben az Aczél György és Kádár János pártpolitikai vezetők jelenlétében megnyílt kiállításnak ekkor már komoly politikai jelentősége volt. 1968-ban megkezdődtek a magyar állam és a Vatikán közötti tárgyalások, amelyek „tárgyalási alapjául” természetesen a művészet területét választották. Az egyházat a műemlékeken keresztül próbálták „helyzetbe hozni”. Létrehoztak 1969-ben egy állami vezetésű intézményt, az Egyházi Gyűjtemények Szaktanácsadói Testületét, amelynek *Lékai László* bíboros javaslatára Dávid Katalin lett a vezetője, és itt dolgozott 1994-es nyugdíjba vonulásáig. Mindezen idő alatt sikerült olyan jelentős műemléki és művészettörténeti jelentőségű intézményeket helyrehozni, mint például az Esztergomi Keresztény Múzeum, a Debreceni Református Kollégium és Múzeumot, vagy a Zsidó Múzeum épületeit és kiállításait. Dávid Katalin szerint, ezeket, mint a magyar államnak az egyházak felé gyakorolt gesztusait, igaz, hogy sok pénzért, de eredményként lehetett felmutatni a Vatikán felé, VI. Pál pápa előtt. Nyilvánvaló, hogy ezen időszakban alakult ki egyre szorosabb kapcsolata a vatikáni egyházi szakmai körökkel és a magyar kato-

2013. novemberében
a Népművészeti,
Néprajzi Tagozat
konferenciáján

likus egyházzal is, amelyhez a szakralitással foglalkozó folyamatos tudományos kutatómunkái is kapcsolódtak. Ezek közül is kiemelkedő jelentőségű volt az 1970 októberében a Magyar Nemzeti Galériában megnyílt „Egyházi Gyűjtemények Kincsei” című kiállítás, és annak katalógusa. Igaz ugyan, hogy megkezdődött a társadalomban a Rákosi-korszak lassú „feloldása”, de a megfélemlített és megregulázott egyházi és polgári körök visszahúzódása közepette, mint, amikor friss levegő áramlik be a levegőtlen helyiségbe, úgy hatott ez, az ország egyik legrangosabb kiállítóhelyén bemutatott gyűjteményes tárlat. Csaknem tizenegy év múltán a Corvina Kiadónál jelent meg a **Magyar Egyházi Gyűjtemények** című gazdag illusztrációkkal reprezentáló könyv, amelyet a következő évben angol és német nyelven is kiadtak. Ma már mondhatjuk, hogy a fiatal művészettörténész igen magas színvonalon lépte át mind a politikai, mind a kulturális életet gúzsba kötő határokat. Könyvének bevezetőjében írja: „A művészettörténet olyan sajátos szakterületeinek, mint az ikonográfiának és az ikonológiának, tehát az ábrázolások mélyebb megértését segítő kutatásoknak is gazdag lelőhelyei ezek a gyűjtemények,

mutatása a tudományos kutatás feladata. Az egyházi megrendelésekre készült, számos műfajban megvalósult anyag egyben a magyar művészettörténet helyi és egyetemes értékeinek tárháza is. „Az egyetemes fejlődésben ennek a *sajátosan helyi* tevékenységnek megkeresése az egyik alap célkitűzése tudományágunknak. Ebből a szempontból különösen határozott területre találtunk éppen az egyházművészetben belül.” A tanulmány további részében kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a szerző az ötvösművészetnek, amelyet a különböző tárgyak bemutatásával, valamint azok keletkezéstörténetének dokumentálásával is igazolva, egyértelműen európai hasonló kultúrkörök színvonalához emel. „Ennek bizonyítására példaként említjük, az egykori magyar királyi korona felső részét, melyet a legújabb európai irodalom magyarországi műhelymunkájának feltételez, amit a székesfehérvári királysírok leletei is megerősítenek.” (Nem véletlen, hogy amikor a magyar koronát és a hozzátartozó, a királyi rangot jelképező eszközöket a USA visszaadta a magyar kormánynak, a tudományos vizsgálatba, a restaurátorok mellett, Dávid Katalin művészettörténész vonták be. DH) Az említett kiállításon, illetve

Fotó: MTI

hiszen a tematika szinte minden egyházi rendeltetésű alkotáson, és minden korban fontos szerepet játszott.” Dávid Katalin már ekkor nyilvánvalóvá tette, hogy a korábbi művészettörténeti és teológiai tanulmányainak eredményeként, az ikonográfiai tudomány és a művészettörténet együttes kutatását választotta. Miután tisztázta, mi is az egyházi gyűjtemény és a művészet fogalma közötti összefüggés, módszeresen mutatta be a magyarországi egyházak kincseinek a hazai művészettörténetben elfoglalt jelentőségét. Egy percig sem hagyott kétséget afelől, hogy a megelőző években porig megalázott kereszténységnek a köztudatba való újra visszahelyezése a szándéka. Mint írja, az egyházművészet stílusalakításainak be-

az utána megjelent könyvben továbbra is az ötvösművesség nagyszerű tárgyainak ad jelentős helyet a szerző, kiemelve azt a győri püspökség tulajdonában lévő Szent László hermát, amelyet a korszak jelentős szobrász testvérpárja – a Kolozsvári testvérek – idősebb tagjának, Mártonnak tulajdonítanak. A hermán feltűnik az a sodronyzománc technika, amely később Európa-szerte elterjedt, mint a magyar kultúra egyik hírvivője. Hasonlóképpen az ötvösség magas színvonalát képviselte az Esztergomi Kincstár, ún. **Mátyás deák kelyhe**, amelyen a gótikus magyar művészet másik sajátos nemzeti technikáját, az ún. bőrtűs filigrán technika képvisel. A pazar kiállítási anyag az egyházi gyűjteményeket alapul véve egészen a 19. század

második feléig terjedően mutat be az Anjou-korból való további remekeket úgy is, mint a Kelet-Nyugat között fekvő ország különleges művészeti keveredésének jelképeit. Ebből nem maradtak ki a magyarországi táblaképfestészet olyan jelei, mint a *Jánosréti mester*, a *Báti mester*, M. S. mester munkái. Mellettük találhatók a korszak ugyancsak kiemelkedő nemzetközi mestereinek művei, mint például *Crivelli*, *Niccolo da Foligno* és *Lucas Cranach* művei. Az egyetemesség hangsúlyozása mellett Dávid Kata elemző tanulmányában jelenik meg hangsúlyos módon a nemzeti művészeti tevékenykedés önállósulás törekvéseire utaló értékelés. Kiemelte a református egyházművészeti anyagból az úrasztali terítők gazdag motívumkincsét éppen úgy, amint más jelentős textil művészeti alkotásokat. Tudvalévő, hogy a magyar művészettörténet legjelentősebb reprezentáló helyei a várak, az udvarházak, kastélyok mellett, valójában az egyházi rendeltetésű kolostorok, illetve templomok voltak. A török hódítás után újraépített országban leginkább ezek a barokk stílusban készült épületek maradtak meg. Így tehát ennek a kiállításnak, illetve az említett kötetnek a lehetőségei szerint helyet kaptak *Maulbertsch* és *Dorfmeister* művei is. Az ötvösművészet iránti szenvedélyes elkötelezettségű művészettörténész nem tagadta meg önmagát akkor, amikor *Szentpéteri József* klasszikus formavilágú nemes tradíciókat teremő műveivel reprezentálja a kötet befejező részét. Mindemellett – ismét a magyar művészet egyetemességének kihangsúlyozása érdekében – mutatja be a magyar orthodox és görögkeleti szerb egyházak azon emlékeit is, amelyeket az orosz, a görög és a balkáni művészet kiemelkedő alkotásai képviselnek.

Dávid Katalin 1974-ben lett a művészettörténeti tudományok kandidátusa. „*Ex Invisibilibus Visibilia*” címmel 1993-ban, a hetvenéves professzor asszony tiszteletére **Emlékkönyvet** jelentettek meg tiszteelői. *Dankó László* érsek úr írja a kötet előszavában a következőket: „A Római Katolikus Egyház és a magyar szellemi élet tiszteleg a szakrális művészettörténet kortárs mestere, Dávid Katalin előtt. Szerzőink felkérése során, tudományos munkásságának főbb irányait tartottuk szem előtt. A kötetben így kapcsolódnak össze teológia, művészettörténet, művelődéstörténet és régészet: egyazon tudomány fájának különböző ágai. A tanulmányok mellett verseket, prózákat talál az olvasó. Ez a művészet örökkévalóságát jelképezi. Harmadik csoportként személyes emlékek, dokumentumok, levelek vannak, jelei a barátságnak és szeretetnek”. A kötet külön értéke a Vatikán Művészeti és Régészeti Emlékek Megőrzése Apostoli Szentszéki Hivatalának érsekétől, *Francesco Marchisano* úrtól az ünnepelt szakrális munkásságát elismerő levele. A szerzők – a hasonló jellegű emlékkönyvek szerint – igyekeztek, vagy egy tudományos értékű tanulmányukkal, vagy személyes emlékekkel, verssel köszönteni a tudós Dávid Katalint. A 68 szerző között a magyar művészeti élet számos jeles személyisége található. Az említettekén kívül *Nyíri Tamás* teológus professzor, *Vekerdí László* egyetemi tanár, *Ladocsi Gáspár*, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia tag-

ja. *Blankenstein Miklós*, *Csanád Béla*, *Várszegi Asztrik*, *Schweitzer József*, *Szabó Ferenc*, *Fabiny Tibor* egyházi méltóságok. *Prokopp Mária*, *Vayer Lajos*, *Keserű Katalin*, *Gellér Katalin*, *Szilágyi András*, *Supka Magdolna*, *Trogmayer Ottó*, *Bernáth Mária* művészettörténészek, valamint olyan ismert költők és írók, mint *Csoóri Sándor*, *Nagy Gáspár*, *Eszterházy Péter*, *Kodolányi Gyula*, *Horgas Béla*, *Levendel Júlia*. A közélet ismert szereplői közül *Zelnik József* etnológus, *Fekete György* belsőépítész, *Szántó Tibor* grafikus, könyvtervező, *Deme Tamás* művelődéstörténész, *Benda Kálmán* történész, *Mezei András* író-újságíró, valamint az egyik legrégebbi szellemi társ és barát, *Makovecz Imre* építész adták írásaitak köszöntéséül. A 450 oldalnyi reprezentatív kiadványban személyes tiszteletadasként olyan tanulmányok találhatók, amelyek Dávid Katalin gondolatmenetéhez csatlakoznak. Szóljanak akár a megváltás teológiájáról vagy a magyar Mária-tisztelet nyugati és keleti gyökereiről az Árpád-háziak korában (Kerekes Károly). **A szép és a szent** (Nyíri Tamás), vagy **Halál és halotti szertartás a zsidó rítusban** (Schweitzer J.), az **Isten-ábrázolás, mint teológiai probléma** (Ladocsi Gáspár) egyértelműen ezekhez kapcsolódnak. *Rákos Sándor* a **Gilgames** fordításából publikált egy részletet, *Dienes István*, a **Táltosok viaskodásáról** írt. A művészettörténészek nagy része saját eredményes kutatómunkájának egy-egy kiérlelt darabjával tisztelgett Dávid Katalin előtt. Ők sokat köszönhetnek az általa igazgatott Művészettörténeti Dokumentációs Központban folyó szakszerű tudományos munkának, amelyből kiforrott, majd a Magyar Tudományos Akadémia védőszárnya alá került a máig működő Művészettörténeti Kutató Központ.

Dávid Katalin az ikonográfia szerelmeseként több tanulmánya után, könyv formájában, 1996-ban a Jel Kiadónál jelentette meg „A megváltás tipológiája” címmel nagyszabású művét, amelyet 2002-ben követett a „A teremtett világ misztériuma. Bibliai jelképek kézikönyve” (Szent István Társulat). Ez utóbbinak például a törzsanyaga hármastagolásban, alfabetikus sorrendben foglalja össze a jelképeket. Elemzi azok öszövétségi, majd újszövétségi jelentéseit, és külön egységben mutatja be a jelkép jelentkezését a korai kereszténységben. Dávid Katalin nem csak elméleti síkon járult hozzá ezeknek a magas kulturális tartalommal rendelkező kincseknek modern módszerekkel történő összegyűjtéséhez és értelmezéséhez. Miközben az idevonatkozó, legutolsó nemzetközi szintű szakirodalom magyar nyelvű megismertetéséhez is hozzájárul ezzel, igyekezett megértetni a saját idegen nyelvű publikációival azt, hogy a végső feledés előtti utolsó figyelmeztetés ezeknek az ábrázolásoknak, mint képi beszédeknek az összegyűjtése. Az ikonográfia esszenciája olyan, mint a betűkkel vagy szavak által használt nyelv, amelynek azonban emezeknél sokkal több jelentésük van, s értelmük elfelejtésével elveszik az emberi minőség is. Mindezekhez, amint a későbbi köteteihez is, inspirációit *Szent Ágoston*, illetve *Aquinói Szent Tamás* teológiai nézeteiből merítette. Úgy vélte, hogy az emberek számára a hit és annak külső kifejezési formái olyan alapvető dolgok,

mint a lélegzetvétel, amely akkor keletkezett bennük, amikor homo sapienssé váltak. A nagy keresztény hittudósok munkáit tanulmányozva jutott arra a következtetésre, hogy ezt a nehezen megfogalmazható szellemi és értelmi tevékenységet a lehető legegyszerűbb formákban kell közel hozni és megértetni az emberekkel. „Az én álláspontom az, hogy a legegyszerűbb dologban hiszek. Hiszek a végtelen jó Istenben. Ennél egyszerűbben, semmitmondóbban és felelőtlenebbül nem is lehet hinni. Én mindent átadok ezzel Istennek. Abban hiszek, aminek nincs korlátja, azaz hiszek a végtelenben. Az Istenre úgy tekintek, mint egy nem bizonyítható, de mégis létező valóságra. Léte nem bizonyítható, mert ha az lenne, nem lenne Isten, hanem egy olyan kézzel fogható valami, mint a matéria. Ésszel nem lehet érvelni, egy intelligens ateistával nem is érdemes ezen vitatkozni, hiszen ő is tudja, hogy ez lehetetlen. Istent hinni kell. De ha azt akarod, hogy a tudomány időszerű korlátai ne akadályozzának, akkor a tudományt sem veheted öröknek, mert az mindig tovább lép. Ki kell mondanunk, hogy olyan valamiben akarunk hinni, ami örökké tartó, végtelen, megengedi, hogy addig gondolkozzam, ameddig akarok. És ha már nem tudok tovább gondolkodni, akkor feltételezem, hogy a következő generáció továbblép, mint én. Hát ez az örökké való, ez a jó Isten.”

Mindezen magas színvonalú tudományos elemzései közepette nekifogott egy olyan ismeretterjesztésnek, amelynek nyelvi közvetlensége egyáltalán nem ment a téma igényes feldolgozásának a rovására. A Szent István Társulat 2006-ban, egy papírtokban összefogva jelentette meg **A szép teológiája, a Kereszténység és kultúra** című, 100, illetve 150 oldalas tanulmányait, amelyben a címben rejlő bonyolult gondolatköröket hozza közel az olvasókhoz. Az előbbi a Magyarországon szolgáló jezsuiták emlékére ajánlotta a szerző, az utóbbit pedig menyének, *Miklós Eszternek*. Miután a kutató munkájának jelentős részét a Vatikáni Könyvtárban, illetve más római helyszíneken végezte, szinte természetes, hogy kedvelt városáról is önálló kötetet jelentetett meg. A Róma című kötetet fiának, *Hidvégi Máténak* a következő bibliai idézettel ajánlja: „Úgy fogják hívni: a szentek útja. A megváltottak rajta vándorolnak.” (Iz 35,8–9) Ebben a kötetben találhatjuk annak a kitüntetésnek a faximiléjét, amelyet 2003. augusztus 16-ai dátummal II. János Pál pápa adományozott saját kezűleg aláírt oklevélként Dávid Katalin 80. születésnapja alkalmából. Ugyancsak ebben a négy kötetet magába foglaló papírtokban találhatjuk meg Michelangelo **Mózes** szobrának művészettörténeti és pszichológiai elemzését a szerző tollából. Ezt a tanulmányt *Sigmund Freud* Mózes tanulmányával kapcsolatban fogalmazta meg a szerző. A négy elegáns megjelenésű kötet jól mutat rá a szerző már korábbiakban is említett mélyen empatikus természetére is, hiszen ezeket a teológiai és művészettörténeti tudományokra alapozott ismereteket nem véletlenül ajánlotta a legközvetlenebb szellemi és családi közösségének.

Tudományos munkásságának külön hatalmas területét jelenti a Mária-kultusz története. „Isten anyja a tipológiában – Egy asszony, öltözete a Nap” címmel

2008-ban ugyancsak a Szent István Kiadónál jelent meg, a csaknem 400 oldalas, több mint 70 színes illusztrációval gazdagított könyve. Kutatómunkájának nyomán ekkorra már számos bizonyítékot szerzett a világ különböző területein létező ősi kultúrákban meglévő azonos jelentésű szimbólumokról. Ezek nyomán állította, hogy a pogányság, mint hitetlenségi jelző nem létezik, minden ember hisz valamiben, legfeljebb a hit megfoghatatlan létezésének adnak a népek különböző formákat. A kereszténység valódi kibontakozása a katolicizmusban történt meg szerinte, amelynek egyetemességét viszont Isten anyjának, mint a szeretetnek a megtestesülése teszi mindenki számára elfogadottá. Hasonló szellemi indíttatásból szentelt, az előbbihez hasonló terjedelmű tudományos értekezést a keresztnek. Az ezen a címen 2011-ben kiadott műben teológiai és ikonográfiai értelmezések során bizonyítja, hogy „a kereszt, mint a megváltás jelképe azokon a területeken, ahol a keresztény vallás dominál... a gyakorlati életet, az egyénit és társadalmat egyaránt érintette. A kereszt, mint ilyen, Krisztus történelmi keresztjét jelentette, ami valóság és misztérium, tehát, egy időben ereklje és jelkép”. Teológiai tudása és történeti ismeretei alapján bizonyítja, hogy a kereszt kiemelése a szakrális ábrázolások közül a megváltás az egyetlen, a méltónak elfogadott megjelenítése a keresztény vallásokban. A megváltásra, mint Jézus földi emberré válásának a céljára az emberiségnek a világ minden táján szüksége és reménye van. Amikor 2003-ban dr. Erdő Pétert bíborossá választották, a római Santa Balbina templomot jelölte ki számára a pápa címtemplomul (titulus ecclesiae). A magyar katolikus egyházhoz és annak bíboros-püspökéhez fűződő személyes baráti kapcsolatának és tiszteletének jeléül Dávid Katalin az említett templom művészettörténetét könyv alakban adta közre, ezzel a tudományos munkájával biztatást nyújtva a nemzetközi tekintélyű magyar egyházi méltóságnak.

Dávid Katalin hatalmas keresztény ikonográfiai és szimbólumkutatásainak a jelenre is vonatkozó jelentőségét minden eddigi rangos egyházi és állami díjjal történt elismerése mellett, úgy tűnik, kevésbé vette figyelembe a politikával is összefüggő társadalomtudomány. Ő mindent elkövetett, hogy a gyakran nehezen értelmezhető – az egyre kevesebb műveltséggel rendelkező emberek számára érthetetlen – teológiai kifejezések ne maradjanak megfoghatatlanok az egyszerű emberek számára. (A már említett, II. János Pál pápától kapott, minden bizonnyal számára is a legnagyobb értéket jelentő díj mellett, munkásságát elismerték Móra Ferenc-emlékéremmel (1984), a Magyar Köztársaság Érdemrend tisztikeresztjével (1993), Széchenyi-díjjal (1995), amelyet a hazai művészettörténeti kutatás megteremtése és az egyházi gyűjtemények érdekében kifejtett tevékenysége, valamint tudományos életműve alapján ítelt meg számára a Magyar Tudományos Akadémia. Magyar Örökség díjat 1997-ben, Stephanus-díjat, valamint Belváros-Lipótváros díszpolgári kitüntető címet kapott 2003-ban. A Szent Adalbert-díj nagyerem fokozatát 2005-ben, a Prima díjat 2010-ben nyerte el. Budapest díszpolgárává 2013-ban választ-

AZ ORGANIKUS GONDOLKODÁS SZOCIÁLIS GONDOLKODÁS

Beszélgetés Dévényi Sándor építésszel az építész társadalmi felelősségéről, és az MMA szerepéről

tották meg.) Elkötelezettségét bizonyítja a legutóbbi, 2013 tavaszán közreadott, alig 35 oldalas „kiáltványa”. Ebben a dolgozatában kiemelt néhány gondolatmenetet a korábban megjelent különböző könyveiből annak érdekében, hogy felhívja Európa és a világ figyelmét az erkölcsi nihilizmus miatt pusztulásba rohanó emberiségre. Ez a felkiáltással felérő írás „Egy keresztény értelmiségi Európára néz” címmel jelent meg. Ismét emlékeztet arra, hogy a szimbólumokat kizárólag az ember képes megalkotni. Ezek így válnak az ő tulajdonává. Ilyen például az életfa. Ez az ábrázolás a világ valamennyi kultúrnépénél megtalálható. Önmagában is egyértelművé teszi az Ég és a Föld közötti természetes összeköttetést, ezzel szimbolizálva szellemi és anyagi értelemben a teljes életet adó erejét. Ha elveszítjük a szimbólumok értelmezését, elvesztünk egymás számára is. Külön részben foglalkozik a francia forradalom „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” hármas eszméjének önmagát elpusztító hamisságával, amely végül a 20. században a modern diktatúrákhoz, majd az egyre jobban elterjedt cinizmushoz vezetett. Amint élet-történetének kezdeti eseményeiből is kitűnt, Dávid Katalin mélyen elkötelezett a keresztény szociális eszmék mellett. Nem véletlenül választotta ez esetben mottóul Robert Schumann-nak 1958-ban, az EU létrehozásakor megfogalmazott szavait: „Európa keresztény alapjainak újragondolására kaptunk megbízást azzal, hogy hozzuk létre a kormányzásnak olyan demokratikus modelljét, amely a megbékélés által a népek közösségét teremti meg a szabadság, az egyenlőség, a szolidaritás és a béke jegyében, és amely mélyen benne gyökerezik az alapvető keresztény értékekben.” Dávid Kata ennek szellemében, ebben a rövid, de annál magvasabb tanulmányban közgazdászokat és politikusokat int jó szándékkal arra, hogy a pusztulás elkerülése érdekében találják meg a keresztény szocialista piacgazdaság megteremtésének a lehetőségét, amelynek két nagy célja, a szabadság és a szociális igazságosság. Nem hagyta ki az egyház és a politika máig kényesen tisztázatlan kérdését sem. Hivatkozik Máté apostol ismert mondatával az irgalmasságra: „Menjetek és tanuljátok meg mit jelent: irgalmasságot akarok, nem áldozatot. (Mt 9,10–13). Aki járja az utcát, nézi a képernyőt, olvassa a híreket, megérti, hogy ez az egyszerű erény, amely enyhíteni akar egy másik ember testi vagy lelki nyomorán, miért kell álljon az élet középpontjában” – írja Dávid Katalin. Ennek a tanulmánynak végső soron az a legmegrendítőbb hatása, hogy ezekre a következtetésekre éppen az emberi kultúra csodálatos jelképi világát, a szimbólumokat kutató és azokat megértő művészettörténész üzen a ma emberének. Olyan ez, mintha a gyakran emlegetett, „elsüllyedt Atlantisz” magas színvonalú kultúrájának a megmentésére hívná fel a figyelmet.

Hálával tartozunk a kilencvenedik életévét ebben az évben betöltő Dávid Katalin művészettörténész professzornak, hogy óriási tudását számtalan könyvében, tanulmányaiban és előadásában érthetően és bölcsen adta át a ma és a jövő nemzedékeinek.

Isten éltesse, hogy még sokáig szellemi gyarapodásunkért, és így megmentésünkért dolgozhasson!

Orbán Györgyi összeállítás

■ Dévényi Sándor Kossuth- és Ybl-, valamint Prima díjas építész, az MMA elnökségi tagja. A pécsi organikusok körének meghatározó alakja, a Kós Károly Egyesülés alapító tagja. A hetvenes évek közepén került kapcsolatba a Csete György által irányított Pécs Csoporttal. 1978–87 között elsősorban Pécs történeti belvárosának rehabilitációjával foglalkozik, megalapozva a mai „pécsi iskolát”. Első lakóépületei a nyolcvanas években készültek el. 1990 óta önálló tervezőirodát működtet. Pécsi irodájában állandó tervezőtársa Halas Iván. „Az organikus építészetet munkamódszernek tartjuk: érzékenyen igazodunk a környezethez, a történeti élő szövethez, amelynek fejlődése, anatómiája van. Csak az nyúlhat bele egy ilyen szervezetbe, aki annak élettani vonatkozásaival tökéletesen tisztában van. A meglévő közegben testet öltő új gondolat, azaz épületeink szintén élőlények, lélegeznek. Az építészet még atomizálódó világunkban is képes lehet ezzel az átélő hozzáállással a nagyobb egységet előmozdítani” – írta építészstúdiójának ars poeticájaként.

Dvorszky Hedvig: Dévényi Sándor építész úrral beszélgetünk a Magyar Művészeti Akadémia köztestületé alakulása óta eltelt időszakról, valamint arról, hogy 2014 egyúttal az „Építészeti Éve” is. Ön az organikus építészek körében az egyik kiemelkedő személyiség. Mi a véleménye, hogyan tölti be az építészeti érdekében az Akadémia ezt a vállalt feladatát?

Dévényi Sándor: Az Akadémiának pillanatnyilag nyolc tagozata van, nyolc művészeti ágat képvisel, ebből egy az építészeti. Az elnök úr régi koncepciója, hogy az Akadémia hatékonyan működjön közre abban, hogy a magyar művészek a széles nyilvánosságnak megmutathassák magukat, és ezt a Nemzeti Szalonok rendszerén keresztül szeretné megoldani az Akadémia. Az, hogy az első az építészeti szalonja lesz, ez lehet véletlen is, azért, mert ez a szándék egybeesik az ez éves Építészeti Évvel, amit a magyar kormány döntött el, Ybl Miklós születésének 200. évfordulója alkalmából. De lehet szimbolikus is, és én inkább ennek az eseménynek ezt az utóbbi tulajdonságát tartom fontosabbnak. Azért tartom szimbolikusnak, mert az építészeti minden művészetek, különösen a képzőművészeteknek a szülőhelye és a szülőanyja is egyúttal, hiszen a társművészetek, mind a festészet, mind a szobrászat és az abból kifejlődő vizuális mű-

1978–85.
„Villámsújtotta
Ház”, Pécs,
Felsőmalom u. 2.

vészetek mind az építészetből önállósodtak, váltak le, és az egyéb művészetek is építészeti térben zajlanak. Más szempontból: jelentős az építészet, mivel különös helyzetben van, hiszen az egész életünk építészeti térben zajlik. Ez a tér értelmezendő – nyilván az építészek számára ezt nem kell magyarázni, de a laikusoknak igen. A városi terek is építészeti terek, ahol vannak belső terek, egy utca, egy tér, de a természetben is zárt terek sorozatában vagyunk állandóan, amelyek ugyan nem architektonikus karakterűek, de térélményt adnak. Tehát az egész életünk terekben zajlik. Ahhoz, hogy ez az élmény minél tökéletesebb legyen, és minél jobban alkalmazkodhasson az emberi természethez, ahhoz van szükség az építészetre mint művészetre. Az, hogy ez mindenki számára kézzelfogható és közérthető, valamint közismert legyen, ahhoz talán ez az építészeti szalon és ez az építészeti év kellő hangsúlyt fog adni. Miért van erre szükség? Azért, mert ma, ha egy képet fölakasztanak egy falra, akkor arról tanulmányok sorát írnak, de, hogy ez a fal milyen épületben van és ez az épület, hogy jött létre és annak milyen értékei vannak, amelyek a kép elhelyezésének kellő környezetet képes adni, arról nagyon kevés szó esik. Ez azért is van így, mert az építészet mint művészet, kellőképpen nincsen reprezentálva az emberek tudatában. Márpedig ez művészet, művészet akkor is, vagy legalábbis művészetnek kéne lenni akkor is, amikor a legkonvencionálisabb kereskedelmi vagy ipari célú épületeket hozunk létre, és művészet akkor is, sőt annál inkább, amikor olyan funkciót kereteznek, amelyek mindenki számára egyértelműen igénylik a művészi megjelenést. Miért mondom ezt? Azért, mert bizony nincs kihasználva eléggé az építészetben rejlő lehetőség. Hogyha az emberek alapműveltsége, képzettsége igényelné azt, hogy az építészet mint művészet az életének egész területét körülölelje, akkor min-

Fotó: Lugosi László

D. S.: Valóban.

D. H.: Viszont, létezik többféle művészeti felfogás. A 21. század elején hogyan lehetne meghatározni az úgynevezett organikus, illetve a nem organikus építészet megértését és jelenlegi helyzetét?

D. S.: Az organikus építészet nem egy stílus, hanem egyfajta gondolkodásmód. Egy olyan, amelyeknek a középpontja az ember, és éppen ezért nagyon fontos – túl az emberibb biológiai szükségletek kielégítésén, illetve a minél tökéletesebb kielégítésére való törekvéseken – az, hogy nagyon komoly szociális vonatkozása is van. Az organikus építészet vagy az organikus gondolkodás úgy gondolom, hogy képes egy szociális gondolatot is közvetíteni, amelyik ezen az ösvényen haladva már a napi politikával is kapcsolatot tud találni. Én ebben látom az organikus gondolkodás, az organikus építészet jelentőségét. Az egy másik kérdés, hogy az organikus építészetnek milyen megjelenési formái vannak, ez nyilván már nagymértékben függ az igényektől, de függ attól a környezettől is, amelyben éppen dolgozunk. Vegyünk például egy várost! Mivel az emberi alkotótevékenységnek ez az egyik legmagasabb rendű produktuma, mivel a városok több ezer évesek, és az a civilizációs hozadék vagy eredmény, amely egy városban összpontosul, egymásra épül, időben folyamatosan fejlődik és egymást kiegészíti. Nyilván az építésznek egy ilyen közegben ezt a gondolatot, amit az előbb elmondtam, térben is ki kell tudni fejeznie, és a negyedik dimenzióban, az időben is, hogy ez a fejlődés, tehát a térbeli megvalósítás ne a társadalom fejlődésének akadálya legyen, hanem méltó kerete, amely inspirál. Más a feladat akkor, ha egy természeti környezetben kell valamit alkotnunk. Erre csak egy példát hadd mondjak, talán egy kicsit furcsa példa lesz: mi az ókori építészetben mindig kiemeljük a tájba való illeszkedés fontosságát, holott az ókori építészek talán erre törekedtek a legkevésbé. Mi ezeket az épületeket ma rom jellegükben és megkopva, valamint a természetbe való lassú, visszafelé történő átmenetének az állapotában ismerjük. De létezhet olyan építészet is, amelyik már eleve a természetbe való illeszkedésnek a funkcióját tartja fontosnak, azt célozta meg. Ez csak arra volt példa, hogy az organikus gondolkodásnak milyen eltérő stílusjegyei is lehetségesek.

D. H.: Ezt a szemléletmódot, gondolkodást képvisel-

denféle tárgyi dolog létesítésekor ezt az igényt meg tudnák fogalmazni magukban. Ehhez nevelni kell az embereket, ehhez vizuális, kulturális ismereteket kell nekik átadni, tehát ezért is fontos ez az év.

D. H.: Az Ön egész eddigi építészeti tevékenységét művészettörténeti szempontból művészetként értékelték a méltatói.

te Makovecz Imre, illetve egykor a Pécs Csoport, majd a Kós Károly Egyesülés. Ön ez utóbbinak alapító tagja is.

D. S.: Igen, ezt a gondolkodást próbáljuk mi a Kós Károly Egyesülésben tárgyasítani, illetve az Egyesülés munkájában állandóan megjeleníteni, amelyet még annak idején a korábbi baráti- és ismeretségi kapcsolatok révén Makovecz Imrével, Kampis Miklóssal, és másokkal közösen alapítottunk. Azóta eltelt 25 év – éppen idén [2014-ben] 25 éves az Egyesülés –, és mint ilyen, nagyon eredményes, hiszen állandó kritikáknak kitett, de mégis működik, és mint ilyen, talán nincs is sok hasonló az országban, de talán a világon sem, amelyik egy szellemi közösségben ennyire erősen, egymást segítve fenn tud maradni ilyen sokáig. Talán ennek az is az oka, amit az előzőekben elmondtam, hogy mi egy valós társadalmi igényt tudunk megfogalmazni.

D. H.: Vannak-e olyan, a saját építészetében elért eredményei, amelyekre ennyi évtized után elégedetten néz vissza, amelyekben sikerült megvalósítania az elveit?

D. S.: Tevékenységem nagy része Pécssett, az épített történeti környezetben zajlott. Nagyon fontosnak tartom ezt a tevékenységet is, hiszen a történeti építészet az előbb elmondottakon túl, nagyon fontos identitás-jelentőséggel is bír. A történeti építészet egy nemzet identitásának legkézzelfoghatóbb és a mindennapi életben is ható eleme. Nyilván ez nagyon fontos dolog, aminthogy az is, hogy hogyan fejlesszük tovább a történeti városainkat, mert nem az a cél, hogy skanzeneket csináljunk, ahol múzeumi tárgyként mutogatjuk a városunkat, hanem ezeknek, az új épületeknek, napról napra alkalmazkodniuk kell az egyre változó élethez. A falak viszont nem nőnek és a házak nem változnak, ezért részben a használatot is módosítanunk kell, részben bizonyos mértékig át kell alakítanunk a történeti értéképületeket ehhez a mindennapi használathoz, ezért ennek a módzata nagyon izgalmas és érdekes feladat. De nyilván ez csak egy kicsi – azt kell mondjam, talán nem jelentéktelen, nagyon is jelentős – része az építés feladatainak, de mégiscsak kisebb részét képezi.

D. H.: A 19–20. század fordulójának szecessziós építészeti is megfogalmazták a hagyományos és a korabeli új elemek egymáshoz való viszonyát.

D. S.: Szóba került az organikus gondolkodás néhány mestere – Kós Károly, Lechner Ödön, és még néhányan –, a magyar szecesszió megalkotói, akik először próbálták a korábbi népi építészet hagyományain egy új magyar építészetet megvalósítani. Én hiszek abban, hogy ahogy a zenéje, a képzőművészete, a népművészete, úgy minden nemzetnek az építésze is jellemző rá. Nos, ők, az előbb említettek próbáltak ebből egy összefoglaló, eredményeket felmutató nemzeti karaktert az építészetben is létrehozni, hangsúlyozom, hogy sikerrel, és mi arra törekszünk, hogy ez a mai körülmények között is megjelenjen. Nagyon nehéz persze ezt ilyen körülmények között megjeleníteni, amikor például Kós Károlyék idejében, tán egymilliárd ember élt a földön, most meg már a legfrissebb statisztika szerint több mint hétmilliárdnyian vagyunk. Magyarországon nem gyarapodott ilyen mértékben a lakosság, de ennek az óriási nyomását nyilván mi is érezzük, Európa

is érzi, és ez a közeljövő egyik nagyon komoly megoldandó feladata lesz. Nos, most, ennyi embernek életteret kell biztosítani, ennek az életteretnek, ahogy erről már beszéltünk, legalapvetőbb mestere az építész, akire ez a feladat hárul. Ezért meg kell találni azokat a formákat, amelyek az új városaink lakóinak az organikus gondolkodásnak is megfelelő életteret képesek biztosítani. Ahogy most nézzük a jelenlegi példákat – mindenki előtt már ismertebb a kínai városok eszméletlen sebességű fejlődése –, egyelőre még nem biztos, hogy pontosan tudjuk, hogy melyik az az irány, amelyik felé haladnunk kell.

D. H.: Ön Pécssett kapott már évtizedek óta egy ilyenfajta lehetőséget. Nyilván voltak jobb, meg kevésbé jó korszakai. Miben sikerült ezt az egyensúlyt, a történeti építészet beillesztésén túl a saját új épületeiben megvalósítani?

D. S.: Elég sokszor megkaptam azt a kritikát, ami gyakran jogos is volt, hogy túlságosan formagazdagok az általam tervezett épületek. Bizony tudom, hogy egyfajta letisztulási folyamatra szükségem van, de nemcsak nekem, úgy általában az embereknek. Megkaptam gyakran azt a kritikát is, hogy jó-jó, amit csinállok, csak ne utánozzon le senki. Nos, ezzel én maximálisan nem értek egyet. Azért, mert ha valaki egy az egyben utánozni akar engem, az egyáltalán nem érdekel, az legyen az ő baja. Viszont, akinek van hozzá esze és értelmes alkotó ember, az a módszert utánozza le, azt az alkotói gondolkodást, amivel megpróbálok ezekhez a feladatokhoz hozzáállni, és akkor viszont már nagyon is úgy érzem, hogy tudtam valami példát mutatni, valamit hozzátenni jelen korunk építészeti gondolkodásához.

D. H.: Milyen példákat említene?

D. S.: Nem az épületekkel kezdeném, hanem a már említett térrel. Amikor ezt a témát elkezdtem a '70-es években, tehát több mint 40 évvel ezelőtt, akkor egyál-

talán nem volt tervezői szempont az épületek közötti tér, tehát amit ma köztérnek hívunk. Ezt hulladéktérnek tartották és nem építészeti minőségűen fogalmazták meg. Erre volt is jó okuk, hiszen gyorsan változott a közterek használata a civilizáció villámgyors fejlődésével és az esztétikai szempontok háttérbe szorultak. De gyakran a funkcionálisak is, egy-egy funkció kényszerű eluralkodásával. Erre néhány példát említenék: megjelent az elektromosság, megjelent a közművésítés, megjelentek az önjáró közlekedési eszközök a ló helyett, stb. Akár csak ez a három dolog is már annyira feszegette a középkori város építészeti kereteit, hogy nyugodtan felmenthetem azokat az embereket, akik akkor éltek, hogy ezeknek a hatására nem törődtek a köztes terekkel, hiszen az autók elfoglalták a közterületeket, a közművek elfoglalták a térszín alatti területeket, a villamosvezeték, a telefondrótok elfoglalták a légteret, azután ahhoz, hogy közlekedni tudjanak, közlekedési táblákat is kellett állítani, ésátöbbsi. Tehát minden fontosabb volt, mint a köztér építészeti arculata. Nos, ez így elmondva is egy iszonyú káoszt mutat. A hetvenes évek elején – én akkor végeztem az egyetemen – döbbsentem rá, hogy ez már így nem mehet tovább, és nyilván nem én egyedül döbbsentem rá erre. Talán egy picivel hamarabb gondoltam erre, mint mások – hál’ Istennek, ma már ez nem probléma –, hogy ezeket a lehetetlen helyzeteket meg kell oldani. Így jó eredménynek tekintem például a budapesti Szent Gellért teret, ahol próbáltam egy nagyon érdekes, de térnek alig nevezhető képződményt térré formálni. Habár, nyilván százszázalékos sikert nem érhet el az ember, hiszen a közlekedés most is meghatározó, azért próbáltam építészeti teret létrehozni, új hangsúlyt képezni a forrásház odaépítésével, amely a teret összefogja a szállodaépülettel. Hasonló eredménynek tekintem Pécssett a Jókai teret, a Király utcát, a Színház teret, vagy a Kossuth Lajos teret is.

Aztán Budapesten még ilyen a Nagymező utcának az Operett Színház előtti része, amelyet azt hiszem, szintén sikeresnek neveznék. Vannak ilyen szellemben tervezett más nagy épületeim is, amelyek azonban sajnos nem épültek meg. Inkább csak kisebbeket említhetek. Például, Pécs belvárosában foghíjszerű épületeket terveztem, amelyek közül a legkedvesebb számomra a legutóbbi, ami bizony, már 6-8 éves, ez Pécssett, a János utca 8–10. számú két kis társasház. Ezeknél sikerült összefoglalnom mindazt, amiről beszélünk, hogy hogyan kell organikusan beleépülnie a mának a múltba úgy, hogy az annak szerves folytatása legyen, s előre mutasson.

D. H.: Szerény ez a felsorolás, de szerencsére az Önről megjelent publikációkban, illetve az interneten is olvasható gazdag munkássága, amelynek alapján nyilvánvalóan mondhatjuk, hogy Ön tapasztalt, sokoldalú építész.

D. S.: Nagyon fontosnak tartom azt, hogy az építésznek legyen globális szemlélete. Ezt nemcsak úgy értem, hogy tudja, hogy az világon belül hol a helye és hogy mindig tudjon kapcsolódni a világtrendekhez és azon belül megtalálja azt a pici feladatot, ami éppen számára adatik, hanem úgy is értem, hogy az a pici feladat is kapcsolódjon a világ minden tényezőjéhez. Ehhez kell egy széleskörű gondolkodásmód, de kellenek olyan ábrándok is, amelyekben nekem bőven volt részem. Ezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy az építész feladata a kilincs megtervezésétől a táj tervezéséig tart. Így például a saját munkásságomban fontosnak tartom a Kékesdi templom tervét. Ez egy kis templom, amelyben az oltártól a kilincsig mindent sikerült megvalósítanom. Nagyobb léptékű ilyen munkáim még a barcsi és a marcali gyógyfürdők is. Az eddig említetteken kívül fontosnak tartom és bizonyos eredményeket el is értem autópálya-tervezéssel. Ennek az volt a célja – mivel én Pécssett élek –, hogy Pécs városát

1991. Római Udvar, Pécs, Teréz u. 11. – Jókai u. 13.

belehozzam Európa vérkeringésébe és ennek a városnak adjak esélyt arra, hogy fejlődni tudjon. Tudtam, hogy az nem elég, hogy Budapest és Pécs között építünk autópályát, ezt európai távlatba kell helyezni. Ezért fogalmaztam meg azt az európai közlekedési irányt, ami a Balti-tengert az Adriával köti össze, és amelyikre Pécs, és természetesen egész Magyarország is felfűzhető. Ebben a nagy munkában is komoly sikereim vannak, hiszen 1997-ben az én térképemmel ment az akkori közlekedési miniszter Helsinkibe egy európai közlekedési tanácskozásra, ahol ezt a nyomvonalat azóta V/C European Corridor néven bele is vették az európai fejlesztési tervekbe, és ennek egy része meg is épült a jelenlegi M6-os és az M60-as autópálya kapcsán. Ez a léptékű gondolkodás, amit én globálisnak nevezek. Annak idején többet jártam a zágrábi közlekedési minisztériumban, mint a budapestiben, illetve mind a két helyre járkáltam, hogy ennek a nemzetközi iránynak, ennek a gazdasági közlekedési folyosónak a megvalósítását elősegítsem. Ez a példa is mutatja, hogy egy építésznek sok szinten kell tevékenykednie. Ezt Dunántúl Autópálya Társaságnak neveztük, ami 1991-től működött kb. a 2000-es évek elejéig. Ezt barátaimmal hoztuk létre, Baranya megye, Somogy megye önkormányzata, és mintegy húsz város és község önkormányzata is benne volt.

D. H.: Ennek folytatása elképzelhető-e, vagy ez csak pénz kérdése?

D. S.: Nyilván nem én fogom folytatni, de ez a munka, amit elindítottam, az majd megy magától is.

D. H.: Térjünk át egy másik témára. Van-e a Magyar Művészeti Akadémiának olyan terve 2014-re, az Ybl-emlékéhez kötődő, már említett kiállításon és eseménysoron kívül, hogy az organikus szemléletű magyar építészet széles skáláját bemutassa?

D. S.: Igen, van. Jelentős momentum lesz ebben az évben, Makovecz Imre emlékkiállítása, amelyet az újonnan elkészült Pesti Vigadó épületében fogunk bemutatni. Ez csak egy emlékkiállítás lesz, nem gyűjteményes, hiszen ahhoz, hogy őrá egy gyűjteményes kiállítás készülhessen, még évek munkája kell. De hát Imre egy olyan világítótorony, amely ezerévente egy születik. Különben is az ő személyiségét nem lehet csak az organikus építészet képviselőjeként megjeleníteni, ő ennél lényegesen kiemelkedőbb személyiség volt. nyilván Úgy gondolom, hogy az organikus gondolkodás és a Kós Károly Egyesülés körébe tartozó építészek, de még azok is, akik nincsenek tagként ebben a körben, de ehhez kapcsolhatók, megfelelő teret fognak majd kapni a Nemzeti Szalon építészeti kiállításán is. A Műcsarnok összes terme rendelkezésünkre fog állni, és ahogy ismerem a kurátort, biztos vagyok abban, hogy megfelelő színvonalon jelenik meg az organikus építészet magyarországi eredménye. Ez azért is fontos, mert ez a gondolkodás nem általános jelenség, a maga nemében egyedülálló dolog és ennek meg kell mutatnia önmagát.

D. H.: Mint a Magyar Művészeti Akadémia elnökségének egyik tagja, kivel együtt képviselik ezt a nem könnyű művészeti vállalkozást?

D. S.: Az elnökség valamennyi tagja, valamint az

Építőművészeti Tagozat e tekintetben teljes egyetértésben van. Minden tagozatnak, így a mienknek is megvan az éves terve, amiben megpróbálja megfogalmazni elképzeléseit. Nekem nagyon fontos célom az, hogy a magyar építészeti sokoldalúan tudja megmutatni önmagát. Fontos az is, hogy egy széttagozott és a társadalomban nem kellőképpen reprezentált művészeti ág egységesen jelenjen meg, mivel csak így tud a mindennapi politikával is kapcsolatot teremteni. Nagyon fontos, hogy a magyar építészeti életet képviselő szervezetek egységesen lépjenek föl, és a jelentős építészeti kérdésekben egységes álláspontot alakítsanak ki. Fontos, hogy ezt az egységes álláspontot kellőképpen be tudják mutatni az építészeti használó társadalom tagjainak és az őket reprezentáló politikusoknak. Ennek érdekében létrejött egy kerekasztal-féle társaság, ahol nyolc fontosabb építészeti szervezet konzultál egymással és néhány esetben már közös nyilatkozatot is ki tudunk adni. Ez pillanatnyilag a Magyar Építőművész Szövetség vezetésével zajlik, de nagyon fontos ebben a Magyar Művészeti Akadémia szerepe. Az Akadémia elnöke egy miniszteri rangú személy, aki állandóan jelen van a magyar politikai életben és ezért az Akadémia képes képviselni a legmagasabb szinten az építészeti is. Együtt gondolkodunk tehát az említettek mellett a Magyar Építész Kamarával, az országos főépítésszel. A Belügyminisztérium alá tartozik a Főépítészek Tanácsa, amelynek Salamin Ferenc lett az új vezetője. De partner a Magyar Urbanisztikai Társaság, a Falufejlesztő Társaság is. Nyilván állandó kapcsolatban kell lennie ennek a kerekasztalnak az Építési Vállalkozók Országos Szervezeteivel, akik a materiális vonatkozású dolgokat képviselik. A Mérnök Kamarával is kapcsolatban kell lenniük, hiszen az egész társadalomnak tudtára kell hozni, hogy itt nem csak építőművészetről, és nem csak építőiparról, hanem komplex építésgazdaságról van szó. Ez az egész

1999. Társasház, Pécs, János u. 8–10.

a magyar társadalomban egy nagyon fontos gazdasági ág, amelynek bizony van gazdasági-, tudományos-, művészeti-, valamint szociológiai, és nagyon sokféle oldala. Ezt az egészet hívjuk mi egységesen építésgazdaságnak. Ezt így kell megjeleníteni a politikai életben, amitől sajnos, jelenleg még messze vagyunk, de ebben a gondolkodásban a Magyar Művészeti Akadémia katalizáló szerepet tölthet be.

D. H.: Elég gyenge lábon áll manapság az építészek feladatokkal való ellátása, megbízása. A pályakezdő fiatalok megbízásairól nem is szólva...

D. S.: Sajnos rossz periódusban vagyunk, a 2008-as gazdasági világválság megoldatlansága is súlyosbítja a helyzetet. Magyarországon ez úgy csapódik le, hogy például az elmúlt évben 14 ezer lakás épült, ilyen kevés lakás nem épült az 1939-es gazdasági világválság idején, de ilyen kevés lakás nem épült 1944-ben sem Budapest ostroma alatt, amikor a front átvonult az országon. A csúcs egyébként a hetvenes években 110 ezer lakás volt. Ahhoz, hogy a normális lakásállomány meg tudjon újulni, évi 45 ezer lakást kéne építenünk! Nyilván, ennek megfelelő az építészek munkaellátottsága is. Ebben nem látok még előrelépést, tehát itt súlyos, megoldandó feladatok vannak. De van az oktatással, a képzéssel kapcsolatosan is több súlyos probléma. Egészen biztos, hogy főleg most, ebben a válsághelyzetben túlképzés van. Amikor én jártam egyetemre, akkor százan végeztünk egy évfolyamon, most meg körülbelül a hét felsőoktatási intézményben 500-600 diák végez, és hát ők mind munkát kérnek. Ez sem működik így jól. Erről a témáról a Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozata javaslattevő konferenciát szervez az idén. Próbálunk a felsőfokú oktatási intézményekkel egy közös kiállítást és egy

konferenciát létrehozni, hiszen sokan tanítunk egyetemen. Én tanítok a Pécsi Egyetemen, a Breuer Marcell Doktori Iskolának az egyik oktatója vagyok, tehát ezen dolgokban közvetlen élményeim vannak.

D. H.: Ennek a magyar építészetnek a nem kifejezetten nemzetközi trendeket követő vonala lehet-e hungarikum, vagy már az is?

D. S.: Nézze, ez nagyon nehéz kérdés. Kezdjük a zongoránál, kezdjük Makovecz Imrénél. Makovecz Imre egy szuverén alkotó volt, akinek csak az egyik ténykedése az, hogy az organikus gondolkodás ürügyén egy társaságot képes volt maga mellé szervezni. Nekünk tovább kell lépnünk, ezt a dolgot folytatnunk kell. De azt is tudomásul kell vennünk, hogy a szocializmus, a kommunizmus drilljéből kitápaszkodó, és mind a mai napig magára nem talált magyar társadalomnak már a '80-as években is, de a '90-es években mindenképpen igénye volt erre az organikus építészeti gondolkodásra, ezért egy kicsit divattá is vált, egy kicsit kapcsolódott a világtrendhez is, a posztmodern építészet divatjához. Ez a divat mára már elmúlt, egy kicsit ki is mentünk a divatból. Tehát nekünk újra kell fogalmaznunk a megjelenésünket és a társadalomban az építészetben belül elfoglalt szerepünket anélkül, hogy az elveinket föladnánk, illetve a céljainkat elfelejténénk. Az is nyilvánvaló, hogy a divatok egyre gyorsabban változnak és egyre nagyobb tempóban követik egymást. Ma már ott tartunk, hogy a '60-as évek újra divatba jöttek, hát nekem ez nem divat, én abban nőttem föl, tudom milyen volt, és nekem ez már nem célom. De a fiataloknak minden vicc új. Az is biztos, hogy nagyon hamar el fog múlni ez a minimál-építészet, és a minimál-art, mert a minimálnál minimálabbat nem lehet csinálni, arról nem is beszél-

2000.
A Jókai tér
térburkolata

HARIS LÁSZLÓ, EGY BOLDOG ÉS SZERENCSES EMBER

ve, hogy ezt már Malevics egyszer megcsinálta, de ő ezt a kifejezési formát az érzelmek csúcspontjának tekintette – mondom én most emlékeztetőül –, ezt jelentette a fehér alapon a fehér négyzet. Most meg a végtelenségig lecsupaszított formák és a letisztított szerkezetek és az áttűnő, áttetsző építészeti térfalak divatosak, de nyilván egy idő után ez nem fokozható tovább. A napokban a budapesti Móricz Zsigmond körtéren sétáltam, megnéztem ezt az új építményt, amit a metrókijáráshoz építettek, ez egy üvegbeton-acél szerkezet. Egészen biztos vagyok abban, hogy ezt nem fogják műemlékké nyilvánítani sohasem, ez egy használati tárgy, amit, mint egy mosógépet – hogy idézzem Melocco Miklóst –, ha egyszer majd elromlik, akkor el fogják dobni... Nos, tehát nekünk organikus építéseknek ennél többet kell nyújtaniuk, és ennél komolyabb programunknak kell lennie, amely-lyel a társadalom elé is kiállhatunk.

D. H.: Ha a 2014-es Építészeti Év tartalmasan megvalósulhat, elképzelhető-e, hogy ez hatással lesz az európai vagy akár a szomszédos országok megnyilvánulásaira?

D. S.: Azt mondjuk, hogy a Kárpát-haza létezik, és ezt nem azért mondjuk, mert valamikor volt egy nagy magyar királyság. Ez a nagy magyar királyság mindig is többnemzetiségű ország volt, ez a helyzet most is, csak nem mindig állunk szóba egymással, de a gazdasági kényszerűség egymásra utal minket, s ez nem változott ezer év alatt sem. Tehát nyilván logikus és ésszerű, hogy ez újra meghatározó szempont kell hogy legyen közöttünk. Építészeti gondolkodásunknak a kisugárzása folyamatosan jelen van a környező országokban, tehát ebben újdonságra nem számítunk, inkább egy folyamat folytatását tartom valószínűnek. Az pedig, hogy Európa mennyire fog erre fölfigyelni, vagy a világ? Nyilván, amikor mi a nemzetközi építészeti kiállításokon itt-ott megjelenünk, tény, hogy mindenhol feltűnést keltünk ezzel a gondolkodásmódunkkal. Vannak, akik azt mondják, hogy ez is egy lehetséges út, amelyet példának lehet tekinteni, de vannak, akik a nagyipari módszerek szellemében megformált építészetet és termelést tekintik inkább követendőnek. Mi azt reméljük, hogy ahhoz, hogy a nagy létszámú emberiségnek egészséges életteret tudjunk biztosítani, ahhoz nyilván szükséges az ipari termelés volumene, de egyfajta organikus gondolkodással, humánusabban lehet a jó életkörülményeket megvalósítani. Én tehát, mint a Magyar Művészeti Akadémia elnökségének és az építészeti tagozatának is tagja, de mint tanár és önálló tervezőirodai építész is úgy gondolom, sőt tapasztalataim alapján nyugodtan állíthatom, hogy a MMA célja nem az, hogy bárki számára megmondja, mi a művészet, hanem az, hogy méltó teret és lehetőséget adjon a magyar értékek bemutatására.

Dvorszky Hedvig művészettörténész

■ A magyar művészet akkor él, akkor tud hatni, ha a lokalitás is, és a globalitás is jelen van benne. Az embernek van egy családja, van egy hazája, és van egy világ, amiben él. Ez három, egészen különböző lokalitás. De ha ezt nem tudom értelmesen összefogni, akkor nem tudok a világon értelmes és fontos műveket létrehozni. Nem elfeledve hogy honnan jövünk, hogy hol élünk és mi a hagyományunk, de a világban kell élni – mondta Haris László fotóművész, akivel az akadémia küldetéséről, az elmúlt esztendőben átélt támadásokról, és a hazai fotóművészet helyzetéről beszélgettünk.

– *Ha a tavalyi évre tekintünk vissza, elmondhatjuk, hogy meglehetősen viharos volt az MMA számára. Túl vagyunk a nehezén? Lecsitultak a kedélyek?*

– A kedélyek nem miattunk csitulnak vagy élednek fel, hanem a politikai akciók eredményeitől.

– *Mindazok mögött, amik történtek, politikai akciót lehet sejteni?*

– Alapvetően igen, bár az akadémiát támadó művészek között sokan szerintem egyszerűen félre vannak vezetve. Jó szándékú, rendes, tisztességes művészek, akik nem tudják, hogy mit beszélnek. Az akadémia elleni támadások igazi célpontja nem az akadémia, hanem Orbán Viktor. Sokan úgy látják, hogy a Fidesz kormányzatnak a kulturális területen elért legfőbb eredménye az akadémia, és ha erről be lehet bizonyítani azt, hogy ügyetlen és rossz dolog, akkor ezzel az egész kormányra rá lehet húzni a vizes lepedőt. Szerintem ez a fő cél. Hogy aztán ezen belül milyen résztámadások vannak, azon már érdemes elgondolkodni. Nyilvánvaló, hogy az akadémia sem hibátlan, elkövethet ügyetlenséget vagy fölösleges dolgokat, olyanokat, amiket kívülről nézve fel lehet használni. De hát ezt természetesnek is mondhatom egy induló, helyét és szerepét kereső társaságnál, amelynek tagjai nem profi politikusok, hanem művészek. Nagyon különböző emberek vannak az akadémiánál. Az a festő mondjuk, aki ahhoz van hozzászokva, hogy otthon, egyedül festi a vásznát, és hozza létre a saját, gyönyörű alkotását, nem biztos, hogy egy ilyen kiélezett helyzetben szakszerűen tud viselkedni. A támadások durva vonala tehát lecsitult, de látható, hogy a berzenkedők minden alkalmat kihasználnak.

– *Mondana erre egy példát?*

– A köztársasági elnök a közelmúltban átgondo-

lásra visszaadta a Parlamentnek az akadémiáról szóló törvényt. Ehhez semmi közünk nem volt, hiszen a törvény szövegét az akadémia véleményét is kikérve, de a minisztériumban fogalmazták meg. Egy ottani hivatalnok tevékenysége folytán került a szövegbe az a mondat, hogy különleges esetben olyanok is megkaphatják a nemzet művésze díjat, akik korábban valamilyen büntett miatt jogerősen el voltak ítélve. A köztársasági elnök ezt a mondatot szerintem joggal kifogásolta, és emiatt küldte vissza a Parlamentnek a szöveget. Annak ellenére, hogy nem mi írtuk a törvénytervezet szövegét, mégis sokan azt mondták, hogy az akadémiával kapcsolatos törvényt még a köztársasági elnök sem támogatta. Második körben aztán ez a mondat már nem szerepelt a szövegben, és simán átment a Parlamenten. Az egyik orgánom ezt követően hatalmas betűkkel azt írta, hogy „Nem tüntethet

tottság miatt még nem hozta meg a teljes mértékű sikert. Sok munka vár még ránk, amit nagy türelemmel, szeretettel és alázattal kell elvégezni.

– *Mondana példát is?*

– A közelmúltban jártam a Fiatal Fotóművészek Stúdiójában. Nagyon értelmes, jó fotóművészekből álló társaság. Mégis: tagjai közül sokan meg vannak győződve arról, hogy az akadémia fasiszta szervezet, ezért el kell törölni. Beszélgettem ezekkel az emberekkel, és azt vettem észre, hogy az előítéleteik miatt nem érdekelte őket az igazság.

– *A művésztsadalomban meghatározóak, vagy marginálisak ezek az erők? Az persze már más lapra tartozik, hogy van-e egyáltalán művésztsadalom.*

– Hangosságukat tekintve akár még meghatározónak is hallhatnánk őket. De szerintem itt csak az érdekek sérelméről van szó. Nem képesek figyelembe

Homoródmási
önarckép,
2012,
50x229 cm, fotó,
archív pigment
nyomat

ki bűnözőket Fekete György!” A cím eleve azt sejteti, mintha Fekete György bűnözőket szeretett volna ki-tüntetni, de ezt most végre sikerült megakadályozni. Ez csúnya ferdítés, és az igazság félremagyarázása!

– *Milyen akadémiát tart kíváncsúnak? Véleménye szerint 2014-re a helyére, a társadalmi presztízisének és a művészvilágban betöltött szerepének megfelelő szintre került?*

– Szerintem még nem, de jó úton haladunk. Ez a bizonyos helyfoglalás – ami kétség kívül jár némi érdeksérelemmel is – a korábban már említett megsz-

venni, hogy a művészet az „is”-ekből és az „és”-ekből áll, és nem a „vagy”-okból.

– *Nézzük ugyanennek a kérdéskörnek a másik oldalát. Miben foglalná össze az akadémia küldetését?*

– Ezt nagyon jól összefoglalja a hatályos törvény és az akadémia alapszabálya. Küldetése: a politikusok számára használható, jó tanácsot adjon arra nézve, hogy mit kell tenniük a művészet területén. Ilyen szempontból teljesen analóg a Magyar Tudományos Akadémiával. Nézze: nem várható el egy politikus-

tól, aki nincs napi kapcsolatban a művészetben folyó élettel, hogy művészeti kérdésekben okosan döntsön. Mi ezért vagyunk. Nem dolgozunk tehát, hogy irányítsunk. Egy demokratikus államban a művészet- és kultúrpolitika az éppen illetékes miniszter feladata és felelőssége. Minekünk a művészettel kell foglalkoznunk, és a politikától függetlenül, szakmailag helyes tanácsokat kell adnunk. Ebbe persze beletartozhat az éppen regnáló politikusok bírálata is. Akadémiánknak sajnos nagyon kevés lehetősége van a szponzorálásra, vagy kiállítások szervezésére.

– Ott van a Vigadó.

– És ki is kell használni ezt a lehetőséget! Bírálóink gyakorta mondják, hogy az akadémia lenyúlt minden állami pénzforrást. Ez egyszerűen nem igaz! Pályázatokra például a Nemzeti Kulturális Alapnál lévő keret huszadát tudjuk csak fordítani. Ez nagyságrendi különbség. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy az akadémiának föld körüli pályára kell állítani a magyar művészetet. Nagyon sok elmaradásunk van ebben a tekintetben.

– Ez minden művészeti ágra igaz?

– Művészeti áganként nem egyforma az elmaradás. A zene területén például nincs olyan sok elmaradásunk, mert világszerte talán ez a legjobban átjárható ágazat. A fotográfia területén azonban lesújtó a kép.

– A felzárkózás, a Föld körüli pályára állás célját szolgálta az akadémia által szervezett indiai kiállítás-sorozat?

– Igen. A résztvevő művészek természetesen egyfajta publicitáshoz is jutottak, de nem ez volt a célja a kiállítás-sorozatnak.

– Akkor mi?

– Az, hogy Indiába is eljusson a magyar művészet. Nagy szerencsémnek mondhatom, hogy a bombayi kiállítást én rendezhettem. Három kiállításból állt az indiai sorozat, közülük a második volt Bombayben. Talán számomra a legemlékezetesebb egy ottani művészettörténész véleménye, aki a megnyitón azt mondta,

eddig az volt az érzése, hogy Magyarországon olyasmit csinálnak, mint New Yorkban, csak egy kicsit gyengébben. Most itt nagy örömmel tapasztalta, hogy a magyaroknak valójában önálló hangjuk van! Olyan önálló hang, amely nem másod- vagy harmadrendű utánzás.

– Egy olyan kis nép, mint amilyené sajnos létszámát tekintve bennünket is tett a történelem, a művészeti törekvések tekintetében inkább a lokalitást, vagy a globalitást kell hogy szolgálja? Melyik irányzatot támogatja?

– Nincsenek egyedül üdvöztető vonalak. Kérdése látszólag két, különböző, egymással szemben álló szemlélet. A magyar művészet mégis akkor él, akkor tud hatni, ha mind a kettő jelen van benne. Nézze: az embernek van egy családjá, van egy hazája, és van egy világ, amiben él. Ez három, egészen különböző lokalitás. De ha ezt nem tudom értelmesen összefogni, akkor nem tudok a világon értelmes és fontos műveket létrehozni. Nem elfeledve hogy honnan jövünk, hogy hol élünk és mi a hagyományunk, de a világban kell élni.

– Akkor nézzük, hogyan élt Ön ebben a világban. Fiatal korában számos avantgard képzőművészeti kezdeményezésben vett részt. Lázadó típus volt?

– Noha rendeztem hippi kiállítást, mégsem érzem magam hippinek. Csak valahogy olyan, teljesen szürreális világba kerültem, amelyben az értelmes gondolkodás vagy a templomba járás már lázadásnak számított. Nem voltam lázadó-típus, csak egy elmebeteg rendszer az olyanokat, mint én, lázadónak tekintette.

– Milyen értékeket vall? Miben hisz?

– Vallásos nevelést kaptam. Gyermekkoromban bekapcsolódtam az akkor illegális cserkészmozgalomba. Ilyen indításon van. Kamaszkoromban mindent meg akartam ismerni. Nagy hatással volt rám a keleti filozófia, Lao Ce akkor megjelent Út és erény könyve. Ha tetszik, ez is egy példa lehet a lokálisra és a globálisra, mert itthonról kaptam egy megfelelő indítást, és abból úgy próbáltam meg kilépni, hogy közben ne tapossam le és ne feledjem el a múltat. Formailag én mindig kereső ember voltam. Ez is a lázadás egyik fajtája. A foto-

Homoródalmási
önarckép
Dénes Ibolyával,
2012,
50×219 cm,
fotó,
archív pigment
nyomat

gráfián belül nem nagyon érdekelt a kitaposott ösvény.

– *Mitől válik művészetté a fotográfia, hiszen a fényképezés egy kicsit olyan, mint a foci: mindenki ért hozzá.*

– Ez a hátránya is, meg az előnye is. Szerintem a költészetnek nem válik hátrányává az, hogy a technikájához alapfokon mindenki ért. De önmagában csak ettől még senki sem lesz író, vagy költő. Ugyanígy van a fényképezéssel is. Ámbátor a technikai tudás nagyon fontos dolog. Rossz elképzelni, hogy hány potenciális hegedűművész veszett el a világon csupán azért, mert nem tudott hegedülni.

– *„Ha nem elég jók a képeid, akkor az azt jelenti, hogy nem voltál elég közel” – mondta a leghíresebb magyar fotográfus, Robert Capa. Mit gondol: Haris László elég közel volt?*

– Műveim nagy része apró, néhány milliméterről készített felvételek részleteiből áll. Annak a megfogalmazásáról van szó, hogy a világ fölfelé is, meg lefelé is végtelen. Tehát egy nagyon apró helyen is lehetséges a világnak szóló fotográfiát csinálni. Ami a fotóra kerül, annak mindig van valamilyen előzménye. Ez megnevezhető. De ez az előzmény önmagában ettől még nem lesz művészi fotó. Én azt a harmóniát keresem, ami az emberi beavatkozás és be nem avatkozás önmagából létrejövő kapcsolatából születik.

– *Fényképezőgépe megjárta a 20. század második felét. Ott volt az utcákon, tereken, temetőekben, tüntetéseken, mosolygó és síró embereket egyaránt látott. Manapság milyen téma érdekli?*

– Hatvanöt éve fényképezem. Ez nagyon hosszú idő, közben sok minden történt a világban. Mást csináltam 1956-ban, az 1970-es évek közepén, és más most. A temetőben lévő mosolygó és síró emberek számomra a rendszerváltoztatás körüli időt idézik. Tudja, én alapvetően nem vagyok riporter alkat, de 1987-től 1991-ig olyan időknél voltam szemtanúja, amik kikényszerítették belőlem, hogy fényképezek. Fotóriporterként jártam végig a rendszerváltoztatást – volt is belőle kiállításom, de ez számomra egy kirándulás, kiruccanás volt csak, egy kényszerű, de teljesítendő feladat. Aztán visszatértem a festményművészethez. Legújabbban pedig több idősíkon futó digitális panoráma képeket csinálok.

– *Egy ízben Szent Ágostonra hivatkozva azt mondta, hogy a legbiztosabb helyes út a helyes út keresése. Kereső ember még most is? Vagy már megtalálta, amit keresett?*

– Szent Ágoston azt is mondta, hogy óvakodjatok azoktól, akik megtalálták. A kereső ember jár a helyes úton. Aki megtalálta... az talán nem is mondott igazat.

– *Boldog ember?*

– Igen. Boldog és szerencsés embernek tartom magamat.

Jezsó Ákos

Állatkerti önarckép, 2010, 41×192 cm, fotó, archív pigment nyomat

KIÚT A KÁOSZBÓL

Rövid helyzetértékelés Dubrovay
Lászlóval

Fotó: Lugosi László

■ Dubrovay László tavaly töltötte be hetvenedik élet-
évét, és kapta meg zeneszerzői munkásságáért a Kos-
suth-díjat. A mester életműve rendkívül sokszínű:
komponált operát, táncjátékot, zenekari, kamara-
szóló-, fúvószenekari, kórus-, valamint elektronikus
és számítógépes műveket is.

– Születésnapja alkalmából mely alkotásai hangzot-
tak el a tavalyi év folyamán?

– Szerzői esten a Tündérszép Ilona és Árgyélus
királyfi című szimfonikus költemény, a II. Hegedű-
verseny Baráti Kristóffal, valamint a Faust III. szvit
és a Tavaszi szimfónia a MÁV Zenekar közreműkö-
désével, Kesselyák Gergely vezényletével. A Cantata
Aquilarum és a Szózat előadása a Müpában a Zug-
lói Filharmónia Ének és Zenekarának előadásában
Záborszky Kálmán vezényletével. A Tavaszi szimfó-
nia a Szegedi Nemzeti Színházban és a Pécsi Kodály
Központban a Szegedi Szimfonikusok előadásában
Gyüdi Sándor vezényletével. Szintén szerzői esten
négy fúvószenekari művem Szegeden, valamint a III.
Zongoraverseny előadása Fülei Balázs és a Dohnányi
Zenekar előadásában, Hollerung Gábor vezényle-
tével szintén a Müpában. Az 1956 előadása Pécsen
a Kodály Központban a Pannon Filharmonikusokkal
és Bogányi Tibor vezényletével.

– Ön nemcsak szuverén alkotóként, de pedagógusként
is tevékenykedik évtizedek óta. 2012-ben pedig elvállalta
az MMA Zeneművészeti Tagozatának vezetését. Véle-
ménye szerint mit tett és mit tehet még az MMA a ma-
gyar zeneművészetért és muzsikuskért?

– A zenei élet számos területén próbáltuk segíteni
pályázatokkal hangversenyek megvalósulását, ifjú-
sági hangversenyek szervezését, kották, zenei írások,
tanulmányok, könyvek megjelentetését. Segítettük
több megszűnéssel küzdő szervezet túlélését. Be-
mutattuk Akadémiánk zeneszerzőit szerzői esteken,
megünnepeltük 1956-ot a pécsi Kodály Központban,
Kocsár Miklós 80., Eörs László 90. születésnapját.
Hangversenyeket szerveztünk vidéki nagyváros-
okban és Kassán. Ezeket a tevékenységeinket mind
folytatni kívánjuk, kibővítve idén az iskolákba elvitt
hangversenysorozatokkal. Rendkívül fontosnak tart-
juk az ifjúság zeneszeretetének fejlesztését is.

– A magyar muzsikuskok, különösen a zeneszerzők
helyzetét hogyan látja?

– Általában egyre nehezebb a muzsikuskok hely-
zete. Fontos lenne egy menedzserrendszer és egy
nemzetközi hálózatra épülő művészkiözvetítő iroda
létrehozása. Persze hozzá kell tennem, hogy a magyar
muzsikuskok helyzete egyéneként különböző. Van-
nak a kiemelt sztárelőadók, akik magas honoráriumot
kapnak, és az átlag muzsikuskok, zenetanárok, akik
igen szerény fizetésből élnek, s kénytelenek két-három
mellékállást vállalni, mert az itthoni fizetések dőb-
benetesen alacsonyok, az európai javadalmazásnak
csupán az ötödét, harmadát teszik ki. A zeneszerzők
helyzete is különböző. Előbb-utóbb elengedhetetlen,
hogy a zeneszerzés mellett mindenkinek legyen fix ál-
lása: tanítás vagy tv-s, rádiós szerkesztés.

– A harmadik évezred elején milyen változásokat ész-
lel a zeneművészetben és a zeneszerzésben?

– A kultúra sajnos leépülőben van az egész világon.
Meg kellene állítani a folyamatot. Szerintem Magyar-
ország ebben példát mutathatna. A zeneipar sajnos
egyre inkább eltolódik az igénytelenség irányába.
Csak a szórakoztatás a cél, és csak fogyasztókat ter-
melnek, nem gondolkozó, intelligens lényeket. A ze-
neszerzésben is a szellemi igénytelenség az, ami az új
művek nagy részére jellemző, ennek ellenére azt is ta-
pasztalom, hogy a tehetség megtalálja a kivezető utat
a káoszából, és rendet terem.

Tornai Szabolcs

beszélgetések

az
Akadémiáról

Dubrovay
Lászlóval

MAGAS KÖVETELMÉNYEK

Marton Éva feladatokról, munkáról, tervekről

Fotó: Emmer László

■ Noha a világhírű operaénekesnő, Marton Éva viszszavonult, aktivitása, lelkesedése mit sem csökkent, továbbra is ugyanolyan nagy lendülettel foglalkozik zenével, énekkutatással, művészeti ügyekkel, szervezéssel. Mozgalmas és elismerésekben is bővelkedő évet tudhat maga mögött: január végén átvette a Színház- és Operaművészeti Tagozat irányítását, születésnapját nagyszabású gálakoncerttel ünnepelték az Operaházban, decemberben pedig Prima Primissima lett, mindeközben pedig 2014-re meghirdették az I. Marton Éva Nemzetközi Énekversenyt.

– Mire emlékszik a legszívesebben az elmúlt évből? 2013-ban melyek voltak a legemlékezetesebb pillanatok az Ön számára?

– Tavaly igazán sok eseményben, élményben és örömben volt részem. Külön megtiszteltetés számomra, hogy az év elején átvehettem az MMA Színház- és Operaművészeti Tagozatának a vezetését. A színházi világ sokszínű alkotóművészeinek – többek közt színészek, operaénekesek, balettművészek, rendezők, díszlet- és kosztümtervezők – nagyívű, kreatív elképzeléseinek összehangolása rendkívül érdekes és izgalmas, ám korántsem könnyű feladat, hiszen az elvárások magasak. Június 16-án egy rendkívül szép, magas színvonalú, számomra megtisztelő gálaesten ünnepelték meg a Magyar Állami Operaházban a hetvenedik születésnapomat. A Duna World közvetítésének köszönhetően a világ minden tájáról kaptam kedves és meghatározó visszajelzéseket. Miután elértem a felső korhatárt, leadtam a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Ének-tanszékének vezetését, de mint kinevezett professzor emerita a tanítást folytathatom. Novemberben megkaptam a Hazám-díj kitüntetését, decemberben pedig a Prima Primissima díjat a zene kategóriában.

– Mit tett és mit tehet még az elkövetkező években az MMA a színház- és operaművészet területén. Mint tagozatvezetőnek milyen elképzelései vannak arról, hogy az MMA hogyan segítheti legjobban a magyar előadóművészeket és előadó-művészetet?

– Erre csak kiterjedten, hosszan lehetne válaszolni. Ezért most csak néhány elképzelést említenék. Így például: a megfelelő tematikájú pályázatok kiírását, a civil szervezetek beemelését a tagozat körébe és munkájuk támogatását, a felkészülést a székfoglalók-

ra, a Vigadó megnyitását és beüzemelését, valamint az őszi konferencia előkészületeit.

– Hol tart az Ön nevével fémjelzett nemzetközi énekverseny szervezése? Milyen várakozással néz a verseny elé?

– Az énekverseny előkészítése teljes gőzzel folyik. A Liszt Ferenc Zeneakadémia kommunikációs csapata és a szervezésre felkért munkatársak már eddig is sokat tettek azért, hogy megfelelő színvonalú versenyen tudjuk erről az oldaláról is bemutatni hazánkat. Öszintén szólva, nagyon bízom abban, hogy a befektetett munka és a nevemmel fémjelzett énekverseny sok fiatal énekest fog Budapestre „csalogatni”, a világ minden tájáról.

– Hogyan látja a magyar előadóművészek helyzetét, különösen az operaénekesekét?

– Változatlanul csak azt tudom mondani, hogy megfelelő felkészülés és hozzáállás nélkül nem lehet megfelelő színvonalú előadásokat létrehozni és ezeket hosszú távon a kívánt szinten tartani. Csak folyamatos és becsületes munkával lehet sikereket elérni. Nem mindenkinek adatik meg, hogy a világot jelentő deszkákra állhasson, és ott is maradjon, de hogy ezt valóban kiérdemlje, mindennap keményen meg kell dolgoznia. Továbbra is szükségesnek tartom, hogy egy operastúdióval – a Magyar Állami Operaház és a Zeneakadémia közös szervezésében – megfelelő posztgraduális képzés keretében a jelenlegi fiatal és a jövőbeni énekes nemzedéket felkészítsük erre a szép pályára.

– Magyar viszonylatban milyen változásokat látna szívesen az opera műfajában?

– Az alapvető feladat az lenne, hogy a rendelkezésre álló kerethez megfelelő repertoárt kellene kialakítani, és ezt ki kellene egészíteni néhány kortárs vagy úgynevezett „elfeledett” darabbal. Tradicionális darabok esetén csak azokat választanám, amelyek a társulat állományával kellő szinten valósíthatók meg. Keresném a kapcsolatot a külföldi – kezdetben a hozzánk közel fekvő – színházakkal megfelelő együttműködésre, így például bizonyos produkciók közös megvalósítására vagy egyes művek cseréjére.

Tornai Szabolcs

Beszélgetések a művészetről

Fotó: Lugosi László

■ Buda Ferenc nézete szerint „a költő afféle rezgő húr vagy membrán ég és föld, ember és világ, ember és ember között”. Ehhez mindenképpen hozzá kell tenni, hogy Buda Ferenc az archaikus hagyományok és a jelenkor között is tudatos közvetítő médium. Noha verseinek nagy része komor, sötét tónusú, némelyek szerint pesszimista, ő realistának vallja magát, „a valóság megrögzött, megszálott hívének”.

– Milyen volt a tavalyi évéd? Mire emlékszel a legszívesebben? Költőileg mennyire sikerült megvalósítanod, amire vágytál?

– Minthogy a családom – menyekkel, vejekkel s unokákkal együtt – huszonhárom főből áll, számomra az idő beosztása volt tavaly is a legfogósabb feladat. Mit mondjak? Nem mindig sikerült.

Eredményként említhetem, hogy sikerült pontot tennem az utóbbi évek során írt verseimből összeállított könyvem végére. *Míg él*s címmel várhatóan az idei könyvhétre fog megjelenni a *Holnap Kiadó* gondozásában. Valóra váltván egy jó negyedszázad óta forgatott tervemet – a feltételezett s valaha elveszett magyar hőseneknek a hun-magyar mondakörtől független változata után kutakodva – mintegy kétezer sornyi terjedelemben megírtam a *Fehérlófia* c. népmese verses változatát. Ezt tavaly tavasszal – egy rövid bevezető esszé kíséretében – a *Székelyföld* című

A KÁOSZ ELRENDEZÉSE

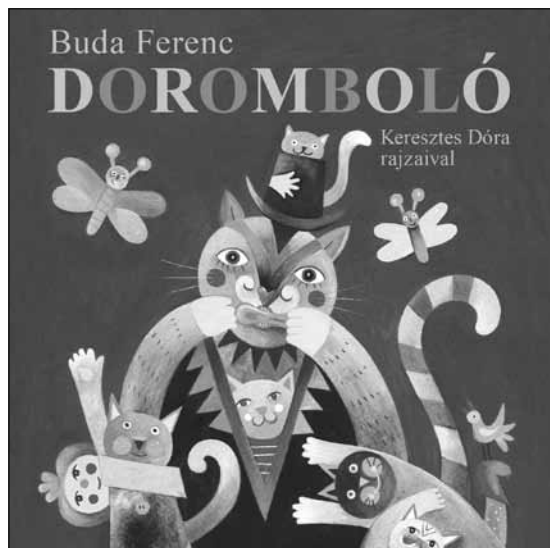
Beszélgetés Buda Ferenc költővel

folyóirat közölte, év végén pedig önálló könyvként is megjelent. Kár lenne elhallgatnom: sajnos a történet tartalmától és szellemétől idegen illusztrációkkal díszítették. *Doromboló* címmel a serdületlenebb korú olvasóknak – is – szánt verseskönyvem viszont *Keresztes Dóra* gyönyörűséges rajzaival látott napvilágot a tavalyi könyvhéten, úgyszintén a Holnapnál. Munkálkodásom elismeréseként szülővárosomban az elmúlt ősszel megkaptam az Alföld-díjat, Csíkszeredában pedig a Székelyföld szerkesztői a Székely Bicska-renddel tüntettek ki. Beválasztottak továbbá a Digitális Irodalmi Akadémia tagjai közé is. 2013 számomra fontos és emlékezetes eseményeinek vázlatos felsorolását nagy örömmel azzal zárhatom, hogy tavaly februárban megszületett a kilencedik unokánk. Összegezve: nincs okom panaszra. Ami miatt lenne, azért csak magamat okolhatom.

– Meglátásod szerint mit tehet az MMA a magyar költőért és a magyar költészetért?

– Eltekintve attól, hogy nemzetközi elismertsége a nyelvi akadályok miatt enyhén szólva is igen-igen hézagos, a magyar irodalomnak ma is, továbbra is a költészet a legerősebb oldala. Az eddigieknél sokkalta több figyelmet, energiát és anyagi támogatást kellene fordítani arra, hogy e költészet kiemelkedő alkotásai közkinccsé válhassanak idehaza, ám amennyire lehet,

Doromboló
verseskötet
Keresztes Dóra
rajzaival

a nagyvilágban is. Úgy vélekedem, hogy az MMA a hazai és külhoni lehetőségek felkutatásában és támogatásában, a kapcsolatok kialakításában vállalhatna több szerepet. Egyebek közt például magyarról más nyelvre fordítók megkeresése s ösztönzése, estek, találkozók szervezése-rendezése – nem csupán a fővárosban! –, térfoglalásra törekvés a médiumokban, főleg a televízióban. Milyen jó volna például, ha a tévében is működne valami hasonló, mint a rádióban esténként a *Vers napról napra*!

– Hogyan látod a mai nemzedékváltást a magyar irodalomban és főleg a költészetben? Milyennek látod a fiatal költőket és a mai költők helyzetét Magyarországon?

– A bőség zavara mellett magamat is okolhatom, hogy életidőm fogytával a fiatalabb korosztályok költői munkásságát ma már nem tudom az értékeiket megillető részletességgel figyelemmel kísérni. Ám még e meglehetősen hézagos szemlélődés révén is gyakorta rá-rábukkanok kiváló tehetséggel megírt művekre. A frisset, szokatlant, a korábbiaktól némely tekintetben eltérőt – olykor a merőben újat – meghozó természetes nemzedékváltásokon túl jómagam arra a folyamatosságra is felfigyelek, amely durván megszaggatott történelmünk során – régtől fogva napjainkig, s reményeim szerint még beláthatatlan időig – költészetünk élő vizeit nem hagyta s nem hagyja kiapadni. Kurtábban s egyszerűbben szólva: egyelőre nem látok olyan veszélyt, ami a magyar költészetet létében fenyegetné. Ami a mai – meg persze a holnapi, holnaputáni – fiatal költőket illeti: a helyzet – helyzetük, helyzetünk – hol ilyen, hol olyan. Egy dologtól minden körülmények között óvnám őket: az oktalan önpusztítástól.

– Min dolgozol mostanában, és melyek a legközelebbi terveid?

– Továbbra is arra törekszem, hogy a bennem s körülöttem kavargó kaoszt elrendezve értelmes – de legalábbis annak tetsző – mondatokat rójak vagy kopogtassak egymás után. Valamelyest konkrétan: írom tovább *Világ, világom* címmel pár éve már megjelent önéletrásum következő fejezeteit *A világ folytatása* címmel. *Derű-ború* cím alatt különféle témájú tündései- és észrevételeimet is rendszeresen le-lejegyzem. Időről időre előkapom valamelyik – mondjuk: az ujjur – népmesekötetet, s egyik-másik mesét megkísérlem magyarul megszólaltatni. Előfordul, hogy egyszer-egyszer akár vers is íródik. Számomra ezek a legfontosabbak, de verset előre megterveznem bajos: létrejöttüknek s hiányuknak egyaránt ki vagyok szolgáltatva. Ebből ered, hogy mindenkor több a megkezdett s félbemaradt, mint a véghezvitt munka. Az idén ez utóbbiak számát szeretném szaporítani.

Tornai Szabolcs

EÖSZE LÁSZLÓ ZENETÖRTÉNÉSZ 90 ÉVES

■ Eősze László zenetudós, zongoraművész a 20. századi magyar zeneműkiadás egyik legkiemelkedőbb alakja a „Hej halászhalk...” kezdetű népdallal ünnepelte 90. születésnapját az MMA Zeneművészeti Tagozata és a Magyar Kodály Társaság által a tiszteletére közösen rendezett zenetudományi konferencia résztvevőivel.

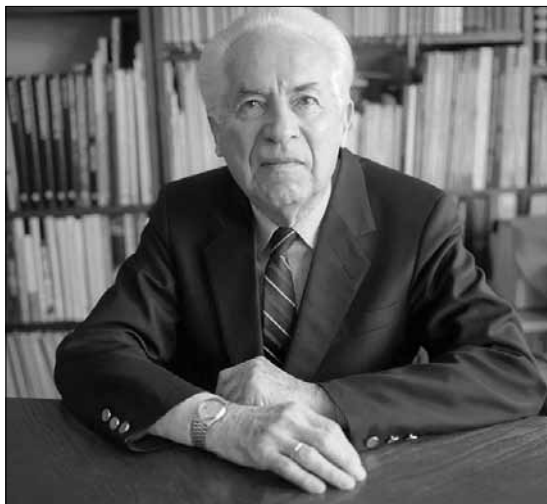
Orbán Györgyi összeállítása

Eősze László zenetörténész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja 2013. szeptember 21-én a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében vette át a Magyar Örökség díjat Liszt Ferenc és Kodály Zoltán életművét feltáró zenetörténeti munkásságáért. A zenetörténész a tiszteletére 2013. november 16-án, 90. születésnapja alkalmából rendezett konferencia végén arra kérte a közönséget, hogy énekeljék el együtt a „Hej halászhalk...” kezdetű népdalt.

Ahogy elmondta, azért vált ez a dal emlékeztetéssé számára, mert 1946-ban Kodály Zoltánnál vizsgázott népzeneiből, és azt a kérdést kapta, hogy milyen fríges (hétfokú hangsor, amely félhanglépéssel indul) dal- és hangokat ismer. Ez ugyanis a magyar népdalkincsben ritka, a pentaton (öt-fokú hangsor és nincs benne félhanglépés) a gyakori – magyarázta. Ekkor eszébe jutott a „Hej halászhalk...” és el is énekelte, jelest kapott.

Később a Zeneműkiadó művészeti vezetője, Rékai András fölkereste, hogy írjon tanulmányt Kodályról. Elküldik a dolgozatot a Mesternek, s ha ő elfogadja, szerződést kötnek életrajzának megírására. Hosszú várakozás után Kodály a kiadó vezetőjének azt mondta: „Ez meg tudja írni!”. Csak ennyit közölt, mert kevés beszédű ember volt. „Életem nagy ajándéka, hogy 13 évig mellette dolgozhattam” – jegyezte meg Eősze László. „Már a születési dátumom is Kodályhoz kapcsolódott. 1923. november 17-én születtem, két nappal az ő Psalmus Hungaricusának bemutatója előtt.”

A zenetörténész most emlékiratain dolgozik, a 100. oldal körül jár, és éppen Doráti Antalról ír. A neves karmester, zeneszerző kérte fel 1974-ben kísérőfüzet megírására ahhoz a lemezsorozathoz, melyen Kodály Összes Zenekari Művé-t vezényli. Eősze László 32 év munka után 1987-ben nyugdíjba ment a Zeneműkiadótól, a 35 országot tömörítő Nemzetközi Kodály Társaság ügyvezető titkári teendőit azonban 1995-ig ellátta. Úgy gondolja, hogy a 2012-ben megjelent két

Fotó: Lugosi László

tanulmánya: a Kodály, a karmester, valamint a Verdi és Wagner világa című írások jelentik életműve kettős zárókövét.

Az első Nemzetközi Verdi Kongresszuson való részvételét is Kodálynak köszönheti, mert 1966-ban a Mester meghívót kapott a velencei rendezvényre, de maga helyett egykori tanítványát küldte el. Azt mondta: „Maga beszél olaszul, foglalkozott Verdivel, menjen el helyettem”, mert őt az Egyesült Államokba várták. Eősze László erre az alkalomra Verdi, Bartók és Kodály ars poeticájának közös vonásai címmel írt tanulmányt, melyben megállapította, hogy mindhár-mukban közös vonás a népközhöz való ragaszkodás, a népdalok szeretete és felhasználása műveikben. Ezt adta elő Velencében, és nagy sikert aratott.

A Zeneműkiadó művészeti vezetője már korábban felkérte, hogy írja meg az egyetemes operatörténetet, mivel ilyen magyar nyelven addig még nem készült. Hozzáfogott a nagy munkához, mintegy 100 zongorakivonatot játszott át, és 300 operát ismertetett a könyvben, amely először 1960-ban jelent meg, majd kiadták Pozsonyban szlovák nyelven is.

Liszt-kutatásaihoz az olasz államtól kapott ösztöndíjat a hetvenes években. Amikor megérkezett a Római Magyar Akadémiára, az igazgató rögtön arra kérte, tartson pár nap múlva három előadást Ferrarában Kodályról. Meglepetésére egy 100 tagú mandolinzenekar várta. Javasolta nekik, hogy térjenek át a náluk általánosan használt abszolút szolmizációról (amelyben a dó mindig cé) a számukra ismeretlen relatív szolmizációra (amelynek lényege, hogy a dó minden hangnem alaphangja).

Kutatott a Vatikáni Titkos Levéltárban, 17 állami, városi és magángyűjteményben, köztük a Caetani hercegi család archívumában is. A feltárt anyaggal elégedetlen volt. Már-már feladta a kutatást, amikor Rómában a Piazza di Spagnán a 93-as számú palotán meglátott egy táblát, amelyen az állt, hogy ott élt és alkotott Giovanni Sgambati (1841–1914) olasz zongoraművész, zeneszerző. Sgambati legközelebbi olasz munkatársa volt Lisztnek, 1866-ban ő mutatta be a Dante szimfóniát. A kutató belépett a palotába, és a portástól megtudta, hogy Signora Sgambati lábát törte, és egy Viterbo környéki faluban gyógyul. Más-

nap már fel is kereste Giovanna Sgambatit. Kiderült, hogy sok kézirat és kotta van birtokában Liszt Ferenc-től. Eősze Lászlónak letelt az ösztöndíjas ideje, haza kellett jönnie, de levelezésben maradtak a kedves öreg hölgygel. A művelődési minisztériumban először azt mondták, nincs pénz a Liszt-dokumentumok megvásárlására, de Keresztury Dezső író, irodalomtörténész a kutató mellé állt, akinek tanulmányát a megoldási javaslattal átadta Aczél Györgynek, a korszak meghatározó kultúrpolitikusának. Már a következő héten felhívták a minisztériumból, hogy szervezze meg az utazást Rómába a Liszt-dokumentumok hazahozataláért. Az üzletet megkötötték, így 83 kézirat, levél, fénykép diplomáciai futárral hazatérhetett, és a Zene-tudományi Intézet Archívumába került. Eősze László feldolgozta a teljes anyagot, és A 119 római Liszt-dokumentum című könyvben eredeti nyelven és saját fordításában közreadta. A kötet a Zeneműkiadónál jelent meg 1980-ban.

Eősze László megemlítette a legfrissebb családi eseményt: a Texas állambeli San Antonióban megszületett 4. dédunokája, Vincent László Eősze. Beszélt arról is, hogyan került oly messzire fia és lánya: 1956. november 4-én Attila úti lakásuk halljában tartózkodott feleségével, Kerényi Katalinnal és két gyermekükkel, amikor a lakást belövés érte. A kiállott izgalmak feledésére 1943 óta Svájcban élő klasszika-filológus apja, Kerényi Károly meghívására felesége 1957. június elején a két gyerekkel elutazott két hónapra Asconába. Közben Katalint egyik tanítványa följelentette, hogy egy osztályfőnöki órán kifogásolható megjegyzést tett a szovjet tankokra. Ezt tudatták vele, és apja nem engedte haza, mert féltette, hogy másik lánya, Kerényi Grácia híres lengyel műfordító – akit 1944-ben a Gestapo letartóztatott, és több koncentrációs táborot megjárva 1945 augusztusában betegen jutott haza – után nagyobbik lánya is veszélybe kerül. Pedig Katalin haza akart jönni, még kérte is a férjét, hogy beszéljen a varrónővel a lellei nyaralásra készülő ruháról.

Eősze László 1963-ban kijutott egy londoni konferenciára, akkor találkozhatott hat év után újra a családjával. A következő év nyarára közös vakációt terveztek a gyerekekkel együtt Itáliába, Katalin azonban tavasszal, váratlan elhatározással áthajózott Amerikába. Itt még kétszer férjhez ment. 1995-ben San Diegóban, Kaliforniában halt meg. Eősze László mintegy negyedszázadon keresztül egyedül élt, de 1983-ban újranősült. Második feleségével, Szilléry Margittal, aki 2 éve halt meg, 28 évig éltek boldog házasságban. Amit a történelem tönkretett, azt végül a két asszony barátsága megpróbálta feledtetni – összegezte Eősze László.

Tavaly megkapta munkássága elismeréseként a Széchenyi-díjat is, és odatette felesége, Margit képe mellé, mert ahogy megjegyezte: „Neki is része volt elnyerésében.”

Szőnyiné Szerző Katalin: Laudáció Eősze László Magyar Örökség díjához

A magyar zenetudomány nagy örömmünnepe ez a mai nap. Tudományágunk köréből először kapja meg a Magyar Örökség díjat köztünk élő kollegánk, Eősze László zenetudós, aki rövidesen 90. születésnapját ünnepelheti. A javaslattevők azt a mintegy hét évtizedes életpályát jutalmazták ezúttal, mely Liszt Ferenc és Kodály Zoltán életművének tudományos feltárásával, 32 évnyi meghatározó zeneműkiadói tevékenységével múlhatatlan érdemeket szerzett a nemzeti emlékezet zenei értékeinek megőrzésében, méltó továbbadásában.

Életpályáját áttekintve bizton állíthatjuk, hogy az 1923. november 17-én, két nappal Kodály Psalmus hungaricusának bemutatója előtt született Eősze László a Jóisten kegyeltje. Bár életét kortársaihoz hasonlóan nem kerülték el a magyar történelem viharos sorsfordulói, Eősze László hatalmas életművével, szeretetre méltó lényével az örök emberi értékek, egyben a magyar sorsvállalás példamutató képviselője.

4 éves korában kezdte zenei tanulmányait, majd a Kodály-iskolához tartozó Horusitzky Zoltánnál folytatott 10 éves közép- és felsőfokú zenei tanulmányokkal párhuzamosan 1941-ben iratkozott be a Pázmány Péter Tudományegyetem német, olasz, esztétika szakára. Zene és bölcsészettudomány párosításából akkor vált igazán avatott zenetudóssá, amikor 1945-ben németnyelvű bölcsészdoktori értekezését zenetörténeti témával, „*Franz Liszt und die deutsche Romantik*” címmel védte meg. 1943 nyarán, egy wiesbadeni mesterkursusnál Walter Giesecking körében még ígéretes zongoraművészi karriert is jósoltak neki. De a megálmodott művészi-tudományos karriert a háború végnapjai, majd 1945-től 1955-ig az újrakezdés mintegy jó évtizedre parkoló pályára tették.

1953-tól talált végre ismét magára: Kodály gyermekkarairól írt kiváló zenetudományi tanulmánya alapján Eősze Lászlót maga a Mester kérte fel élet-

rajzírójául. Ezzel a gesztussal egész életére szóló feladatot és küldetést kapott. Egymás után születő forrásértékű Kodályról szóló magyar és idegen nyelvű könyvei, tanulmányai, cikkei, Kodály szellemében végzett közéleti tevékenysége mindvégig szintézisben látta és láttatta Kodály zeneszerzői, zenepedagógiai és nemzetnevelői szellemi örökségét, az egész világ számára adaptálható üzenetét.

Diákéveinek Liszt örökségéhez az olasz államtól kapott tudományos ösztöndíjak vezették vissza. 34 olasz magán- és közgyűjtemény Liszt szempontú átvizsgálásával, „119 római Liszt dokumentum” c. alapvető könyvével, Eősze László önmagában is jelentős opusszal járult hozzá a hazai Liszt-kutatás történetéhez. De Liszt hazai képviselőjében – 1955-től 1987-ig tartó zeneműkiadói munkaköreiben – még tovább is lépett. Művészeti vezetőként az ő ötlete volt az *Új Liszt Összkiadás tudományos közreadásának elindítása, a hatalmas tudományos vállalkozáshoz tartozó Liszt-kutatóműhely felállítása és vezetői menedzselése*, mely 1970 óta Liszt zongoraműveinek kiadásával a magyar zenei élet egyik legfontosabb zenetudományi corpusza. Napjainkban már az 52. kötet megjelenését várhatjuk. A magyar zenetudós-zeneszerző közreadók közül Mező Imre és Sulyok Imre áldozatos, több évtizedes munkáját, az új nemzedék képviselőjében Kaczmarczyk Adrienne muzikológus nevét kell e helyen első sorban megemlítenünk.

A Liszt- és Kodály-kutató Eősze László portréjához közönségnevelő operatörténeti munkái, Verdi és Wagner könyvei, szépírói erényeket felmutató zenei esszéi is hozzátartoznak, melyek csupán színezik, de alapvetően nem módosítják Eősze László munkásságáról alkotott tisztelgő véleményünket: „Eősze László Liszt Ferenc és Kodály Zoltán életművének zenetörténeti feltárása Magyar Örökség”, olyan magasrendű zenei országépítés, melyhez tiszta szívből, nagy szeretettel gratulálunk!”

beszélgetések

a művészetről

Eősze
Lászlóval

Ittész Mihállyal a 90. születésnapja alkalmából tiszteletére rendezett konferencián

NEM PILLANATVADÁSZ

Kunkovács László az
etnofotográfiáról, küzdelmeiről

■ Kunkovács László fotóművész, etnofotográfus igazi beskatulyázhatatlan ember. A hagyományos építészeti, mesterségbeli és közösségi értékek fáradhatatlan kutatója mind a mai napig, hetvenkét esztendősen is.

– *Hogyan vonná meg a tavalyi év mérlegét? Mi az, amivel elégedett, és mi az, ami elégedetlenséggel tölti el?*

– A tavalyi esztendő már a negyedik, amit sajnos látássérültként kellett megélnem. Szemfenéki betegség tört rám. A világból öt százalékot látok, s ez gyógyíthatatlan. A kezelőorvosom azt szokta mondani: az eszével is lát az ember. Valóban csak a szemem romlott meg. Ami mögötte van, tán még jobb, mint új korában.

– *Mégsem hagyta abba a munkát!*

– A szinte lehetetlent művelem. Tavaly év elején nyílt tárlatom a Forrás Galériában. A szakmában talán rekordmennyiségű önálló kiállításom volt a főváros rangos kiállítóhelyein és nagy múzeumaiban, és sokszorta több szerte az országban, 16 külföldi ország 36 városában. Szóval, nem szorultam volna rá, de felkérésük jól esett, s bevallom, ambicionált. A halászat és pásztorkodás két tematikáját adtuk össze a földszinten és az emeleten. A két ösfoglalkozás kultúránk talapzatáig vezet. Akadémikus társaim szép számban látták. Elnökünk, Fekete György nyitotta meg. Az etnofotótárlat sikere, sajtóvisszhangja megerősítést hozott. Ésszerű, hogy ilyen állapotomban ne kezdeményezzek újabb kiállításokat. Korábbi könyvterveim, már évtizedekkel ezelőtt elkészült fotóim és kézirataim arra köteleznek, hogy ezeket különleges nagyító berendezésekkel kínálódva keressem ki és szerkesszem kötetekbe. Fejből diktálok a feleségemnek, mert minden fontosra emlékszem. A tavalyi év másik produkciója az MMA támogatásával kiadott könyvem, a Képet adok a Könyvesműhely gondozásában. Címében sugalmazza, hogy képkesztő emberről van szó, aki országgépet ad, mi több, Eurázsia sok zugát bebarangolva, nagyobb térség hagyományos műveltségéről is képet ad. Ez az életműregiszter 120 fotót tartalmaz. Sorba veszi a 21 tematikus kiállításomat, válogatást hoz szépirodalmi munkáimból meg a kiállításaimról, könyveimről megjelent írásokból. Ha az utókor kíváncsi lesz rám, elbogarászhat tudomány-népszerűsítő írásaim jegyzékében is.

Fotó: Lugosi László

– *Elkészült a hatodik könyve is, a Pásztoemberek című monográfia a Cser Kiadó gondozásában.*

– Fél évszázados kutatómunkám eredménye ez, eurázsiai kitekintéssel, 450 fotóval és 95 rövidebb-hosszabb írással. Bizonyítja, hogy az annyira hiányzó szociográfia így is megújulhat. Bevallom, büszkén simogatom ezt a tekintélyes kötetet. Megromlott egészségi állapotomban bizony megszenvedtem érte. Az MMA szintén támogatást nyújtott a megjelenéséhez, s ezért is nagyon hálás vagyok. Kipróbált fegyvertársam, Németh János könyvtervező művész megértő türelemmel dolgozott velem, és megint briliáns munkát végzett. Akárhogyan is van, nincs más út, folytatnom kell. A belső-ázsiai sziklarajzokról szól majd a következő kötetem. Sokévi terepmunkából születik: a baskírok, kazahok, kirgízek, altáji törökök, hakaszok, tuvák, mongolok és jakutok földjén kutakodtam. A felsorolás azonban abban a tekintetben megtévesztő, hogy a sziklavészetek, barlangrajzok idején még nem beszélhetünk a mai népekről – annál inkább az emberiség közös kulturális kincséről. Még 2000-ben rukoltam elő az Ősépítmények című könyvemmel, ez az építészeti senki más által ki nem ázott Kárpát-medencei mélyrétegről szól. Hajdan kiállítás formájában is bejárt egy sereg országot. A könyvnek nemsokára harmadik kiadása is megjelenik, s az egész fotókollekciót bemutatják Velencében, a 2014. évi Építészeti Biennálén. Szóval az építészeti is ott van a szívemben.

– *Mit gondol, az MMA hogyan segítheti a legjobban a fotográfusokat és a fotográfiát?*

– Először 2000-ben hívtak meg, hogy átvegyem a Magyar Művészeti Akadémia arany oklevelét. Az elismerés, az, hogy igent mondtak a törekvéseimre, erőt adott azokban az években, amikor magamra voltam maradva. A Kecse utcában mennyi gondolatgazdag beszélgetés volt és van ma is! Itt régi barátaimmal találkozhatom és új barátságok születnek. Ettől mindig otthon érzem magam. A közös nevező, a gondolatiság összehoz minket. Nagyon jó, hogy egyveleg vagyunk, a pesti oldalon viszont szakosztályi tagok. Eljárók rendszeresen a népművészeti és néprajzi szakosztályba [Népművészeti, Néprajzi Tagozat] is, ahol meghallgathatom a többieket. S még legalább két-három más szakosztály dolga is érdekel. Ám a beso-

razoktatást nehezen viselem. Nincs ilyen kutrica, így lenne néhány javaslatom. Talán a fényképezőgépet művészi szinten használó szakíró volna a megfelelő kifejezés rám. Úgy tűnhet, annyi mesterségem van, ahány témába beleástam magam. Zavart keltő jelenség volna? A bölcsesség korában már adni akar az ember, s ha kérek, az is csak azért történik, hogy az átadás teljesebb lehessen. Mindig szerettem volna tanítani, hatvanöt évesen a doktorátust is megszereztem. Mint a fotográfia etno- vagy kultúrtörténeti ágazatát művelőnek semmiféle megmértetés nem létezik. A pályázatok „fotósban” gondolkodnak, egy-egy „jól sikerült” képet díjaznak, miközben, hogy ebből életmű is kerekedhetne, hogy ez egy megfizetett egzisztencia is lehetne, fel sem merül a közgondolkodásban. Szóval a magas szintű fotográfus helyet követel magának a felállásban. Külföldön is sokszor kiéleztem e kérdést. Kitartóan tudakozódtam, van-e kollégám. Azok a szakmai rendezvények hiányoznak, ahol egymásra találnánk, amelyekből iskolák sarjadhatnának. A Vigadó átadása utánra már többször összeállítottam programjavaslatot kiváló fotóművészekkel előadássorozat meghirdetésére. Rendkívül látványos és sokféle intellektuális csemegét jelentő programokat tudnék így összehozni. Természetesen minden művészeti ágra egyformán figyeljen oda az Akadémia. A művészet individuális tevékenység. Nem kell ahhoz renitensnek lenni, ha egy művész ódzkodik mindenféle brigádtól. Kevésbé közös nevező a fényképezőgép használata, mint ha egyazon témán dolgozunk, műfajtól függetlenül. Hatalmas különbségek lehetnek művészek között a társadalmi hasznosság szempontjából is. A csendélet-fotográfus és a holtáig kísérletező meg a műfajok határterületein pásztázgató is fontos, de az ég szerelmére: a fotográfia fő vonulatára koncentráljunk, ez pedig a valóság képi rögzítése, az, hogy hiteles korrajzot adjon. Magyarán: szeressük a fotográfiát összes ágával együtt, de ne feledjük: a felfedezés azért született, hogy a meghosszabbított szemünk legyen. Úgy is mondhatnánk, valahány művészeti ágnak a világ megmutatása a feladat, ám a fotográfiáé talán a leginkább. Míg a többinek kötelessége, ennek, úgy is fogalmazhatok, kutyakötelessége. Amikortól történetírásunk vagy a leghétköznapibb történelmünk, a népelet megismertetése már fotókra is támaszkodhat, az új fejezetet jelent. Susan Sontag A fényképezésről című esszéjének fejtetései oda vezetnek: a fotográfia tökéletesen megváltoztatta a világról alkotott képünket. Ezzel szemben a szakosztályi ülések olykor elviselhetetlenül hosszúak, unalmasak. Sokszor a harmadik vagy a negyedik órában fejeződnek be a filmes ügyek, s evezhetnének át a mi vizeinkre. Vajon mikor fér bele például Susan Sontag könyvének közös továbbgondolása?

– Ezek szerint ésszerűtlennek tartja, hogy a fotóművészek egy kalap alá vannak véve a filmesekkel?

– Nekik rangos nemzetközi fórumaik, fesztiváljaik vannak a megmértetésre, ahol kirajzolódhatnak, megerősödhetnek az iskolák. Tévedés, hogy a kettő testvérműfaj. A valósághoz való viszonyunk homlokgyenest más. Ettől persze még lehetnek és vannak is

kiváló emberi kapcsolatok. A mozgókép annak idején rögtön összeölelkezett a szűzsével, és nagyiparrá lett. Persze tisztelet a kivételnek. A „meztelen fenékű” fotográfia megmaradt annál, ami „csak” van, vagyis a valóságnál. Azért is várjuk az odahajolást a műfajhoz, mert a fotóművészet működtetésének elemi keretei hiányoznak. Ha ezért csatázom, az én életkoromban már nem magamért van, hanem az utámnak jövőkéért. Gondolok például arra: ha egy képzőművész a felsőoktatásban helyezkedik el, műtermet kap. Korábban pedig az is meg tudta teremteni az alkotómunka kereteit, hogy a vidéki városok műtermes lakásokkal látták el a művészeket. Készen meg tapasztaltam: a fotóművészt nem tartják művésznek. Pedig mi, fotóművészek a digitális korszakban is őrizzük a klasszikus fotótechnikát. Még most is van értelme hagyományos fotólabor fenntartásának, persze nem a fürdőszobában, hanem a műterem tartozékaként. A jobb fotóművészek a labortechnika zsonglőrei. Saját készítésű klasszikus kópiáik műtárgyértékűek. Szóval fontos a labor, de az Isten őrizzen a közös sötétkamrától! Úgy vélem, a további tagfelvételeknél nagyon kellene ügyelni arra, hogy felelősen gondolkodó, erős személyiségekkel bővüljön a fotóművészek köre. Vannak még nemzetközi rangú nagy nevek.

Kunkovács László
Pásztorok és
című könyvét
dedikálja

Pásztorok és
halászhajók

– Milyen változásokat tart szükségesnek a fotográfiát és a fotográfusok helyzetét illetően?

– Először is egyezzünk meg: a játékfilm–dokumentumfilm besorolást nem kellene átplántálni a fotográfiába! A fotonál a fényképezett „színház” nem műfaj-szerű. Egyszemélyes műfaj lévén anyagiak miatt sem menne, hogy megrendezett világokat teremtsünk. Akad persze ellenpélda. Jó száz éve volt egy rövid, de kiveszett műfaj: szinte színpadi jeleneteket rendeztek kosztümös alakokkal, hogy aztán lefényképezhessék. Emlékszem, ifjú koromban fotóriporteri gyakorlat volt „megszervezni” a húsvéti locsolkodást. Látványosan, vödörzéssel – amikor már réges-rég kölnivel jártak. Berzenkedtem. Kardoskodtam, hogy a fotóriporter nem filmrendező. A filmnél nem etikai kérdés, hogy hű-e a korrajz vagy sem. Ne takargassuk, fotóművészetünk egzisztenciális lemaradásban van más művészeti ágakkal szemben, miközben a magyar fotóművészet mindig is példamutató volt a világban. A Balogh Rudolf-fal és többekkel jegyezhető úgynevezett „magyar stílus” az 1930-as években megérdemelten volt világhírű. Fölfedezték gyönyörű tájainkat. Pompás kompozíciókban, ellenfényben felragyogtatva mutatták be a népeletet. Igaz, idillikusan, de a mai, szikárabb szemléletünkkel mégis összekapcsolható módon. Rengeteg a pótolnivaló! A hazai fotóművészet intézményei, felsőoktatása még messze nem érte el a más művészeti ágaktól irigyelt patinás kort és szintet. Hogyan is lenne igazán elismert teoretikusunk, amikor felsőoktatás sem volt sok évtizeden át? Huncutul megjegyzem, hogy a kitartóbbak autodidakta módon is képesek elérni a professzionista szintet. Az utóbbi években egy tucat természetfotósunk kapta sorozatban a legnagyobb díjakat a világ legfontosabb versenyein, természetfotó-pályázatain. Ki kell mondani: ebben is a világ élvonalában vagyunk. Fotóriportereink szintúgy rendkívül tehetségesek. Viszont baj, ha a sajtófotó lesz a mérce! Vicces, hogy ma idehaza a fotográfus számára ennél magasabb státusz nem létezik, így aztán ez a kényszerűen ide-oda kapkodó, harsány képi hatásokra építő alkat látszik a végkifejletnek. Ami engem illet: az eseményfotóknál, a pillanatfelvételeknél jóval többre tartom azokat a felvételeket, ahol az egyetemes mondandó elmosza annak a jelentőségét, hogy mikor és hol készült. Nem pillanatvadász vagyok. A fotográfiáról sok okos gondolat született, és temérdek butaság. A művészettörténet immár 175 év után is adós a műfaj elemi fokú értelmezésével. Ha Japánban egy híradástechnikai gyár mérnöke egy hét után sem tud a világban valahol kipattant újításról, elbocsátják. És nem szeretem a „fotós” szóhasználatot. Olyan, mintha az író vagy a költőt „golyóstollasnak” neveznék. Egyezzünk meg: Szelényi Károly fotóművész, Molnár Edit fotóművész, Benkő Imre fotóművész, Jung Zseni fotóművész. Én is fotóművésznek tartom magam. Meg vagyok győződve róla, hogy egy műfajelméleti, mi több, ismeretelméleti munkát csak olyasvalaki alkothat meg végre, akinek fotóstáská húzta a vállát.

Tornai Szabolcs

„SAJÁT AKADÉMIAI FELVÉTELEMET TARTOM PÁLYAFUTÁSOM LEGKIEMLEKEDŐBB ELISMERÉSÉNEK”

Beszélgetés Marosi Miklós építésszel kórházépítészetéről, külföldi és hazai megbízásairól

■ Marosi Miklós (Miskolc, 1942–) építész 2013-ban Széchenyi-díjjal tüntették ki. A díjat a középület-tervezés széles skálájára – különösen a kórháztervezésre – kiterjedő, újító jellegű funkcionális és szerkezeti megoldásaival, valamint a részletek pontos kimunkálásával példaként szolgáló gazdag életművéért, szakmai közéleti tevékenysége elismeréseként kapta. Tervezett kórházakat, szállodákat, irodaházakat, de bevásárlóközpontot, fürdőt vagy koncerttermet is. A KÖZTI munkatársa.

Dvorszky Hedvig: Eddigi pályafutása során számos érdekes, sőt különleges megbízást kapott. Ezeket az építész szakma kiemelkedő díjakkal is honorálta, valamint számított megbízható szakmai véleményére számos funkciójában. Mindezek mellett azonban, elsősorban kórháztervezőként nevezik meg Önt.

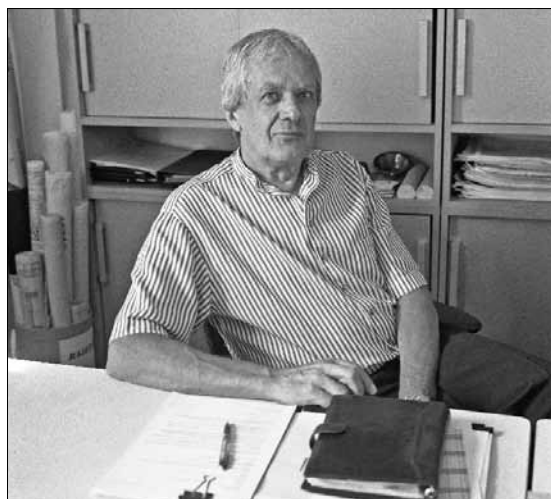
Marosi Miklós: Pedig terveztem jó néhány másféle épületet is. Például a Kodály Zoltán Emlékmúzeumot a budapesti Andrásy úton, az APEH Bűnügyi Igazgatóságának budapesti Székházát, az Óbuda-Újlak Új Udvar Bevásárlóközpontját, vagy az ENSZ Menekültügyi Bizottságának budapesti székházát, de én terveztem – természetesen munkatársaimmal együtt – a Artisjus budapesti, Mészáros utcai Kamaratermét, és még jó néhány mást is.

D. H.: Zavarja Önt, hogy elsősorban egészségügyi területi tervező lett?

M. M.: Nem zavar, de nem szeretnék abszolút specialistájává válni és „elhülyülni”, mert szerintem bizonyos specialistáknál ez azzal jár, hogy monoton és sokszor ismétlődő gondolatok sorozatából raknak össze dolgokat. Én úgy gondolom, hogy amikor szinte kezdő építészként úgy nyertem meg egy nagy országos kórháztervezési tervpályázatot, hogy előtte még csak látogatóként sem voltam soha kórházban, akkor egy kórház szisztémáját teljesen csak az én logikai rendszerem alapján próbáltam felépíteni.

D. H.: Hogy lehetett ezt megoldani?

M. M.: Meg lehetett oldani. Kaptunk egy orvos-szakmai programot, amelyik pontosan meghatározza, hogy hogyan és minek kell a tervezendő intézményben lennie. A folyóiratokban is láthatók az eddig megépült kórházak, ezek alapján dolgoztam ki a saját kórház-konceptiómat. Az igaz, hogy eleinte számomra is átláthatatlannak, zavarosnak tűnt ez a rendkívül

összetett funkció. De elkezdtem azon gondolkodni, hogyan lehetne ezt jobban megérteni. Amikor ez a tervezési feladatod zajlott, akkor vált Magyarországon kötelezővé az úgynevezett építés-iparosítás által elvárt új építési eljárások alkalmazása. A hagyományos építéstechnológiát felváltották az előre gyártott szerkezetekkel való építésmódok, a külföldről megvásárolt zsaluzati rendszerek meghatározták a szerkezeti feszítávolságokat, ún. méretkoordinált rendszert kellett alkalmazni. Nos, ez a fajta tervezési szisztéma az egy életen át csak kórházakat tervező, nagy tapasztalattal és rutinnal rendelkező gépész és statikus kollégák számára eleinte nehezen volt befogadható, úgy gondolták, hogy egy „taknyos” ne akarja őket megtanítani a szakmára. Áttekintve a már meglévő kórházak terveit, elgondolkodtam azon, hogyan lehet az, hogy össze-vissza jönnek-mennek csövek a házban, némelyik kibújik a falon, akkor eldeszkázzák, vagy bútorral eltakarják. Az egymásra épülő szakágak tevékenysége koordinálatlan, rendet kell tartani. Vagy átgondoltam, az óhatatlanul bekövetkező gépészeti hibák kijavítását hogyan lehetne a fekvőbetegek zavarása nélkül kijavítani. E szemlélettel készített tervünkkel munkatársaimmal országos tervpályázaton első díjat nyertünk. Ez a hetvenes évek elején volt. Ezek után kaptam meg az ország egyik legnagyobb, akkor épülő, kormány által kiemelt feladatát, a Kecskeméti Kórház tervezését. Ez egy egyedi nagyberuházás volt. Ezzel párhuzamosan épült meg Budapesten a Dél-pesti Kórház. A Megyei Kórház Kecskemét Széchenyi-városrészében, egy erre rezervált mocsaras területen épült. A kórház számára kijelölt terület egy folyamatosan épülő házgyári panelekkel kialakított lakótelep szomszédságában helyezkedik el. A helyi adottságok miatt így nagyon sok kötöttséggel kellett számolnunk.

Ma már szinte nehezen magyarázható, hogy az új kórháznál alkalmazható építőanyagokat az akkori építésügyi, illetve egészségügyi miniszterek, Bondor József és Schulteisz Emil kötelezően előírták, így például az akkor éppen átadás előtt álló Kecskeméti Házgyár paneljeiből kellett a homlokzatot kialakítani, Szerencsére azonban a lakóházépítésre alkalmas panelek a más belmagasság miatt nem voltak egy az egyben felhasználhatók, így sikerült annyit elérnem, hogy

a kórházhoz egyedi homlokzati panelt gyártsanak, aztán abból az egyedi panelből nagy nehezen sikerült elérni, hogy kétféle legyen, és akkor ebből raktam össze a homlokzatot. De az érdekessége – az elért egyedi gyártási megoldáson kívül – számomra azért mégis csak az volt, hogy az általam akkor is, és azóta is rendkívül nagyra becsült építész, aki tanárom és később kollégám, és főépítész társam is volt, Jánossy György, ezt úgy emlegette, hogy „Öcsi, feltaláltad a lustakötést, amit úgy hívnak, hogy egy sima, egy fordított”.

Jánossy annyira megszerette ezt a ritmust, hogy egy az egyben ő is átvette és alkalmazta is. Ha megnézzük az ELTE-nek az új épületszárnyát – ami a Műegyetem után található –, annak pontosan egy ugyanolyan ritmusú panelsorból állt össze a homlokzata.

D. H.: Lám, ma már senki nem emlékszik arra, hogy Marosi Miklós mondta azt egykor, hogy „csináljatok nekem egy ilyen elemet”.

M. M.: Hát bizony, nem volt akkor nekem más lehetőségem. Tehát két elemből kellett ritmust csinálni. A kórházi funkciók megismerése céljából napokat töltöttem az egyes kórházi részlegekben folyó tevékenység megismerésére, műtéteket tekintettem meg, bonctermi munkával ismerkedtem. Belsőépítész társam Köhler Gitta volt, akivel mesteriskolásként is együtt tanultunk. Beült az én műtermembe, és gyakorlatilag mindent együtt gondoltunk végig. Ő is szinte a nulláról próbált mindent újragondolva megvalósítani. Az egész kórházi bútort, azok rendszerét ezekből a terveinkből – úgy látom – a mai napig a szakma átvette és tudomásul is vette. Azt hiszem talán itt jelent meg először tudatosan – és mi kezdtük el elsőként – a kórházi információs rendszer grafikusok által megterveztetett formáját kialakítani. Így munkát adtunk tulajdonképpen egy társtervezői szakágnak is. Ebben a grafikai tervben az volt az érdekes, hogy például a Kecskeméti Kórháznak a tanyavilág volt a vonzáskörzete. Az egyszerű parasztemberek bejöttek a kórházba, ahol azt mondták nekik, hogy menjenek például a gasztroenterológiára, és akkor a szegény embernek fogalma sem volt arról, hogy mi is az, azt sem tudta, hogy most jó helyen jár-e? Ezért kellett kitalálni a piktogramokból és feliratokból egységesített betegirányítási rendszert, amelynek alapját az emberi test valamilyen grafikus ábrázolásával oldottak meg. Lehet, ma már ez túl didaktikusan hangzik, de akkor ez nekünk nagyon izgalmas, új dolog volt, egyebek mellett azért, mert ez által bele kellett magunkat élni egy másik művészeti ágnak a világába is. Ugyanis addig csak tiszteltem, de akkor értettem meg, hogy a grafikának, és különösen a reklámgrafikának milyen speciális kifejezési eszközei vannak, és hogy mennyire a divattól függő az alkalmazásuk. A mai napig kevesen gondolják végig például azt – és ez számomra is akkor derült ki –, hogy azok a korábbi információs rendszerek, amelyeket azért itt-ott, ha nem is rendszerbe foglalva, de már alkalmaztak, már divatja múltá váltak. Időközben nagyot változott a világ. Ilyen helyzetet idézett elő, mondjuk a müncheni olimpia. A grafikusok ott is kitaláltak egy egészen más jellegű információs formát, ahol az elemeket az emberi test

sportos mozgásának megfelelően legömbölyítették – korábban ezek a jelek szögletesek voltak. Ettől kezdve az információs tájékoztatási rendszeren belül egy teljesen új világ jelent meg. Még érdekesebb volt, amikor rájöttek arra is, hogy nem kell mindent újra kitalálni. Ilyen volt például a vasút, amelynek néhány száz éves történelme során a maga szükséges jeleit az egész világon egységesítették. Például, hogy hogyan kell a lépcsőt ábrázolni, és ezt nem kell gömbölyíteni, mert a lépcső szögletes; vagy az ivóvíz megtalálásához egy csöpögő vízcsapot kell ábrázolni, függetlenül attól, hogy milyen a divat. Újíteni azonban mindig lehet! Például a főnövér fityuláját piros kereszttel lehet ábrázolni, szóval ilyen finomságokon lehetett változtatni, de voltak olyan irányzatok, amelyeket addig soha nem gondoltam végig abból a szempontból, hogy ezeket már eldöntötte valaki, ezeket így ismeri a világ. A piktoqramokhoz nem kell nyelvet tudni, a világon mindenütt a lépcső, az lépcső, a jel ugyanazt jelenti. Nos, a tervezés terén tehát számos ilyen dolgot is figyelembe kellett vennünk. Azt is megemlítem, hogy szinte itt, a Kecskeméti Kórháznál volt utoljára lehetőségünk arra, hogy együtt dolgozhassunk különböző művészekkel. Erre az a bizonyos korábbi kormányrendelet ugyan lehetőséget adott, amely szerint a nagyberuházások költségének két ezrelékét művészeti alkotások

mint egy plasztikát, és így mintáztuk meg. Ebben például olyan megoldásokat találtunk ki, hogy „högyet” terveztünk a síkságra, Kecskemétre! Mindezt azért, hogy legyen egy kicsit megmozgatva a kert azon a sík vidéken. De kitaláltunk mást is. A naivitásunk része volt, de akkor még meg lehetett ilyen csinálni. Akkoriban egy kórházba kivizsgálásra beutalt ember sokszor két hétig is ott tartózkodott, mivel minden nap végeztek rajta valami vizsgálatot. Időközben kimehetett a kertbe, olvasgatott, napozott, pihent, ott fogadta a családját, ott rendezkedett be. Ezért mi úgy gondoltuk, hogy ott van az a sok ember, aki ugyan valamilyen betegség kivizsgálására vár, de mégis mozgásképes, netán kultúrára éhes. Miért ne adjuk meg nekik azt a lehetőséget, hogy a kertben terepfelületeket alakítsunk ki, ráadásul a napfény városában – hiszen az Alföld közepén vagyunk –, tehát akár lehet napozó helyeket is kialakítani. Aztán csináltunk egy kis tavacskát is, egy kis színpaddal, ahol esténként egy kis nézőtéren üldögélve lehet akár egy kamarazenekari estet meghallgatni, ami nem zavarja a környéket. Ehhez a kis tavacskához természetesen egy kis műforrás vagy egy kis patak is folydogált. Ezt a kertet a művészársak, szobrászok boldogan körülakasztották a tárgyaikkal, amik sajnos áldozatul estek annak a túlracionalizált szemléletnek, amely szerint fölösleges ez a sok „kacat”. Ebben

Megyei Kórház, Kecskemét, 1980 A Széchenyi városrészen felépült megyei kórház komplex gyógyászati központ. A hotel szárnyhoz kapcsolódva található a kétszintes tömb, melyben a diagnosztikai, terápiás egységek és a kiszolgáló blokk található. A komplexumhoz tartozik a megyei szakrendelő intézet, a regionális Onkoradiológiai Központ és a mentőállomás.

elhelyezésére kellett fordítani, de az az igazság, hogy egy idő után egyre kevesebben vették ezt figyelembe.

Kecskeméten szerencsénk volt: a megye híres, az akkori rendszerben is nagytekintélyű vezetőjének, Gajdócsi Istvánnak volt ebben igen nagy szerepe. Neki köszönhető, hogy ez esetben a „lecsíphető” összeg többszörösét bevitette, mint amit egyébként mások szoktak. Ezért aztán így 10-15 művészt is sikerült egy-egy mű alkotására felkérni. Ezek csaknem mind elismert alkotók voltak, a keramikustól kezdve a szobrászig, több Munkácsy- és Kossuth-díjas művész kapott így új mű létrehozására lehetőséget. Többek között például – csak érdekességként említem –, a kertkompozíciót egy ötvös-szobrászművésszel közösen találtuk ki, amiről azt hiszem, nagyon kevesen tudnak. Ez a később Kossuth-díjjal kitüntetett Lugossy Mária volt, akivel, mint kezdő művésszel a kertet úgy fogtuk fel,

a történetben, amit elmondtam, egyúttal benne van az 1974-es megbízásom óta eltelt negyven évnek magyarországi egészségügyi története is. Ugyanis – és ez nem az egyik napról a másikra született döntés – ma már az a helyzet, hogy aki egy műtét után lábra tud állni, az másnap már hazamehet, ma már szó sem lehet tehát arról, hogy két hétig csupán a vizsgálatok kedvéért maradjon a kórházban valaki. A kivizsgálásokat, az alapvizsgálatokat már nem a kórházak végzik, hanem a szakorvosi rendelőintézetek, tehát akkor minek kell kert egy kórházhoz? Azért, hogy sokba kerüljön a kérés, ugye? Szóval kezd az egész világ rendkívül praktikus számított lenni. Amikor mi a kórházzal először találkoztunk, akkor még meg volt szabva például az is, hogy betegágyanként hány négyzetméter zöldfelületet kell betervezni. Ma már le lehet aszfaltozni mindent, a zöldfelület, a növényzet szinte nem igény a tervezés-

nél. Bizony ez egy nagyon szomorú dolog, amely már egy egészen más világszemlélettel függ össze.

Magyarországon, pláne Trianon után az elmúlt száz év során a teljes magyar kórházi hálózat kiépült. Tehát itt már nincs olyan új település, ahova újakat építenének. Az, hogy egy telephelyen belül modernizálni vagy bontani kell, netán újat építeni, az csak egy lehetséges dolog. Ezeket viszont egykor mindenütt valahol a város szélére építették, de közben körülnötte őket a város. Az épület tehát egyre jobban beszorul a saját kerítése mögé és bővülni csak úgy tud, hogy ha a tervező bontással teremt helyet az új létesítménynek vagy pedig azt a kevés zöldet is beépíti, ami eddig még parkként működött. Nem akarom ebből a szempontból a kórház témát tovább ragozni, csak azt szerettem volna érzékeltetni, hogy a tervezés milyen komplex feladat, és mennyire meghaladja a közvetlen épületkialakítás feladatait. Nemcsak azért fontos tehát az építész tervezői felkészültsége, hogy egy speciális feladatra minden alkalmazkodás mellett építészeti szempontból is esetleg újat tudjon alkotni, hanem mindez egyúttal egy társadalmi összképet is mutat.

Van egy másik dolog is, amely a kórháztervezésben fontos. Bár gondolom, sokan mások is elmondták már, akik építészként próbálnak gondolkodni: amíg mondjuk egy lakóépületnél nem igény az, hogy annak a bővítése a későbbiekben lehetségessé váljon, egy kórháznál szerintem ez alapvető szempont. Igencsak nyitott rendszerekben illene gondolkodni, hogy az épület egy idő után a megváltozott és egyre rohamosan fejlődő orvostechológia befogadására alkalmas legyen. Ezek azért is érdekes dolgok, mert tudomásul kell vennünk, hogy az ilyen típusú munkákat (például a kórházépítést) mindig az adózók pénzéből építteti az állam, ezek nálunk egyelőre nem magánpénzből épülnek. Ezért is mindig gazdaságosan és megfontoltan kellett a pénzzel és a felületekkel bánni. De, ugye egy idő után ezen a téren is rohamos változás következett be. A kórház építészet Európában kétféle vált, kialakult egy angolszász és egy germán típusú tervezés. Az angolszász levegős, nagy napozóteraszokkal, nagy, terjedős, kisméretű, alacsony pavilonokból összerakott épületekből áll, ahol a kert, a növény, a napozás, mintegy gyógyító eszköznek számít. A germán, német típusú kórházak mások, ezek alapvetően mereven, racionálisan, praktikusán szervezett raszterekbe gyömöszölt házak, ahol minden mindennel átjárható, ahol különféle automaták, robotok meg egyebek helyettesítik a mindenkori vendégmunkásokat. Ezek a gépek már olyanok, amelyek szinte megtestesítik azt a szemléletet, hogy tulajdonképpen a kórház is egy olyan gyár, mint akármelyik autógyár vagy valamelyik más, csak itt az ipari tevékenység tárgya egy ember és nem egy gép, de ez ráadásul „sok gondot” okoz, hogy itt még arra is figyelni kell, hogy ezeknek a humán lényeknek még lelkük is van. Az ebben a megdöbbentő, hogy közben mindannyian tudjuk, hogy mindenki itt fog születni, esetleg itt fog meghalni és időnként be kell hozni „szervizre”, amikor egy kicsit feljavítjuk, majd utána még visszadobhatjuk a körforgásba. Sajnos, ezt nem illik így kimondani, de tudjuk, hogy számos helyen ilyenné vált a az élet.

Nyilvánvaló, hogy a kórházépítészet – amint már említettem –, nagyon összetett feladat. Magyarországon még az is előfordul, hogy a gyakori feladat-átcsoportosítások miatt másféle gyógyító tevékenységre használják fel a korábban megtervezett épületeket. A magam részről ezért is választottam a már említett Kecskeméti Kórháznál a pavilonos rendszert, amelynek meglehet az az előnye, hogy bizonyos gyógyítói feladatokat el lehet helyezni ezekben a kisebb egységekben. Máskor azonban a technikai fejlődés kikényszeríti, hogy az olyan nagyon drága diagnosztikai berendezések, mint például az MR, vagy a CT és egyéb képalkotó eszközök, inkább egy védett épülettömbben nyerjenek elhelyezést, ahová a vizsgálandó beteget szállítják. Építészeti szempontból tehát ezek indokolják a kétféle tervezői koncepciót. Megemlítenék még néhány egyéb üzemi tevékenységet is, akár legyen szó az ételmezés vagy a gyógyszer, vagy a szennyes ruhák szállításáról, vagy az orvosok és munkatársaik mindenképpen szükséges pihenőhelyeinek, másrészt az adminisztrációs tevékenységek ellátására alkalmas irodáknak a kialakításáról. És akkor még nem is említettem ennek a speciális üzemnek a teljes műszaki háttér-berendezését, a világítástól a fűtésen át, a biztonsági berendezésekig, és azok folyamatos, könnyű javíthatóságának megoldásait.

D. H.: Számos kórháztervezési munkája közül, az Ön számára is a legsikeresebb a budapesti Uzsoki utcai Kórház. Milyen tapasztalatokkal felfegyverkezve tudta ezt azon a magas színvonalon megalkotni, amelynek nyomán számos rangos elismerést is kapott?

M. M.: Az Uzsoki utcai Kórház rekonstrukciójára egy olyan időszak után kaptam felkérést, amikor már felépült a Budapesti Hungária körúti *Nyíró Gyula Kórház*, és már terveztem az Arab Emírátszba is kórházat, sőt elkészült a jordániai, Ammanban lévő kórházam is. Ezzel párhuzamosan zajlott a *Szegei Klinika* építése. Mondhatom, hogy ilyen szempontból „dörzsöltebb” voltam, és kialakult a megfelelő önkritikám is. Ennyi referenciával és egy Ybl-díjjal a hátam mögött tervezhettem, s a kivitelezést az egyik legjelentősebb magyar építőcég nyerte el, aki referenciateremtési szándékkal rendkívül jó minőségben építette meg a kórházat. A későbbiekben éppen erre hivatkozva sorra nyerte el

Kecskeméti
Megyei Kórház,
Onkoradiológia

a további kórház-kivitelezési megbízásokat. Jelentős dolog volt ez akkoriban. Számomra, mint tervező számára pedig több érdekes feladat várt megoldásra. Az Uzsoki utcai Kórház régi főépülete eredetileg egy zsidó leánynevelő intézet volt, amit talán még az I. világháború idején vontak be az egészségügybe. Ezt az épületet is körülnötte Zugló városrésze, éppen ezért vált a kerület kórházává. Sok alkalommal és össze-vissza toldoztak-foldoztak az egész területen. Például volt valaha a kórház területén egy nagy futballpálya, onkológiai célt szolgáló épületekkel, számos végiggondolatlan elhelyezéssel. Engem a Fővárosi Önkormányzat kért fel arra, hogy készítsem el az egész területre vonatkozó rendezési tervet. Számomra egyszerre volt élmény az általam nagyra becsült szecessziós épület megóvása és az a feladat, hogy, hogyan lehet ezt az építészetet folytatni a mai modern szemlélettel. Addigra beleszerettem a téglanyagba is, amellyel utazásaim során Európa-szerte számos helyen találkoztam. Tudvalévő, hogy a Monarchiában is ennek az anyagnak a felhasználásával épültek meg a különféle vasútállomások, laktanyák, honvédségi épületek, iskolák és a kórházak is, ha csak a Szent János, a Szent István, a Szent Margit és más budapesti, szentekről elnevezett kórházakra utalok. Ez volt ugyanis az az anyag, amelyből már akkor is legolcsóbban lehetett a homlokzatokat tartósan megépíteni, elkerülve a gyakori

D. H.: Ez a téglá homlokzati kialakítás szinte kézműves jellegű volt.

M. M.: Igen, a precíz mérnöki munka mellett ez a fajta „aprólékos” tevékenység tette lehetővé azt, hogy sikerült nekünk is legyártatni azt a sokféle profilelemet, párkánytégltát és egyebeket, amelyeket az elődök nagy gyártási kapacitással egykor könnyedében valósíthattak meg. Ugyancsak ehhez a munkához fűződik az a „tettem” is, hogy sikerült megakadályozni azt, hogy erre a területre ne egy hét- vagy nyolcemeletes épületet akarjanak megépíttetni. Végül is az én koncepcióm győzött, a földszint+három, illetve a földszint+négymeletes épületek belesimulnak az adott városrészbe. Számos kollegám, még olyan zuglói építész is, akikkel korábban semmilyen kapcsolatom nem volt, örövendve kísérték figyelemmel a munkát. Ugyanakkor sikerült modern építéstechnológiával megoldani a földszinten, illetve a föld alá süllyesztett alagsorban azt a fajta betegforgalmat, amelyet, egy ilyen méretű kórházban, elválasztva a gyalogost a mentőktől, és az ambulanciákat az üzemi egységektől, feltétlenül figyelembe kellett venni. Mivel itt is emberek dolgoznak, ezek fölé a munkahelyek fölé üvegprizmákat építtettem, ami, amellet, hogy az ott dolgozóknak kellemesebb belső térélményt nyújt, kívülről pedig igazodik léptékével a környező villanegyedhez. Az egész kórház kialakításában részemről végül is az a rafinéria nyilvánult meg, hogy pavilonos kórházakat fűztem össze úgy, hogy megmaradt a kis léptékű paviloncsoport, de ezeknek a belső technológiája révén, nem folyosókon, hanem egy épülettesten keresztül voltak ezek összevonva. Mert máskor ez úgy szokott megszületni, hogy a tervező „lerak” rengeteg épületet, azokat „virslikkal” összekötözteti. Azt hiszem, hogy így az én megoldásom nagyvonalúbb és komplexebb lett. Ezeket az allékat szemléletmódost mind az orvosok, mind a betegek szeretik, hiszen amikor ezekben tartózkodnak, találkoznak a megfontoltan kiválasztott anyagokkal, világítással, növényzettel. Tudom, hogy külföldön nem ritka az ilyen bravúr, de nekem meg kellett küzdenem még azért is, hogy azt a téglanyagot, amelyet a homlokzaton használtam, beforgathassam a belső térbe.

További apró örömeimet is szeretném elmondani. A kivitelezés során a munkások is örömeiket lelték a szokatlan formák, plasztikai játékok megvalósításában, amelyek sokkal munkaigényesebbek, mint ami a megszokott normabérükbe befért. Számomra pedig megnyugvást jelent az általam választott téglanyag tartóssága, amelyet még máig sem kellett javítani.

A kórháztervezésnek, mint mondtam, az az alapja tehát, hogy mindazon technológiai szükségletek kielégítése mellett, mint amilyeneket például a jól üzemelhetőség miatt különböző színekre festett, rejtett vezetékek tömegének elhelyezése jelent, lényegében a mindenkorli továbbfejlesztés lehetőségét kell biztosítani. Európa egyik legfejlettebbnek mondott nagy kórházlétesítménye a svédországi Karolinska Kórház, illetve Egyetem. Náluk eleve létrehoztak egy ún. puffer épületet, amely azt a célt szolgálja, hogy ha valamelyik épületben felújítást kell végezni, akkor ez

Kecskeméti
Gyógyintézet
Központ

vakolásukat. Megjegyzem, a sumérok már ötezer éve kitalálták a tégláépítészetet, amely azután a középkori európai templomépítészetben folytatódott. Budapesten ebből az anyagból készült az említett kórházakon kívül a Budapesti Műszaki Egyetem, vagy az Eötvös Lóránd Tudományegyetem számos épülete.

Az Uzsoki utcai Kórház, egykori Leánynevelő Intézet főépülete azonban egy olyan fagyálló minőségű, sárga színű keramit téglából épült, amelyet a rekonstrukció idején Magyarországon már nem lehetett beszerezni. A kivitelező azonban megtalálta azt a szlovén gyárat, amelytől meg tudtuk rendelni a szükséges téglanyagot. Ezután az épület helyreállítása során, illetve a további homlokzatokon meg tudtam valósítani plasztikai elképzeléseimet. Így hoztuk létre a tégláhasításával azokat a recés és bordázott felületeket, illetve negatív térelemeket, és egyes kiváló tagozatokat, amelyek különbözőképpen törték meg a fényt.

ideiglenesen biztosítja a betegek ellátását. Miután nálunk erre nincs egyelőre mód, azt azért el kell és el is lehetett érni, hogy szabad tereket hagyjanak a továbbfejlesztés érdekében.

D. H.: Bármennyire tiltakozik is, azért mégiscsak a kórházépítésben elért sikereinek köszönhetően juthatott el néhány arab országba, ahol szintén kórházak tervezésére kapott megbízást.

M. M.: Valóban, többször dolgozhattam arab országokban. Az az igazság, hogy az ammáni kórházat egy ún. TESCO-s kiküldetés keretében terveztem meg. Az a TESCO nem az általunk ma ismert üzlethálózatot jelenti, hanem annak idején ez a cég volt a magyarországi szellemi export intézménye. Ha külföldről érkezett megrendelés, akkor ezen keresztül keresték meg a mindenkori hozzáértő partnert. Az ammáni munka esetében az volt a helyzet, hogy Husszein király háziorvosa, aki egyébként az ammáni egyetem rektora volt, egy szülészeti-nőgyógyászati klinika megépítésére kért tervet, amit a Medicor Művek szerelt volna fel. Számomra külön érdekességet jelentett az iszlámvallási előírásokhoz való igazodás. Ez a tervezés során olyan helyzeteket teremtett, mint például egy olyan egyszerűnek látszó dolog, hogy milyen széles lehet egy folyosó, ahol egy tolokocsival közlekedni lehet. Ott az volt a szempont, hogyha szembejön egy nő, akkor legalább 60 cm távolságra tudjon egy vele ellenté-

Más meglepő élményem is akadt. Ezen, a városon kívüli sivatagi településen nincs gyógyszertár, ez is a kórházban van. Az összes specialistát, így a patikust is az arabok „vásárolják”, azaz mondjuk magyar, svéd orvos, vagy patikus dolgozik ott, aki egyetlen emberként áll az olyan pultnál, amelyet kifelé tömör fal választ el, egyik oldalán a férfiakat, a másik oldalán a nőket kell neki kiszolgálni. Nos, ilyen furcsaságok ellenére, mivel hosszú ideig tartózkodtam kint, több partnerrel szinte családi barátságba kerültem. Itt láttam, hogy a csodaszép, babaarcú nő, milyen hatalmas willendorfi vénuszi méretű, azaz kövér, mert az ő rangjához nem illett semmiféle otthoni munkavégzés, mozogni nem nagyon tud, mert be van zárva a saját házukba, még a gyereket is a filippínó cseléd eteti. A férfi és a nő intim családi életéről azonban legfeljebb néhány bőbeszédű férj ejt el egy-egy megjegyzést. A titkosság hagyománya látszik az utcán elmenő, teljesen lefátyolozott nő megjelenésén is, akinek csak a szeme villog a burnusza alól, viszont a lábán fél kiló arany csörömpöl, hiszen csak a bokája látszik ki, tehát oda teszi mindazt az ékszert, amelyet a férjétől kapott. Azok az arab urak, akikkel mi kapcsolatban voltunk, már nem tartották a többnejűség szokását, európai egyetemet végzett emberek, de a feleségüknek a legdrágább, márkás ajándékokat hordták haza európai útjaikról.

D. H.: Valóban érdekes feladat egy, az európai

Orvostudományi Kar új klinikai tömbje, Szegedi Orvostudományi Egyetem, Szeged, 1983

A 410 ágyas klinikai tömb a szegedi Tudományegyetem Orvostudományi Karának új egysége. Fő jellemzők: sebészet, traumatológia, ortopédia, pszicho-hidroterápia, központi műtő blokk, és intenzív osztály. Ezeken túl itt található a radiológia, az agy és neurológiai osztály is. A kórház magja a többszintes aula, ahonnan a hallgatók elérhetik a nagyeladót is.

tes irányban tartó férfi elhaladni. Az említett szülészeti-nőgyógyászati kórházban egyébként nem létezett a kislány és az érett nő közötti életkori határvonal, így az egyes kórtermek kialakításánál ezt is figyelembe kellett vennünk. De megtapasztaltam más, az iszlám vallás különösségéhez tartozó dolgot is. Az Arab Emírátságban ugyanis, Dubaitól 60 km-re készült az első autópálya melletti baleseti kórházunk, amelyben egy hatalmas kapacitású, a legkorszerűbb eszközökkel felszerelt műtő is volt. Tekintettel arra, hogy közel s távol semmiféle település nem található, ezért csak az autópálya sérültjeinek első, gyors ellátása és az életmentés volt a célja. Ennek ellenére a recepciót, illetve a betegfogadót úgy kellett kialakítani, hogy külön-külön ajtón érkezessen be a férfit, illetve a nőt szállító mentőautó, miközben ugyanabba a műtőbe kerültek.

emberek számára ilyen mélységekig kevésbé ismert kultúra közegében, olyan speciális intézményt, mint amilyen a kórház, megtervezni. A tervező kiválasztásakor vajon mire figyel a megrendelő?

M. M.: A gyógyászat ma már ilyen értelemben internacionális. Úgy gondolom, hogy bizonyos személyes kapcsolatokon túl azért elsősorban mégis csak a tervezői reputáció számít. Számomra pedig alapkövetelmény volt és maradt, hogy, hinnünk kell abban, hogy képesek vagyunk a környezethez alkalmazkodni. Egy-egy megbízás esetén – így tehát az iszlámvallású arab országokban is – természetesen meg kellett ismernem a közvetlen helyszín építészeti, környezeti és növényvilágát éppen úgy, mint a történelmét. Tervezéseim során ugyanakkor igyekeztem elkerülni mindenféle historizálást. Sajnos az araboknál elég

sok olyan középületet, irodaházat lehet látni, amelyeket amerikai, japán vagy más nemzetekből való mérnökökkel terveztetnek meg, a végeredmény pedig egy-egy olyan épület, amely soha nem látott és soha arabnak nem minősíthető formákat visel magán. Ezek, mint paravánok kerülnek az épületek elé, tele arabeszk motívumokkal, azonban gyanús, hogy ezeknek van-e egyáltalán valamiféle hagyománya azon a vidéken. Nekem volt egy olyan különleges kórháztervezési feladatom is az Arab Emirátusban, amely szerint a sivatagban jelöltek ki erre a célra egy területet, mert tudták, hogy a közelben hamarosan jelentős hozamú olajkutakat fognak megnyitni. Ahhoz, hogy angol, amerikai és más nemzetiségű olajipari szakembereket családostul oda vihessenek, megfelelő infrastruktúrát kellett teremteni, amelyhez legalább egy kis kórházra is szükség volt. A helyszínt igen gyorsan kellett felmérni, ahol, amerre csak ellát az ember, se fát, se növényt nem látott. Egyetlen rácsos torony, amely valószínűleg távközlési adó lehetett, ezen kívül még egy helikopterleszállóhely volt található a környéken. Mire mindent felmértünk, leegyeztettünk és megkaptuk az építési engedélyt, valamint kitűztük a helyszínen a kivitelezési pontokat, kiderült, hogy három vagy négy méterrel átcsúsztam egy olyan területre, ami már egy másik sejknek bejegyzett tulajdona volt! Megdöbbenem,

meg, hanem hazaküldte Budapestre. Nemcsak nagy kórházat kellett a sivatagba megtervezni, előfordult, hogy a hozzá tartozó mecsetet is, sőt az ugyancsak a külföldről, ez esetben a kifejezetten Ausztráliából meghívott gondozónővérek részére szállást, élelmiszerboltokat, és még egy katolikus kápolnát is. Ott egy percig nem volt gond, hogy ezek a katolikusok a húsvéti körmenetet is megtarthassák, csak jöjjenek, mert az arabok odavannak ezekért a fehérbőrű nőkért. A szintén munkavállalóknak meghívott filippínókkal is ugyanez a helyzet, de azt hiszem, hogy ez csak az Emirátusban létező engedékenységre. Nos, a konkrét feladatomra visszatérve, elkészítettem egy pályázati anyagot, amelynek elbírálása során kiderült, hogy a rengeteg külföldi hasonló közül, belekerültem az első tíz kiválasztott közé. Ekkor Mátyók László, a KÖZTI igazgatója eldöntötte, hogy végre kiküld erre, az addig általam soha nem látott terepre. Közben megrendeltek egy nagyméretű modellt is, amelyet darabokra szedve repülőn vittünk ki és a kinti stábbal a helyszínen raktuk össze. A meglepetések egymást követték. Egy mentőhelikoptert is igényelték a ritka léptékű makettre, amelyet legnagyobb csodálkozásomra, a bazárban be lehetett szerezni. Ezt a hatalmas makettet, a többiekkel együtt az uralkodó márványtermében állították ki. Az öreg emír, Sheikh Zayed – látszik a fényképeken,

**KÖZTI Rt. – ARTISJUS
– BAYER Hungária székház,
Budapest, 1992**

Az építészeti cég, a szerzői jogvéddő szervezet, és a gyógyszerészeti cég a Mészáros utcai saroktelken közös székházat létesített. A stúdió egyetlen felülről világított galériás tér, az irodák hagyományos elrendezésűek. Az épület az utcakép jellegzetes csuklópontja.

hogy a sivatag ilyen módon van telekkönyvezve, de nem volt mit tennem, át kellett tervezni, hátha később éppen ott találnak egy másik nagy hasznot hozó olajforrást. Megjegyzem, azóta sem épült oda semmi. Azt be kellett látnom, hogy ahhoz az egyetlen acél adótoronyhoz, mint környezeti adottsághoz, mégsem lehet házat tervezni. A megoldás az volt, hogy annak a környéknek az építési technikáját, építési módját, ezeket az erőteljes, kubisztikus, tömör kockákból halmozódó világot jelenítettem meg.

Egyébként én úgy keveredtem bele ebbe az arab világba, különösen az Arab Emirátusba, hogy volt akkor a KÖZTI-nek egy rezidense, aki kint élt egy Al Ain nevű településen, mely mélyen a sivatagban van, Sheikh Zayed emírnek itt volt a nyári rezidenciája. Ez egy oázisváros, ott volt a KÖZTI irodája is. Ez a rezidens innen gyűjtötte be azokat a munkákat, pályázati lehetőségeket, amelyeket ő ott nem csinált

hogy éppen úgy, mint egykor nálunk Rákosi elvtárs – hatalma tudatában szemléli ezeket. A kezében egy görcsös-végű botot tart, amin egy sólyom ül, mindig ezzel fényképezték. Később megtudtam, hogy az a bot, egy olyan sivatagi fának az egyik ágából készült, amely csekély vízzel is évszázadokig megél a sivatagban. Így aztán nagyon védett növény. Ha valaki egy ilyen fát kívág, a mai napig csuklóból leütik a kezét. Elképzelhető, hogy ilyen körülmények között, mit érzett ott a sok európai! Én csak elbeszélésből tudom a következőket. A koronaherceg egy angol férfival csináltatott egy pályatervet és mindenki úgy gondolta, hogy biztosan az nyer, mert már volt neki egy kisebb helyi kórháza. Ez a tervező annyira biztos volt a dolgában, hogy az eredményhirdetés előtt, a Hilton Hotelben két szintet is kibérelt abból a célból, hogy majd onnan irányítja a kivitelezést. Az uralkodó sleppjével együtt, azonban a makettek között sétálgatva és nézegetve egyszerűen csak

ezzel a bizonyos különleges botjával rábökött az én makettemre, mondván, hogy ez kell! Mi nem hittünk a szemünknek, amikor megérkezett a KÖZTI-be a tájékoztatás! Akkor ez fantasztikus sikert jelentett nemcsak az irodának, hanem Magyarországnak, hogy egy ilyen jellegű munkát egyáltalán magyar tervvel meg lehetett nyerni. De hát azért, nem kapkodták el a dolgokat. Miközben mi ünnepeltünk, eltelt néhány hónap, az uralkodó hazament, a koronaherceg pedig néhány hét múlva, apja tudta nélkül, mégiscsak átjátszotta az angolnak a munkát. De azért érdekes ez az arab világ. Valahogy, mégis becsületesek voltak, talán fájdalomdíjúl, később ugyanis kaptam minden pályázás nélkül két kisebb kórház tervezésére közvetlenül megbízást. Ezt csak azért mondom, mert valószínűleg Magyarországon ilyen nem fordulna elő. Egyébként azt gondolom, – mert mondták is a helyszínen tartózkodók –, hogy az általam beadott pályatervről, illetve maketről azt hitték, hogy valamelyik helyi arab építész tervezhette, mert azt én át- meg átszöttem az általam ismert arab történelmi motívumokkal. A Budapesti Műszaki Egyetemen volt egy iraki tanítványom, később barátom lett, még az esküvői tanúja is én voltam. Ő utóbb Bagdad főépítésze lett. Ettől a fiútól, aki minden évben jött Magyarországra, folyamatosan kaptam különféle arab építészeti kiadványokat, amelyekből sokat tanultam, és az említett tervezésben fel is használtam. Az igaz, hogy Irak, Jordánia és az Arab Emírátságok szempontból különbözik, de stílus értelemben azért van az arab világban több közös vonás. Például az épületeiken használt ornamentika. Gyakran használnak a Koránból vett idézeteket is, és mivel a betűk maguk is ornamentikák, a mondanivaló pedig minden arabnak szól, ezért említettem a stílus közösséget.

D. H.: Váltunk témát! Munkásságában ugyanis nemcsak kórházépítés szerepel.

M. M.: Valóban. Most már, mondhatom így: nagy kedvem volt a szállodatervezésekhez is. Tudvalévő, hogy a szállodákat, különösen régebben, csillag-fokozatokkal minősítették, aszerint, hogy milyen gazdag, valamint igényes bennük a szolgáltatás. Szerencsésnek mondhatom tehát magamat, hogy sikerült megnyernem Budapest egyik legdrágább, patinás szállodájának a felújítását, illetve újratervelését. Ez a Corinthia Grand Hotel Royal volt. A szálloda történetét egyébként számos korabeli novellaíró, újságíró is feljegyezte. A mi időnkben a régi műemlékeket megóvni kívánó televíziós műsorvezető, Ráday Mihály szentelt teret műsoraiban ennek az épületnek is. A tervezéshez éppen ezért néhány motívumot meg kell említenem. Ehhez a sokszobás, hatalmas épülethez például úgy építettek meg egy nagy báltermet, hogy az nem kifejezetten csak a szálloda részét képezte, hanem egyúttal ez volt a korabeli Budapest díszterme, bálterme is. Ilyenképpen szinte áttételesen kapcsolódott a Nagykörúti épülethez, ugyanis a Hársfa utca felől volt egy önálló lépcsőházi bejárata. A bálterembe ugyan be lehetett a szálloda felől is menni, de annak előcsarnokából nem volt közvetlen megközelítési lehetőség. Nem véletlen, hogy a Körút és a Hársfa utca közötti fiáker-udvar felől lehetett megközelíteni az épületet. Ugyancsak a történetéhez tartozik az is,

hogy még az eredeti megtervezések előtti egy-két hónappal korábban arról folyt a vita, hogy hajózható csatorna legyen-e a mai Körút helyén, vagy sem –, mivel ez valaha egy dunai holtág volt. De közvetlenül a szálloda építésének megkezdése előtt dőlt el az is, hogy mi történjék azzal a forrásvízzel, amely ma is a villamossínek alatt van betemetve, illetve onnan vezették be a Royalban lévő fürdőbe, amelyet vasas-vízű fürdőnek is neveztek, és éppen ez által vált a korabeli város nevezetességévé. Számos történelmi eseményt is sorolhatnék még, amelyek közül kiemelem, hogy ebben a bálteremben történtek meg olyan kiemelkedő események, mint hogy itt mutattak be néhány Bartók Béla-művet, de itt vetítették Magyarországon filmet is először. A Lumière-fivérek Budapestre elhozták azt a bizonyos filmjüket, amelyen egy, a nézőkkel szemben robogó vonatot lehet látni, és mindenki rettegve figyelte, hogy a vászonról neki megy-e a vonat. Jellemző, hogy a filmvetítés olyan népszerűvé vált, hogy később bezárták a báltermet, hirtelen moziteremmé alakították át, ez volt a Royal Apollo mozi, amelyet a kommunista időszakban Vörös Csillag névre kereszteltek át. De itt volt a Reichstag központja is, amelyet 1945 után a magyarországi Kommunista Párt követett. A II. világháborúban szétlőtték, 1956-ban szinte leégett, tehát elég viharos történelme volt. Meg kell még

Artisjus
Kamaraterem

azt az érdekességet is említenem, – amely fontos szerepet játszott az általam készített rekonstrukció során –, hogy volt ennek a szállónak egy viszonylag elzárt része is, ahol a korabeli dzsentrik, újságírók, írók dorbézoltak, mulatoztak a végkimerülésig. Itt fektették le őket, majd reggelre kimosva-kivasalva-felöltözve mentek haza az urak, és az ebédnél már sétabottal és keményített gallérral jelentek meg. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ez volt a dzsentri világ egyik utolsó bázisa, ahová azonban még az 50-es, 60-as években is jártak esti kikapcsolódásra a környező színházak színészei. Én, vidéki lévén, mindent elkövettem azért, hogy alaposan megismerhessem ennek a fővárosi különleges épületnek minden történelmi mozzanatát, ezért szinte valamennyi író novelláját elolvastam, aki valaha ide járt. Később aztán különös módon láttam ennek más hasznát is. Már a felújított épületben kellett egyszer egy Amerikából Magyarországra visszaérkezett „nyolcvanas” hölgy kérésére, számos hozzá hasonló öreg,

amerikás-magyar előtt előadást tartanom a szálloda történetéről. A csaknem száz vendégseregéből egyre többen meséltek el a maguk idejéből, különböző, az épülethez fűződő történeteket. A legmeghökkenőbb ezek közül talán az volt, amikor kiderült, hogy akkoriban frizsider nem lévén, az asznapi süteményeket nem tehette el a cukrász másnapra. Ezért zárás előtt a környékbéli emberek negyed áron megvásárolhatták azokat. Ezeket a történeteket külföldre távozásuk után is boldogan megőrizték.

A rekonstrukciós feladatra térve, egy teljesen használhatatlan szerkezeti állapotba jutott, csaknem teljes lebontásra ítélt épületet kellett helyreállítanom. Ezt a „romot” egy máltai milliárdos vásárolta meg, akiről tudni kell, hogy a nagy múltú történelmi épületeket igyekezett megvásárolni Európa fővárosaiban. A körüli traktus és a volt bálterem megtartásán kívül a teljes épület elbontásra került, mégis több mint száz-tíz évesként reklámozza a Royalt. Ez a megrendelői igény okozta számomra a legnagyobb dilemmát. Az én szempontom az volt, hogy ennek a Nagykörúton, szinte zászlóshajónak tekintett épületnek minél több városképi fontos elemét újra megmutathassam. A számos bonyolult feladat közül kiemelek egyet. Az épület eredetileg francia mintára ún. cour d'honneur-ös kialakítású volt. A korábbi, 1956-os rombolást követő

a legigényesebb high-tech világ, a legfinomabb üveg, és a rozsdamentes acél harmonikusan megfér a finomodó kis neobarokk és eklektikus stílusú elemekkel. Voltak azonban nehézségeim a máltai megbízó által, a belsőépítészeti tér kialakítására általa meghívott angol-amerikai designer csapattal. Ezek internacionalista belsőépítészként egyik nap Hongkongba terveznek ötcsillagos szállodát, a másik nap mondjuk, éppen Budapesten. Elképesztően tehetséges emberek voltak ugyan, ezt nem is vitatom, de kiderült, hogy építészettörténeti ismeretekkel aligha találkoztak. Stukkókból, gipszből, meg mindenféle anyagokból csináltak oszloprendeket, és mindenféle keverék építészeti stílus-elemet, annak össze-vissza arányrendszerével vegyítve alkalmaztak volna. Szerencsére a megbízó okos emberként a vitás esetekben mindig nekem adott igazat. Végeredményben, ha nem is az én ízlésem szerint való ennek a rekonstrukciónak minden részlete, de sikerült egy, a mai nemzetközi szállodavendégek igényeit is méltó módon kielégítő, modern épületegységet létrehozni. Ahol lennie kell például olyan szusi-bárnak, ahová Kínából hozták a nád falburkoló elemeket és a bambuszából készült egyéb tárgyakat. Mint említettem, ez a válogatós, gazdag szállóvendégek világa. Természetesen a háttérben sok egyéb dolgot kellett megoldanunk a különleges rejtett gépészeti rendszerek

Corinthia Grand Hotel Royal a Nagykörúton, Budapest, 2002

Az 1992-ben bezárt hotel 1896-ban történt megnyitásakor Közép-Európa legnagyobb és legkorszerűbb szállodája volt. 1945-ben részben elpusztult, majd 1956-ban kiégett. Az eredeti tervhez visszatérő helyreállítás 376 szobát és 39 luxuslakosztályt eredményezett. Az épület ezenkívül kongresszusi helyiségeket és több éttermet kínál.

helyreállítás során azonban éppen ezt a különleges adottságot szüntette meg a kor neves, ismert építész, azért, hogy szintenként 2-2 új kiadható vendégszoba szülessen. Szállodai gazdasági és üzemeltetési szempontból ugyan meg lehetett indokolni ezt, csak hogy az építész ezzel a döntéssel tönkretette az egész házat. Számomra ennek a helyreállítása jelentette az egyik fő feladatot. Megoldásomat a szakmából többen a mai napig sem ismerték el igazán, de mivel én tudomásul vettem azt, hogy ezt a homlokzatot nem lehet csak úgy „lesöpörni” onnan, inkább, úgy ahogy van, kell helyreállítani, mivel ez ugyanolyan fontos eleme a budapesti eklektikus városképnek, mint a többi homlokzat. A másik döntéssel azt hiszem, nyugodtan máig is elégedett lehet még a szakma is: ezt a bizonyos cour d'honneur-t lefedtem üveggel, és így olyan fantasztikus belső átrium-terek jöttek létre, amelyekben

technológiájától a márványból készült padló rajzolatának (inkrusztációs technika) helyszíni kialakításáig. Számos tehetséges művésztsárat is sikerült a sokféle munka elvégzésébe bevonnom, például a kovácsoltvasból készült kerítések, lámpák, egykori fotók nyomán történt újra elkészítéséhez. A munka nehézségére és a mesterek felkészültségére jellemző, hogy gyakran meg sem próbáltuk a bonyolult indázásokat grafika-ilag előrajzolni, csak megbeszéltük a mesterrel, aki tudta, hogy mit kell csinálni. El kell mondjam azonban néhány további megrendítő élményemet is. A máltai angolán megbízó tiszteletből meg akarta lepni Magyarországot azzal, hogy a díszterem falán egy olyan frízt helyez el, amelyen mintegy 16 magyar hírességet freskószerűen kívánt ábrázolni. Ezek között szerepel például Munkácsy Mihály, Petőfi Sándor, Ady Endre, Kodály Zoltán, Bartók Béla és mások, de mindezt

egy angol piktorral készítette el, és ha nem lennének a nevek aláírva, meg sem ismernénk őket. Sajnos ebben nem volt beleszólási lehetőségem. A másik ehhez hasonló „meglepetést” az ugyancsak külföldön leszállított, hatalmas méretű szőnyegek okozták. Ezeket a 60x40 méteres szőnyeget megrendelték valamely híres angol szövődében, a szállításhoz valamilyen módon darabolták, így érkeztek meg, a minták szerinti pontos illesztés rajzaival együtt. A helyszínen derült ki, hogy a kivitelező 3 cm-rel elmérte azt a helyiséget. És akkor mi történt? nem a szőnyeget vágták le, hanem a falat vitték odébb! mert olyan nagy értékű már az az egyedi tárgy, azaz a szőnyeg, hogy könnyebb végrehajtani a fal áthelyezését. Kétségtelen, hogy én tudomásul veszem általában, hogy a megrendelőnek van igénye. Ez esetben is időnként rácsodálkoztam erre az emberre, akinek tudtam az élettörténetéből, hogy mielőtt megvásárolta a budapesti Royalt, előtte már 21 ötcsillagos beach-hotellel rendelkezett, de 40 évvel korábban még egy betonkeverő mixer-kocsival dolgozott. Ebből gondoltam, hogy ez is egyfajta tehetség, ez az ember tudja, hogy mit akar, és ezért nekem az ő megrendelői igényeit többé-kevésbé tudomásul kell vennem.

D. H.: Volt-e még a Corinthia Hotelhez hasonló, különleges szállodatervezése?

M. M.: Volt egy másik különleges felkérésem, a bu-

a néhány napot, amit az utazásra szántak, hogy akár gyalogosan is körbesétálhassák a legfőbb érdekességeket, elérjék vásárlási céljaikat. Bőséges reggelire tartottak igényt, de napközben a várost járták, este pedig legfeljebb a szálló meeting room-jára tartottak igényt. Így tehát étteremre és a hozzá tartozó nagy infrastruktúrára nem volt szükség, ugyanakkor a minimál méretű szobákba igényelték a legutolsó design szerinti berendezést és komfortot. Ezek az utazók jól tudták, hogy nem érdemes a lelakott szállodák gyakran minden higiéniát nélkülöző kínálatát választani, éppen ezért a szállodatulajdonosok ezekben a boutique szállodákban sűrűn cserélik a bútort, a szőnyegpadlót és egyebeket. A maximum 18 m²-es helyiségekben gyakorlatilag fürdőszobástul, mindenestül, négycsillagos igényű szálláshelyet kellett kialakítani. Az említett méretű telken két lakótorony volt, amelyeket a földszinti lobbyszinten tudtam összekapcsolni, fönt, tűzvédelmi okokból pedig egy külső gangot alakítottam ki. Nemcsak az jelentette számomra az örömet, hogy ezért a munkámért Budapest Építészeti Nívódíjat és más elismeréseket is kaptam, sőt például az Új Élet című lap kritikus a beépítést a budapesti zsidónegyed példaadó megoldásaként értékelte. Természetesen kihasználtam a homlokzaton alkalmazható téglának, mint anyagnak a plasztikai lehetőségét, amely az egyik szakmai mál-

Az Uzsoki utcai kórház új manuális tömbje, Budapest, 2000 A kórházegyüttes magja az az 1893-ban épült zsidó leány árvaház, amit később kórházzá alakítottak és bővítettek. Az új tömb összhangban van a régi szecessziós főépülettel. A hozzáadott szárnyak tágas aulái révén érvényesül a tömbkórház előnye, ugyanakkor sértetlen maradt a lényeges emberi lépték.

dapesti Dohány utcai zsidó negyedbe. Ennek is megvolt a maga érdekessége és nehézsége. Az egyik az, hogy olyan hatalmas, hatasztalnyi munkahelyet is igénylő tervezői munkám mellett, elvállaltam egy tulajdonképpen kis feladatot. Ennek nincs akkora léptéke, mint egy kórháznak. A műfaja is különleges, Magyarországon még akkor ismeretlen, boutique hotel volt. Volt tehát egy 9 méter széles és 60 valahány méter mély telken egy 3 méternyi széles, oldalfolyosós, gangos ház a régi zsidó negyedben. Erre akartak szállodát építtetni a megrendelők. A boutique hotel műfaja Párizsból indult, és az a lényege, hogy a zömmel középosztálybeli emberek, akik a jövedelmüket munkával szereztek meg, az olcsó repülőjeggyel megtakarított pénzüket jól akarták elkölteni. Azaz fapados repülővel jöttek azzal a céllal Magyarországra, Budapestre, hogy olyan kis, ámde összkomfortos szállóban tölthessék el azt

tatómat a hétágú menóra ábrázolásának felfedezésére készítette. Bevallom, bennem nem volt ilyen tudatos törekvés, és úgy tekintettem az ott alkalmazott motívumra, mint egy fára, amelynek fölfelé nyílnak szét az ágai. Terveztem a homlokzatra egy kis pártázatot, mert annak is vannak előképei a kerületben. Mindenesetre van a tervezésemben néhány olyan dolog, amit nem csak tudatosan, de mindenképpen megfontolással komponáltam. Itt említem meg azt is, hogy az egyik legkedvesebb építészeti stílusom a szecesszió belül az art deco. Ennél a háznál is ennek a finom plasztikai értékeit próbáltam alkalmazni.

D. H.: Érdekes az art deco-hoz való egyre népszerűbb vonzódás manapság. Mivel indokolná a saját érdeklődését?

M. M.: Úgy érzem, hogy ebben ötvöződnek a korábbi korok stílusainak arányai és szépségei, nem is

annyira a formákon, mint inkább az alkalmazott rendszereken és az elveken. Ezeket látom nagyon letisztult alkalmazásban.

D. H.: Kérem, említsen meg erre néhány magyarországi példát!

M. M.: Nem akarok konkrét épületet megnevezni, de az biztos, hogy kedvelem a Lajta által tervezett lakóépületeket, vagy említhetném a Nagymező utcai Új Színház homlokzatát, valamint a kerületben lévő jó néhány épületet. Talán úgy tudnám rokonszenvenet megfogalmazni, hogy a különféle épületeken alkalmazott szakipari munkák gondossága egyúttal az egész épületre érvényes. Ilyenek a nyílászáró ajtók, az ablakok és más homlokzati elemek. Az art deco idején ezek képesek voltak harmonikus egységet alkotni. A mai építőipari és kézművesipari hiányosságok is nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy mi építészek kevésbé merünk ilyen különleges, talán úgy is mondhatnám, arculatot meghatározó formákat tervezni. Ilyesmit Makovecz Imre megengedhetett magának, mert ő csak olyan munkákat vállalt el – az ő tehetsége és hírneve mellett ezt megengedhette –, amelyeknél kezdettől fogva tudomásul vették, hogy azt csinálják meg, amit ő mond. Hát, én még itt nem tartok, és nem is fogok soha, de attól még lehet ez a magatartás és tervezői mentalitás a példaképem.

goznom. A II. világháború után, alighanem abban az évben fordult elő először, hogy a Union Internationale des Architectes (UIA), a Nemzetközi Építész Szervezet meghívta a magyar egyetemet is a diplomadíjasok versenyére. Ezért a Műegyetem minden diplomázató tanszéke kijelölt egy-egy hallgatót arra, hogy részt vehessen ezen a versenyen. Athénban egy építészegyetemen terveztünk, a diplomafeladatunk a tengerpartra vonatkozott. Nekünk, azt hiszem öten vagy hatan voltunk ilyen kiemelt személyek, akiknek egy hónappal korábban jelölték ki a diplomavédést, a többiekéhez képest. A bírálóbizottság a szakma legkiválóbbjaiból állt, így Major Máté, a MÉSZ akkori elnöke, Szendrői Jenő professzor, az IPARTERV akkori igazgatója és más nagyságok előtt kellett megfelnünk. Így utólag nyugodtan elmondhatom – miután én is már több mint három évtizede vagyok diplomabizottsági elnök –, bizony nevetségesen könnyű védésünk volt akkor. Olyan tapintatosan kérdeztek, hogy nem is lehetett rosszul válaszolni. Mindenki tudta, hogy a mieink csak jeles tervek lehetnek. A védés után azonnal meghívott Szendrői Jenő az IPARTERV-be munkatársnak, akiről akkor én még nem tudtam, hogy ő a szakma egyik legnagyobb élő személyisége. A POTI-val kötött társadalmi szerződésekre hivatkozva kénytelen voltam ezt a kitüntető meghívást

SOHO Hotel, Budapest, 2008

Kisméretű boutique-szálloda a Dohány utcában. A ház felépítése olyan, mint a pesti gangos bérházaké általában: utcai és udvari szárny, köztük nyitott folyosóval övezett udvar. A hátsó szárny ablakai egy további, kertté avanzsált hátsó-udvarra nyílnak. A terek sorolása, szűkülése-tágulása magától értetődő rendet teremt az épületben.

D. H.: Számos dologról beszélgettünk már, amelyben szerényen és történetekbe ágyazva mondta el egyik-másik munkájának a körülményeit. Az életrajzából természetesen látható, hogy milyen sokféle megbízása volt, mennyi díjat és elismerést kapott, még fiatal tervezőként is. Az ismert tény, hogy a Középülettervező Vállalat (KÖZTI), amelynek utódintézményében Ön ma vezető szerepet tölt be, alakulása óta az ország egyik legkiemelkedőbb tervezőirodája. Milyen pályayve volt addig, amíg bejutott ebbe a neves intézménybe?

M. M.: Az az igazság, hogy lassan én vagyok már a cégnél a legrégebbi, a legidősebb, még aktívan tervező építész. De mielőtt elmondanám, hogy kerültem ide, visszatérek a pályakezdésemhez. Az egyetemen az utolsó pillanatban, a diplomavédés előtt a Postai Tervező Intézetnél (POTI) aláírtam egy társadalmi ösztöndíjat, amiért cserébe négy és fél évig ott kellett dol-

visszamondani. „Hát, meg fogod banni fiam” – mondta ő. Utólag tudom, hogy maximum négy-ötévente hívott meg egy-egy embert, ami akkor óriási kitüntetésnek számított. Annak ellenére, hogy ezt elmulasztottam, ő nem feledkezett meg rólam, mindig figyelemmel kísérte a pályázatokon nyertes munkáimat, vagy a díjaimat, azaz kitüntető szeretettel viseltetett irántam. A POTI jó iskola volt. A televízió és az elektronikus telefónia terjedése miatt fiatal építészeket toboroztak, így fordulhatott elő, hogy másfél éves diplomával lettem a Tiszántúli tévélánc létesítményének a főépítész. Ez volt Magyarország első nagy tévélánc sorozata. Így a Szentesi TV-adó tervezése volt az első munkám – akkor ez volt a legnagyobb adótorony, amely az egész országra sugárzott adást. Időközben meghívtak a budapesti belvárosi Martinelli téri Telefonközpont létesítésének a pályázatára, amelyet

– jelentős építészek között – szerencsére én nyertem meg. Második helyezett volt az egyetemi tanárom, Reischl Antal, Kapsza Miklós, valamint Schall József. Ők voltak a Műegyetem Lakóépület Tanszékének vezérkara, és én nyertem ott előttük! Amikor a POTI a tervezésre a felkérést megkapta, akkor az az igazgató, aki addig nagyon „futtatott” engem, megtorpant, mert tartott attól, hogy a neves emberek előtti fiatal, tapasztalatlan győztes megbízása esetleg az állásába kerülne, ha botrány keletkezne ebből. Ezért közölte, hogy a POTI nem vállalja a feladatot és visszaadta a megbízást. Másnap én felmondtam. Végül a POTI-ból így keveredtem át a KÖZTI-be. Hofer Miklós már évekkorábban csalogatott a műtermébe. Ő volt a nemzetközi, UIA pályázatra készített diplomatervem korrekтора, és most azzal bízott, hogy mellette lehetnék a Nemzeti Színház társtervezője. De mire átjöttem, „lefűjták” a pályázatot. Kárpótlásul azonban kaptam egy fantasztikus nagyságrendű munkát, első „KÖZTI-s” feladatomként. A mostani Hyatt szálló helyére egy ún. Malév Air-terminált szerettek volna építtetni, ennek építési engedélytervét kellett elkészítenem, a budapesti Roosevelttérre néző telekre. A Fővárosi Tanács Városrendezési osztályvezetője, Polonyi Károly is tanárom volt az egyetemen, azonnal megkaptam az engedélyt a tervre. De ismét közbejött valami: három hónapon belül, három Malév gép is lezuhant (koppenhágai, kijevi, és a bukaresti járatok), és akkor ahelyett, hogy a belvárosba Malév szálloda épült volna, lemondatták a Malév akkori, orosz származású vezérigazgatóját, Zamek Vladimirt, és levették a napirendről ezt a témát. Egyébként ez a belvárosi szálloda igen érdekes budapesti unikum lehetett volna. Az Air-terminál ugyanis azt jelentette, hogy miután a Ferihegyi repülőtérnek nincs tranzitszállója, ezeket az utasokat behozzák a Duna-partra, a Belvárosba, akik ugyanúgy, mint egy belföldi utas, ebben a szállodában rendezhetik a csomagfeladásukat, a repülőjegyeik visszaigazolását stb., és innentől kezdve már csak egy kézításkával, egy JET-busszal viszik ki őket közvetlenül a repülőgépig. Sajnos, a repülőgép-szerencsétlenségek miatt az egész ügyet 6-8 évre elaltatták, ezalatt én közben megnyertem a Kecskeméti Kórház pályázatot és azzal foglalkoztam. Időközben azonban újra téma lett ennek a teleknek a sorsa, ezért engem – mint, aki utoljára tervezett ide épületet – hívtak meg a Belkereskedelmi Minisztériumba a tárgyalásokra. A történet hosszú lenne, a lényeg az, hogy időközben a Finta József által tervezett Fórum Szálló mellett a Hyatt-cég nyerte el a következő szállodalétesítési lehetőséget. Ennek tervezésére, az akkor már elismert építész kollegát, Zalaváry Lajost kérték fel. Csak megemlítem, hogy volt a KÖZTI-nek egy másik, ugyancsak kiemelkedő szállodatervezése, ez a Budavári Hilton Hotel, amelyet a kitűnő építész, Pintér Béla tervei szerint építettek meg. Mindezt csak azért mondom, hogy érthetővé tegyem, hogy fiatal korom ellenére, eddigi munkásságom révén már egy kis tekintélyem is kialakult, a korosztályomon belül is. Hamarosan kineveztek vállalati főépítésznek, így kerültem azonos beosztásba, szinte kezdőként Zalaváry

Lajossal, Jánossy Györggyel, Nagy Elemérrel, a szakma elismert nagyságaival. A KÖZTI-ben olyan rendszer működött, hogy minden, a tervezőintézetben készült munkát először a főépítészeknek kellett bemutatni. Itt egyértelműen kellett véleményt formálni, mindenkinek hozzá kellett szólni, ezek után az igazgató döntött a munka sorsáról. Ezekről az építészekről az évek során nagyon sokat tanultam, és miután ők nyugdíjba mentek, én, mint rangidős maradtam meg a legrégebbiek közül. Az 1989–90-es rendszerváltás után neveztek ki vállalati főépítésznek. Mindezek mellett elvégeztem a MÉSZ Mesteriskola 2. ciklusát. Mesterem Hofer Miklós volt. Műterem-vezetőként, majd stúdióvezetőként dolgoztam, illetve a mai napig ezt teszem. Vállalati főépítész vagyok, s amikor a KÖZTI részvénytársasággá alakult át, az ebben a szervezeti formában együtt maradt építésztársaság engem kért fel arra, hogy legyek az Rt. elnöke.

Így állt elő az a rendkívül ideálisnak mondható helyzet, hogy mint elnök, az igazgatóval, Smaraglay László építésszel általában együtt tárgyalunk külföldi és belföldi lehetséges megbízóinkkal. Azonban az a szokatlan helyzet is előállt, hogy mint részvénytársasági elnök, nekem a beosztottam az igazgató, tehát ő tőlem kér szabadságot, én emelem a fizetését, stb. Én viszont, mint alkalmazott, az ő beosztottja vagyok, tehát a munkatársak azt mondják, hogy ennél ideálisabb dolog nincsen, minthogy ez a két ember „sakkbán tartja” egymást, egyik sem tud a másik rovására lépni, még ha akarnának sem. Kérésükre még egy ciklusra elvállaltam ezt a munkakört, azaz még négy évig, ha bírom, én vagyok az elnök.

D. H.: Olyan időket élünk, amikor csaknem minden építész arról panaszkodik, hogy nincs elég munkája, megbízása. Mit lehet ebben a helyzetben mondani a KÖZTI jelenéről és jövőjéről?

M. M.: Én úgy gondolom, hogy nekünk mindig lesz munkánk, amíg ez a stáb itt van. Ennek többek között az az oka, hogy ugye a II. világháború előtt magánpraxisok voltak, majd 1945 után ezekből létrehozták a közismert nagy tervezőintézeteket (KÖZTI, IPARTERV, LAKÓTERV, AGROTERV, TIPUSTERV stb.). Ezek az intézmények, amint neveikből is látszik, a szocialista irányítás szellemében egyes profiltervezéseket kaptak feladatul. A KÖZTI viszont megkapta az ország valamennyi középületének tervezési jogát (színház, kórház, iskola, egyetem, szálloda stb.). Miután jogfolytonos, szerzői jogi alapon ezeket az előjogokat a lehetőség szerint igyekeztünk máig megőrizni, ezért nekünk hosszú távon, amíg a szerzői jog ebben a formában érvényes, biztonságban érezhetjük magunkat. Nem véletlen, hogy ez ellen többen is küzdenek, pályázatok kiírását követelve, mert az az egyetlen jogi formula, amely felülírhatná ezt a helyzetet. A hozzánk hasonló részvénytársasági vagy más szervezeti formába átalakult kisebb-nagyobb tervezői csoportok azonban ma már szintén arra törekszenek, hogy megnyerjenek minden lehetséges megbízást. Innentől kezdve azonban mi is abban vagyunk érdekeltek, hogy akár még gyárak tervezését is megszerezhessük. Mint vezetőnek is az a véleményem, hogy egy építésznek mindent meg kell tudni tervezni, csak adják meg hozzá a megfelelő technológiát.

D. H.: Elég régóta van az építésztervezői pályán ahhoz, hogy kellő tapasztalatokkal rendelkezessék önmagáról. Hogy fogalmazná meg, minek köszönhető az, hogy tervezői munkájának elismerése mellett szívesen látják Önt tárgyalópartnerként, tanárként, és bírálóbizottsági tagként is. Talán ebben a kompromisszumkészsége is szerepet játszik?

M. M.: Bevallom, nem nagyon örülök ennek a feltételezésnek, hiszen általában a legjobb meggyőződésem szerint igyekszem elkerülni a teljes kompromisszumkötést. Azt viszont tudomásul veszem – amint már említettem is az egyes megbízásaimról mondtak során –, hogy ha egy megbízó valami olyasmit követel a pénzért, amelyet a legjobb tudásom szerint akár jobban is meg tudok oldani, mint ahogy ő megálmodta vagy elképzelte, akkor ez a kötelességem. Nem szoktam nyíltan vitába bocsátkozni, inkább felajánlok többféle variációt az elfogadható, lehetőleg legjobb cél érdekében. Ugyanakkor vallom, hogy nehéz helyzetben van minden építész, hogy rendszertől és pártoktól függetlenül is meg tudja valósítani azt az elképzeléséhez is méltó, építészeti szempontból rangos alkotást, amit saját munkásságán belül is elfogadhatónak tart.

D. H.: Úgy tűnik, hogy a tervezői munka, és az egyéni tehetség mellett ez az emberi képesség is hozzátartozik egy sokoldalú pálya igényes betöltéséhez.

M. M.: Igen, ez így van. De az mindenképpen szükséges, hogy kellő felkészültség alapján legyen képes az ember alkalmazkodni. Az én szakmai előmeneteléhez – ha ezt egyáltalán lehet így mondani, hiszen már hosszú idő óta ugyanabban a székben ülök –, az biztosan nem járult hozzá, hogy például KISZ-, vagy bármilyen párttagsággal rendelkeztem volna. Azt viszont elmondhatom, hogy a KÖZTI igazgatói – hiszen belépésem óta legalább három igazgatóm volt –, a kezdetektől fogva támogattak, elismertek és megvédtek akár mindenféle külső támadástól is, amit azért időnként kaptam. Ezt bizonyítja az is, hogy talán egyetlen voltam az ottani munkatársak közül, akiket felhatalmaztak arra, hogy minden évben áttekinthessem az államvizsga-bizottság előtt diplomázó évfolyamokat, és ott, akár Finta Józseffel, meg még egy-két másik építésszel megküzdve, a KÖZTI-be „csalhattam” a legjobb tehetségeket. Ezt én nagyon fontos dolognak tartom, meggyőződésem, hogy ezért tudott a KÖZTI folyamatosan az élvonalban maradni. Valóban, minden évfolyamból a legtehetségesebb embereket igyekeztünk behozni, és nem „sógor-koma” alapon töltöttük fel az intézmény létszámát. Büszke vagyok arra, hogy jelenleg is van egy olyan munkatársam, Tima Zoltán, akit az egyetemi államvizsgáztatás nyomán hívtam meg ebbe a részvénytársaságként működő cégbe. Választásaimat talán az is igazolta, hogy többen közülük Ybl-díjasok lettek, vagy például az előbb említett közvetlen munkatársamat, mint tanítványomat, a Magyar Művészeti Akadémia is tagjai közé fogadta. Ha már ezt szóba hoztam, el kell mondanom, hogy én is a saját akadémiai felvételemet tartom pályafutásom legkiemelkedőbb elismerésének, hiszen ebbe csak meghívás alapján lehet bekerülni. Mindezeknek a tisztségeknek, tagságoknak, díjaknak, különböző elismeréseknek van egyfajta másik hozadéka is. Egy-

részt az, hogy ha általam kiválasztott, alkalmasnak vélt kollegát én terjesztek fel díjra, vagy én ajánlok egy tárgyalás során megbízásra, akkor annak megvan a megfelelő súlya, hiszen az is számít, hogy ki ajánlja az illetőt.

D. H.: Mint egyetemi oktató, illetve a különböző bírálóbizottságokba meghívott zsűror, igazán bőven lehet alkalma arra, hogy érzékelhesse az építésztervezés magyarországi jelenlegi állapotát, éppen úgy, mint a jövő nemzedékének felkészültségét, illetve esélyeit. Mi erről a véleménye?

M. M.: Cca. 10 éven keresztül a BME Középület-tervezési Tanszéken külső oktatóként dolgoztam, 1979-től, immár 35 éve az Állami Vizsgabizottság tagjaként, majd elnökeként megismerhetem a friss utánpótlást, az egyetemi oktatást. Kétségtelen, hogy ezáltal rendelkezem egyfajta, mondjuk úgy, elég széles áttekintéssel a szakmáról. 1965 óta vagyok a Magyar Építőművészek Szövetségének tagja, ahol 1982–1990 között vezetőségi tag voltam, 2009-től pedig az Ellenőrző Bizottság elnöke. Ez már önmagában is lehetőséget ad az említett széleskörű áttekintésre. De hasonlóra kínál lehetőséget a budapesti építészeti kamarai tagságom is (1996-tól), ahol többféle funkciót is betöltöttem, voltam már felügyelőbizottsági tag, majd elnök. 2002-től megszűnéséig állandó tagja voltam a Budapest Fővárosi Tervtanácsnak, 1998-tól pedig a Magyar Építőipar című folyóirat szerkesztőbizottsági tagjaként veszek részt a publikációk figyelemmel kísérésében. A hegyvidéki, a budavári, valamint a kőbányai önkormányzat tervtanácsában rendszeresen részt veszek. Van még néhány más kuratóriumi tagsági tevékenységem is, amelyen keresztül igyekszem a legjobb ismereteimet közvetíteni. Mint említettem, megtisztelő dolognak tartom, hogy 2007-ben felkérést kaptam a Magyar Művészeti Akadémia tagságára. Mindezeket csupán csak azért mondom, hogy így módon válaszoljak a feltett kérdésre, mert az igaz, hogy számos kórház- és középület tervezési munkám során is csapatban dolgoztam, de kötelességemnek éreztem, hogy ne csak a szakma „jószolgálati követeként” foglaljak helyet a különböző közéleti pozícióimban, hanem a kollegák érdekében hatékonyan befolyásoljam az építész szakma elismerésének a sorsát is.

(Az interjú szerkesztett változatát
Dvorszky Hedvig művészettörténész készítette.)

MANAPSÁG NEHÉZ FIATAL ÉPÍTÉSZNEK LENNI

Beszélgetés a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatába 2013-ban felvett, Tima Zoltán építésszel

beszélgetések

a művészetről

Tima Zoltánnal

■ **Dvorszky Hedvig:** 2014 márciusában adják át a közönségnek az Országházat körülölelő, átalakított és felújított Kossuth Lajos teret. Az Ybl Miklós-díj, a Csonka Pál Érem, valamint a Pro Architectura díjakkal elismert építész, Tima Zoltán, a Középülettervező Zrt., a KÖZTI Stúdiójának egyik vezető építésze nyerte el ezt a feladatot.

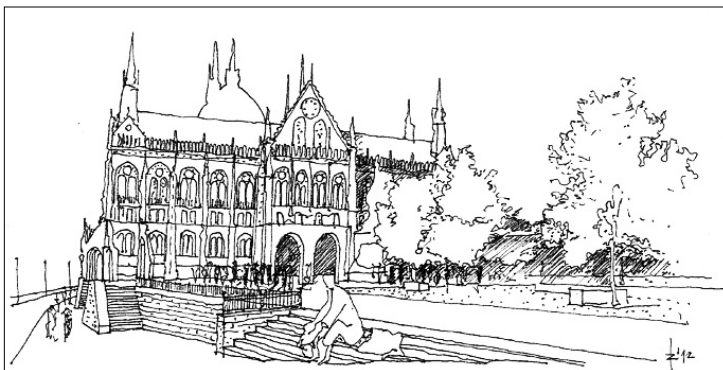
Tima Zoltán: Azt gondolom, szerencsésnek mondhatom magam, mert a pályám során nagyon sok és különféle munkához lehetett közöm. A Kossuth tér teljesen más azokhoz az épületekhez képest, amiket korábban terveztem. Ez egy rendkívül komplex munka, ami nem jelenti azt, hogy egyébként az épületek nem lennének komplexek, de itt az mégiscsak viszonylag szokatlan feladat volt, hogy a megtervezendő új, illetve átalakítandó épületek mellett, egy hét és fél hektáros tér rendezése is a feladat része. Természetesen ezt az ember segítőtársakkal, az ezt a szakmát gyakorlókkal közösen végzi. Én legalábbis szeretek közel kerülni ahhoz is, ami korábban nem gyakorlott tevékenységem volt. Ilyen például a térépítészet. A dolgot ezért nagyon élveztem, azon túl, hogy megtiszteltetésnek éreztem, hogy egy ilyen témával foglalkozhatok. Újfajta kihívásokkal kellett szembenéznem. Az építészet háromdimenziós műfaj, tereket foglal magába az épület, kívülről is van tömege, tehát ilyen szempontból a statikussága mellett dinamikus dolog. A térépítészet ehhez képest a viszonylag kis mozgásával szinte egy kétdimenziós műfaj, a szemmagasságból tulajdonképpen nagyon nehezen érzékelhető, különösen ilyen nagy méretben, mint a Kossuth tér. Ezt a látványt legjobban helikopterről lehet élvezni. Ezzel viccelődtünk is a tervezés során, de nyilván nagyon fontosak azok a részletek, és finomságok, amikkel a földön járó ember szembesül, ezek megoldásai, mert ezek nagyon sokat elárulnak a tervező és természetesen a kivitelezői gondosságról.

D. H.: Mit jelent ez 2013–2014-ben? A Steindl Imre által 1902-ben megépített, máig rendkívül hatékonyan, jól működő épületben számos érdekesség van még, amit eddig nem látott a közönség. Konkrétan tehát most mi volt a feladat?

T. Z.: A tér rendezése és az Országház látogatóinak a méltó fogadását megoldó tér-együttes létrehozása. Ez a kettő összefügg egymással, de van még egy har-

madik feladat is: a tér az autómentesítése. A Kossuth tér eléggé leterhelt volt autókkal, tulajdonképpen egy bevásárlóközpont parkolóját láthattuk nap mint nap a tér közepén, csak itt nem a vásárlók, hanem a parlamenti képviselők parkoltak, közel 600 autó parkolt a téren, azon kívül pedig körben, a villamos közlekedésen kívül ment az autóforgalom. Ezért épül egy nagy, 600 férőhelyes mélygarázs a tér északi részén, ez nem közparkoló, hanem az Országház szolgálati parkolója lesz. A téren meg fog szűnni az autóforgalom, csak villamos halad keresztül, más tömegközlekedés nem lesz. A villamoson kívül csak gyalogosforgalom lehetséges. Nyilván vannak rendkívüli esetek, amikor például a tűzoltónak, mentőnek be kell mennie, de összesen ennyi, tehát „autómentesítjük” a teret.

A másik fontos feladat a tér rendezéséről szól. Ez inkább a feladatom spirituális része. Amikor az Országház 1902-ben elkészült, akkor a tér egyrészt viszony-

lag lassabban érte el a készültségi fokot. Addigra már készen volt a Földművelésügyi Minisztérium és a Kúria épülete, de az egyéb épületek többsége még nem épült meg, se a déli, se az északi oldalon egyáltalán nem álltak épületek, tulajdonképpen ez egy külvárosi rész volt. Az elmúlt 110 év során inkább csak parciális módon fejlődött a tér, a teljes – mint említettem –, hét és fél hektáros térfelület egységes képet soha nem kapott. Fejlődött kicsit a déli rész, szobrot állítottak, fejlődött a keleti rész, ott is állítottak szobrot, aztán fejlődött az északi rész, ott is állítottak szobrot, de ezek 20-30 éves különbségekkel történtek. Nyilván a művészeti stílusok is rányomták a bélyegüket a tér fejlődésére. Ez elsősorban a tér keleti részére igaz,

Kossuth tér,
a József Attila-
szobor
elhelyezéséről
készült vázlat

a legnagyobb térre, ami először egy barokk stílusú térnek indult, Steindl Imre is így álmodta meg, később ez egy picit „lepuhítva” működött egészen a húszas évek közepéig. Majd, amikor odakerültek a Kossuth és a Rákóczi szobrok, nagyjából tízéves különbséggel, akkor ez a térrész átalakult, és tulajdonképpen azt mondhatom, hogy egy 30-as évekbeli felfogású, modernista térré változott. Tehát volt azért egyfajta kontinuitás, de egységesség soha nem volt.

D. H.: A jelenlegi koncepció szerint funkcionális, stílár, vagy városrendezési értelemben lesz várható valamilyen egységesítés?

T. Z.: Is-is. Az alapelv – ezt fontos megemlíteni –, az egész tér rekonstrukciója, egy országgyűlési határozaton nyugszik, ami azt mondta ki, hogy vissza kell állítani a Kossuth tér 1944 előtti képzőművészeti arculatát. Ebbe sokan, sok mindenfélét belemagyaráztak, de mindenki megnyugtatóra elmondhatom, hogy ez lefordítva hétköznapi nyelvre azt jelenti, hogy a határozat azokat a képzőművészeti alkotásokat szándékozik visszaállítani, amelyek 1944 előtt itt álltak, és ezeket meg is nevezi az országgyűlési határozat. Ez négy szobrot jelent, tulajdonképpen ez a négy szobor adja a tér fókuszpontját. Fözlállításuk sorrendjében az első az Andrássy-szobor a tér déli részén, a második, a korábbi Horvay-féle Kossuth-szobor, 1927-ből, amit később szétszedtek és Dombóvárra szállítottak. A harmadik, az a Tisza István szobor volt, amely a Parlament északi oldalán állt, a negyedik, amelyik tulajdonképpen az egyetlen, a téren megmaradt szobor, a Pásztor János alkotta Rákóczi szobor, amelyet 1937-ben állítottak a térre. A többi szobor vagy eltűnt, vagy kicserélődött, ráadásul eddig is volt egyfajta kicsit zavaros képzőművészeti kavalkád itt, amibe az 1989–90-es rendszerváltás után is még mindenki „belejátszott”. Ezért történt ez a határozott döntés, hogy álljon vissza az 1944 előtti visszafogott képzőművészeti kép. Megfogalmazódott az a szándék is, hogy nem lesz több szobor a téren. Meg kell említeni, hogy van egy ötödik szobrunk, József Attila szobra amelyik szerencséjére

D. H.: Az előzetes tervek szerint a közönséget is jobban be szeretnék vonni a Parlament rendezett terére, illetve bizonyos belső tereibe.

T. Z.: Igen. Talán kevesen tudják, hogy a Parlamentet most is, a jelenlegi körülmények között évi 450-500 ezer látogató keresi föl. Hogy ez milyen nagy szám, arra nézve – összehasonlításképpen – említek két adatot. Magyarország leglátogatottabb múzeuma a Szépművészeti Múzeum, ahol az utóbbi időkben általában mindig van egy-egy slágernek számító kiállítás. Ott a látogatói létszám ezért évente mintegy 900 ezer. De még ennél is érdekesebb példa, a firenzei Dóm Múzeum, amelyben nem rég jártam, és megtudtam, hogy ott egymillió az évi látogatók száma. Tehát azt gondolom, hogy még nemzetközi összehasonlításban is a mai meglehetősen spártai körülmények között, közel félmillió ember fölkeresi a budapesti Országházat. De a jelenlegi – már kivitelezés alatt álló – áttervezés nyomán itt is kialakul egy sokkal kedvezőbb állapot. A feladat harmadik fontos eleme volt, hogy egy olyan látogatóközpontot alakítsunk ki, amely térben is jól tudja fogadni a látogatókat, és kellő információhoz juttatja őket. Esetleg egy kávé is meg tudjanak inni, és vásárolhassanak ajándékboltban. Alapelv volt, hogy a földfelszín fölött nem épül semmi sem, és ez így is történt: így tehát a korábban említett garázs és a látogatóközpont is a földfelszín alá kerültek. A látogatóközpontnak tulajdonképpen kétirányú bejárata lesz, mivel összeköttöttük a teret az alsó rakparttal. Az egyik, a főbejárat, a Szalay utca tengelyében a tér felől lesz, lejutva a térszín alá, egy nyitott udvar van, ahonnan a látogatóközpontba lehet átmenni. Ez megközelíthető a már említett, a rakpart felőli bejáraton keresztül is, amelyet a rakparti fal átöröszésével alakítottunk ki. Ez egyrészt egy kétoldali bejáratot jelent, másrészt az Országház épületének a körbejárhatóságát teszi lehetővé. Ebben az alagsori vagy földalatti látogatóközpontban az előbb említett funkciókon túl lehetőség lesz arra is, hogy innen közvetlen földalatti összeköttetés legyen az Országház pincészetjével. Korábban ezt a pincészetet raktárnak és gépészeti tereknek használták. Ezt a viszonylag nagy részt (kb. 1500 négyzetméter) kibontjuk, kitisztítjuk, és összekötjük a Parlament északi udvara alatt, annak a lesüllyesztésével létrehozott térrel, ezzel egy új múzeumi teret alkottunk, amelyben a Parlament építéstörténetéről lesz egy nagyszabású kiállítás.

D. H.: Mi az átadás reális határideje?

T. Z.: Az átadás 2014. március 14-én lesz, amikor a tér elkészül, és a hivatalos átadásra is akkor kerül sor.

D. H.: Eddig a legutóbbi, reprezentatív feladatáról beszélgettünk. Minden bizonnyal van az Ön eddigi gazdag tervezői pályája során néhány olyan elkészült épülete, amelyet – tekintettel az MMA megtisztelő tagságára, és az ott elhangzott laudáció tartalmára –, szívesen kiemelne.

T. Z.: Az elmúlt huszonegynéhány év során viszonylag sok nagy épületet terveztem. Ebből kettőt emelnék ki, amelyek közel állnak hozzám. Nyilván néhány év távlatából már kissé higgadtabban látja az ember a saját munkáit. Az egyik egy nagy, a másik pe-

vagy szerencsétlenségére a 70-es években éppen az Andrássy-szobor helyére került. Azt gondolom, hogy a József Attila szobrot most a korábbinál jobb helyre tudtuk helyezni, az épület déli része mellett lévő rakpart-támfalhoz, ahol a szobor éppen a Dunára néz.

dig egy egészen picike épület. A nagyon nagy épület, az a Ferihegyi repülőtér új indulási csarnoka, amely 2011-ben készült el. Legnagyobb fájdmamra ez egy nagyobb szabású fejlesztésnek csak egy, bár, talán a leglátványosabb része, de tulajdonképpen az az igazán nagyszabású repülőtéri rendszer, amit eredetileg mi gondoltunk, az nem készült el teljes egészében. Csak ennek a lelke vagy a legszebb és leglátványosabb eleme készült el, de azok a technikai fejlesztések elmaradtak, remélem, hogy csak egyelőre, amelyek ezt egy világszínvonalú repülőtérre tennék. A feladat ez esetben is különleges volt. Több magyar és külföldi díjat nyertünk az épülettel, így tehát azt gondolom, hogy a szakmai közönségnek és a nagyközönségnek is egyaránt tetszik.

A másik épület, amit megemlítenék, az viszont egy kis épület. Ez Budapesten, a Hűvösvölgyben egy családi ház méretű filmstúdió, amelyet egy barátomnak terveztem, és azt gondolom, hogy az ő művészet iránti fogékonyságának és szinte mecénási hozzáállásának köszönhetően lett igazán jó. A mecénási hozzáállást a viszonylag szabad anyagi lehetőségekre értem, ám ennek ellenére, a ház nem lett pazarló, de mégis egy egységes és kerek egészé tudott válni abban a zöld környezetben. Ez egy régi épület felújítása, amelyet egy kis épületrésszel bővítettünk. A mai napig mindig jó érzéssel tölt el, hogyha erre az épületre gondolok.

D. H.: Hogy fogalmazná meg az Ön számára mértekadó építészetestétikai szempontokat?

T. Z.: Általában az egyszerű dolgok nagyon szépek tudnak lenni. Ezt sokan mondják, de kevesen gyakorolják. Fontos az épület funkcióinak megértése, a felhasznált anyagok minősége, a forma finomsága és egyszerűsége. Ez tükrözi pontosan azt a jelenkort, amelyben élünk, és amely az átlátható és könnyen érthető dolgokat részesíti előnyben. Azt is gondolom, hogy az építész a megbízójával sokkal könnyebben tud ezen az alapon kommunikálni. Jelenleg egy kicsit visszafogottabbak a lehetőségek, bár több dologgal is foglalkozom: két családi házzal, egy kereskedelmi épület tervezésével, de foglalkozom egy budapesti nagy szálloda rekonstrukciójával is. Ez utóbbiak nagyon nehezen mennek a mai gazdasági környezet miatt. Azok, akik a pénzt szánják a beruházásokra, sokkal nehezebben döntenek, mivel elsősorban magánpénzeikről van szó. Szívesen megemlítem egy már kivitelezés alatt álló épületemet is. Ez a Soproni Kórház egyik új épületrésze, aminek a kivitelezése 2013 őszén kezdődött. Azért várom nagyon ennek az elkészültét, mert a pályámat – ahogy említette – a KÖZTI-ben kezdtem 24 évvel ezelőtt Marosi Miklós mellett, aki Magyarország – azt hiszem, mondhatom – talán egyik legismertebb és legelismertebb kórháztervező építész. De valahogy úgy alakult, hogy nekem kórházat eddig mégsem sikerült terveznem. De ez a lehetőség most egy pár évvel ezelőtt megadtott, és azt remélem, hogy talán, amit Miklóstól tanultam, itt tudtam hasznosítani, és ez látszani is fog.

D. H.: Marosi Miklós építész úrral folytatott korábbi beszélgetésből tudtam meg, hogy az egykori nagy Középülettervező Vállalat (KÖZTI) mai utóda is

rendelkezik a korábbi, hivatalos építkezési jogokkal. A jogfolytonosság mellett azonban azért is keresik meg Önöket ma is a nagyobb beruházásokkal, mert megvannak ennek a korábbi elismert tervezési hagyományai. Szerencsés ez a helyzet a mai tervezői megbízások inséges idejében. Most, tervezőiroda-vezetőként, hogy látja a fiatal kollegák megbízási lehetőségeit?

T. Z.: Nem könnyű most fiatalnak lenni, nálam is dolgoznak fiatal építészek. Azt nem mondom, hogy folyamatosan, de cserélődnek. Valamilyen laza kapcsolatban vagyok a képzéssel, rendelkezem némi rálátással a Budapesti Műegyetemen zajló oktatásra. Félévente diplomabizottsági elnökként azért nagyjából látom a „termést”, valamint azt is, hogy az oktatás színvonala még most is igen jó. A probléma kettős: egyrészt évente kb. 450-500 építész képeznek Magyarországon, ugyanakkor a piac felvevőképessége a gazdasági nehézségek miatt jóval kisebb. Ez egy komoly ellentmondás, és ezért gondolom azt, hogy manapság nehéz fiatal építésznek lenni. Nagyon sokan elmennek külföldre, ami egyrészt nem baj, hiszen régen is a mestervizsga előtt az inasok elmentek szakmai körútra, tanulmányútra és utána visszatértek és mesterként itthon dolgoztak. Jó lenne, hogyha ez ma is így lenne, de ahhoz persze nyilván megfelelő környezetet kell teremteni, hogy azok, akik most fiatalként elmennek, egyszer majd tapasztalatokkal gazdagodva jöjjenek haza.

Dvorszky Hedvig művészettörténész

SkyCourt – belső tér
Liszt Ferenc repülőtér

Soproni Kórház
bővítése,
látványterv

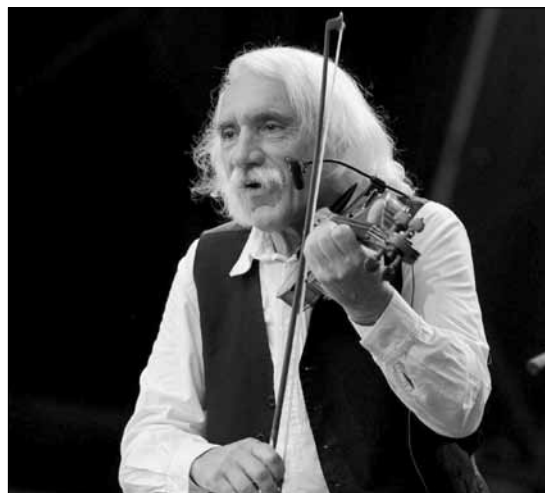
KÖZÖSSÉGHEZ TARTOZNI

Sipos Mihály – 40 éves a Muzsikás

■ A Muzsikás együttes tavaly ünnepelte negyvenedik, kerek évfordulóját, s ebből az alkalomból számos nagyszabású koncertet adott itthon és Európa több országában egyaránt. Az együttes egyik alapítója, prímása, Sipos Mihály 2013-ban lett a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

– Mire gondol vissza a sok szép pillanat közül is a legszívesebben a jubileumi évből?

– A leginkább emlékezetes és felemelő, amikor óvodások, diákok vagy felnőttek teljesen átadják magukat az éneklés, a tánc, a zenehallgatás örömeinek. És persze amikor az előadó maga is átéli ugyanezt. Igazán sikeres és szép év volt 2013 a Muzsikás életében.

a WDR-ben élő adásban vagy Budapesten a Zsidó Nyári Fesztiválon a Dohány utcai zsinagógában és persze a rendszeres Muzsikás Karácsonyi Koncert a Művészetek Palotájában. Nagyon jó visszagondolni Koreára, ahol két fesztiválon is részt vehettünk, a révkomáromi színházra, a kassai színházra, a kolozsvári Héttorony Fesztiválra, a győri Öt Templom Fesztiválra vagy a Bukaresti Rádióban adott koncertre, ezek mind-mind remek szereplések voltak. Meg kell említenem azt is, hogy e koncertek többségén részt vett Petrás Mária, aki hiteles, szép előadásaival megidézte az autentikus moldvai hagyományt.

– Melyek a Muzsikás negyvenéves működésének legfőbb tanulságai?

Fontos koncerteket hozhattunk létre, nagy fesztiválokra vettünk részt idehaza és külföldön. Talán a „Muzsikás 40 fesztivált” emelném ki, amelyet a Sziget Fesztiválon rendezhettünk. Itt együtt zenéltünk sok régi barátunkkal: falusi muzsikussal, táncosokkal, énekesekkel, városi revival-előadókkal, világhírű klasszikus zenészekkel. Még egy amerikai sztárzenekar is eljött, a Woven Hand, amely feldolgozta az egyik dalunkat. A koncerten készült felvételtől egy DVD-t is készítettünk, amely a Muzsikás 40 című könyv mellékleteként látott napvilágot. Fontos fellépéseink voltak még – mivel klasszikus zene és népzene együtt hangzott el – a következők: a Művészetek Palotájában a Bartók-maratonon, a kecskeméti Kodály Fesztiválon, a németországi Ludwigsburgban a Nyári Fesztiválon, Kölnben

– Úgy vélem, a Muzsikás-történet egyben egy példa felmutatása is. Alapvető értékeinkből kiindulva létre lehet hozni egy mának szóló kultúrát. Olyat, amely egyaránt érvényes idehaza és külföldön is. Másként fogalmazva: itthon is lehet komoly értéket teremteni, felmutatni, de úgy, hogy sikert hozzon Magyarországra számára, és növelje az ország jó hírét a nagyvilágban. Mindehhez a mi esetünkben közös érdeklődésen alapuló emberi összefogásra, kitartó, éveken, évtizedeken át végzett munkára és sok szerencsére volt és van szükség.

– Ön szerint mit tett és mit tehet még az elkövetkező években az MMA a magyar népzene területén? Milyen elképzelései vannak arról, hogy az MMA hogyan segítheti legjobban a magyar népzeneiséket és népzeneét?

– Az MMA helyzeténél fogva gyorsan reagálhat

CSUDÁLATOS VILÁG

Petrás Mária a hagyományok közvetítéséről

a megjelenő művészeti jelenségekre. Értékeket támogathat, értékekre hívhatja fel a figyelmet. Két példát hoznék fel. A zenei és a népzenei életben szükség van további Kodály-szellemiségű ének-zene iskolákra, s ehhez kiváló tanárookra. Megfelelő ösztöndíjakkal és pályázatokkal ebben is jó példát mutathatunk. Időről időre éneklési, táncolási alkalmak keletkeznek, majd tűnnek el. Ezeknek a létrejöttét és megmaradását is segíthetik a megfelelő pályázatok.

– *Hogyan látja a magyar népzene és népzene helyzetét?*

– A népzene elfogadottá vált, beépült a mindennapi polgári életbe. Egyetemeken, zeneiskolákban tanítják, tv-vetélkedőt rendeznek, rádióban műsorok hallgathatók. Koncertek, táncházak vannak, táncgyűttesek működnek, CD-k, DVD-k jelennek meg. A külföld érdeklődéssel fogadja ezen értékeink színvonalas bemutatását. Az alaphelyzet tehát igen ígéretes. Ugyanakkor tudjuk, hogy sokféle probléma, vágy, feszültség, kihívás jelentkezik ezen a területen. A legfontosabb talán az, hogy időről időre újra kellene fogalmazni, építeni a kortárs kultúrát, s át kellene gondolni a népzenei hagyomány lehetséges szerepét.

– *Nemzetközi szinten és magyar viszonylatban milyen változásokat, új trendeket lát, mi foglalkoztatja a legjobban?*

– A hagyományban a megrendelő és a fenntartó a falu közössége volt. A zene és a tánc körülhatárolt, lassan változó volt. Ám ez együtt járt a nagyfokú stílushűséggel és az alapos tudással. A hetvenes években elindult városi újjáéledésben zenekarok, táncgyűttesek, kulturális intézmények közönséget próbáltak toborozni. Ezt azt jelentette, hogy a zene és a tánc anyaga kibővült, és megjelent társ műfajokban, addig szokatlan formákban is. Ilyen például, amikor hiteles falusi előadók klaszszikus zenei alkalmazásban jelennek meg nagyszínpadokon, vagy ilyen a kortárs rockzenével és egyéb zenei anyaggal átitatott úgynevezett világzene. Ezekben az esetekben az újdonság, a változatosság, a széleskörű, de nem feltétlenül mély tudás a jellemző. Mai városi jelenség továbbá a romkocsmák. Ezek a helyeken megjelent a népzene, a néptánc is. Többnyire az éppen ottani és éppen akkori hangulatuknak, kedvüknek megfelelően játszanak a zenészek, táncolnak táncosok a romkocsmákban. Gyakoriak az alkalmi társulások, vagyis véletlen, hogy kiket hallhat, láthat a közönség legközelebb. Különös, de úgy tűnik, hogy ezen jelenségek mindegyikében valamiféleképpen a közösséghez tartozás igénye mutatkozik meg. Engem különösen az foglalkoztat, hogy a mai modern életbe mi építhető be legértékesebben a népzeneből, a néptáncból, az éneklésből.

Tornai Szabolcs

■ Petrás Mária, a tősgyökeres moldvai csángó művész két teljesen eltérő műfajban is vitathatatlan hírnévre tett szert idehaza és külföldön egyaránt. Az egyik a népdaléneklés, a másik az iparművészet. Kezdetben grafikusnak tanult, majd Magyarországra érkezése után az iparművészeti főiskola kerámia szakán végzett. Főként figurális kerámiával és üvegplasztikával foglalkozik, de grafikákat és táblaképeket is készít. Biblikus témájú domborműveiben, szobraiban a csángó hagyomány elevenedik meg. Köztéri munkái az ország több pontján megtalálhatók, és rendszeresen láthatók külföldi kiállítótermekben is. Petrás Mária 2013-ban elnyerte a Prima Primissima díjat népművészet és közművelődés kategóriában.

– *A Prima Primissima díjon túl melyek a legszebb emlékei a tavalyi évből?*

– A karácsonyi ünnepek előtt volt egy nagyobb kiállításom a Vármegye Galériában, ezt a helyet az Erdély Művészetéért Alapítvány működteti. Ott meg tudtam mutatni a jelentősebb munkáimat is. Ezenkívül volt néhány olyan koncert, amely kissé eltért a szokásostól. Több más országon kívül bejártuk Dél-Koreát is a Muzsikással, számos fesztiválon vettünk részt, gyönyörű helyeken jártuk. Ám az egész évet a kiállításom zárta le. Jelenleg Pomázon, a művelődési házban van ez az anyag, majd február 15-én a csángó bálon is látható lesz.

– *Voltaképpen énekesnőnek vagy iparművésznek tartja magát?*

– Petrás Máriának tartom magam. Édesapám és édesanyám lányának. Ami az iparművészetet illeti: mostanában egy kissé beleszorultam a kerámiába, mert más anyagokkal ritkán van lehetőségem dolgozni, de szeretnék kísérletezni üveggel és más anyagokkal is. Például nagyon foglalkoztat, hogy azt a varrást, amit gyerekkoromban tanultam, hogyan tudnám alkalmazni, az egyszerű elemekből rengeteg variáció állítható elő. Szeretném a szövést, a fonást, a varrást is valahogy összekombinálni. Ez is egy kísérlet lenne, de nem feltétlenül a művészet érdekében, hanem mert úgy gondolom, hogy sok mindent nehezen lehet elmondani. Az ének egy könnyebb nyelv, és amit ki akarnak vele fejezni, hamarabb eljut a mások lelkéhez. Viszont ha az anyagban szeretnék átadni egy gondolatot, az nem ilyen egyszerű. Hosszú az út a gondolattól,

Petrás Mária
Iancu Laura
könyvbemutatóján

a képzelettől az anyagig, és néha úgy érzem, az anyag nem tudja elmondani, amit szeretnék. Arra gondoltam, hogy több műfaj egyesítésével talán többet tudnék kifejezésre juttatni.

– *Mennyire tartja feladatának a csángó kultúra közvetítését?*

– Természetes kötelességemnek érzem. Arra töreksem, hogy amit csinállok, abban benne legyen az a hagyomány, amelyben felnőttem. A csángó kultúrát vagy beépítem a munkámba, vagy megpróbálom továbbfejleszteni. Hogy életben maradjon, újra meg újra bele kell oltani az életbe. Nem hiszem, hogy ha valamit csak konzerválunk, annak hosszú élete lehet. Az a fontos, hogy egy hagyomány eleven maradjon, még ha kicsit át is alakul. Így maradhat meg a lényeg.

– *Mi a csángó hagyomány lényege?*

– A hite és ragaszkodása a felsőbbrendű dolgokhoz. Ezzel a világgéppel azonosulok a mai napig, és szinte tökéletesnek tartom. Annak idején egységben

láttak mindent. Ebben az egységélményben nőttem fel. Egy volt az egész világegyetem, a múlt, a jövő, a jelen, a születés, az élet, az elmúlás. Mondok egy apró példát. Ha egy gyermekkel beszéltek, azt mondták neki: ezt jól tanuld meg, mert majd neked is tovább kell adnod. Egy-egy mondatban benne volt a Hold, a Nap, az Isten, Szűz Mária, a csillagok. Ha nem jött eső, imádkoztak érte, s akkor jött, de ha nem jött, akkor is értették, hogy miért nem. A csapások is megerősítették őket. Emelkedett és csudálatos világ volt. Fel sem merült a hajdaniakban, hogy milyen irányba menjenek, hogyan éljenek, annyira természetesen, tökéletesen működött minden. Ma is ámulattal tölt el mindez, és fáj, hogy az efféle hagyományok elmúlnak. Viszont örvendek annak, hogy e világ utolsó perceit még megélhettem. Hogy olyankor születtem, amikor e világból még pár szikrát elfoghattam.

Tornai Szabolcs

TISZTÁZATLAN FOGALMAK

Szentkirályi Miklós Béla
műhelytitkai

■ Szentkirályi Miklós Béla eredetileg festőművésznek készült, majd érdeklődése fokozatosan a festmények restaurálása felé fordult, végül a festő-restaurátor tevékenységet választotta hivatásául. 1975 és 1990 között a Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar Osztályának volt a restaurátora, 1990-től pedig a Szépművészeti Múzeum főrestaurátor-osztályvezetőjeként dolgozott. 1992-ben megalapította a Magyar Restaurátorkamarát, amelynek jelenleg is az elnöke. Bö egy éve jelent meg könyve *Gránátalma a szárnyasoltáron* – Egy restaurátorművész műhelytitkai címmel. Tavaly megkapta az M. S. mester-díjat.

– *Úgy tudom, gazdag, fordulatos évet tudhat maga mögött.*

– Azt hittem, a 2013-as év a visszaemlékezés, a számadás éve lesz, hiszen elvileg megkezdtem nyugdíjas éveimet, aztán jött egy nagy felkérés: az MMA megbízásából filmet forgatnak „időutazás a restaurátorral” témában. Így a forgatás alatt felelevenedtek azok az évek, amikor a magyarországi későgótika és korareneszánsz – az 1980-as évekig rejtve hagyott – sokszor igen romos emlékeit tettük rendbe és állítottuk ki a Budavári Palotában. Akkortájt ez az összetett restauratori feladat óriási volt, és teljesen újszerű: összehangolt csapatmunkát és sok tanulást feltételezett. Valóban újszerű, a magyarországi restauratori gyakorlatban szinte ismeretlen feladatot jelentett a szárnyasoltárok restaurálása. A közös feladatokon szerveződő és éveken át folytatódó csapatmunka eredményeképpen nemcsak a későgótikus szárnyasoltárok kiállítását nyithattuk meg, hanem igazi szellemi műhely szerveződött. Tagjai kulturális örökségünk megőrzésének elhivatott szakembereivé váltak. Munkásságunk nagymértékben hozzájárult a ma már általánosan elfogadott restauratori etikai kódex kidolgozásához, a Magyar Restaurátorkamara megalapításához. Az oltárok egyes elemeinek helyreállítását korábban is többször megkísérelték, e munkálatok azonban rendre félbeszakadtak. Hamar felismertük, hogy a siker zálogát az oltárépítmények egészének bemutatását célzó, tervszerű munka jelentheti. Muzeológusok és restaurátorok összehangolt kutatásának, együttgondolkodásának, párbeszédének köszönhetően sikerült kidolgozni a restaurálás máig mértékadónak tekinthető elvi alapjait. A kiegészítések és rekonstrukciós jellegű beavatkozások célja mindenkor az eredeti

Fotó: Lugosi László

műalkotás fennmaradt művészi értékeinek érvényre juttatása. A feladatsort az oltárok hiteles, esztétikai értelemben zavartalan, funkciójában és működésében is megfelelő újbóli felépítése zárta. Az egymást követő, hasonló jellegű feladatok elvégzése során felhalmozódó tapasztalat, a tökéletesedő műhelygyakorlat és a restaurátorok kiemelkedően magas színvonalú, egymást segítő és kiegészítő, egymással természetes módon harmonizáló munkája jelentette és jelenti máig is e tevékenység nélkülözhetetlen feltételét.

– *A nagy munkát sikerült megnyugtatóan lezárni?*

– Mintegy tízéves programnak értünk a végére. Sokszor 20-30 restaurátor kolléga dolgozott együtt, és a nagyközönség előtt megnyílhatott a középkori szárnyasoltárok művészetét bemutató állandó kiállítás. Hogy munkánk sikeres volt-e, vagy sem, azt a Budavári Királyi Palota volt tróntermében folyamatosan bővülő állandó kiállításon bárki megtekintheti. De a jelenre és a jövőre tekintve nem hagyható említés nélkül a legfőbb adósságunk törlesztése: a gyűjtemény legnagyobb szárnyasoltárának, az 1490–1516 között készült kisszebeni Keresztelő Szent János plébániatemplom egykori főoltárának évtizedek óta folyamatban lévő, olykor nekilendülő, majd ismét elakadó helyreállítása 2013 decemberében elkészült, és elfoglalta méltó helyét társai körében. Ám elpusztult oromzatának rekonstrukciója további tervezést igényel. Talán ez volt számomra a 2013. év legemlékeztetesebb pillanata, és ez volt a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria legszebb karácsonyi ajándéka. Meg kell említenem, hogy míg az előző munkálatokban személyes közreműködőként és vezetőként vettem részt – és ez volt számomra a legnagyobb kihívás –, ez utóbbiban már csak mint tanácsadó vállaltam szerepet, de a sikerben és az örömben együtt osztoztunk. Ám még egy fontos eseményt még meg kell említenem: talán a munkásságomat bemutató filmnek, a Kairosz Kiadónál megjelent könyvemnek is köszönhető, hogy a neves művészek által alapított M. S. mester-díjat nekem ítéltek 2013-ban, melyet óriási megtiszteltetésnek vettem. Az átadó emlékezetes délután volt az Urániában.

– *Eddig mit tett és mit tehet még az elkövetkező évtizedekben az MMA a restaurálás területén. Ön szerint az MMA hogyan segítheti legjobban a szakmát?*

beszélgetések

a
művészetről
Szentkirályi
Miklós
Bélával

– Az 1992-ben alapított Magyar Restaurátorkamara olyan egyesületi alapon működő társaság, amely alapszabályának megfelelően a restaurátori hivatás erkölcsi tekintélye és kulturális örökségünk történeti-művészeti értékeinek megőrzése és szakszerű helyreállítása felett őrködik. A tagok szakmai ismereteinek fejlesztését és érdekvédelmét látja el. Bejegyzett rendes taglétszám 470 fő, aktív tag 326 fő, aktív nyugdíjas tag 75 fő, nyugdíjba vonult 69 kolléga; a 401 aktív tagból festőrestaurátor művész 133 fő, faszobrász-restaurátor művész 48 fő, kőszobrász-restaurátor művész 51 fő, iparművészeti tárgyrestaurátor művész 126 fő, egyéb képzettségű 43 fő. A tagság aktív közreműködése révén igen részletes rálátásunk van a hazai műtárgy- és műemlékvédelem egészére, ezért is sikeresen tudtuk segíteni a pályakezdő fiatalok munkába juttatását. A kulturális örökségvédelmi témában ismeretterjesztő programokat indítottunk, aktív részt vállalva, így az írott és elektronikus sajtón keresztül is népszerűsítve szakmánkat bel- és külföldön egyaránt. Ebben a munkában az MMA pályázat útján anyagi támogatást nyújtott, mely lehetővé tette, hogy poszterkiállításon bemutathassuk legfontosabb eredményeinket, hogy a Dürer teremben megtartott közgyűlés előtti vetített előadáson ismertessük a restaurálás etikáját és művészetét. Ezt a poszterkiállítást az MMA kezdeményezésére kibővítettük és a Kassa Kultúrfőváros ünnepségei alkalmával „A restaurátorművészet titkai” címmel, a Kassai Polgári Klub közreműködésével 2013. decemberében bemutattuk a Kelet-szlovákiai Múzeum kiállítástermeiben. A kiállítás sikerére tekintettel az anyagból 2014 májusáig a Polgári Klub vándorkiállításokat szervez több felvidéki városban.

A posztereken bemutattunk néhány megvalósult restaurátori feladatot. A poszterek a műemléképületeinkben őrzött többszáz éves falfestményeinkről, csodálatos faragott, aranyozott liturgikus templomi berendezések restaurálásáról, barokk oltárképek helyreállításáról, a híres Tiziano festmény kalandba illő kutatási eredményeiről, Munkácsy Mihály híres Trilógiájának debreceni kiállításáról, a Kisszebeni plébániatemplom egykori gótikus szárnyasoltárainak embertpróbáló restaurálásáról, a Máriapócsi Ikonsztáz kutatásainak és restaurálásának eredményeiről tanúskodnak. Ezen túlmenően azt hiszem, hogy a legfontosabb, leghasznosabb az Egyesületünkkel történő együttműködési megállapodás megkötése lenne hosszú távra, elnyerve így a társult szervezeti státuszt, hogy még hatékonyabban, immár közösen tudjuk szolgálni a kulturális örökség, kulturális javaink megismerését, megőrzését, átörökítését a jövő nemzedékek számára. A cél érdekében folyamatosan fejleszteni kívánjuk honlapunkat, hogy évente figyelemmel kísérhessük a restaurátoroktatás helyzetét, szorgalmazzuk a múzeumi és műemléki műtárgyvédelem egységes jogszabályi keretek közti rendezését, ezért sürgetjük a tevékenységünket érintő szakmagyakorlási rendelet megalkotását és közzétételét.

– Hogyan látja a mai magyar restaurátori szakma helyzetét?

– Óriási problémát jelent, és tisztázásra szorul a restaurálással kapcsolatos fogalmak pontosítása, a jogi környezet egységes keretben történő rendezése, amely esetünkben igencsak szétzilált állapotban van. Ez egyrészt azért fontos, mert a kulturális vagyon nyilvántartásával, restaurálásával és megőrzésével kapcsolatban – tulajdonviszonytól függetlenül – a magyar jogrend védett kulturális örökséget – műemlék és tartozékai –, jogszabály alapján védett – múzeum, közgyűjtemény –, valamint hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális javak fogalmát, továbbá nem védett kulturális javak csoportját ismeri. A műemlékek és tartozékai restaurálás szempontjából a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény hatálya alá tartoznak, amely szerint örökségvédelmi engedély szükséges a műemlékek alkotórészét, tartozékát képező képző- vagy iparművészeti alkotások roncsolásos jellegű vizsgálatához, valamint a velük kapcsolatos megóvási, konzerválási, restaurálási munkák végzéséhez. Szakmai meghatározások inkább az építészeti meghatározások körébe tartoznak, nem pedig a képzőművészet fogalmkörébe, akkor sem, ha színes szobrok, monumentális falfestmények, oltárképek – mise ruhák, esetleg templomi zászlók – restaurálásáról beszélünk. A pontatlan meghatározás és kategorizálás sok félreértés, ipari és műszaki hatáskör túllépésének forrása. A múzeumi gyűjtőkörbe tartozó tárgyak esetében jogszabály alapján védett, valamint hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális javakról beszélünk, amelyek a „muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény” hatálya alá tartoznak. Ezen esetekben a műtárgyvédelemben résztvevők hatáskörének rendezetlensége okoz problémát. A nem védett kulturális javak esetében az állagmegóvási, restaurálási tevékenység folytatásával kapcsolatban semmiféle korlátozás nincs, bárki „restaurálhat”, ezért e javakhoz tartozó védtelen alkotások óriási veszélynek vannak kitéve. Szakmagyakorlás szempontjából világossá kell tegyük, hogy a kulturális javakkal kapcsolatos konzerválás-restaurálás magában foglal minden olyan eljárást, amely a sérült, megváltoztatott, előregedett, esztétikai megjelenésében torzult, többé-kevésbé töredékes kulturális javakat az eredeti, valamint történetisége vagy esztétikai értéke szempontjából a legkedvezőbb állapotúra állít helyre. Határozottan kijelenthetjük, hogy a fent leírt kategorizálás zűrzavart és veszélyforrást jelent műtárgyvédelem tekintetében. Annak ellenére tehát, hogy egyes tárgyfajták kategóriái, őrzése és lelőhely szerinti besorolása más és más, műtárgyvédelmi szakmai szempontból valójában ugyanazt a tárgykört érinti, és ugyanazt a tevékenységet fedi, vagyis a műalkotás műértékének helyreállításával kapcsolatos alkotótevékenységet jelenti, akár múzeumi tárgyként, akár műemléki tartozékként, akár magángyűjtemény darabjaként tartják nyilván és őrzik őket. A konzervátori-restaurátori tevékenység a kulturális örökség – műemlékek – és a kulturális javak – műalkotások – megőrzésének és átörökítésének a fogalmából indul ki. Lényege, hogy a műtárgy- és műemlékvédelem területén foglalkoz-

tatott műszaki szakemberekkel és kézművesekkel szemben egy restaurátor nem hoz létre új kulturális javakat. A kulturális javak alkotó anyagainak, összetettségének, bomlási folyamatainak és egymásra hatásának elméleti és gyakorlati ismerete különbözteti meg a restaurátort a kapcsolódó egyéb szakterületek képviselőitől. A restaurálás – a kezelendő kulturális vagyon kategóriájától, őrzési helyétől függetlenül – elsődleges célja a kezelendő alkotás konzerválása, hogy fennmaradjon az eredeti anyag, amely hordozója, közvetítője a műből sugárzó szellemiségnek, az alkotói szándék megtestesülésének. Lelkiismeretes restaurátor számára a kulturális vagyon nemcsak különféle kutatási területek tárgya, hiteles dokumentuma, hanem esztétikai értékek hordozója is. Véleményünk szerint a pusztán konzerválásra szorítkozó tevékenység nem vezet jó eredményre, mert nem lehet történeti dokumentumra és hatékony műalkotásra szétbontani egy művészeti alkotást. Ha ezt megteesszük, akkor a mű egysége bomlik meg, zavarossá válik, következőképpen használata, így fenntarthatósága is megkérdőjelezhető lesz. Mindebből az következik, hogy a meglévő kulturális vagyon eredetiségét, autentikusságát megőrző kezelések esetén beszélünk restaurálásról, ami nem engedi meg az eredeti anyagok cseréjét, szemben az építészeti helyreállítással, ahol a használatból eredő követelmények miatt számos eredeti anyag cserélhető ki, elpusztult részek építhetők újra. Ha egy műalkotás, műemléki érték eredetiségének megőrzése és hiteles helyreállítása a feladat, az anyagait érintő kezelések, valamint annak eldöntése, hogy az alkalmazott kezelés milyen gyakorlattal bíró szakember közreműködésével valósítható meg, az tapasztalt restaurátorra tartozik.

– *Voltaképpen kik tekinthetők restaurátoroknak?*

– Restaurátorok azok a szakemberek, akik a restauratori-konzervatori feladatok biztonságos végzéséhez nélkülözhetetlen művészi, technikai, módszertani és tudományos képzésben részesültek. Tanulmányaik befejeztével oklevelet szereztek, ez jogosítja őket arra, hogy hivatásszerű működésük során vizsgálatokat végezzenek, és indokolt beavatkozásokat hajtsanak végre műalkotásokon, tárgyakon, melyekért különös felelősséggel tartoznak. A restaurátorok felelőssége abban rejlik, hogy beavatkozásait eredeti műveken hajtják végre, melyek a múlt szellemi, vallási és művészeti életének kifejezői, gyakran egy történelmi kor-szituáció dokumentumai, függetlenül attól, hogy művészeti szempontból rendkívüliek-e, vagy csak egyszerűen a mindennapi élet tárgyai. E tárgyak dokumentumértéke a művészettörténet, a régészet, a néprajz és más tudományágak munkájának alapja. Ezek a tudományok nagymértékben függenek a tárgyak elemzésétől és interpretálásától, ezért eredetiségüknek és megjelenésüknek különös jelentősége van. A kulturális örökség helyreállításával kapcsolatos olyan rokon tevékenységeket, amelyeknek feladata az elpusztult vagy már nem restaurálható javak pótlására vagy régi-ség illúzióját keltő megjelenítésére irányulnak – amit a köznyelv és a műszaki nyelv makacsul „restaurálás” mond –, nevezzük inkább rekonstrukciónak.

A jövőben megalkotandó kulturális értékek létrehozása az építészet, a kézművesség vagy a művészeti szakmák területére tartozik. Templomfestők, kőfaragók, dízműkovácsok és más ide tartozó kézművesek, valamint képzőművészek és iparművészek feladata, hogy újraalkossák, ami már nem létezik, vagy amit már nem lehet restaurálni és hitelesen bemutatni. E területen a restaurátor szerepe, hogy felkutassa és rekonstruálja a feledésbe merült kézművestechnikákat, anyagokat, eszközöket, szükség esetén szakértőként irányítsa, felügyelje a felújítási munkálatokat. A szakértők helyzete ugyancsak rendezetlen annak ellenére, hogy több rendelet is hivatott szabályozni a tevékenységet. Egyértelműen rendezni szükséges a restaurátor szakértők igénybevételének módját. Ez azért fontos, mert a kulturális örökség tulajdonosa, valamint vagyonkezelője, a restaurálásban érdekelt szervezetek, hivatalok általában nem feltétlenül szakértői a témának, ezért jogosan kívánják igénybe venni a szakértők közreműködését, és ezt a lehetőséget biztosítani is kell mindannyiuk számára. A szakértőket hívják meg szakértői konzultációkra, zsúrikbe. A szakma jövőjét illetően a kulturális örökségünk hatékony megóvása és helyreállítása érdekében egy valóban ügyfélbarát, jól átgondolt, egységes törvényi keretek között sza-

bályozott örökségvédelmi stratégiával bíró program kidolgozását tartjuk szükségesnek az MMA-val közösen. Ehhez nem kevesebb szükséges, mint egészséges szemléletváltás, törekvés a felelősség, az információk és a közterhek megosztására, a felesleges adminisztráció kerülésére és a valóságos tenniakarás, amelynek a restauratori szakterület és az érintett társszakmák megbecsülésén és a kölcsönös bizalmon kell alapulnia. Az okleveles restaurátorok hivatásuk zavartalan és hatékony, gazdaságos gyakorlásának elengedhetetlen feltétele az évek óta hiányzó Szakmagyakorlási rendelet közzététele és a Restaurátor Kamara törvény általi megalakítása. Meggyőződésünk, hogy az Egyesületünk által megfogalmazott szakmai elvárások hozzájárulnak az örökségvédelem gyakorlatában meglévő joghézagok kiküszöböléséhez, ezáltal segítséget jelentenek az illetékes hivataloknak és hatóságoknak a gyors és hatékony örökségvédelem szakmai

szabályok szerinti jogi rendezéséhez. Az újraértelmezett fogalommeghatározások eredménye egy sokkal egyszerűbb, gyakorlatiasabb hatósági eljárás lefolytatása, egy integrált, kölcsönös bizalmon alapuló, átlátható szerződésben szabályozott, tulajdonosi jogokat messzemenően érvényesítő, kezelhető és fenntartható műtárgy- és műemlékvédelem megvalósulása. Ebben látom és látjuk a Restaurátor Kamara meghatározó szerepét.

– Milyen a magyar restaurátori szakma és a nemzetközi közeg viszonya?

– Továbbra is ápoljuk a nemzetközi szakmai kapcsolatokat, különösen így van ez a legfontosabb európai szakmai ernyőszervezettel, az Európai Konzervátor-Restaurátor Szervezetek Szövetségével, amelynek rendes tagjai vagyunk. Ugyancsak elengedhetetlennek tarjuk a szomszédos országok restaurátori szervezeteivel való kapcsolattartást: a Szlovák Restaurátor Kamarával, az Erdélyi Magyar Restaurátorok Egyesületével, a Szerbiai Restaurátorok Szövetségével, akikkel együttműködési megállapodásokat kötöttünk, deklarálva, hogy a közös gyökereket is hordozó kulturális örökségünk mint az európai kultúra gazdagságának és sokszínűségének alapvető kifejeződése az európai identitás meghatározását segíti. A kulturális örökséget mint a múlt pótolhatatlan tanúját, az összes európai államnak védelmezni kell, gondoskodva arról, hogy ezen örökséget a következő generációk is alapvetően fontosnak tartsák.

Tornai Szabolcs

BARÁTH FERENC, A SZÍNHÁZI PLAKÁT- TERVEZÉS MŰVÉSZE

Portré és beszélgetés az MMA
Iparművészeti és Tervezőművészeti
Tagozatának 2013-as díjazottjával

■ Az egykori Jugoszlávia, ma Szerbia területén lévő Magyarokanizsán született 1946-ban. A Képzőművészeti Középiskolát Újvidéken 1966-ban fejezte be, majd 1967–69-ig a belgrádi Képzőművészeti Akadémia festészet szakos hallgatója. 1965-től az Újvidéken megjelenő *Új Symposion* művészeti és irodalmi folyóirat grafikai szerkesztője. 1969–92-ig az újvidéki Fórum Kiadó grafikai és művészeti szerkesztője. A 70-es évek közepétől az Újvidéki Színház állandó munkatársa mint tervező-grafikus, de folyamatosan dolgozik más jugoszláviai és magyarországi színházakkal is. Munkásságának legnagyobb részét a színházi plakáttervezés, illetve a tervezőgrafika, a dimenzionális grafika képezi. 1992 óta él Magyarországon, itt folytatja művészeti és grafikai tevékenységét. 1994-ig a Magyarok Világszövetsége kiadványának, a Világszövetség című folyóiratnak a művészeti szerkesztője. Ugyanabban az évben Budapesten megalapítja a Barát Art Művészeti és Grafikai Stúdiót. 1970 óta tagja a Vajdasági Képzőművészek Szövetségének (UPIDIV), valamint a belgrádi székhelyű Art Directors Club-nak. Magyarországi áttelepedése után egy évvel, 1993-ban belépett a Magyar Alkotóművészek Országos Szövetségébe (MAOE), tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (MKISZ), továbbá tagja a Hungart szervezetnek, a Szinyei Merse Pál társaságnak, a Belvárosi Művészek Társaságának (BMT), és alapító tagja a Magyar Plakát Társaságnak (MPT). 2013 decemberében kiadott reprezentatív katalógusának mottóját a magyar avantgárd egyik meghatározó mesterétől idézte: „A jó plakát, mint tiszta művészi produktum, fenntartás nélkül élvezhető és értelmezhető, illetve érzékelhető, akárcsak egy tájkép vagy portré.” (Kassák Lajos).

Dvorszky Hedvig: 2013 őszén a budapesti Belvárosban a FUGA építészeti központban volt látható a Magyar Plakát Társaság (MPT) alkotóinak egy jelentős kiállítása. Néhány héttel később pedig néhányan közülük az Olasz–Magyar Kulturális Évad keretében mutatkozhattak be Rómában, a Magyar Intézetben. De ennek az évnek volt egy további az Ön számára minden bizonnyal jelentős eseménye: a Magyar Művészeti Akadémia egy díjjal ismerte el eddigi munkásságát.

Éppen ideje annak, hogy az 1992-es magyarországi áttelepülése óta Magyarországon is folytatott tervezői tevékenységét szélesebb körben is megismerhessük. Tevékenységének, számos nemzetközi csoportos kiállításon való szereplésének az alapját az Újvidéki Magyar Színházhoz fűződő munkássága képezte. Úgy tudom, hogy Ön is szeretne egy összegző kiadvánnyal visszatekinteni munkásságára, mi pedig azért örülhetünk egy, az Ön által válogatott, szerkesztett és megtervezett katalógusának, mert általa jobban megismerhetjük kiemelkedő jelentőségű vajdasági tevékenységének összefüggéseit is.

Baráth Ferenc: Valóban, én is úgy éreztem, hogy ideje egy ilyen kiadványnak, amelyet én életmű-katalógusnak is mondanék, bár tudom, hogy valójában egy terjedelmesebb monográfia lenne az, amelyben több személyes vonatkozású élményem, gondolatom is belekerülhetne. Ez a mostani katalógus csak a munkásságomat foglalja össze, amelybe beválogattam a számomra jelentősnek mondható kritikákat is, magyar, szerb és angol nyelvre fordítva azokat. Ugyanakkor nem időrendi sorrendben szerkesztettem a plakátjaimat egymás után, hanem úgy, mint ahogyan egy verseskötetet is úgy állít össze a szerzője, hogy az „ütősebb” verseket helyezi előre, és a talán kevésbé fontosak eloszlanak a kötet egészében. Ha valaki figyelembe veszi a plakátok mellé helyezett évszámokat, ezt minden bizonnyal észre fogja venni.

D. H.: A különböző méltatói általában több száz színházi és kulturális plakátról tesznek említést. Mennyi terve valósult meg?

B. F.: Ebben a katalógusban erősen megválogatva talán, százharminc darab került bele, de azt hiszem, hogy több mint kétszáz plakátom készült el. Az el nem készültök között kétségtelenül vannak olyanok is, mint például a szegedi színház részére egy éven keresztül tervezettek, amelyekből szinte soha semmit nem tudok használni, nem tekinthetem a magaménak. Ugyanis vagy a dramaturg, vagy a főrendező, vagy az igazgató, mindig talált valamilyen okot arra, hogy beleszóljon az én elképzelésembe, és a saját igényei szerint követelt tőlem valamit. Ilyen és ehhez hasonló okok miatt is számos megtervezett plakátom van, de ezeket nem szerepeltettem sehol.

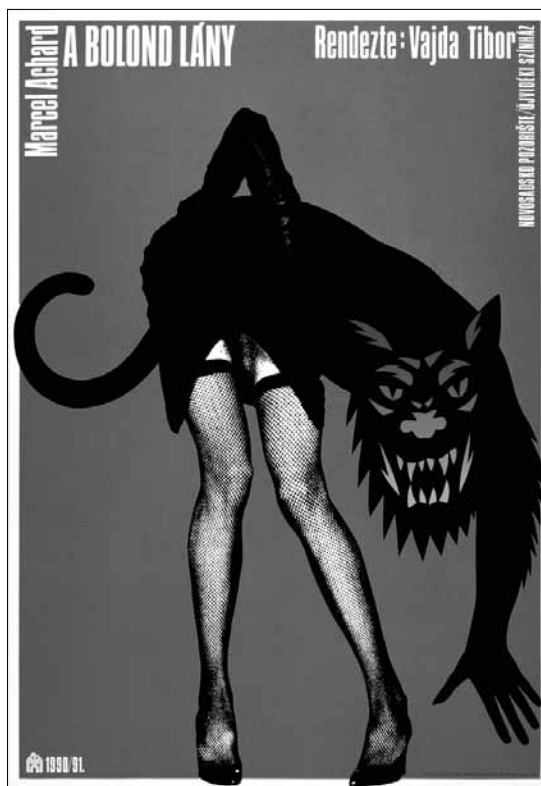
D. H.: Lám, máris átszaptunk egy örökös szakmai probléma elemzésébe: a megrendelő és az alkotó nem mindig harmonikus viszonyának szóba hozásával. Az Ön eddigi eredményei azonban azt bizonyítják, hogy sikeres művész. Hogy kezdődött grafikus pályafutása a Vajdaságban?

B. F.: Az érdemi pályakezdésem Újvidékhez fűződik. 1965-ben indult az *Új Symposion* című irodalmi és képzőművészeti folyóirat, amelynek legnagyobb szerencsémre, grafikus munkatársa lehettem. Tolnai Ottó volt ennek a szellemi közösségnek a meghatározó személyisége, aki már kezdő tervező koromban felfedezett, kezemet megfogva végigsegített a legnehezebb napokon, és egyúttal befogadott az alkotókörösségükbe is.

D. H.: Valóban, Magyarországon is az egyik leghaladóbb szemléletű kiadványnak tartották az *Új*

*Symposion*t, amelyben az avantgárd költők és írók mellett a képzőművészetek sokféle műfajáról, például Szombathy Bálint írt filozofikus elemzéseket. Azokban az időkben Magyarországon különben is mindenki úgy tekintett az akkori Jugoszláviára, mint az áhított nyugat-európai életszínvonal egyik, bár a szocialista országokhoz sorolt, de jelentős szabadsággal bíró országra. Ilyen szempontból visszatekintve mondhatjuk, hogy szinte szamizdatként került be egy-egy példány ebből a kiadványból is a magyar kulturális élet egyik-másik csoportosulásához.

B. F.: Így igaz, ma már számomra is úgy tűnik, hogy ez a forradalmi szemléletű robbanás, amely a folyóirat köré épült, nemcsak a délvidéki irodalomnak, hanem a magyar irodalomnak is sok inspirációt adott. Igaz, hogy csak egy kicsi szegmense volt ez a nagy egyetemes magyar irodalomnak, de maga a társaság, az alkotóműhely hatása nem maradt meg csak a vajdasági

A bolond lány
1990,
Újvidéki Színház,
szitanyomás

A falu rossza 1990,
Újvidéki Színház,
szitanyomás

csülni a plakáttervezést. Folyamatosan hódított teret a Békéscsabai Grafikai Tervező Biennále, amelyen a magyar film, a színház és a könyvkiadás, valamint más kulturális területek által ihletett műveket vonultattak fel a tervezők. A kezdetben csak belterjes válogatás egyre szélesebb, nemzetközi kapcsolatrendszer épített ki. E területen a kelet-európai országok tervezői közül leginkább a lengyel művészek játszottak vezető szerepet. Őn is nyilván kapott ezekre az eseményekre meghívást.

B.F.: Ez egy nagyon érdekes téma. Munkásságom kezdete óta én kezdeményeztem a külföldi nagy plakátbiennálékon keresztül is a magyar művészplakát tervezőkkel a kapcsolatot. Azt hiszem, az egyik varsói plakát-biennále megnyitóján találkoztam először az akkor DOPP-nak nevezett magyar plakátos csoporttal. Ezt Ducki Krzysztof, Orosz István, Pócs Péter és Pinczehelyi Sándor hozták létre. Ők voltak mások mellett a Magyar Plakát Társaság alapító tagjai is. Ehhez a kezdeményezéshez én is örömmel kapcsolódtam, és velük együtt szívünkön viseljük a magyar plakát alakulását, igyekszünk megőrizni nagy múltú hagyományait.

D. H.: Azon kívül, hogy Ön számos nemzetközi csoportos kiállításon szerepelt, valamint létrejött az említett varsói találkozása a magyar kollegákkal, milyen kapcsolata volt a magyar színházi élettel?

B. F.: Még mielőtt 1992-ben átjöttem volna Magyarországra, már volt kapcsolatom egy-két pesti színházzal. De a magyarországi első politikai választásokra készült egy kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában magyar politikai tárgyú plakátokból, és erre Újvidékről, tehát a határról túlról engem kértek fel részvételre. Számomra ez egy nagyon kedves megbízás volt, nagy ambícióval kezdtem gondolkodni a témán. Így alakult ki bennem az a motívum, amely a mintegy 40-50 évvel korábbi, az akkori forradalomra biztató politikai plakát motívumára, a sarló és a kalapácsra koncentrált. Akkor a kommunizmus kezdetét hirdették meg e két motívummal, az én plakátomon azonban a kommunista korszak végét azzal kívántam jelezni, hogy plakátomon a kalapács szétveri a sarlót.

D. H.: Elég bátor tett volt ez Öntől, akárcsak Orosz István *Tovarisi konyec!* című plakátja. Kapott-e akkor valamilyen elismerést?

B. F.: Nem, ezért nem, de egy idő után az USA-ból jelentkezett egy plakát-mániákus, fantasztikus ember, aki közölte, hogy neki ez a plakát mindenképpen kell, direkt ezért eljön Amerikából, hogy megvásárolhassa. Ez azóta is az ő gyűjteményében van.

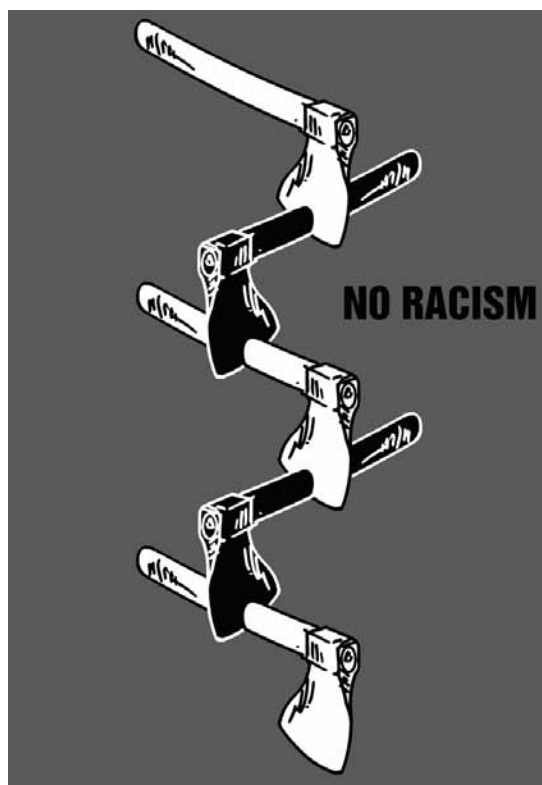
D. H.: Ez rendkívüli helyzet lehetett, de méltán megérdemelte Ön, hiszen a már idézett méltatói is kihangsúlyozzák, hogy hajszálpontosan megfogalmazott, vizuális gondolat jellemzi az Ön művészetét. A gyakorlatban mi az Ön munkamódszere?

B. F.: Az idézett meghatározás egy színházra, illetve a színházi plakátművészetemre megfogalmazott vélemény. Az a helyzet, hogy ha egy színdarabot az én általam használt kifejezési eszközökkel szeretnék megfogalmazni, ahhoz valóban nagyon alaposan át kell tanulmányoznom az előadás, a dráma teljes szövegét. Hiszen a színház a színészek játékaival megismételhetetlen, a pillanat művészete, a plakátnak tehát

ennek a hangulati tartalmát kell a lehető legtömörebben kifejezni. Így tehát elmondhatom, hogy ha mondjuk, 200 színházplakátom van, amelyekre az eddig megjelent kritikák mindig pozitívan reagáltak, akkor a munka szempontjából számomra ez azt jelenti, hogy 200 drámai szöveget hajszálpontosan áttanulmányoztam. Én mindent szerigráfiával, szitanyomással és kis példányszámban készítettem. Ez utóbbinak az volt az oka, hogy az Újvidéki Színház magyar nyelvű plakátjait nem kellett az utcára ragasztva alkalmazni,

Diskrimination
2010, offset

Tégy a rasszizmus ellen
2010, offset

ily módon toborozva a közönséget. Ezeket a bemutatókon szinte szétosztották a premier közönségének. Megtörténik, hogy ha újra elmegyek Újvidékre, a mai napig megtalálom a plakátjaimat fantasztikus megtisztelt környezetben.

D. H.: Időközben nagy fordulat történt: megjelent az új számítógépes tervezői technika. Ez milyen változást idézett elő az Ön művészetében?

B. F.: Megrökönyödtem ettől az új lehetőségtől, én a fényes ofszeten kinyomott, nagy példányszámú művészplakátokat el sem tudtam képzelni. Próbáltam folytatni Magyarországon is a szitanyomatot, de nem találtam megfelelő mestert és műhelyt hozzá. Kétségtelen, a számítógépen tervezett plakát összehasonlíthatatlanul egyszerűbb, mert azonnal látom az egészet, a végeredményt. De azáltal, hogy leegyszerűsödött a folyamat, szellemi értelemben kommerszialisálódott is. A több ezres példányban kinyomott színházi plakátnak nincs, és nem is lehet akkora értéke, mint azoknak, amelyeket 200-300 példányban nyomtatnak szitanyomással.

D. H.: Mint említettük, az 1992-es magyarországi áttelepedésekor Csoóri Sándor, a Magyarok Világ-

szövetségének akkori elnöke is a meghívói között szerepelt. Visszatekintve ezekre az időkre, részéről ez határozott állásfoglalás volt az Ön művészete mellett.

B. F.: Tulajdonképpen a Csoóri Sándor által megbízott Hornyik Miklós volt a Világszövetség lapjának főszerkesztője, s miután ő is délvidéki, mélyen átértézte az én menni vagy maradni dilemmámat is. Ezzel a „kéznyújtással” nagyot segített, érthető, hogy a lap két és fél évig tartó megjelenése alatt repedtem az örömtől, sőt a családom is utánam jött. A fiaim akkor kezdték a középiskolát, és az ottani háborúk miatt több okunk is volt arra, hogy talán ez az áttelepedés lesz a legokosabb döntés.

D. H.: Eddigi beszélgetéseink során megemlített élményeiből még ma is árad az az erős érzelmi kötődés egykori otthonához, amely nélkül tulajdonképpen senki nem ússza meg szűkebb hazaváltását. Nem fájdalommentes soha az átteleplés. Megtalálta-e itt Magyarországon az alkotóművészi helyét?

B. F.: Hús év múltán, most már határozottan mondhatom, jobban nem is történhetett volna. Nem csak érzelmileg, hanem szakmailag is olyan összetartó erőt érzek itt, amit otthon, ahol meg voltam elégedve az engem körülvevő viszonyokkal, mégsem érezhettem, annak ellenére, hogy a hivatalos elismerésem döntő többségét az újvidéki életem során kaptam.

D. H.: Ám, a legutolsó rangos elismerését a Magyar Művészeti Akadémia 2013-as díja jelentette.

B. F.: Igen, a napokban kaptam ezt az elismerést, amely amellett, hogy meglepett, mintegy pontot tett az előbb említett dolgok végére, olyan értelemben, hogy most már világos számomra a menni/maradni kérdése.

D. H.: Nos, ez a dilemma, ha ilyen örömteli fordulattal, mondjuk úgy, hogy eldőlt, két dolog bizonyára foglalkoztatja még. Egyrészt a művészpályát folytató fiaié. Mit választottak ők?

B. F.: Mindketten tervező grafikai tanulmányaikat fejezték be a Budapesti Képzőművészeti Főiskolán, és a nagyobbik fiam ott folytatja, ahol én valahol abba hagytam. A kisebbik azonban látva azt, hogy milyen nehéz úgynevezett alkalmazott grafikusként élni, a festészetet választotta és semmi más nem érdekli. Az időközben Magyarországon kialakított meglehetősen jól felszerelt műtermemet is átadtam nekik.

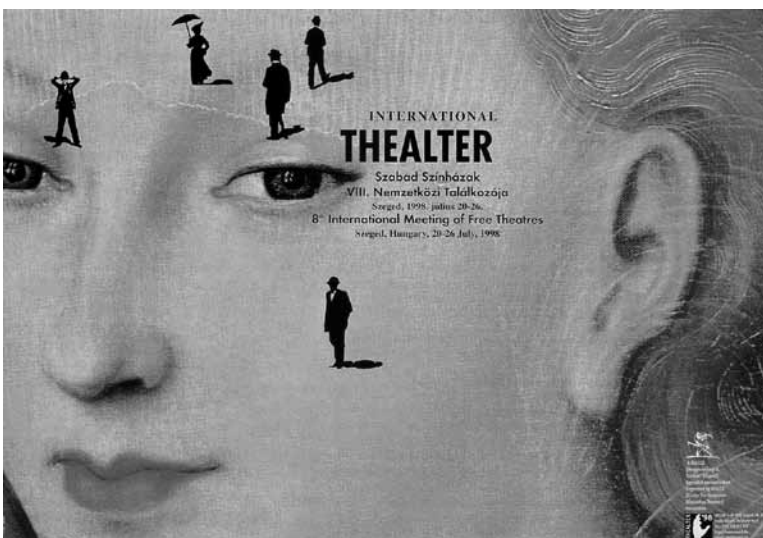
D. H.: Valóban, jelenleg egy munkára ugyan alkalmas, de kisebb stúdióban ülünk, amely lakásának egyik részét képezi. Nem tűnik úgy, mintha abba hagyta volna a tervezői munkát. Mit szeretne megvalósítani a Magyar Művészeti Akadémia új lehetőségei közepette?

B. F.: A Magyar Plakát Társasággal szeretnénk a jövőben az akadémia által tervezett, az egyes szakmákat reprezentáló nagyobb kiállításokon részt venni, akár a jelenlegi Műcsarnokban elindított, ún. Nemzeti Szalon keretein belül.

Dvorszky Hedvig művészettörténész

Paripacitrom 1990, Újvidéki Színház, szitanyomás

Thealter 1998, Szabad Színházak Fesztiválja, offset

„Baráth kongeniális grafikai megoldást tud teremteni, mert ugyanazok a kérdések foglalkoztatják, mint a színpadi szerzőket, rendezőket: a modern ember lélektana, a civilizáció árnyoldalai, a politika és a humánus ellentéte [...] autentikusan tolmácsolja a lengyel, a cseh, a magyar, a szerb és a horvát nyelvű színdarabokat, mert saját bőrén érzi egy felemás világ ellentmondásait...”

(Bakos Kati)

„Baráth Ferenc, a dinasztia-teremtő – óriási tapasztalatú virtuóz ... alkotói eljárásában emlékeztet egy nagyobb lélegzetű zenemű tételeiben tagolódo komponálására, így sohasem válik statikussá vagy megállapodottá...”

(Deák Ferenc)

„Drámai motívumokkal ragadja meg a nézők figyelmét. Alkotó módon mintázza meg, vázolja fel és keveri a fotót a grafikával... plakáttervei izgalmasan többretegűek, zavarba ejtik hagyományos gondolkodásunkat és arra késztetnek, hogy új szemszögből szemléljük a világot.”

(Kari Pippo)

„Baráth Ferenc elegáns grafikus. Komoly és kiegyensúlyozott. Tartása van. Felelőtlenségnek, rendtelenségnek nincs helye munkáin... Sokat használja a feketét, melyet karakteresen rajzol a színnel, a színnel, a lényegre tereli a tekintetet.”

(Árendás József)

„Plakátjain kivétel nélkül a látvány, vagyis a kép dominál, a szöveg háttérbe szorul, már-már kisodródik a felületről a plakáton kívülre. Így tehát sohasem az előadás, a darab címe vagy szerzője az, ami felkelti a figyelmet, odavonzza a tekintetet, hanem a megigéző erejű képi bukfcen vagy maga a megigézvény.”

(Szombathy Bálint)

„Ha a szakemberek a kulturális plakátnak e Jugoszláv térségeiben való folyamatos jelenlétét és minőségi fejlődését kutatják, nem kerülhetik meg Baráth személyét és vitathatatlan jelentőségű hozzájárulását e fejlődéshez. A dinamikus újvidéki színházi élet és a kitűnő Stojkov féle nyomda nagy szerepet játszott Baráth hatalmas opusának kiteljesedésében, a színterminációs technikával készült kifogástalan kivitelezésű színházi hirdetésményeinek keletkezésében.”

(Nina Spahic Pirnat)

„A munkák zömén jól ismert ábrák, ha tetszik vizuális közterek jelennek meg, de egyszerre idézőjelbe is kerülnek. A nyílt és áttételes fogalmazás kettőssége miatt a Baráth-plakátok előtt állva mindig az az érzésünk, hogy van ugyan egy üzenetük, amely utcára való, de van egy személyes, csak nekünk szóló is. Egy titkos. Befogadó épp úgy szükségeltetik hozzájuk, mint alkotó, és a néző, a tárlatlátogató, vagy aki az utcán vagy a színházi előcsarnokban találkozik velük,

a Baráth-plakátokkal egyenrangúnak érzi magát emiatt a személyes megszólítás miatt.”

(Orosz István)

„...a színház csak kiindulópont, indok egy külön sík, másik udvar megteremtésére, amellyel a kedves néző előbb találkozik, mint magával az előadással. Ami kissé visszás Baráth művészetében, az talán az, hogy a kedves néző néha tovább emlékezik a plakátokra, mint az előadásra, főleg akkor, ha sikerül megszerezni egyet-egyet közülük...”

(Balázs Attila)

„Groteszk felhang. Igen. Ez a diszharmónia, ez a kint is vagyok, bent is vagyok, ez az egyértelmű kétértelműség reá vall. [...] Emblematikus gondolkodása, sajátos képi építkezése, színvilága és tipográfiája összetéveszthetetlen. Idestova negyed évszázada

Thealter 2013,
Szabad Színházak
Fesztiválja, offset

Thealter 1999,
Szabad Színházak
Fesztiválja, offset

tervez kulturális, de elsősorban színházi plakátokat. A színháztörténet szinte minden klasszikusának már emléket állított, segítve ezzel az elgondoltatást és befogadást. A színház szerint is a társzművészetek színpada, ahol a plakát, mint kor- és kultúrtörténeti lenyomat nélkülözhetetlen.”

(Pócs Péter)

„Baráth plakátjai valójában grafikák. A szlovén modern grafika hőskorával tartanak rokonságot, és Benes korai linómetszeteivel, szitanyomataival... Szinte földbe gyökerezik a lábunk, ha a hirdetőoszlop műrostos papírai között Baráth-plakátot pillantunk meg. Hogy keveredett eredeti grafika ide, kérdezzük, és teljesen váratlanul a minőségről tudunk meg valami lényegeset.”

(Tolnai Ottó)

„Az Újvidéki Színház ideális kis laboratóriumnak bizonyult Baráth számára, bőven volt ideje, nyugalma kialakítani jellegzetes díszplakát modelljét. Mindig csodáltam, hogyan tud a színházi bemutató előtti zűrzavarból ilyen egyszerű, világos és határozott grafikai tömondatokat leszűrni, hisz akkor még se a rendező, se a színész nem bizonyos a sikerben, nem biztos abban, hogy összeáll a darab.”

(Tolnai Ottó)

„Utoljára a Tóték (írta Örkény István) plakátjának születését követtem. Muskátlis ablakot kell keresni, kis függönnyel – adta ki a parancsot Baráth. És akkor következett a zseniális fordulat: egy hosszúfarkú vadállatot ültetett, Applikált az ablakba, háttal, csak hosszú, csíkos farkát lógatva ki felénk. Elállt a lélegzetem a pontos, adekvát tömörítés, értelmezés láttán. Annál is inkább, mivel ez a plakát nemcsak a Tóték értelmezése, hanem az egész színház metaforája is, azé a színházé, amelyről az ifjú Lukács beszélt – amelynek az Isten az egyetlen nézője...”

(Tolnai Ottó)

„Mindig is a színház elkötelezettje volt, és hiszem, hogy marad is. Másfél évtizeddel ezelőtt egy interjúban többek között megjegyezte: »a grafikus mellékajton lopakodik be a színházba, hogy hozzájáruljon a sikerhez, a színház kötelessége, hogy befogadja.«”

(Faragó Árpád)

„... alkotóművészetének rendhagyó voltára nem csak az Újvidéki Színház előcsarnokában döbbsen rá az emberek; 1990 őszén, amikor az Újvidéki Színház az Édes Annával (írta Sütő András) Kolozsvárott vendégszerepelt, Baráth Ferenc színházi plakátjait is kiállították a kolozsvári színház előcsarnokában. A közönség, amely zsúfolásig megtöltötte az előcsarnokot, hosszan tartó vastappsal köszöntötte az újvidéki plakátművészt. Így fejezte ki köszönetét azért az élményért, amelyet a kiállítás nyújtott. A szakmabeliek elismerése sem maradt el, és most már nyugodtan elmondhatom, hogy a kiállítás, az esti előadással együtt, ott Mátyás király szülővárosában, maradandó élménnyé ötvöződött mindenkiben...”

(Faragó Árpád)

„Baráth Ferenc... plakátjainak sikere immár világszerte elismert nívóján kívül bizonyára azzal magyarázható, hogy világa különösen itt, Vajdaságban, már több mint két évtizede egyfajta természetes környezetnek számít.”

(Sebők Zoltán)

Az idézetek Baráth Ferenc 2013 decemberében megjelent katalógusából származnak.

Események, dokumentumok

Katona Szabó Erzsébet
kiállításának
megnyitója
2013.
május 25.

KATONA SZABÓ ERZSÉBET BŐR- ÉS PAPÍRKOLLÁZSAI

Katona Szabó Erzsébet Ferenczy
 Noémi-díjas textilművész kiállítása
 a pécsi Cella Septichora kiállító-
 termében
 2013. május 25. – június 23.

■ Dvorszky Hedvig művészettörténész megnyitó beszéde

„Ami az olvasni tudóknak az Írás, a tanulatlan szemlélőnek ugyanaz a kép, hogy azok, akik a betűket nem ismerik, legalább nézelődve olvassák azt...” (Nagy Szent Gergely 540–604) Ezzel a 6. századi idézettel köszöntöm a megjelenteket a már a 4. században itt élt és ide temetkezett egykori keresztények közelmúltban feltárt ókeresztény sírkamrájának szomszédságában. Két dologra rögtön felfigyelhetünk: az egyik az, hogy a keresztény egyház kiemelkedő személyisége, a pápa, fontosnak vélte az emberiség évezredek múltjából kiemelni, majd szinte kánonná emelni azt a megállapítást, amely szerint a képes beszéd jelentősége milyen óriási. Mi, akik az európai kultúrkörben nőttünk fel, és volt lehetőségünk a középkori művészet számtalan alkotásán keresztül megérteni, a biblia pauperum – azaz a szegényeknek szánt képes elbeszélése – alkalmazását a kódexektől kezdve a templomi freskókon át a díszes papi miseruhákig, természetesnek vesszük, hogy a tanult ember megérti a képek jelentését. De az emberiség kultúrtörténetének egyre szélesebb körű megismerése során megtapasztalhattuk, hogy más földrészek és népek is elsősorban szimbólumokon keresztül fejezték ki az ismert és az ismeretlen világhoz fűződő viszonyaikat.

A szimbólum általában két egyenrangú elem, egy-egyben való kiteljesedése, amelynek az a lényege, hogy a konkrét látható kép valamilyen rejtett, misztikus, mögöttes jelentéstartalmat jelöl. Vannak olyan ősi szimbólumok, amelyeket az egész emberiség ismert, mint például a Nap, a Hold és más égi jelenségek ábrázolásai, és vannak az egyes népek tapasztalataiból le-
 szűrt szimbólumok. Mindegyik az emberi tudat olyan állapotait próbálja megjeleníteni, amelyekre alkalmassabbnak találta a képet a szónál. A szimbólumoknak nemcsak a formái, hanem a színei, vagy az alkalmazott betűk, számok, illetve növényi és állati képei különféle energiákat is képviselnek. Jelentésük lehet pozitív vagy negatív, hiszen mai szóval élve, nem csupán a gyakorlati tudást, hanem az emberi lélekben keletkező érzelmeket is magukban koncentrálták. Hogy mindjárt a jelen kiállításához kapcsolódóan megemlít-

Fotó: Lugosi László

sek ezekből kettőt. Az egyik a spirál vagy csigavonal az örvénylés neve. Ha jobbra irányul, akkor a teremtő, ha balra, akkor a romboló erőket szimbolizálja. A lélek evolúcióját is ilyen spirális vonalban ábrázolták az általunk ismert klasszikus kultúrákban, spirális vonalban körben mozog, ugyanakkor ciklusonként egy szinttel mindig feljebb lép. Másik a négyzet, amely az anyagi világ jelképe, de szimbolizálja ezen kívül a szilárdságot, a merevséget, és a korlátozást is. Ha az egyik oldalán áll, stabilitást, ha valamelyik csúcán, akkor labilitást, mozgást jelöl.

Katona Szabó Erzsébet mostani kiállításának meghívóján legújabb művének, az *Örvény*-nek a képe, amely egy ilyen alakzat, szerepel. Mielőtt ezekről néhány gondolatot megosztom önökkel, szeretnék kiemelni az alkotó életéből néhány fontos mozzanatot.

A művésznő neve mára szinte egybeforrt a Gödöllői Iparművészeti Műhely (GIM) újraindításával és megújításával. Hamar felismerték szervezőképességét, kollegialitását, így nem csoda, hogy a művészeti területek irányító szervezeteiben, (MKISZ, NKA stb.) tagozatvezetői, illetve kurátori szerepeket is betöltött. Amikor 1993-ban átvette a már említett GIM újraélesztését, nemcsak a szecessziós hagyományokat folytatta, hanem a mai időknek megfelelő művészetpedagógiai gyakorlatot is bevezette, valamint kiépítette az alkotóműhely nemzetközi kapcsolatait is. Mindezek mellett alakította személyes művészi arculatát is fokról-fokra. De mindig képes újabb és újabb meglepetésekre. Annyit azért elevenítsünk fel eddigi pályafutásából, hogy a marosvásárhelyi születésű, Kolozsvárott diplomázott alkotó 1983-as magyarországi áttelepedéséhez képest három év múlva már önálló kiállítással jelentkezett a budapesti belváros akkoriban kiemelt, a Műcsarnokhoz tartozó Dorotty Galériájában. Beszélgetéseink során felidéztek a hagyományos gobelin akkori magyarországi modern képviselőihez fűződő tiszteletét, amelyet ezek a munkái is képviseltek. (*Ezüst erdő, Aranyerdő, Gyémánterdő*) Tíz év múlva a millicentenáriumi alkalmával ezt a technikát folytatva mutatta be *Aqua Terra Herba* című művét, amelyet a rá jellemző természet-szeretet apoteózisának tekinthetünk. És ha felelevenítjük azt, a kortárs magyar gobelintörténet egyedül-

álló, hatalmas méretű alkotását, amely *Kárpit határok nélkül* címmel vonult be a művészettörténetbe – mivel 46 textilművész közös munkájaként szőtték meg –, láthatjuk, hogy már abban is részt vett meghívottként Katona Szabó Erzsébet. Viszonylag rövid idő alatt tehát, nem csupán „letelepedett” Magyarországon, hanem be is fogadták őt a művészek és a művészeti közélet is. 1996-ban újabb oldaláról mutatkozott be a Gödöllői Királyi Kastély még helyreállítás alatt lévő Lovardájában, *Pompa és ábránd* címmel rendezett fantasztikus divatbemutatójával. Ezt Erzsébet királynő élettörténetének egyes korszakaira úgy komponálta meg, mintha egy drámát látnánk, a fiatal Habsburg királynő rokokó, biedermeier öltözékeitől kezdve, a különböző társasági eseményeken való részvétel során használatos ruházatokig – bál, vadászat, tengerparti utazások –, egészen Sisi karcsú szépségét és a múlt időt is kiemelő fekete ruháig. Ez a divatbemutató egyszerre volt kosztümparádé és egyfajta modern európai polgári öltözködés-kultúra ábrázolása. Eredeti foglalkozása szerint ugyanis ruhatervezőként és látványtervezőként is dolgozott még romániai tervezőművész korában. Ezen a kiállításán képes volt azt bizonyítani, hogy tervezői és rendezői inspirációjára sikerrel tudta mozgósítani az egyébként sikeres magyar öltözképzőket arra, hogy az általa elképzelt gondolatmenethez tervezzék meg saját ruháikat. Egy évre rá, 1997-ben a budapesti Vigadó Galériában ezt a rendezői–tervezői koncepciót folytatta egy újabb látványkiállításával. A nagy létszámú közönség legnagyobb ámulatára, kihasználva a Vigadó belső terének lépcsőzetét, egymás után vonultak fel extravagáns és használhatóvá komponált ruhakölteményekben a rendező-tervező, Katona Szabó Erzsébet által válogatott manókenek, az ugyancsak az általa kiválogatott, drámai hatásokat is fokozó zenére. Mindkét alkalommal természetesen a saját tervezésű modelljeit is szerepeltette. Mindeközben részt vett az akkoriban újraélesztett kortárs magyar gobelinművészet egyre sikeresebb magyar és nemzetközi kiállításain is.

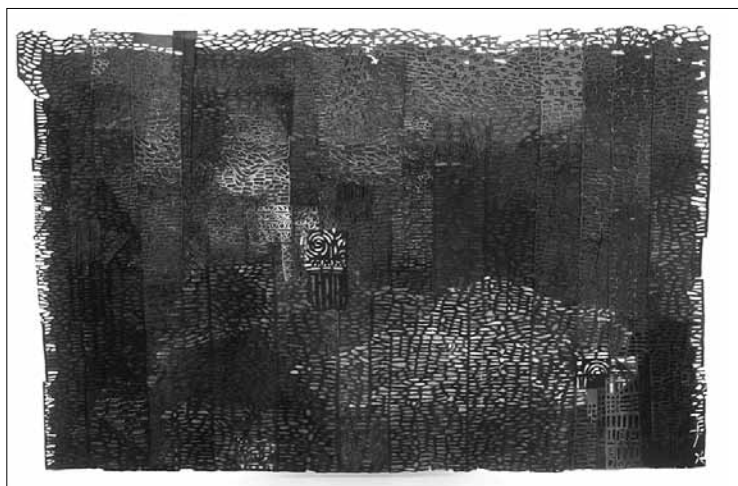
Egy idő után, nemcsak a ruhatervezést hagyta abba, hanem a gobelinszövést is, és a puha bőralapanyagok felé fordult. Az 1990-es években hatalmas, több részből álló, és továbbfolytatható bőrkárpitot tervezett, amelyben képzőművészeti önéletrajzot komponált ennek a különlegesen puha anyagnak a nyelvén, amelynek a *Fal* címet adta. Ezt a hatalmas méretű művet mutatta be másokkal is kiegészítve 2003-ban, a Vigadó Galériában *Bőrkollázsok* címmel rendezett egyéni kiállításán. Katona Szabó Erzsébet szenzibilis személyisége érzékenyen reagált a zene mellett a költészetre is. Más művészi hatások mellett egyszer csak felfedezte magának Shakespeare költészetét, azon belül is a 154 szonettet. Ennek, a máig titokzatos angol drámaírónak, költőnek ezek a versei őt egy egészen újszerű műfaji megoldásra ösztönözték. Hártyavékonyra finomított, gyúrt, kisé, a felületén „megmunkált” selyempapírt választott alapanyagul, amelyre tollal, kézírással rótta rá a neki leginkább tetsző sorokat, amelyeket aztán különböző grafikai kompozíciókká alakított. 2010-ben a budapesti Országos Széchenyi Könyvtárban mutatta be

nagyobb közönségnek ezeket, *Üzenet William Shakespeare-től* címmel, Kodolányi Gyula költő és műfordító vers-kollážsaival együtt. Elmondhatjuk, hogy ez a távol-keleti művészettelfogáshoz rendkívül közel álló kifejezőmód juttatja talán a legközelebb a szemlélőt az alkotóművész érzelmi világához, és általa, a titokzatos költő művészetének megértéséhez. A Cella Septichorában Katona Szabó Erzsébet ezekből a költői papír-kollázsokból válogatott néhány darabot, illetve különleges című bőrkollážsaiból mutatott be néhányat. Egyik ilyen a *Sűrűség-üresség* című áttört csipkeszerű kompozíciója, a kék és zöld, barna bőrcsíkokból komponált *Titokzatos föld*, vagy a *Táj szigettel* és a *Ha a könnyeden át nézed...* című művei. A 20. századi művészettörténet konstruktivista alkotóinak kollázs-technikáját Katona Szabó teljesen másként értelmezte, művein áthatol a fény, vagy az apró, kimetszett lyukakon át megduplázódott térbeli élményt kínál. Külön élményt jelentenek a versekhez készített művei. Kodolányi Gyula egyik verssora: „a tenger és a szél szüntelen...” ihlette az egyik művet, amelyhez ő még hozzákomponálta a kertet és a tavat, a vízszintes csíkokból fokozatosan térbeli hatást keltő színskálával. Másik ihletője Nagy Gás-

Katona Szabó Erzsébet Kodolányi Gyulával, közös kiállításukon

Életrajz

pár költő, „könnyeden halad szívem fölé az éj” verssora volt, amelyet nem sokkal a költő halála előtt fejezett be.

A meghívót és a katalógust is díszítő *Örvény* című, legújabb kompozíciója fejezi ki leginkább mindazt, amit a szimbólumokról az előbbiekben már említettem. Ha egy sodró, veszélyes örvényre gondolunk, arról egy természetes körkörös, azaz spirális mozgás jut eszünkbe. Katona Szabó *Örvénye* azonban egyszerre követi a vagy lefelé, vagy felfelé irányuló sod-

ró mozgás irányát, miközben annak útvonalát négyzetekbe komponálta, ráadásul mélykék, világoszöld, sötét- és világosbarna színű bőr csíkokkal jelölte ki. Ez a mozgásdinamika egy szigorú négyzetes keretbe zárva, ráadásul a négyzet egyik sarkán egyensúlyoz. Ezt a kompozíciót hosszasan szemlélve olyan rafinált térbeli játékokat fedezhetünk fel, mint amelyeket a művésznő egyik szellemi inspirátora, Orosz István grafikusművész sajátos anagrammáival fejez ki. A különbség azonban óriási, mivel a művésznő ezen az *Örvény* című művén nem a tükröződés, hanem a mélység és a magasság, a lebegés és a transzcendens élménye dominál. A kompozíció közepéből határozott irányt mutató, kockaforma kékszínű tetején észrevétlenül feltűnik az egyetlen körkörös forma, egy pici csigaház formájában.

Amikor egy olasz művészettörténész, a 20. század különböző izmusainak történetét próbálta meghatározni, „meglepő módon” jutott arra a fölfedezésre, hogy ezek a művek összefüggésben vannak a természettel. Micsoda felfedezés! A szimbólumok kultúrájának ismerői ezt, mint említettük, évezredek óta tudták! A nagyszerű élmény ma számunkra az, ha egy alkotó képes a transzcendens élményét – legalább megközelítőleg – megformálni. Katona Szabó Erzsébet ezen, *lélekjáró* művei ezt valószínűleg meg számunkra.

Egy 6. századi pápa idézetével kezdtem, egy jeles magyar kortárs jezsuita pap, Jelenits István szavaival fejezem be: „Nem a titok megértése a lényeg, hanem a beavatás.”

A BŐR, amely Katona Szabó Erzsébet alkotásainak létrejöttében segédkezik, az egykor élő anyag erejével közvetít beszélt nyelvünkkel nehezen kódolható üzeneteket.

Festett, áttetsző PAPIR kézzel préselve, gyűrve, William Shakespeare szonettjeivel betöltve, eredeti angol nyelven és magyarul; az írás, amely éteri világba emelhet.

A fizikai és szellemi világ e két, ellentétpárként is felfogható pontja között létrejött művek terébe érkezik a kiállítás látogatója.

KORTÁRS ÖTVÖSMŰVÉSZET, 2013

Dvorszky Hedvig írása a
IX. Ötvösművészeti Biennáléről és
Az ötvösművészet az építészet
társművészete című konferenciáról

■ 2013 – többek között – Weöres Sándor és Gárdonyi Géza emlékére is. A magyar irodalom kiemelkedő személyiségeinek tiszteletére több művészeti műfaj is különböző eseményeket szervezett. Különös módon a kortárs magyar ötvösök ideje, IX. Ötvösművészeti Biennáléjának is a két alkotó személyisége, életműve, szellemisége volt az egyik választható témája. Ezt a nemes célkitűzést tulajdonképpen inkább egy szellemi fogódzónak tekinthetjük, hiszen a bemutatott művek közül a legidősebb ötvösművész, *Kopcsányi Ottó* szentelt egy 11 cm-es bronzérmét Weöres Sándor emlékének. Önmagában véve ez nem is lenne olyan nagy baj, hiszen az itt kiállított 42 művész mesterségbeli tudásának jelenlegi állapotáról méltó képet adott, ami egyúttal a kortárs magyar ötvösség helyzetét is jól tükrözi.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (MKISZ) Ötvös szakosztálya Katona Katalin ötvösművész vezetése óta, aki felismerte ennek a műfajnak a mai időkben egyre elbizonytalanodottabb helyzetét, szervezi meg ezeket a biennálékat. Kezdetben a *Ráckevei Savoyai Kastély* adott helyszínt a bemutatkozásoknak, később azonban a Budapest, II. kerületi *Klebsberg Kultúrkúria* karolta fel kezdeményezésüket. Ez az évek óta tartó bemutatkozás-sorozat mindenképpen indokoltá tette azt, hogy az idei biennálé mellé egy konferenciát is szervezzenek: *Az ötvösművészet az építőművészet társművészete* címmel. Ez a párosítás rendkívül tudatos módon történt. Katona Katalin ötvösművész időközben a köztestülettel alakult Magyar Művészeti Akadémia (MMA) Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának is tagja lett, így ezt a lehetőséget is felhasználta arra, hogy a két intézmény – MKISZ és az MMA – égisze alatt jöjjön létre ez a konferencia. Az egyes előadók igen széles skálán tárgyalták meg ennek az iparművészeti tevékenységnek legújabb-kori érvényesülési lehetőségeit. Anélkül, hogy a konferencia egyes előadásainak részletezésébe belemennénk – különös tekintettel arra, hogy az MMA támogatásával ezek teljes szövege egy önálló kiadványban megjelent – néhány dologra ki kell térnünk.

Mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy az ötvösség, a kerámia mellett, az emberiség kultúrtörténetének legősibb műfaja. Ezért a kezdeti hétköznapi használati tárgyak körében is ott töltött be vezető szerepet, ahol alapanyagának, a tűzben megmunkálható fémek

hajlékonyságának, alakíthatóságának kiemelkedő jelentősége volt. Amikor a mai népművészeti vagy kirakodóvásárokon a látogatók lelkesen figyelik az ezekre a helyekre kitelepült vasműves – kovácsoló mestereket, amint a lobogó tűzben izzó vasrudakból a mesterség legrégebbi szerszámainak használatával, kézi erővel hajlítgatnak kampót, formálnak láncszemet vagy kalapálnak díszítésre is felhasználható különféle lapos elemeket, akkor megízlelhetik nemcsak a tűzben alakítás mágikus hatását, hanem a kemény fizikai munka máig érvényes értékteremtését is. Az egykor a legfontosabb „közlekedési eszköznek” számító lovak felszerszámozása éppen úgy elképzelhetetlen lett volna a fémeszközök megmunkálása nélkül, amint, a lassú társadalmi hierarchia következtében létrejövő, fokról-fokra a magasabb rangra emelt vezető személyiségek tiszteletére készített, megkülönböztetett jelentőségű és kivitelezésű dísz tárgyak nélkül. A vallási, mitológiai célokat szolgáló díszítmények és eszközök ugyancsak a különlegesen megmunkált nemesfém anyagokból készültek. Természetesen e fémek közül kiemelkedő jelentősége volt az arany, az ezüstnek, illetve a bronznak, később a réznek. A drága nemesfémek hatalomkifejező jelentősége mellett, azok minél árnyaltabb kézi megmunkálása az idők során külön értékteremtő erővel rendelkezett.

Az ötvösség tehát egyrészt szakrális jelentőséggel bírt, másrészt betöltötte a társadalmi rangjelzés szerepét is. Ahogy fejlődtek az említett területek társadalmi szertartás-szokásai, egyre finomodtak az ezek jelentőségét önmagukban is kifejező ötvösművészeti tárgyak megjelenési formái. Az ötvösművesség története ezért összefonódott a mindenkor uralkodó osztályok szokásaival, beleértve az egyháziakat is, de hétköznapi szinten jelentős szerepet tölthettek be a hadviselés eszköztárában is. E vázlatos áttekintés is rámutat arra, hogy igen változatos alkalmazási területei voltak e műfajnak. Kultúrtörténeti elemzések mutatják, hogy a jelentős európai uralkodóházak leltárkönyveiben, hozományjegyzékeiben, örökösödési iratanyagokban, illetve a székesegyházak évszázadok alatt kialakított liturgikus rendjeinek meghatározott eszközhasználatában milyen sokféle tárgy szerepelt. Az utóbbiból csak néhányat említünk. Például a keresztény egyházak oltár használatában a legkiemelkedőbb ötvösművészeti remekeket használták. Ilyen volt a kereszt, a szentségtartó szekrény domborműves ajtaja, az oltáriszentség, a gyertyatartók, az áldozati szertartáshoz szükséges kelyhek, tálak, csengők, füstölők stb. A kiemelkedő ünnepi alkalmakkor használatos díszes egyházi öltözékek mellé, illő formában megtervezett pásztorbotok, vagy a különleges domborművekkel díszített misekönyvek, stb. Ide sorolhatók az Európa-szerte elterjedt ereklyetartók, vagy a zászlók rúdjaikat díszítő ötvösmunkák, a címerek. A szobrász és az ötvösmesterség korabeli műfaji határainak egybemosódása miatt, itt említhetjük meg a rangos katedrálisok díszkapuzatain elhelyezett domborműveket is. Ennek, az eredetileg az Isten dicsőségét hangsúlyozó pompázatos egyházművészeti kultúrának a hatására, a fényűzést kedvelő világi reneszánsz, majd barokk stíluskorszakok a tech-

nikai, valamint az életszínvonalbeli változások következtében tovább gyarapították, a többi iparművészeti műfaj bőséges használata mellett, az ötvösök munkásságát is. Az utókor ezeket a nagy hagyományú ötvösművészeti kincseket – tehát nemcsak azok fémanyagának értéke, hanem művészi színvonalának kialakítása miatt is – kiemelkedő értéknek tekinti.

Az első jelentős megrendítő változást e téren is minden bizonnyal a 19. század európai ipari forradalma, a tömeggyártásra való fokozatos áttérés hozta. Az egykori, mai szóval kisiparos műhelyekben, az ott is készült eszközökkel, még elő lehetett állítani nagyobb számú használati tárgyakat, mint például a világítótesteket, az ajtókat, kapuk kilincseit, kulcsait stb. Az ünnepi alkalmakkor használatos eszközök azonban a már említett anyagi és szellemi tartósságuk miatt, úgyis mondhatnánk, egészen a 20. századig, megtartották eszmei és használati értéküket. A következő fordulóponthoz, a tömegtermelés ellen lázadó, a 19–20. század fordulóján szerveződő olyan stílusirányzatok jelentették, mint a szecesszió, vagy ezen belül az art deco. Ezek a stílusforradalmak már a polgárosodó Európa rohamosan változó és egyre magasabb életszínvonalat is igénylő szokásaihoz igazodtak. Ezzel párhuzamosan azonban, mintegy belépett a divatkövetés mindent elsöprő magatartása is. Az ötvösség szempontjából fokozatosan veszítette el a jelentőségét számos korábbi tárgyhasználat azáltal, hogy divatjammá lett, de helyettük beléptek újak is. Gondoljunk csak arra, hogy milyen változást idézett elő a fűtési gyakorlat megváltozása, lecserélődtek a régi kályhák és eszközeik, a hozzájuk tartozó díszítőtárgyakkal együtt, de például a dohányzás elterjedésével megjelentek a férfi és női cigarettatárcák és egyéb tobacco eszközök. A tárgykultúra használatának, valamint az életforma szokásainak rohamos megváltozásán túl,

a 20. századra megjelent egy, addig soha nem tapasztalt mértékű – mert szinte az egész világra kiterjedő – háború újfajta „gyártási” igénye. Az egykor az Isten dicsőítésének, illetve az ember méltóságának kifejezésére készített ötvöstárgyak mellett, egyre nagyobb szerepet kaptak a különböző, fémekből készült egyházi- és világi rendeltetésű érdemrendek, majd a jeles események, személyek emlékére ünnepelő érmek dívatja is. Minden bizonnyal a 20. század egyre felgyorsuló

IX. Ötvösművészeti Biennálé és Az ötvösművészet az építészet társ-művészete konferencia
2013. szeptember 12.

életritmus által megváltozott szokások közé tartozik a kiemelkedő sportesemények díjainak, serlegeinek a megtervezése, akárcsak a rohamosan tért hódító automobilizációhoz tartozó használati és díszítő eszközök immár sokszorosított formájú előállítás. A tömegáru és az egyedi célokat szolgáló fémművesség előállításának tehát különböző fázisai zajlottak le Európa-szerte, így Magyarországon is, egészen a II. világháborúig. Az 1945–48 közötti időszak sikertelen polgári jellegű újrakezdése helyett bekövetkezett, évtizedekig tartó szovjet-kommunista államberendezkedés következtében alapjaiban változott meg – úgy, amint az élet minden területén –, az ötvösség exkluzív jelentősége, de még a hétköznapi használati formái is. Mindenekelőtt megszűnt a nemesfémekhez való hozzájutás lehetősége. Helyette a nagyipari gyártásra használatos sárga- és vörösréz anyagok voltak a művészek számára elérhetőek, kezdetben ezek is csak különböző hivatalos engedélyek beszerzésével. Az egyre elszegényedő „osztályharcos” társadalomban természetesen megszűnt mindenfajta korábbi polgári jellegű igény, az ezekhez tartozó tárgykultúrával együtt.

Mi maradt meg? Továbbra is kaptak megrendeléseket a művészek például a sport- és társadalmi események emlékeit megőrző érmekre, plakettekre, kisméretű domborművekre. Nagyon lassan tértek vissza a kiskereskedelmi forgalomba (Iparművészeti Vállalat boltjai), de meglehetősen eltorzult formában olyan dísz tárgyak, mint például a hamutálak, a papírvágó kések, képkeretek, gyertyatartók és különböző – az egykori polgári életforma felidézésekként, de már többnyire nem, mint egykori, hétköznapi elegáns funkciót betöltő tárgyak, hanem, mint bizonyos alkalmakkor adható – ajándéktárgyak. Feltűnt azonban a művészek számára egy újfajta érvényesülési lehetőség. Ez az akkoriban fellendülő építési beruházások költségének 2 ezreléke volt, mint olyan összeg, amelyet hivatalos zsűri közbeiktatásával, de kötelezően kellett az adott épületekben elhelyezendő művészeti alkotásokra fordítani. Ez

a máig is „visszasírt” rendelkezés valóban egy Európában ismeretlen állami támogatási forma volt, ezért a 70-es években már a Magyarországra el-ellátogató külföldi művészek irigyelték is itteni kollegáikat. Ez a művészeti mecenálási forma valamennyi képző- és iparművészeti műfajra kiterjedt. A nemesfém anyagok használatától megfosztott ötvösök közül azok, akik rendelkeztek olyan kézműves műhellyel, amelyben el tudták készíteni például a hatalmas lakótelepek háztömbjeinek bejáratai fölé, az azokat egymástól megkülönböztető rézlemez domborműveket, vagy egy-egy jelentősebb középület külső vagy belső homlokzatára illeszthető nagyobb méretű, rendszerint az épületben zajló tevékenységre utaló domborműveket, már szerencsésnek mondhatták magukat. Az e téren folyó szakmai konkurenciaharc természetesen ez esetben is leggyakrabban a szobrász és az ötvösművész közötti mester-ségbeli határokat. Az épületdíszítő műfaj teret nyújtott a színes zománcképek elkészítésére is, melyeknek egyik legfőbb műhelye volt a 80-as évekre szinte kivirágzó *Kecskeméti Zománcművészeti Műhely*. Ezek a kompozíciók magukon viselték az egykori évszázados hagyományú minuciózus rekesz-zománc technikájú képalkotás léptékeit éppen úgy, amint a 20-as, 30-as évek európai modern szobrászatának leegyszerűsítő formaképleteit. Ezekhez csatlakoztak azok a művészek, akik ötvözték az épületdíszítő zománctechnológiával felületkezelt, a modern reklámgrafika képalkotásával kombinált műveket. Egy-máshoz szerelhető, nagyméretű lemezeket készítettek a *Bonyhádi Lemezárugyárban*. Ismét tetten érhetünk egy sajátos műfaji keveredést ez esetben is. A pécsi konstruktív szellemiségű *Lantos Ferenc* és művésztársai vagy a mondrian-i elveket követő *Bak Imre*, vagy *Hencze Tamás* és művésztársaik így kívántak részt venni ebben az újfajta épületdíszítési lehetőségben. Egy idő után a hagyományos ötvösművészet fokozatosan visszaszorult a korábban már említett ajándéktárgykészítés mellett az ékszerkészítés területére. Megszűnt az ún. 2 ezrelékes művészet-mecenálás, megszűnt az iparművészeti bolthálózat, és nagyon szerény mértékre olvadt mindenféle központi, állami megrendelés.

Visszatérve tehát a 2013-ban megrendezett konferencia jelentőségére, le kell szögeznünk, hogy a helyzet azóta alig változott. Ezért kísérté különös érdeklődés például *Bugár-Mészáros Károly* építészettörténész előadását, amelyben nosztalgiákat ébresztett az egykor volt „jobb idők” lehetőségei iránt. Az „*Ötvösművészet az enteriőrben*” című előadásában adott történeti áttekintést az egyházművészet kiemelkedő műveiről, a Szent László hermától kedve az általa gyűjtött 150 tételből álló kisépítészeti, belsőépítészeti és tárgyszerkezési mintarajz együttesig, mely utóbbi az egyházi ötvöstárgyak tervrajzait is tartalmazza. A világi enteriőrművészet remekeiből kiemelte az Andrássy úti paloták egykori tulajdonosainak pazar tárgyhasználatát, Hauszmann, Korb és Giergl építészek által tervezett nagykörúti, volt New-York Biztosító Palota kávéházát, vagy például László Fülöpnek, a világhírű festőművésznek a budapesti XIV. kerületi, 1901-ben épült villája ötvös által díszített ablak- és ajtókereteit. A gazdag ismeretanyaggal rendelkező építész tovább

fokozta a „remember” hangulatot a kandallókon, a fürdőkádakon, a fali medencés kutakon egykor használatos ötvös remekművek bemutatásával éppen úgy, mint a madaras, kos-fejes, maszkos arcok és atlétafigurák által ékesített lámpák bemutatásával. Szerepeltek az előadásban az ugyancsak ötvös-remekeknek számító hatalmas órák, vagy az ebédlők asztalterítékei, a szépítkező asztalok és a gazdagon díszített bútorok enteriőrökben elfoglalt szerepének az elemzése is.

Miután, mint korábban említettük, ma már megszűnt az ilyen enteriőröknek a kialakítására igényt tartó polgári ízlés – egy-egy mai extrém megrendelést leszámítva –, ez a bemutató talán inkább a tervezők felé kínált fel olyan inspiratív ötleteket, amelyekkel a mai belsőépítészek, illetve az ötvösművészek egymásra találása esetén lenne érdemes tovább gondolkodni. Éppen ezért fájdalmas érzékenységgel reagált az ötvösök jelenlévő társasága Czégány Sándor építészmérnöknek arra az előadására, amelynek már a címe is sejtette a problémát: „Mi a szerepe, egyáltalán van-e szerepe a társalmúvészeteknek, ezen belül az ötvösművészetnek a kortárs építészetben?” A költői kérdésre válaszul a Fővárosi Állat- és Növénykert 2000–2007 között Anthony Gall építész munkatársaként végzett rekonstrukciós munkáját hozta fel. Ezzel a példával azt igazolta, hogy az ötvösművesség tudása elsősorban a régi idők mestermunkáinak a restaurálásában vagy rekonstrukálásában nyerheti el valódi szépségét, illetve ma ezen a területen alkothat minőségi munkát. Egy másik előadó, Tompos Lajos építész, szintén egyik, saját tervezésű munkája révén sejtette, hogy milyen csekély szerepet tudott nyújtani a maga által választott ötvösművészeknek egy-egy lámpa vagy mellvéd fém kivitelezésével.

A megfogyatkozott társadalmi igény mellett az ötvösművesség szerepének a minimálisra csökkenésében többek között igen nagy szerepe van az oktatásban bekövetkezett változásoknak. Ezzel a témával Kovács Zoltán belsőépítész úgy is, mint a *Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola* tanára foglalkozott. A végkövetkeztetés, amelyet levonhattunk ebből az előadásból, sajnos nem biztató. Ma már köztudott tény, hogy az egykori anyaiskolában, az *Iparművészeti Főiskolán* (ma MOME), szinte teljes mértékben megszűnt az anyagokkal való közvetlen tanítás módszertana, így az ötvösségé is. Így tehát érthető a következmény, amely szerint ennek az évezredek múltú műfajnak kétsége a jövője.

Katona Katalinnal folytatott beszélgetésünk során felmerült a jelenlegi konferenciát egy évvel megelőző vállalkozásuk is, amikor szintén megjelentettek egy, a kortárs magyar ötvösművészet helyzetét elemző katalógust. Abban az említett Kovács Zoltán belsőépítész mellett Hajdú László ötvösművész foglalkozott az oktatás problémáival. Hefkó Mihály belsőépítész a magánépítetők szempontjából tekintette át az ötvösművészek szerény lehetőségeit. 2012-ben, az említett katalógusban Kálmán László ötvösművész hozott csak néhány üdítő példát, mint például a Győri Rábagyár vendégházában alkalmazott ötvösmunkákról, hasonlóképpen a budapesti Four Seasons Hotelhez, és nem utolsósorban emelte ki a Pannónhalmi Apátság Bazi-

likájának megújított ötvösműveit. A korábbi években Bakonyvári M. Ágnes művészettörténész már összegezte e szakterület statikus helyzetét, amelyből sajnálatosan máig nem találtak megfelelő kiutat.

A közelmúlt évtizedek egyik legjelentősebb hiányosságának mondható – az oktatás érthetetlen szétzilálása mellett – az eddigi életművek dokumentálásának, valamint az értékes műalkotásoknak hiányzó gyűjteményi feldolgozása. A Magyar Művészeti Akadémia iparművészeti tagozatának egyik elsőszámú célja a lassan eltűnő munkásságok szakszerű felmérése mellett, egy ilyen, modern eszközökkel létrehozott gyűjtemény létrehozása. Az Iparművészeti Múzeumban már többször elkezdték ezt a munkát, legutóbb Horváth Hilda művészettörténész készített erről összefoglalót. A gyűjtemény és a dokumentáció létrehozása végül abbamaradt, ezért annak folytatását érdemben lehetővé kell tenni. Ehhez nagyban hozzájárult eddigi szervező munkásságával Katona Katalin ötvösművész, akit ezért a Magyar Művészeti Akadémia elismeréseként kitüntettek.

Dvorszky Hedvig művészettörténész

Kernács
Gabriella
beszéde
2013.
október 21.

SUPKA MAGDOLNÁRA EMLÉKEZVE

■ A Józsefvárosi Galéria *Hommage a' Manna* címmel nyitotta meg kiállítását dr. Supka Magdolna Széchenyi-díjas művészettörténész, az MMA posztumusz tiszteleti tagja emlékére. Az eseményt a Magyar Festészet Napja alkalmából rendezték meg. A megnyitón Kernács Gabriella művészettörténész mondott beszédet.

Hommage a' Manna

Vincze Ottó képzőművész, a Szentendrei Vajda Lajos Stúdió tagja 2010-ben kiállított egy installációt, benne víztükrör mélyén egy felirat:

„Művészetről beszélni annyi, mint víz alatt énekelni.” Van ebben igazság, mégis, sokan újra meg újra megpróbáljuk. Megkíséreljük a lehetetlent. Fönnmaradt egy anekdota Nurmíró, a finnek egykori csodafutójáról, aki híres volt arról, hogy rettenetes grimaszokat vágott futás közben. Amikor megkérdezték tőle, hogy miért, azt mondta: „Mert mindig gyorsabban akartam futni, de sose sikerült.”

Nagy a varázsa a lehetetlennek. Pilinszky János így kezdi *Alkohol* című versét: *Előhívom a lehetetlent.* És mi mást tesznek a művészek? Képeikben, szobraikban újra meg újra előhívják a lehetetlent. Megteremtik a sosem-voltat. És még közöttük is nem kevesen újra meg újra megpróbálnak beszélni róla.

Supka Manna csodálatosan énekelt a víz alatt. És akinek volt füle a hallásra, meg is értette. Ő pedig azok közül való volt, akiknek volt szemük a látásra. Szerb Antal írja William Blake angol költő, festő verséről: „*Tigris, tigris, éjszakánk erdejében sárga láng...*” (Szabó Lőrinc ford.), hogy a szenvedély tökéletesebb megfogalmazását nem ismeri. Manna szenvedélyből volt művészettörténész. Lángolt, égett, lobogott a jó művek előtt, megragadta az ember karját: „*Te... látod ezt? Hát ez valami félelmetes!*” A szenvedélyből művészettörténész típusa – attól félek – kihalóban van, Manna talán az utolsó mohikánok egyike volt. Ugyanaz a szenvedély fűtötte, mint a művészeket.

A SZÉPET, amelynek az utolsó töltenyig, utolsó leheletig kitaró katonája volt, is szenvedélyesen értelmelte. Valahogy úgy, mint Rilke egyik *Duinói elégiá-*

Foto: Lugosi László

jában, ezt a versciklust Manna Fėja Gézához, a népi írók körébe tartozó íróhoz, irodalomtörténészhez, első férjéhez írt leveleiben többször említi. Az *Első elégia* Nemes nagy Ágnes fordításában így kezdődik:

„mert hisz a Szép nem más,
mint az iszonyú kezdete, mit még elviselünk,
s mennyire bámuljuk, mert megveti szenvtelenül,
hogy összetiporjon. Iszonyú minden angyal.”

Nem véletlen Manna egész életén át lángoló csodálata Aba Novák Vilmos „iszonyú angyalai”, hatalmas erjú alakjai, sötétből kiragyogó égő pirosai iránt, s halála pillanatáig tartó harca, hogy a méltatlan rágalmakat, az erőszakos felejtés rétegeit lerobbantsa róla. Ezt is a művészettörténész feladatai közé sorolta. „*Becsüljünk mindent értékén, ez az, amit akarok*” – mondta Aba Novák Vilmosról készített filmünkben, amelyben továbbörökített egy csodálatos történetet.

Helyszín: Párizs, 1937, a Világkiállítás magyar pavilonja. Magyarország Trianon óta először vesz részt világkiállításon, kitörés ez is a vesztesek karanténjából. Kicsomagolják, falra rakják Aba Novák Vilmos *Magyar-francia történelmi kapcsolatok* című óriás pannóit, amelyeken 28 méter hosszán, 8 méter magasan rohan a filmszerű vágásokkal szabdaltnak történelem, az 1456-os nándorfehérvári diadaltól, Anjou Nagy Lajos pécsi egyetemalapításán, Bercsényi francia huszárezredén, a Rákóczi-indulót megzenésítő Berlioz arcképén át az 1848-as forradalomig. Belép Pablo Picasso, a Világkiállítás elnöke, aki *Guernica* című képét állítja ki a francia pavilonban. Jelen van magyar részről Mihalik Sándor, a kiváló muzeológus. Manna: „*Mihalik Sanyi mesélte először azt, hogy Picasso föl-alá futkározott, amikor csomagolták ki az Aba Novák pannókat és »Ki ez a barbár zseni?!« – ezt kiabálta, és azt tudni kell, hogy náluk a barbár nem azt jelenti, mint nálunk, hogy romboló, hanem a primitívben lévő őserőt. És Aba Novák Grand Prix-t kapott a Világkiállításon, nagydíjat! Ahol Picasso volt az elnök!*”

Manna egész arcát beragyogó mosollyal mondja mindezt, hajában fénylik az ezüst csík, ezüstfejú botjával kopog a padlón, legmélyebb hangját használja,

remekül tudott vele bánni, hiszen színészetet is tanult, kisebb szerepeket is játszott. Nagy történetmesélő volt, fergeteges humorral, s ha a történet úgy kívánta, kérészetlen szavakkal is élt, finoman szólva. „A hülyeség mindig kihoz a sodromból” – mondta. De róla még ekkor sem lehetett azt mondani, hogy nem válogatja meg a szavait, mindig megválogatta, gyönyörűen bánt a magyar nyelvvel. Nem hagyva ki az erőteljesebb ízeket sem.

1946 nyarán írta Féja Géának: „Ennek az én életemnek a szemébe akarok nézni.” Manna egész életében a szemébe nézett mindennek. Szintén Féja Géának írja: „Én végső fokon magyar vagyok, és úgy érzem, nem tudnék elszakadni innen pusztulásig menő honvágy nélkül. Nem is tudja az ember, mi köti annyira ide, de így van, talán a gyermekszereteten kívül ez a legerősebb érzés.”

Manna leveleiből, levéltöredékeiből lánya, Bényi Eszter több gobelin-montázst szőtt. Talán ezek a sorok is bennük vannak. Ami a „legerősebb érzést” illeti, Manna mintha ebben is az utolsó mohikának közé tartozott volna, ez sem igazán divatos manapság. Amint az a művészettörténeti magatartás sem, ahogy pl. Kállai Ernő az 1950-es években háttérbe szorított, elnémított Európai Iskola művészeit sorra látogatta műtermekben, tartotta bennük a lelket. Mi mást csinált Manna is, amikor járta a műtermeket, figyelmével és szeretetével tartotta a lelket Kohán Györgyben, hatalmas, súlyos felületek nagy erejű festőjében, akinek – róla szóló könyvében – feljegyezte egy mondasát:

„Engem a düh tart életben! És munkában!”

Talán Mannára is igaz volt ez. De benne legalább ekkora erővel dolgozott a szeretet. Különös tehetsége volt észrevenni, felfedezni a magyar képzőművészet különösségeit, varázslatok, csodák iránti érzékenységét. Otthon volt Szabó Vladimír régi városaiban, virágos kalapú, macskás hölgyek, vak muzsikások, az ifjúság forrásába lépő rancos, öreg testek között. Elsők között ismerte föl a miskei paraszt-prófétát, Tóth Menyhért fehéren izzó fehér képeiben, falusi Madonnáiban, őszálataiban a zsenit, s tett meg mindent azért, hogy fény hulljon ezekre, ne vesszenek el nyomtalanul.

Elment a somoskőújfalui kertvégi pajtaműterembe, hogy lássa Földi Péter emberarcú madarait, töviskorona-karámba zárt kékszarvú, mitikus teheneit, sínekre roskadt embereit, állatait. Fölismerte a sötét, látomásos erőt Lóránt János Demeter furulyás pásztor-angyalaiban kék disznók, piros fejű birkák gyűrűjében, állatmaszkos, ördög-hóhér gypmesterében. Könnyekig megrendítette Kárpáti Tamás képeinek mélyarany ragyogása, a belső fényekből alig testet öltő Krisztusok, a sötétből felfénylő Isten báránya-látomások. Tanúja voltam megrendülésének Gaál József fantasztikus bálványai, „álomban létező” lényei előtt. „Te! Micsoda óriások ezek! Kicsi lesz az ember előttük. És hangjuk van, hallani őket, mint a Húsvét-szigeti szobrokat!” – mondta. Értette, szerette Kovács Péter feketén gomolygó, egymásba kulcsolódó, zuhanó gubanc-lényeit, átérezhette volna ő is az itt lévő „memento mori”, koponya-kép kérdését: „Nem ismersz meg?”

Érzékeny, mindent látó szemmel figyelte a magyar grafika mestereit: Rékassy Csaba alázatos szerzetes-rajzolóját papírlapok tengerében, Almásy Aladár

szürreális álmvilágának szárnyas lényeit, Szemethy Imre maszkos ember-állat-bogár lidérceit, Banga úr: Banga Ferenc nagyorrú, vidám, csodabogár-emberkéit. Megrendítették Kurucz István András feketearcú, vergődő bikái, a Bikácsi Daniela különös, világvégi parkjaiban, furcsa füvek közt lebegő üres vízmedencék, érzékeny volt a tudatalattinak arra világára, amelyből megszülettek Maracskó Gabriella ijesztő, színes-gubancos „mindenevő” figurái, Sulyok Gabriella titokzatos, fehér mesefái.

Fölismerte a zsenialitást Csíkszentmihályi Róbert groteszk-költői, ember-állat szoborlényeiben, bölcs vadkan-báncsijában, ködös-riadt őzike-asszonyában, ehhez a sorozathoz tartozik az itt lévő győztes-gőgös vízmadár. Láttam Mannát döbbenetben állni Muzsnay Ákos ködös pasztelljei előtt, a mélyvörös, barna-szürke barlangfalak előtt lebegő kísértet-alakok előtt, fölismerte a bibliai utalást: „És kijöve a megholt, lábain és kezein kötelekkel megkötözve és az orcája kendővel való beborítva.” (Jn 11,44) Ezek az alakok költöztek fehér márvány domborműbe itt.

És hallottam megrendült szavait Szabó Tamás félelmetes, kereszt nélkül lebegő sebesült Krisztusáról, a salgótarjáni sortűz-émlékműről. Elmondtam neki akkor egy történetet: filmet forgatunk a salgótarjáni sortűz-émlékműről, amikor odalép hozzánk egy idős ember és megkérdezi: „Tudják-e, mit mondtak a salgótarjániak a sortűzről? Hogy mi történt itt? Fasiszta bányások, kenyérral a hónuk alatt, megtámadták a téren békésen lövöldöző karhatalmistákat”. Az öregember egyébként kamera előtt nem merte elmondani, 2000-ben, 10 évvel a rendszerváltozás után. Manna akkorát nevetett, hogy a kiállítóteremben, ahol voltunk, mindenki odakapta a fejét. Nagyon tudott nevetni. Aztán szigorúan megkérdezte: „Szóval nincs benne a filmben? Akkor kötelességed leírni, úgyis kevés az 56-os folklór.” Szabó Tamás egyébként festményt hozott ide: ijesztő alak, kinyújtott fekete nyelvű, címe: *Elnyújtott idő*.

Manna itt van közöttünk. Szép, fiatal arca a bejáratnál, szép, öreg arca Csikai Márta érzékeny bronzérmén. Mannára az elhallgatás, a félelem, a „mi lesz, ha elmondom”, a „hátha megégetem a számát” sose volt jellemző. Ha valakire, akkor rá illettek József Attila Ars poeticájának szavai:

„Én nem fogom be pörös számát.
A tudásnak teszek panaszt.”

Manna sose fogta be pörös száját. Kő Pál – templom-építő Szent Istvánok, falu fölött repülő táltoslovak mestere – Születésnapra című, Mannának ajánlott kisbronzára a Mannának annyira kedves festő: Tóth Menyhért versének egy sorát írta:

„Szádon a vaspántot
Szavad örök lángja átégette.”

A kiállítást megnyitom.

Kernács Gabriella

(Elhangzott a Józsefvárosi Galéria kiállításának megnyitóján, 2013. október 21-én.)

Dévényi
Sándor
köszöntője
Pécs, 2013.
október 23.

ÜNNEPI HANGVERSENY AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC 57. ÉVFORDULÓJÁN

■ A Magyar Művészeti Akadémia és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata ünnepi hangversenyt rendezett 1956 emlékének és hőseinek tiszteletére. A Pannon Filharmonikusok nemzeti zenekarának előadásában Bogányi Tibor vezényletével felcsendültek Dubrovay László és Balassa Sándor művei. Liszt: Esz-dúr zongoraversenyét Bogányi Gergely adta elő.

A rendezvényen Dévényi Sándor, az MMA elnökségi tagja mondott köszöntőt:

Tisztelt Emlékező Közönség! Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Művészeti Akadémia nevében nagyrabecsüléssel köszöntöm Önöket az 1956-os forradalom és szabadságharc 57. évfordulóján.

Nekem, az akkor még kicsi gyermeknek életre szóló élmény volt az a pár hét. Tanítónk, Jászai Joli néni az egész napközit kivitte a város tereire, ahol láthattuk a vörös csillagok hullását, s átérezhettük az emberek izgatottan várakozó, örömteli hangulatát. Aztán jöttek a ruszki tankok. Országszerte kevésbé ismert tény, hogy a Mecsekben még hetekig folyt a fegyveres szabadságharc. „Sztalin-orgonák”, gépfegyverek dörgése, tankok csikorgása hallatszott a városban, azért, hogy letörjék az azóta legendássá vált „Mecseki Láthatatlanok” ellenállását. Majd csend lett.

Az utcánkban szemtanúja voltam, ahogy fekete autós pribékek elhurcolták a sápadt Dicső Lászlót, később Domján Mihályt. Csak suttogva volt szabad beszélünk az eltűnt, letartóztatott, vagy disszidált rokonainkról, ismerőseinkről. Ahogy a Csillag börtönben szenvedő nagybátyámról is, Vidolovics Nándorról, aki a Sopianae Gépgyár Nemzetőr parancsnoka, később a sztrájkok szervezője volt.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A Magyar Művészeti Akadémia ez évben Pécs Városával és a Zsolnay Örökségkezelő Társasággal közösen, ünnepi hangversennyel emlékezik meg nemzeti ünnepünk-ről. Akadémiánk második éve országos közfeladatokat ellátó köztestületként fogja össze a művészeti élet egyre szélesebb rétegeit.

„Lehet-e a nemzet és ember iránt valami jóhiszeműbb, nagyvonalúbb, mint a művészet? Akarhatja-e jobban valami az ember méltóságát, szabadságát, mint épp a művészet? S ezáltal akadémiaja!” – írta 1992-ben Páskándi Géza, a 20 évig egyesületként működő Magyar Művészeti Akadémia alapító tagja.

A Magyar Művészeti Akadémia törekvése, hogy a magyar és az egyetemes kultúra értékeinek érvényesítésével, megővésével, a hagyományok tiszteletben tartásával új, értékes alkotások születését segítse elő. Mindezt az egész nemzetre kivetítve, határokon innen és túl – a kortárs művészetek megismertetését és megkedveltetését célul tűzve –, szorosra fűzve a kapcsolatot a közönséggel.

Különösen megtisztelő és örömteli számomra, hogy szülővárosom és lakóhelyem ad otthont ennek az Akadémiai rendezvénynek. Fekete György úr, elnökünk, külön megkért, hogy köszöntését tolmácsolva, mentsem ki távolmaradását, mivel ő szülővárosában, Zalaegerszegen mond beszédet.

A 2010-ben Európa Kulturális Fővárosa címet elnyert városunk büszkesége a Kodály Központ, amelynek európai szinten is kiváló akusztikájú termében élvezhetjük majd a felcsendülő muzsikát.

És végül engedjék meg, hogy köszöntsem azokat a kimagasló teljesítményt nyújtó akadémikus társaimat, Balassa Sándor és Dubrovay László zeneszerzőket – s külön Bogányi Gergely zongoraművészt –, akiknek – a magyar népben a forradalommal összeforrt Egmont nyitány elhangzását követően – felcsendülő műveit hallgathatjuk meg a ma esti ünnepi koncerten. E műveket áthatja az 1956-ban, népünk szabadságának visszaszerzéséért indult harc tüze, a harc, amely megrengette volt a földet Európa alatt. Kívánok Önöknek tartalmas, szép ünnepi estet!

Pécs, 2013. október 23.
Kodály Központ

BARTUSZ GYÖRGY KÖSZÖNTÉSE

Fotó: Lugosi László

■ A modern én-kép mint katedrális A nyolcvanéves Bartusz György köszöntése

Bartusz György, képzőművészként ötven éve a pályán, az idő célkeresztjében áll. A modern világ, a XX. és XXI. század akrobatái lőnek rá – elhalmozzák élménnyel, idegrendszerét tonnákkal terhelik. Mindezt miért? Hogy védekezzék. Festményben, grafikában, szoborban, különféle installációkban mutassa meg – az inspiráció egyetemes –, hogy milyen az *ellenerő*, ha az Isten tehetőséggel áldotta meg az alkotót. Ha van szava – szoborban egyidejűleg suttogó és csörömpölő szava – a világ kihívásaira. Bartusznak, a nyughatatlan elmének, volt.

Nem is akármilyen.

A Teremtő anyagszeretettel, képzelőerővel, formakészséggel, virtuozitással áldotta meg. S mindezt valami bölcs, a természetre aggatott, de a kultúrkincset is magában foglaló filozófia szegélyezi. Ha szembe-együnk a kassai Szent Erzsébet dómhoz vezető Erzsébet utcán fölállított egészalakos szobrával, amely a „tengerjárású”, imbolygó színes egyéniséget, *Jakoby Gyulát* formázza, előtűnik a lélekben rejtő humor is. Negyvenegynéhány évvel ezelőtt magam is többször ültem a zseniális kassai festő (ismeri-e valaki nálunk a nevet?) adomával és kesernyés vagabund „kivagyisággal” világított szobájában, és fürdőzhettem abban a *világmegváltó* mosolyban, amely a csúfondárosságból költészetet teremtő piktort jellemezte.

Bartusz, a szobrász, a képzőművészet professzora, ezt a nyüzsgő szellemet jelenítette meg anyagban. Bravúrral. Ez az arc nem kéménde, nem pozsonyi, nem kassai, hanem *bartuczi*. Hagyományhoz való kötődés van benne, és nem kicsi alázat. A felvidéki (szlovákiai) magyar képzőművészet ezekből a rejtett kincsekből (is) építkezik. Avval, hogy *emlékszik* önmagára, talán megkönnyíti az egyetemes magyar képzőművészetbe való betagozódását is.

Irányzatoktól, alkotásmódoktól függetlenül.

Az életművel kapcsolatban a szakma konkretizmusról, kinematizmusról, minimal artról, reduktivizmusról, az absztrakció megannyi életes változatáról, vagyis Bartucz „expresszivitás iránti érzékenységről” beszél

– Istenem, mennyi *magasba szökő* várarkot kellett a művésznek átugrania, hogy csak *ön maga* legyen! –, mintha eme tengernyi fogalom valamit is megérezkítene abból a hatalmas szoborarzenálból, amely a földet, a partot, a természetet, az égis magasodó teret *belakta*, elevenné tette.

Pedig Bartucz György mást se akart, mint a kampókkal összeácsolt gerendákból (*Konstrukció* – 1962), a talált tárgyként megdicsőülő öntöttvas-darabokból (*A Hernádnál* – 1965), a *Térbeli rétegződést* (1968) mutató finom falapokból, a lombos fák közül is az égre tekintő acéltraverzekből (*Nagy Göncöl csillagkép* – 1968) és a hármasság jegyében tündöklő alumínium-gölemekből (*Tér-idő-szobrok* – 1975-78) katedrális építeni. *Modern én-képet*. Amelyben a harang megannyi kondulása emlékeztethet a nemzedékek értékharcára, az irányzatok közötti tusakodásra, az anyag – a formában leledző virtuóz szellem – megannyi kalandjára, ám végül is az önkifejezői bátorság legfőbb jellemzője.

A prágai mesteriskola igazán a kelet-szlovákiai Kassán kamatozódott. Avval, hogy a művész fokról fokra bővítette kifejező-arszenálját: festészeti, szobrászati, akcióművészeti eszköztárát – hallod-e a csendet a vasborkorban és a finom rétegződésű papírreliefekben? –, művészete univerzálissá vált. A legvirtuózabb pillanataiban is – gondoljunk csak a kalligrafikus absztraktként értékelhető *Másodperces festményre* – ember és világ kapcsolatát bogozza. Az ég bocsásson sugarat nyolcvan évére, hogy még sokáig élvezhessük alkotó szellemét!

Szakolczay Lajos

események

A nyolcvanéves Bartusz György köszöntése
2013.
október 30.

Lantos Ferenc
állandó
kiállításának
megnyitója
2013.
december
13.

LANTOS FERENC ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSA

• Keserü Katalin megnyitó beszéde

2013. december 14-től megnyitotta kapuit a Lantos Ferenc Kossuth-díjas képzőművész életműve előtt tisztelgő állandó tárlat Pécs belvárosában, a Vasváry-házban (Király utca 19.)

Lantos-múzeum 2013

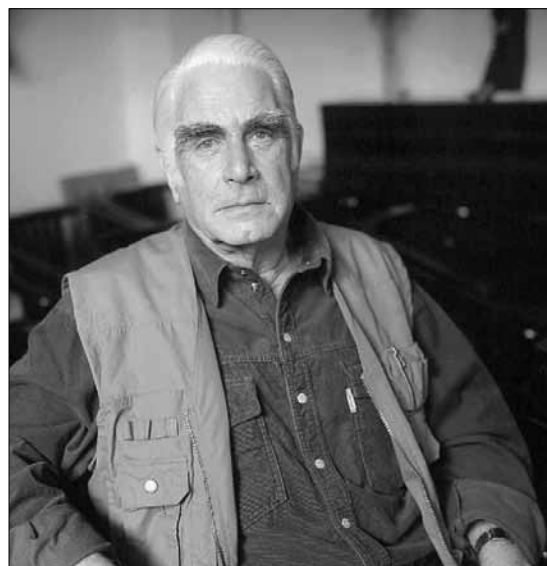
Pécs Európa egyik kulturális fővárosa. Ezt a pécsiek mindig tudták. A vallások, a művészetek – és a természet –, azaz az emberben ismeretlen szellemi-érzelmi dimenziókat nyitó tapasztalatok kultúrává válása: szemlélet- és személyiség- vagy közösségalkotó hatása, ezáltal az embert ekként megtartó jelentősége köztudott, és e téren Pécs – épületei, terei, múzeumai, könyvei, zenei élete és iskolái, környezete révén – sokrétű és árnyalt tapasztalatot kínál a polgárainak és a világnak. Mondhatni: az európai kultúrtörténet egészét, sűrítve, s megtoldva olyan sajátosságokkal, melyekkel a jelenlegi Európa még nem is számol. Lehet, hogy ezek a balkáni és közel-keleti emlékek viharos történelmi időszakok maradványai, de az utókor szemében ők is velünk élő kortársak és társak a különböző kultúrák megértésében, a kultúra egyetemességének megélésében.

Pécs a művészet(é)ből is azt mutatja meg, ami európai vagy „egyetemes”.

Lássunk néhány kézenfekvő példát!

1. Lantos mesternek van egy sorozat *Ornamentika* alcímű szitanyomata az 1980-as évekből. Pezsdítő, megnevezhetetlen geometriai mintázat és színek táncolnak a lapokon. Mai szerzők azt mondják a mindig geometrikus és/vagy természeti formákból álló ornamentikáról, hogy – mivel mindenfajta kultúrában így van jelen – lényegében az egyetlen igazán egyetemes művészet. Nem függ nyelvektől, vallásoktól, hangrendektől, a figurativitást tiltó vagy megengedő hagyományoktól. Az ember elemi és szabad alkotóképességének dokumentuma. Ilyenformán a legfontosabb kulturális csereanyag, melyet mindenhol mindenki megért.

2. Lantos ornamentikáinak a mintázatából érzékelhető, hogy matematikai-geometriai rendszerek működtetik a forma- és struktúra-variációkat. Való igaz: majd két évtizeden át, az 1960-as évek közepétől (bizonyos értelemben már az 50-es évek végétől) két formai alapelem és ezek lehetséges viszonyai foglalkoztatták. Gondoljuk csak el: két évtized szenvedélyes és

Fotó: Lugosi László

intenzív munkája csupán két elemre, a négyzetre és körre építve! A legelvontabb és így legáltalánosabb, matematikai lehetőségeknek micsoda szédítő mennyiségével szembesülhetett nap mint nap, akkoriban, amikor gondolatrendőrség vigyázta az egyetlen „lehetőség” ideológiájának fenntartását. Ráadásul Lantos Ferenc meg volt áldva azzal a késztetéssel, hogy mindazt átadja az embereknek, már gyerekkoruktól kezdve, amire rátalált, s hogy ezen keresztül megnyissa a (lelki és testi-szellemi) szemeket az élet mint az adott/kapott lehetőségek tárháza felé. Ez nem csupán vizuális vagy kézműves-festői tapasztalatot jelentett, hanem annak a felismerésnek a továbbadását is, hogy a felfedezés rajtunk múlik. Művei és módszere ország-szerte ismertté, egy új pedagógia kiindulópontjává váltak. Egy olyan korban, amelynek valóságában semmi nem múlhatott rajtunk, embereken.

Lantos kreatív gondolkodásra ösztönzött a vizualitáson keresztül, a társadalom legszélesebb köreiben. Egy új *public art* is született a munkálkodása nyomán, mely gyakorlattá változtatta az ember szellemi és esztétikai képességeinek együttes érvényesülését, és, persze, technológiákat (zománc, farost, szerigráfia) is kínált hozzá. Tagadhatatlan a Lantos-program antropológiai értelemben vett egyetemessége, melynek kontextusát Európa-szerte élő párhuzamai, az őt és műveit örvendezve fogadó alkotóközösségek és kiállítások jelentették.

És, persze, az egyes művei maguk is bizonyították – a hagyományos festői eszközök érzékenységevel –, hogy Lantos méltó utóda példaképének, Kassák Lajosnak. Tanítványaival közös kutatóműhelye, a Pécsi Iparművészeti Stúdió (később Pécsi Műhely) 1970-es katalógusába a költő *Ünnep reggel* című versét írta: „Nem a valóság tükörképével akarlak megajándékozni / magával a valósággal / amit emberagy / ember-szív / emberkéz / formált meg / a cseppfolyós vagy gyémántkemény anyagból.”

3. A lehetőségvilág a modern kor és művészet sokszor megtagadott, de kétségkívül egyik legfontosabb forrásának, a természetben rejlő és működő elveknek a felfede-

zésén, Lantos első alkotói korszakának és mesterének, Martyn Ferencnek természetelvű absztrakt festészetén nyugodott. E szemlélet szerint „az organikus és alkotott világ összefüggései szükségszerűek és feloldhatatlanok” – ahogy Aknai Tamás művészettörténész jellemezte. A modern tudomány és művészet különböző irányú természet-kutatásai, a megismerés újabb és újabb eszközeinek kifejlesztése képezik Lantos Ferenc művészetének harmadik egyetemes vonatkozási rendszerét.

Ha tehát csak ezt a pár (négy) évtizedet futjuk át – visszafelé – Lantos életművéből, látjuk, hogy a művészet – az ő révén – miként került ki a kiállítások, múzeumok falai közül, s miként került át egy folyton mozgó élethálózatba, melyben ma – rendkívüli változások után és közepette – létezünk. A modern, megnyitott műalkotásból környezetművészet, térfestészet, mobil kép, *street* és *public art*, természetművészet, sokszorosított művészet, a variációk művészete született, melyet legkövetkezetesebben és a legnagyobb intenzitással ő vitt végig hazai kortársai közül, miközben nem hagyta cserben az autonóm képet, a legszemélyesebb műalkotást, melyhez a következő évtizedekben visszatérhetett. A művészetek közti határok lebontása és mégis tiszteletben tartása is e történet része. Lantos művei ugyanis vizuális költeményekként, zenei struktúrákként is értelmezhetők, amint ő is vizualitásokként elemzett költői (Weöres Sándor) és zenei (például Bartók) struktúrákat, folytonos impulzusokat kapva társától, a zenepedagógus és zeneművész Apagyi Máriától is.

Mindez nemcsak egy „kibernetikus esztétika alapvetése” volt, hanem egy határozott központtal rendelkező, koherens világ is. Mivel „a kép mint organikus konstrukció önmagán túlra vonatkozik” – ahogy Günther Pfeiffer írta 1972-ben –, kommunikál is, s mint igazi kommunikáció embereket mozgat, akiken keresztül a lét egységének állapotát hozza létre. A központ tehát a kép, mely a világegész összetartozásának élményét nyújtja.

Ebből részesülünk ezen a kiállításon is.

Feltételezem, hogy a Janus Pannonius Múzeum és Pécs nemcsak az alkotó megbecsülésére, nem is csak a világ mai, kreativitás-központú fellendülésére gondolt, melynek minden bizonnyal egyik előzménye az 1960–70-es évek „Lantos-módszere”, amikor a mester festményeinek önálló teret biztosított a városban, hanem a jövőt is inspirálni kívánta. Amint ezt teszi mindenkorai látogatóival a Pécsen született Victor Vasarely múzeuma, az otthonául Pécsen választó Martyn Ferenc gyűjteménye is. A Janus Pannonius Múzeum e három pécsi fiáléja szorosan összefügg. Akár pécsi iskolának is nevezhetnénk együttesüket, azzal együtt, hogy Martyn művészetszemlélete Franciaországban öltött határozott formát, hogy Vasarely ugyanott tudta kifejleszteni a saját vizuális kultúra-felfogását, s hogy Lantos Ferenc lényegében sose hagyta el Pécsen, noha művei és gondolatai a hazai és a közép-európai régió művészeti életének részei, s jelen voltak Európai művészeti szcénájában is.

Különös hely a múzeum. Sokféle (tudományos, művészeti, helyi és tágabb) közösség gondolkodásának

gyűjtőpontjában születik, hogy megőrizzen, továbbadjon, életben tartson választott és majdan kiválasztandó értékeket. Egy festészeti, állandó gyűjtemény, ráadásul egyetlen életműből válogatva önmagában is a jövő forrása lehet. Különösen, ha az alkotó időről időre személyesen is felbukkan benne. Ehhez kívánok jó egészséget Lantos Ferencnek, megfelelő feltételeket a Janus Pannonius Múzeumnak, a kreatív gondolatot felvállaló ifjúságot a városnak, s mindannyiunknak egymásban bízó, teljes életet – Lantos Ferenc példája nyomán és az Úr színe előtt, aki megadta azt is, hogy a művészet az ő műhelyébe betekintve élénk állítsa: minden lépésünk (minden kép) egy teljes világ, egyúttal annak apró része is, melynek felelősei mi magunk vagyunk.

Keserü Katalin

Vitorlás 1., olaj, vászon, 50×40 cm
1959

Kép, akril, vászon, 120×120 cm
1982

AMRITA SHER-GIL ÉS A MAGYAR–INDIAI MŰVÉSZETI KAPCSOLATOK KONFERENCIA

• Balog Zoltán miniszter köszöntője

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA
MINISZTER

Fekete György úr részére
elnök

Magyar Művészeti Akadémia
Budapest

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Hallgatóság!

Örömmel fogadtam megtisztelő felkérésüket a Magyar Művészeti Akadémia Amrita Sher-Gil és a magyar-indiai művészeti kapcsolatok című konferenciájának fővédnöki tisztségére. Ez a tanácskozás egyik legfontosabb eseménye annak az ünnepségsorozatnak, amely a zseniális művész születésének 100. évfordulója alkalmából egész éven át zajlik Indiában és Magyarországon. A konferencia nagyszerű alkalom arra, hogy megemlékezzünk erről a meghatározó jelentőségű művészeről, újragondoljuk viszonyunkat ehhez a rendkívül összetett, kultúrákon átívelő művészi teljesítményhez.

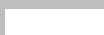
Mi magyarok, büszkék vagyunk arra, hogy Amrita Sher-Gil ezer szállal kötődött Magyarországhoz és hogy művészetében a magyar hatások meghatározó jelentőségűek voltak. Kultúrákon átívelő munkássága mérföldkővé, állandó hivatkozási ponttá teszi Sher-Gilt a magyar-indiai kulturális kapcsolatok történetében is. Élelműve közös örökségünk, a magyar-indiai művészeti kapcsolatok elválaszthatatlan része. Nagy öröm volt számomra néhány héttel ezelőtt személyesen is megtekintetni a Sher-Gil gyűjteményes kiállítását. Az Indiai Nemzeti Galéria földszinjén Makovecz rajzok és más kortárs magyar alkotók művei, s fölöttük az emeleten a Sher-Gil képei magyar parasztemberekkel, indiai nőkkel és tájakkal, egymás mellett, mélyben gyökerező rokonságban.

Kívánom, hogy a most zajló konferencia a Sher-Gil életét és munkásságát, a magyar-indiai művészeti kapcsolatokat feltáró tudományos kutatás minél több eredményéről adjon számot, és hogy tovább erősítse a két ország kiváló kulturális kapcsolatait. Munkájukhoz sok sikert kívánok!

Budapest, 2013. november 4.

Balog Zoltán

In memoriam

ÁG TIBOR (1928–2013)

■ Ág Tibor 2012-től volt a Magyar Művészeti Akadémia Népművészet, Néprajz Tagozatának rendes tagja.

Zenatudományi és bölcsészeti tanulmányait a pozsonyi Komenský Egyetemen végezte. Érdeklődése, kutatásai a népzene, azaz népdal- és balladagyűjtésre irányultak. Első kéthetes néprajzi gyűjtőútját Takács András néptáncgyűjtővel tette meg 1951. december utolsó és január első hetében. Útjuk során Kodály Zoltán, Manga János és Arany László zoboraljai népdalgyűjtő útját követték, kiegészítve Martossal. Takács András később így nyilatkozott erről az útjukról: „A megélt súlyos tapasztalatok, a háború, a kilakoltatások, a konfiskálások, a hontalanságba taszítás ellenére az egyszerű emberek szívélyesen fogadtak bennünket, és ez nagyon pozitív hatással volt mindkettőnk további szakmai életére.” Ág Tibor 1953-tól szlovákiai magyar művészegyüttesek tagja, majd vezetője és tanár, Takács András pedig tánckoreográfus lett. 1952 húsvétján a kelet-szlovákiai Bodrog és Ung vidékén gyűjtötték az élő hagyománykincset. 1967-től a Csemadok Központi Bizottságának zenei szakelőadója Pozsonyban. Csehszlovákia magyarlakta területein több ezer dallamot gyűjtött össze, amelyek többsége a Csemadok KB adattárában található.

Rengeteg saját felgyűjtött zenei, de szöveges anyaga is van, amelyek arra várnak, hogy a dallammal egyeztessék azokat.

A szlovákiai magyar kórusmozgalom kiemelkedő, vezető-irányító alakja volt. 1968-ban – egy évvel megelőzve a magyarországi „Röpülj páva...” vetélkedőt – megszervezte a „Tavaszi szél vizet áraszt...” című országos méretű népdalvetélkedőt, ez a mozgalom ma is él. Voltak olyan évek, amikor ezen több mint 5000 énekes-szereplő aktivizálódott.

Számos zenei közleményt és tanulmányt publikált.

Évkönyvünkben Takács András és Móser Zoltán emlékezik Ág Tiborra.

Élete mindörökre velünk marad

Nyolcvanötödik életévében visszaadta lelkét Teremtőjének Ág Tibor karnagy, a felvidéki magyar ének-zene kultúra, a felvidéki magyar népdalgyűjtés kiemelkedően jeles személyisége, aki az egységes magyar népdal- és zenei kutatás területén igen terjedelmes,

Fotó: Lugosi László

eredményes munkát elvégzett tudományos kutató.

A Pozsonyban született Ág Tibor húszéves korában, 1949-ben otthagyva a pozsonyi magyarként kényszerből vállalt boltossegéd állását, került az abban az évben létrehozott Csemadokba, a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesületének Központi Titkárságára az újra éledő magyar ének-zene kulturális tevékenység szervezésének mindeneként. Én néptáncosként, 1951. december elsejével csatlakoztam hozzá. Akkorra a Csemadokban már kezdett kirajzolódni a kulturális élet területén elvégzendő feladatok sokassága: kulturális egyesületként a helyi szervezetekben ének-, zene-, tánc-, színjátszó stb. csoportokat kellett létrehozatni, a csoportok számára megfelelő tanulási alapokat, műsoranyagot biztosítani, megindítani a hazai néprajzi gyűjtői tevékenységet, irányt meghatározó központi együtteseket alakítani, megszervezni a vezetők, a szakemberek képzését, és sorolhatnám még sokáig a rá, a reánk, a Csemadokra váró feladatokat.

Tibor már 1949-ben megszervezte Pozsonyban a Csemadok helyi szervezetében az énekkart, 1951 december végén kezdve kéthetes néprajzi gyűjtőutat valósítottunk meg a zoboraljai községekben: Kolonban, Nyitragerencsérben, Zsérén, Lédecen, Nyitraegerszegen és Martoson. A felgyűjtött anyag felhasználására még írásbeli engedélyt is kaptunk... „Emlékeim a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók népi együttesének: Szeretettel: Süttő... család. Kolon, 1951. XII.30”. 1952 március végén a CSEMADOK III. Országos Közgyűlése kulturális részeként országos méretű népművészeti bemutatót szerveztünk Pozsonyban az Új Színpad Színházban, a sűrített repri-zét július elején a Pozsonyi Vár szabadtéri színpadán nézte végig vagy nyolcezer ember. 1953. június elsejével mintegy 60 taggal megkezdte munkáját a NÉPES, a hívatásos Csehszlovákiai Magyar Népművészeti Együttes – eddigre már több mint ötszáz hazai gyűjtött népdal volt a birtokában Tibornak, aki az együttes művészeti vezetője és karnagya lett... Szakmai munkásságának alaposabb, de az idő szűkössége miatt csak hiányos ismertetésére közöljük a szakmai életrajzát.

Ág Tibor (Pozsony, 1928. április 13. – Nagymegyer, 2013. augusztus 29.) néptanító, népzene-kutató, kar-

nagy, zeneszerző, szakíró, együttes- és énekkarszervező. Pozsonyban, a MPG-ban szerzett tanítói oklevelet (1951), levelező tagozaton zenetudományi és bölcsészeti tanulmányokat folytatott uo. a Komenský Egyetemen. 1949-től Pozsonyban a Csemadok KB zenei szakelőadója. Munkásságával, 1951-ben folytatódott Csehszlovákiában Kodály Zoltán, Bartók Béla, Manga János, Bakos József világháborúk előtt megkezdett népdal-, -zene és -szokáshagyomány gyűjtése. 1952-ben, Po.-ban az Új Színpad Színházban Takács Andrással és a Csemadok több munkatársával közösen megszervezi az első országos „Gyöngyösbokrétá” jellegű népművészeti bemutatót, majd uo. a Várkeri Szabadtéri Színpadon a felvidéki magyar kultúra területén első ízben megvalósuló ének, zene-, táncegyüttes előadást. 1953-ban Béres József és Takács András társakkal együtt szervezője a Csehszlovákiai Magyar Népművészeti Együttesnek (Népes), később annak művészi vezetője és karnagya, 1953–55. 1955–1957 tanító Galántán, 1957–1962 az „Ifjú Szívek” MDT igazgató művészi vezetője és karnagya. 1964–1974 alapító karnagya a CsMTKÉ-nak, 1963–1976 a Csemadok KB néprajzi szakelőadója, 1976–1979 tanító Nagymegyeren, 1980–1988 néprajzi szakelőadó Dunaszerdahelyen, majd nyugdíjasként uo. folytatja. 1968-ban kezdeményezésével jött létre a napjainkig élő „Tavaszi szél vizet áraszt”... népdalmozgalom és vetélkedő sorozat, szakmai irányításával folyik a „Bíborpiros szép rózsza” országos népzenei vetélkedő, alakultak százszámra éneklő csoportok és daloskörök. Gyűjtői munkásságának eredménye, hogy a Felvidéken mintegy húszezer dal-adategység került lejegyzésre. Írásai, cikkei, tanulmányai – melynek száma több százra tehető – főleg a szlovákiai magyar sajtóban: Új Szó, Fáklya, Irodalmi Szemle, Hét, Új Ifjúság, Szabad Földműves, Szabad Újság, Vasárnap, Kisépitők, Pionírok Lapja, Népművelés, valamint a szlovákiai és magyarországi zenei, népművelési szaklapokban jelentek meg, valamint a Pátria Rádióban hangzottak el.

Művei: 100 szlovákiai magyar népdal – Szíjjártó Jenővel, Po., 1957, *Népi tánc- és ritmusgyakorlatok* – pedagógusok részére segédkönyv Takács Andrással, Po., 1966, *Édesanyám rózsafája* – Palóc népdalok, Po., 1974, *Vétessék ki szóló szívem* – szlovákiai magyar népballadák Sima Ferencsel, Po., 1979, *Kodály nyomában* – Galánta környéki népballadák, hiedelmek és szokások Mórocz Károllyal, Po., 1979, *Népzene gyűjtés Csallóközben*. Po., 1986, *Tiszta rozmaringszál*, Po., 1989, *Vígán zengjeteke citorák*, - Csallóközi betlehemes játékok és mendikák, Dsz. 1992, *Bíborpiros szép rózsza*, - népzenei gyűjtés Peredről, Dsz. 1996, *Ki népei, vári vagytok*, Dsz., 1996, *Kemény a föld a patonyi határban* – Barsi Ernővel és Koncsol Lászlóval Dsz., 1997, *Az Aranykert muzsikája* – csallóközi népdalok, Po., 1999, *Felűtött a nap sugára* – Kelet-Szlovákiai népdalok, Dsz., 1999. *Lement a vacsoracsillag* – Bartók Béla születésének 120 évfordulója alkalmából, válogatás az 1910-es nagymgyeri gyűjtésből, Dsz., 2001., *Csináltassunk hírharangot* – Nyitra-vidéki népballadák, Dsz. 2001, *Semmit sem vétettem Nyitra városának* – Nyitra-vidéki

magyar népdalok, Dsz. 2004, *Az árgyélus kismadár* – Martos község népzeneje L. Jóna Lajossal, Dsz. 2006, *A csillagok teremője*, Dsz. 2009. Tiszán innen, Bodrogközben, 2009, *Nem szánt vet az égi madár*, 2010.

Ág Tibor munkájáért számos rangos elismerésben részesült: Kodály-émlékérem (1982); Pro Probitate-díj (Szlovákia, 1998); Márai Sándor Alapítvány Nyitott Európáért Díja (1997); A Szlovák Köztársaság Ludovít Štúr-díja (2002); Posonium Irodalmi Életmű-díj (Szlovákia, 2000); Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2008); Csodaszarvas-díj (Szlovákia, 2012); 2012-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Ág Tibor szerető férj, három gyermek apja, unokái nagyapja, nagyon sokunknak nagyon jó barátja, a Felvidék kiemelkedően nagy népzene kutató tudósa, együttesek alapítója, több énekkar karnagya 2013. augusztus 29-én meghalt, élete azonban mindörökre velünk marad...

Takács András

BÚCSÚ ÁG TIBORTÓL

Este jöttem haza Nagymgyerről, Ág Tibor temetéséről. Emlékeimet idézve látom a lakását, ahol egy hatalmas polc van, azon katonás rendben az 1950-es évektől kezdődő népzenei gyűjtéseinek magnetofon-felvételei, alattuk pedig azok kottás lejegyzése. A felvidéki magyarság szinte összes népdala és balladája, vagyis múltunk egy jelentős darabja. (Része, szegmentje – nem is tudom, hogy mi a jó kifejezés.) A lexikon meghatározását – amely szerint népzene kutató, karnagy, zenepedagógus – még valamivel ki kell egészítenünk: talán az a jó szó, hogy örökségünk őrzője és átadója.

Ág Tibornak, akit 25-30 éve ismerek, sokat köszönhetek, hisz gyűjtőútjaira sokszor elkísérhettem, s azután ő mindig átadta nekem gyűjtéseit és lejegyzéseit. Lelkesedése jótékony hatással volt rám. Ha arcát látom, hallom is szólítását és hallom, ahogy panaszkodik az őt ért megaláztatásokról. „Tudod, Zolikám...”, kezdte, és a folytatás tele feltételes móddal. S ezen feltételes

Ág Tibor a Pozsonyi Kaszinóban Bartók Béla képe alatt ülve a martosi hagyomány-örző éneklőcsoport vezetőjével, Keszeg Máriával

módok arról szólnak, ha ez nem lett volna, meg ha az nem lett volna, ha így, vagy ha úgy történt volna, ha egy kicsit több (megérdemelt) segítséget kapott volna az anyaországtól, ha nem megy el oda saját pénzen, ha akkor nem gyűjtött volna, akkor... Élete tele van keserves élménnyel, ám életének értelmét pont ez a keserves munka és annak eredménye, a hatalmas gyűjtés adja.

Az Ág Tibor gyűjtötte több mint tízezer népdalból számos kiadvány jelent meg. Az elsők közül való talán a legjelentősebb, ezért polcomon Kallós Zoltán balladagyűjtése mellett áll: egyforma terjedelműek, és közel egy időben jelentek meg, a *Vétessék ki szóló szívem* című könyv Ág Tibor gyűjtötte magyar népballadákat tartalmazza. Ezt a pozsonyi Madách Kiadó 1979-ben jelentette meg a kézirat leadása után tíz évvel!

De van a polcomon egy olyan stencilezett kiadvány is, amelynek *Daloskönyv* a címe, és a Csemadok Központ Titkársága adta ki 1953-ban száz példányban. Az *Édesanyám rózsafája* (Palóc népdalok) című gyűjteményt szintén a Madách Kiadó jelentette meg 1974-ben. (A bevezetőt Tözsér Árpád írta.)

Ezután sokáig semmi. Én ekkor ismertem meg Ág Tibort, és sokat jártam vele: a könyveihez fotókat készítettem, és néhány könyvének babáskodtam, segítetttem másokkal együtt a válogatásban, a szövegek

gondozásában. (Ezek az utak természetesen nekem is nagyon fontosak voltak, bár nem vagyok népdalgyűjtő, de rengeteget tanultam a gyűjtés közben, a beszélgetések alkalmával.)

Jelentős lépés volt a kiadások terén a Huszár László vezette, dunaszerdahelyi Gyurcsó István Alapítvány létrejötte, hisz számos kottás könyve itt jelent meg:

Vigan zengjete citorák, Csallóközi betlehemes játékok és mendikák, gyűjtötte és válogatta Ág Tibor, 1992.

Bíborpiros szép rózsza, Népzenei gyűjtés Peredről, a dallamokat válogatta: Ág Tibor, 1996.

Felsütött a Nap sugára, Kelet-szlovákiai népdalok, 1999 (MC melléklettel).

Lement a vacsoracsillag, Bartók Béla születésének 120. évfordulója alkalmából, Válogatás az 1910-es év nagymegyeri gyűjtéséből, összeállította Ág Tibor, 2001.

Csináltassunk hírharangot, Nyitra-vidéki népballadák, 2001 (CD-, MC-melléklet).

Semmit sem vétettem Nyitra városának, Nyitra-vidéki magyar népdalok, 2004 (CD-melléklettel).

Az árgyélus kismadár, Martos község népzeneje, 2006.

Csillagoknak teremője, Mátyusföldi népdalok, 2009.

Nem szánt-vet az égi madár (Motyovszki Józsefné

Kovács Teréz, a gömöri nótafa), 2010 (CD-melléklet).

A Kalligramnál 1999-ben kiadott *Az Aranykert muzsikája*. Csallóközi népdalok című félezer oldalas kötet igen bőséges lejegyzett anyagot tartalmaz. A Lilium Aurum kiadó jelentette meg 1996-ban a *Ki népei, vári vagyok*, 2007-ben pedig *Kunyhók húsege*. Népdalkutatók nyomában Szlovákia magyarul a vidékén című gyűjteményeit. Végül meg kell említeni a Nap Kiadót, akik a bodrogi gyűjtést adták közre 2009-ben. Ezzel a dedikációval kezdődik a könyv: „Köszönettel adózom feleségemnek és gyermekeimnek, akik sokban hozzájárultak a munkámhoz. Továbbá ez úton mondok köszönetet mindazoknak az idős énekeseknek, akik bizalmukba fogadtak és átadták azt az örökséget, ami nem más, mint zenei anyanyelvünk.”

A fenti lista biztosan nem teljes, hisz hiányoznak a felsorolásból a rádióelőadások, cikkek, tanulmányok, a MNT kötetekben megjelent népdalok. De azért egyet még megemlítek, az utolsó, *Cserepek* címmel tervezett, emlékeit tartalmazó kötet kéziratát fél éve nekünk küldte el, hogy stilizáljuk és szerkesszük meg.

Amikor egy hete jött a telefon, s benne a szomorú hír, hogy meghalt Ág Tibor, persze, hogy szíven ütött – ráadásul négy hét alatt ez volt az ötödik ilyen hír! –, de nem nagyon lepett meg, mert tudtam, Vörösmartyt idézve, hogy lassan, valóságosan és jelképesen is hajolt a sír felé.

A temetésen sokan ott voltak azok közül, akiket segített, akiket népdallal „táplált”, akik között gyűjtött, akiket vezényelt több évtizeden keresztül. Én az alsóbodoki asszonyok között álltam, akik a sírnál énekeltek, és tudtam, hogy ez – hogy ők itt vannak, és énekelnek – mit jelent! Hisz a Nyitra-vidéken gyűjtött népdalok és szokások képezik Ág Tibor gyűjtésének legnagyobb részét. Olyan bőséges anyag gyűlt össze, hogy a legjavát kiválogatva csak három-négy kötetben fért el.

Miért szánja valaki egész életét oly hiába tetsző dolgokra, mint a népdalgyűjtés? Miért gyűjtünk népdalt a XX. század végén, a harmadik évezred elején, itt és most? Miért megy el valaki magnetofonnal hidegben és hőségben Zoboráljára, Gömörbe, Bodrogi közbe? Rövid válaszom: mert tudja, hogy értéket ment, és ha ő nem gyűjti össze és jegyzi le, örökre elvesz. Ezt már így érezte Kodály és Bartók is, de mostanra ez az érzés bizonyossá vált.

Ismertem Ág Tibor gondjait, az őt oly sokszor körülvevő közönyt, támadást és leleplezést, de akárhány ellenérvet is sorolok fel, mégis azt mondom, hogy őt boldognak tudom elképzelni. Pontosabban: így kell őt elképzelnünk. Nekem a temetésén is a mosolygós arca jelent meg. A család, a pályatársak szívében most szomorúság lakozik, de hamarosan ők is úgy fogják látni, mint én, és akkor mindannyian boldogságot fognak érezni, és a helyén látni és tudni az életművet, amely hatalmas és örökbecsű.

Ág Tibort tegnap eltemették.

A sírján ez áll: ÁG TIBOR élt 85 évet.

Nyugodjék békében.

Móser Zoltán

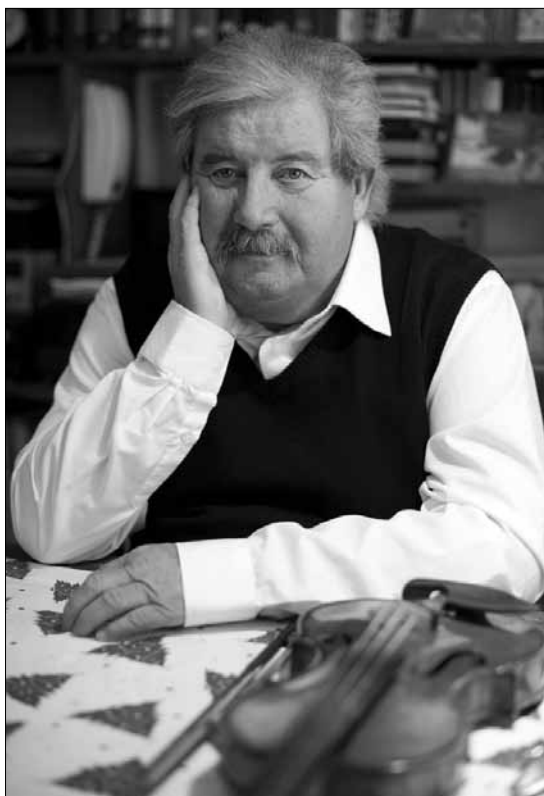
HALMOS BÉLA (1946–2013)

■ Halmos Béla népzeneész, népzenekutató, előadóművész, primásként a táncházmozgalom egyik elindítója 2012-ben lett a Magyar Művészeti Akadémia levelező, majd 2013-ban rendes tagja. 67 éves korában, július 18-án váratlanul hunyt el.

A népzenevel 1969-től foglalkozott intenzíven. 1970-ben végzett a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán, 1970 és 1972 között, illetve 1979-től 1982-ig a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet városrendező építésmérnökeként gyakorolta is eredeti szakmáját, de már 1969-ben nagy sikert aratott műegyetemi évfolyamtársával, zenésztársával, Sebő Ferencel a Magyar Televízió *Röptülj, páva* című műsorának népdalversenyén. Szereplésük – a népdalok előadása gitárkísérettel – csak részben volt sikeres, nagy vitát kavart a zsűriben. Hamarosan felhagytak a népdalok gitárkíséréttel, rögtön, ahogy megismerkedtek az eredeti népzenevel – főleg a többszólamú hangszeres népi muzsikával. 1969-től 1974-ig a Sebő–Halmos duó, 1974-től 1979-ig a Sebő Együttes tagja volt. 1972 és 1979 között a Bartók Táncegyüttes zenekarvezetője, 1972–73-ban a 25. Színház tagja volt. 1976-tól oktatta a táncmuzikát, 1972-től foglalkozott népzeneegyüttessel és -kutatással, 1982-ig a Zenetudományi Intézet külső munkatársaként, 1982-től 1985-ig aspiránsként, 1985-től pedig tudományos munkatársként. A zenetudomány kandidátusa, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem óraadó tanára.

Mozgalmi-társadalmi feladatokat is vállalt; különböző népzene-néptánc-táncmuzika rendezvények (Jászberényi Táncmuzika Tábor, Táncmuzika Találkozó, zsűrizések) szervezésében, lebonyolításában vett részt. Játékfilmek és televíziós műsorok szereplője (Jancsó Miklós: *Még kér a nép*; Zolnay Pál: *Fotográfia, Sámán*; Szomjas György: *Talpak alatt füttyöl a szél, Rossz emberek*) majd, a rendszerváltást követően zenei rendezőként, szerkesztőként és népzenei szakértőként televíziós műsorok és önálló filmek készítésében is részt vett.

Munkássága Magyar Örökség, s egyebek közt A népművészet ifjú mestere és SZOT-díjjal (Sebő Ferencel megosztva), Állami Díjjal (Sebő Ferencel és Tímár Sándorral megosztva), Magyar Művészetért Díjjal, Budapestért Díjjal (Sebő Ferencel megosztva), Bartók Béla-emlékdíjjal és Gyula város

in memoriam

díszpolgári címmel ismerték el. 2013. március 14-én „népművészeti örökségünk ápolásáért, a népzeneoktatás megszervezésében való tevékeny részvételéért, a Táncmuzika Archivum létrehozásáért, a hagyományok megőrzésében és továbbadásában meghatározó jelentőségű, a szellemi kulturális világörökség részét képező táncmuzika módszer megalkotásáért és elterjesztéséért, rendkívül sokrétű tevékenysége elismeréseként” Széchenyi-díjjal tüntették ki.

A következő beszélgetés nem sokkal halála előtt, a Széchenyi-díj átvételét követően készült.

Ez sors

– A táncmuzika mozgalom 1972. május 6-ával indult el. Mi történt ekkor?

– Széttaposták a hegedűmet! Mi 1971-ben kerülünk a Vegyipari Dolgozók Szakszervezete Bartók Béla Néptáncegyütteséhez, melynek vezetője Tímár Sándor koreográfus volt. Martin György sugallatára Tímár ugyanazt kezdte a táncban, amit mi a zenében: megkeresni az eredeti dolgokat és megtanulni azokat, nem pedig feldolgozni. Amikor eljutottunk Martinhoz, mi már a széki zenével próbálkoztunk, egymásra találtunk – innen indult a táncmuzika élet. A második ilyen táncegyüttes a HVDSZ Bihari János Táncegyüttes volt Novák Ferenc vezetésével. Novák Feri erdélyi származású volt, és Martin biztatására elkezdte Szék község táncéletét feldolgozni és gyűjteni. Kivitte a tanítványait, Foltin Jolánt, Lelkes Lajost és Stoller Antalt 1971 telén, akik nem hitték el, hogy ilyen van: eleven, teljes erejében ment a táncmuzika élet. Amikor hazajöttek, azt találták ki, hogy kellene nekünk is csinálni egy ilyet Budapesten, ami folytatása lett volna ezeknek az amatőr néptáncos kluboknak – egy táncmuzika, ahogy Széken hívják a házasság, katonaság előtt lévő fiatalok

szórakozását. Nem volt más zenész, aki a széki zenéből akkor már valamit tudott, csak mi: Sebő Ferenc, Éri Péter meg én. És akkor az ember szépen beleszorult ebbe a táncházas életbe, most már negyvenegy éve.

– Azt mondja, hogy eredeti népzeneét kerestek, mert ami a daloskönyvekben volt, az egy „kiherélt változat”?

– Rossz pedagógia az, hogy a gyerekeknek csak egyszerű, primitív dolgokat szabad mutatni, mert hát ők még „kicsik”. Elég csak Erdélyi Zsuzsa [Erdélyi Zsuzsanna művészeti író, néprajztudós, az MMA rendes tagja] nénire és a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című kötetére, arra a népi imára gondolni, amit egy kilencvennyolc éves asszonynál talált meg. Ebből is kiderül a nagymamák és az unokák közötti kapcsolat, az átadás fontossága, és hogy még egy ilyen bonyolult imádságot is el tud mondani egy négyéves gyerek. De ez az akkori mentalitásban benne volt: mindent le kellett csupasztani, hiszen kifelé ment a világból a népzene, a népdal. Az emberek, részben a politikai nyomás és az idegen hatások miatt maguk is sokan levetkőzték a régi dolgokat. De legalább ott volt a szolmizáció, Bartók, Kodály, még ha az egész a leegyszerűsítésről szólt is, mert leegyszerűsített nóták voltak a füzetekben. Holott meg

tója, ahol muzsikáltunk is. Ő leírja ezeket a korszakokat: indul 1972-ben, 1980-ban kerül Tímár Sándor a Magyar Állami Népi Együtteshez, ezzel már intézményesül, de az első tíz év a nyitásról szól. A zeneiskola, a tanítás is elindul, fokozatosan kiépül a népzene- és néptáncoktatás alapfoktól felsőfokig, különböző intézményei vannak, mint a Hagyományok Háza, ami kifejezetten ennek a mozgalomnak az állami intézménye. Négy évtized alatt mindez szépen létrejött.

– Dolgozott tervező építészmérnökként, zenei rendezőként és szerkesztőként, szerepelt játékfilmekben és televíziós műsorokban is. Nem volt nehéz pályát választania?

– Alkatomnál fogva sokoldalú vagyok: a torna, a matek, a rajz, a zene jól ment mindig is. Sok mindenben vagyok jó, közepes tehetség. De semmiben nem vagyok zseniális. Hála istennek, mert az nehéz ügy. Az, hogy építészmérnök lettem, teljesen evidens volt édesapám, Halmos Béla építészmérnök, tájszervező-tájrarendező után. Amit ma ökológiának, regionális tervezésnek, környezetvédelemnek hívnak, és azt, hogy ha valami épül, ott a környezettől kezdve mindent figyelembe kell venni, ő kezdte. 1970-ben kezdtem el dolgozni mint építészmérnök, ekkor már apa voltam, Bori lányom megvolt, és egyáltalán nem úgy nézett ki a világ, hogy ha gyereked és családod van, csak úgy ugírhatsz. 1970–1972 között a VÁTI-ban (Városépítési Tudományos és Tervező Intézet) dolgoztam, nem állt szándékomban otthagyni, mert szeretem a szakmámat, és olyan tudást kaptam apámtól, aminek köszönhetően szó sem volt róla, hogy én mindenáron zenész akarnék lenni. 1972–1979 között főállású zenész, a Sebő együttes tagja lettem, majd visszaléptem a VÁTI-ba, mígnem 1982-ben aspirantúrát kaptam és 1987-ben a Zene-tudományi Intézetben népzeneből kandidáltam. Ha nem jön a táncházmozgalom, akkor maradok is városrendező építész. De ez sors. Benne vannak a lépcsők, mindegyik területet nagyon szeretem, jól is tudnám csinálni, csak nincs rá idő. Lehettem volna jó zenetanár, hegedűtanár, vagy ülhethék egy szimfonikus zenekarban is, de ezek nem vonzottak igazán.

– Követte a 2012-es Fölszállott a páva adásait?

– Igen, és úgy láttam, fényesen bizonyította az elmúlt negyven év, a népzeneoktatás és a kutatás eredményeit. Azt, hogy jó szakemberek kezében van: alapfokon, művészeti iskolákban, tanfolyamokon, táborokban, közép- és felsőfokon. Ott van mindenhol kisgyerekkortól, sőt, az anya hasában. Aki korábban nem ismerték a népzeneét, a néptáncot, a műsornak köszönhetően végre találkozhattak vele, és sokan mondták, hogy ez milyen jó dolog.

A televízió egy nagyhatalom, az emberek vélt és valós jogokkal ruházzák fel, és rengeteg lehetősége van, amivel nem él. A népzene, néptánc élőben az igazi, ha televízióban nézzük, az 30-40%-os veszteség, ha rossz a közvetítés, túl vibráló, túl színes, megasztáros, az még ebből is levesz. De nagyon jó együttműködés alakult ki a stáb és a szervezők, a zsűri között, és megértették, hogy ha valaki táncol, akkor nem kell még mögé is vetíteni, mert az elviszi a figyelmet. Ezt megváltoztatták, beült az egyik kollégánk a rendező mellé, a vágás is ritmusba került. Én magam nem vol-

Gryllus Dániel és
Sebestyén Márta
a Halmos Béla
emlékére tartott
koncerten

Koncert
Halmos Béla
emlékére
Kaláka együttes

lehet tanulni a bonyolultabbakat is. A hatvanas évek végén – hetvenes évek elején eredeti, igazi, dokumentált – tehát nem feldolgozott, leegyszerűsített, kottába

préselt és tudományosan elemzett – népzeneét, sehol nem lehetett hallani a városi környezetben. Vidéken rengeteg helyen ott volt ugyan, de nem éltek vele.

– Mikor kezdett el intézményesülni a táncmozgalom?

– Ennek több korszaka volt, éppen Jávorszky Béla írt egy könyvet *A magyar folk története* (táncház – népzene – világzene) címmel, aminek ma volt a bemuta-

tam sem zsűriben, sem szervezésben, de megnéztem a műsort. Nagyon hatásos volt. Ez a csapat, a táncházak tágabb értelemben vett köre most már milliós nagyságrendű Magyarországon. A minőség, amit ők képviselnek, lejött a képernyőről is.

– *Van olyan díja, amely különösen megtisztelő?*

– Egyik díjat sem én kaptam, hanem mindegyiket mi kaptuk. Nyilván van valami érdemem, de a csapat kapta, nem én egyedül, nem száll a fejembe a dicsőség. És nem teszek különbséget: amikor az elsőt, a Népművészet Ifjú Mestere díjat megkaptuk 1973-ban, az is nagyon fontos volt. Egyébként pedig így működnek a társadalmak, azon belül a kultúrák: minden hatalom, kormány „megveszi” a kiosztott díjakkal a maga művészeit. Igazságtalan minden díj, mert nem lehet mindenkinek adni, pedig rengeteg ember eltöltött már negyven évet sokféle területen. Nem szerénytelenkedem, de ha nem kapok egész életemben semmilyen kitüntetést, akkor is szeretek muzsikálni. Nekem már annyi ember mosolygott vissza vagy sírta el magát, hogy nem kell a díj.

Sáros László megemlékezése

Idemenekültem a képeimhez. Most hallottam, ahogy hazaértem. Márta mondta, hogy elmentél. Nem akarta mondani, amíg úton voltam. Mert kímélt. Neki ne higgyek? A feleségemnek? Te miért nem kíméltél? De nem. Ez most nem fontos. Ezt nem lett volna szabad. Ezt nem lehet elhinni. Ezt nem lehet kibírni. Már Te is? Nem volt nekem elég Makovecz? Nem volt elég Gerle János? Akkor most még Te is? Hogy van ez? Most hová tülekedtek? Hát nem megbeszéltük ott a Tészta házában, hogy majd a nyáron végre leülünk és megiszunk egy üveg bort, amikor is megint beszélgetünk. Úgy egymásnak, ahogy ezt tettük már ezer év óta. Még a Bercsényiben kezdve. A szomszéd szobából. Mentünk ásátásra Jászdózsára a Kápolna-halomra. Mentünk Székre Icsányhoz. Mentünk Kolozsvárra Kallóshoz. De közben felmentünk Károly bácsihoz is a Házsongárdra. Igaz, amíg élt, Imrével mentünk hozzá. Egy icipicit segíteni a rengeteg segítségért. Amit a léte jelentett. Vittünk gyógyszert Svájcban a rákjára. Azt is későn. Mert „Mi mindig mindenről elkészünk”. A városban kívül „elszállásolva”, a kempingben. Ott ültünk a faház előtt. Vettünk egy üveg Camparit, mert ott akkor az volt. Csak az volt. Talán még vizet se kaptunk hozzá.

Tudod mit? Most mindenki úgy gondolja, de legalább is úgy érzi, hogy a legjobb barátja voltál. Mert mindenkivel jó voltál. Kedvesen meggyőző. Figyelmesen irányító. Türelmesen szemlélő. Aki mindig ott volt, ahol kellett. És nem gyötörtél hosszan a lustaságunkért, a lustaságomért. Mert amikor együtt kellett volna lenni ott a Bem rakparton, a legutolsón, ami így már azzá lett, azt mondtam, hogy fáradt vagyok. Igaz is volt, csak most már annak semmi értelme. Már jelentése sincs. Na persze, akkor se lenne könnyebb most, ha akkor, ott együtt vagyunk. Semmivel se lenne könnyebb. De mit ér már ez itt? És arról is volt szó, hogy egyszer majd megint el-

megyünk Gyulára. Amit úgy szeretted. Ahol úgy szerettek. Ahol „deklaráltan” példaképpé lettél. Most ők is mihez kezdenek? Béres Pista, akinek a Téglással húztátok. Barát Utcai Bál sincs már. Talán nem is baj. Pedig két éve itt is játszottál nekünk. Istenem, de szép is volt!

És most csend van. Makacs csend. Míg majd valakik, mint Imre temetésén elkezdik húzni azt a lélekemelő, meggyöttrő, szörnyedelmesen gyönyörű, vállrázkódtató keservet. Csak, most már Nélküled. Mert Neked húzzák. Neked Béla. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ismerhettem. Áldjon meg az Isten!

Budapest, 2013. július 21.

a Sáros, aki Neked már csak Laci, mint rendesen

Fekete György búcsúztatója

Mélyen tisztelt hozzátartozók, pályatársak, barátok és emlékezők! A halál az isteni küldés és az isteni visszahívás utolsó, közös pillanata. Most mi ennek a szomorú időnek vagyunk részesei és hitvalló tanúi. Vigasztalásul ugyanakkor tudjuk, hogy ha méltó módon éli életét a művész, akkor meghatalmazást kap a teremtésben való részvételre, és továbbfolytatására. Halmos Béla rendkívüli képességű meghatalmazott volt: építész, muzsikás, táncos, sportoló, szervező, kitaláló és segítő ember. Zseni volt. Elhivatott muzsikás, hangszerek, érzelmek, közösségi akarások és összefogások húrjain játszó igazi virtuóz. Így lett az ősi magyar népzene nagy nemzedékének egyik legnagyobb hatású példája, fénypontja, a Magyar Művészeti Akadémia új és maradandó büszkesége. Nem az Akadémia minősítette Halmos Bélát, hanem Ő adta rangját a köztestületnek. Művészetének hatósugarát egész tevékeny munkájának áldozatával, művészi minőségével növelte felejtetlenné. Példamutató volt abban is, hogy szilárd nemzettudatát mindig és minden helyzetben megvallotta. Tartozunk tehát Neki. Az Akadémiának kivételes felelősséggel kell emlékét megőrizni, életművét feldolgozni és felmutatni, neveltjeit támogatni, hogy a legendás hagyományörző maga is a legnemesebb hagyományvilág feledhetetlen őse és hőse maradhasson. Most beszámoló útjára kísérjük el testvérünket, Halmos Bélát az Úristen színe elé. Hisszük, hogy elismerő és megbocsátó szeretettel kap odaát is méltó megbízást az egek örökéletű muzsikásai között.

Fekete György

MMA elnök

Budapest, Farkasrét, 2013. augusztus 9.

KISS DÉNES (1936–2013)

■ Életének 78. életévében hunyt el Kiss Dénes József Attila-díjas (1975), babérkoszorús magyar író, költő, műfordító, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Kiss Dénes 1936. január 1-jén született Pácán. 1956–1957-ben Pécsre járt főiskolára. 1960–1962 között elvégezte az Újságíró Iskolát. 1956. október 24-én megjelent verse miatt 1957-ben kizárták az ország összes főiskolájáról és egyeteméről, majd internálták. 1957 végétől Budapesten gyári munkásként dolgozott, majd könyvtárosként helyezkedett el. 1960–1962-ben az Esti Hírlap, majd üzemi lapok munkatársa, szabadfoglalkozású kb. 10 évig. 1974–1991 között a Népszava irodalmi mellékletének szerkesztője volt. 1985-ben a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság főtítkára lett. 1990-ben a Magyar Néppárt országgyűlési képviselőjelöltje volt. 1991-ben a Magyar Fórum főszerkesztő-helyettese és a Magyarok című folyóirat főszerkesztője volt. 1991–1993 között az Új Magyarország olvasószerkesztője. 1993-ban a Vállalkozói Újság főszerkesztője lett, majd 1993–1994-ben a Heti Újság, illetve Heti Nemzeti Újság főszerkesztője. 1996-tól a Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezet tagja, 2011-től az MMA köztestület rendes tagja lett. 1997-ben a Trianon Társaság társelnöke, 1998-ban a KDNP képviselőjelöltje. 1998-tól a Lyukasóra folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. 2000-ben a Trianon Társaság elnöke lett. 2007-től a Magyar Írók Egyesületének elnöke.

Versek mellett írt novellákat, kritikákat, nyelvészeti tanulmányokat. Fordított orosz, német, észt, de főként finn költők műveiből.

Szakonyi Károly búcsúztatója (2013. július 18.) Búcsú Dénestől

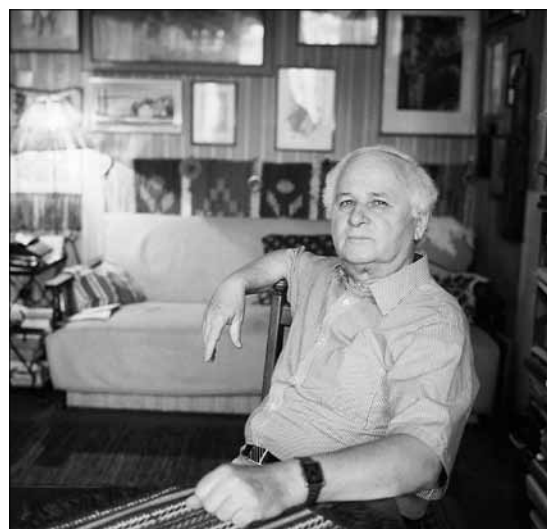
Barátok voltunk több mint ötven évig.

Barátok öten: Bertha Bulcsu, Gyurkovics Tibor, Lázár Ervin, Kiss Dénes meg én.

Hármat már eltemettem. És most a negyediktől is búcsúznom kell.

Elment Ő is, ahogy elmentek a többiek, de itt hagyták nekünk minden vagyonukat, mert itt vannak műveik a halállal megőrzve az időben.

A vigasz ez lehet.

Fotó: Lugosi László

De hogy nincs többé találkozás, nincs telefonhívás, arra nincs vigasz.

– Várom az új kötetemet – ezt mondta még utoljára, fáradtan, ijesztenően fáradt hangon.

A verseit várta, az utóbbi években írottakat.

Már nem vehette kézbe.

A költészet volt az élete. A mi éghajlatunk költői, ha élt bennük a felelősség, emberi elkötelezettség, ritkán menekülhettek pusztán könnyed játékok szivárvány-idilljébe. Dénes mérhetetlen felelősségtudattal megvert-megáldott ember volt, ez süt ki minden sorából, minden művéből. De néha bele-beleroskadott ebbe az országlásba... futnánk sorsunk elől ki az időből ki a hazából Európából ki a Földről...

Lírája köz-és magánbajokat józanul mérlegelő, a sebeket szisszenéstelenül, bár sápadt arccal elviselő, a felvállalt terheket nyíltan megmutató költészet.

Vajon kijelölte-e életútját Kiss Dénesnek az a csillagállás 1935 fagyos szilveszter éjjelén, amikor a kis zalai faluban, Pácán a világra jött, miként valamely hasonló csillagállás meghatározta ama kiskőrösi mészáros és korcsmáros otthonában megszületett szilveszteri gyermeknek is a későbbi rajongását a hazához? Minden esztendőben, amikor az év utolsó napján felköszöntöttem a barátomat, eszembe jutott a párhuzam az elkötelezettség, a költői heveség okán. Hiszen még abban is hasonló volt a születése, hogy mindjárt el is parentálták gyengécskének látva, ahogy a Petrovics fiának sem jósolt sok napot a bába. Rokonnak éreztem őket abban, ahogyan Dénest mindig izgatta a nemzet, a haza sorsa. Amikor kitört az '56-os forradalom, rögvest papírra vetette a Nemzeti dal hevíületét idéző költeményét, amit a főiskolások lelkesen szavaltak. Érezhette akkor, hogy költői hivatásának egyik fő vonalával részese lehet az eseményeknek, és az internálás meg a kizárás az ország felsőoktatási intézményeiből, a megtorlás csak bizonyossá tette útjának helyes megválasztásában.

Dénes szenvedélyes ember volt, izzó, ügyekért rajongó és cselekvő. Örökösén szüksége volt hinni valami fontosban, szépből. Hinni a forradalomban, hinni, hogy a költészet megnemesíti a világot, hinni, hogy a kaposvári Berzsenyi Társaságban egymásra talált ér-

telmiségiek, írók, művészek jobbá tehetik a hetvenes évek Magyarországot, hinni, hogy a trianoni szétszabdaltság okozta sebeket értelmes tettekkel gyógyítani lehet. Szerelmesen kutatta a magyar nyelv törvényeit, esszéiben költő fantáziával nyitott utat sokaknak, itthon és külföldön anyanyelvünk csodálatához.

Döbrentei Kornél búcsúztatója (2013. július 18.) Földmélyből a mennybe

Tudom, közhely, mint maga a temető is, hogy aki váratlanul, – számomra mindenképpen – hirtelen eltávozik, valóságos űrt hagy maga után, szellemi, fizikai vákuumot. Föladja a leckét, nem hetykén, inkább bölcsen: no, fiúk rajta töltsétek be! Nem tudjuk. Egy heroikus élettel, és egy ilyen halállal nem lehet versenyezni, talán csak felnőni hozzá egyszer. Az együttérzés, a rokonszenv nem erőltethető dimenziók. Mitől, miért kedvel valaki valakit, talány. Ez verstől, szakmától független. Tán elrendelés? Jellem, következetesség elismerése a lét hétköznapijaiban is. Ez a kitartás, a szívósság, ami Őt is jellemezte, petőfi-esen villanásos, ám kisszénesi gyors reagálású versei, a belőlük pórén kilüktető igazság engem lenyűgözött, számosakat taszított. Sejtteni vélem, miért. Nos, ebbe a háborúba nem is ők haltak bele ideje korán. Bár Dénes élhetett volna még, igaz nem is kapott Kossuth-díjat, megalapítása óta ennek odaítélése politikai kategória, eszköz. Amikor ezt szavá tettem, ugyan hagy már, mondta nekem, az ókori idők babérkoszorúja mélységesen többet jelent. Talán ez a díj még közelít a valódi talentum elismeréséhez. Az ő homlokán a babér, meggyőződése, hervadhatatlan. Élhetett volna még, néha most is látom feltűnni deresen ezüstös fejét. Tengerkék szemét, az mm ősin megőrzött égboltját. Pedig megjárta a dantei bugyrokot is, az ellenség még nem tudta, hogy az '56-os verseiért elítélt ifjú egy életre elkötelezte magát a hazáért, amelyet ma is sokan – a Tanácsköztársaság óta kivált, mert nemzetközi hálózat zsoldosai voltak – tagadtak, tagadnak. Ám Dénes mindig is hitte a hazát, és vállalta. Kádár elment, és elment Horn is, akik ellen mindig is ágált. Dénes nemcsak a végső, már ha van ilyen, pillanatig, annyi nemes ős utódjaként töretlenül végigcsinálta a rámért életet, mindezt manifestálta verseiben, költői hitvallásában és ősmagyar nyelv kutatásaiban, amely gazdagságának méltó felismerése még várat magára. És eljön majd az idő. Tudom! Én költő voltam és „csak” see horizont tengerész. Ő, mint a zuhanás művésze, nemcsak költőként, de ejtőernyősként is jelen volt. A nem félünk zálogaként. Bár Dénes bízott abban, hogy mindig kinyílik az ejtőernyő. Én nem hittem, nem hittem jogosan, hogy ebből a kalandból is, ami a Haza, tán kimenekülünk. Tévedtünk? A lehúzó örvények mindmáig működésben maradtak. Kötelékben repülni idézem a mindnyájunk által nagyra becsült Kovács Gergelyné Irénke múlhatatlan igazságú szavait. Kiss Dénes hitt a kötelékben, a szövetségben. A Trianon Társaságban, a Magyar Művészeti Akadémiában – amelyhez mindvégig hű maradt, némelyek-

kel ellentétben –, mint ahogy rendszeresen részt vett a Lyukasóra szerkesztésében, elnöke volt a Magyar Írókamarának is.

Tudom, hogy nem félt. Ez nyomatékosan fontos. Belevágott, mert erkölcsi kötelességének tartotta. Szermérmes volt, néhány héttel ezelőtt találkoztam vele, semmi nem látszott rajta, nem figyelmeztetett, jelét sem adta, hogy elmegy. Tán nem akart gyengíteni. Akadnak ilyen férfiak, akik nem keverik össze a magánmegbízatást, az általánost, az Isten által rájuk mért harccal. Dénes 1956-tól napjainkig ezt az állhatatosságot képviselte. Kedveltük egymást, ő a levegőben, én a tengeren. Mi az élet lényege? Tán, hogy adott, veszély, mely részben megfigyelhető? A kockázat is benne van. A gépből kiugrattattál Dénes, és most nem nyílt ki az ernyő. Érzem, létezik egy fordított gravitáció, földmélyig zuhansz, és mégis a mennybe mész.

Kiss Dénes költészete és prózai munkássága

Kiss Dénes egész életműve a saját életére épül. A világ legtermészetesebb dolga, hogy az ember elsősorban önmagából merít – de mindenképpen önmagán keresztül. Kiss Dénes – noha képzelete folyamatosan a végtelent ostromolja – történeteket, helyzeteket nem tud „kitalálni”. Csak a létezőt megfigyelni, feldolgozni, átformálni, továbbgondolni, majd újrateremteni – különféle műfajokban. Nem könnyű – talán nem is lehetséges – különválasztani a költőt, a prózaíró, a nyelvkatatót. Mint életrajzából is kiderül, sorsdöntő hatása egy húszéves korában írt versének volt, erősen befolyásolva, sőt meghatározva életének további eseményeit. Az 1956-os forradalomra írt *Velünk vagy ellenünk* című verse miatt kizárták az ország összes főiskolájáról és egyeteméről. Költői vénáját azonban nem tudták megtörni, hangját, mondandóját nem tudták befőjtani. 1962-ben megjelenik első önálló verseskötete (*Porba rajzolt szobafalak*). A különféle hatások (nem tagadható például a több szempontból sorstárs József Attila hatása), az előzmények, az útkeresés érezhető benne, mégis saját hangon szól. Nyitottsága a tágabb világ és szűkebb környezete felé, a saját helyzetére irányuló figyelem mellett a költő bővelkedik a személyes tapasztalatokban is, s mindezeket nagy lendülettel, nyomatékosan akarja elmondani. E görcsös igyekezetre figyelt fel Tüskés Tibor, amikor ezt írta róla: „Kiss Dénesnek láthatóan előbb volt mondanivalója, s csak aztán tanult meg pontosan fogalmazni, tisztán szólni, árnyaltan beszélni.” Azonban ez nem pusztán bírálatként értelmezendő; a vágyott cél felé haladáshoz nem fér kétség: „Kiss Dénesnek költőszeme van a jelenségek meglátására, s néhány egészen szép, erőteljes és eredeti képére sokáig emlékezünk.”

Wutka Tamás

MARSALL LÁSZLÓ (1933–2013)

■ 2013. június 25-én, Budapesten hunyt el Marsall László Kossuth-díjas költő, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Marsall László 1933. november 3-án született Szeden. Költői pályakezdését Weöres Sándor segítette, őt tekintette mesterének. Alkalmi munkákból élt, majd bekerült a Magyar Rádióhoz, ahol 1957–1967 között külső munkatárs volt, majd 1967-től az irodalmi osztály belső munkatársaként dolgozott. A hatvanas években tagja volt a Belvárosi Kávéház már legendás hírű értelmiségi társaságának. 1970-től szabadfoglalkozású író. Első kötete, a *Vízjelek* ekkor látott napvilágot. Második könyve, a *Szerелеm alfapont* 1977-ben, a *Portáncfigurák* 1980-ban jelent meg. További kötetei: *Egy világ mintája*, *Negyvenegy öregek*, *Holdrafordó*, *Város papírmadár*ból, *Pókhálófüggvények*, *Tatus és szörnyei*, *A megpördített orsó*, *Szélketrec*, *Holnapután?*, *Szikrák és tövis*ek. Válogatott kötetét 1989-ben, a gyűjteményest 2002-ben adták ki. Van egy drámakötete is. Festészettel, grafikával is foglalkozott.

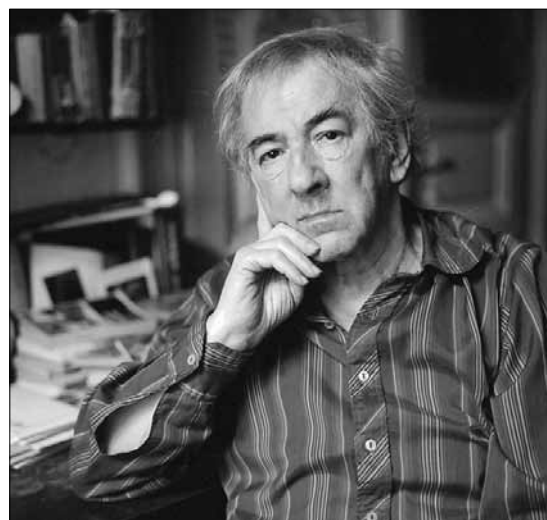
2000-től csatlakozott a Magyar Művészeti Akadémiához – 2011-től volt a köztestület rendes tagja –, és tagja a Digitális Irodalmi Akadémiának is.

Fontosabb irodalmi díjak, elismerések:

1984 – József Attila-díj
1987 – Az Év Könyve-jutalom
1991 – Déry Tibor-jutalom
2000 – a Magyar Alkotók Országos Egyesülete nagydíja
2000 – Az Év Könyve-jutalom
2002 – Kossuth-díj
2003 – Kortárs-díj
2008 – Arany János-díj

Két alapélmény

„1. Életem során sohasem unatkoztam. Félttem sokszor. [...] Megtanultam „nem félni félni”. De máig is maradandó: a *tárgytalan* szorongás. Beleket facsargató. Mintha mindig elhalasztottam volna valamit, vagy adósa volnék valakinek. Nehéz órák. Mélyponton vagyok a lelkecske, a »semmi ágán ül szíve«. Megértem én az Isten- és Ördög-hívőket. Gyanúm: ezt az állapot-

Fotó: Lugosi László

tot el nem viselik ők sem, a hirtelen rájuk törött. Hasonlatos ez az állapot: lenni idegen városban, bezárva hangszigetelt szobába, ajtó-ablak nincs, lehelnek be levegőt (de kik?), szünetezőben az idő, nem tudhatni, miért vagyok itt. És mintha várakoznék valakire, de sejtetően soha nem jön el. Meg kellett tanulnom: a keserű órát kell elviselni, a továbbiak rosszabbak már nem lehetnek, jön a »csalfa« remény. (Heidegger úr mondott erről okos téziseket – egyetérték vele.)

2. Jövök a Körös-partról Békésen, fürdés után – még a Babai kocsmába sem ugrom be nagyfröccsre – a református templomban elharangozták a delet, nyári hőség, a tyúkok megtojtak, kodácsolnak. Ki tudja, miért, megállok egy poros levelű akácfa árnyékában, és akkor: »villámcsapás az agyban!« A jobb féltekéből indult majdnem átlósan, és a bal kulcscsontom fölött csapódik be. Amit átéltem? Káprázat. Megsemmisülés. Kis »Énségem« elvesztése. De hirtelen szertétágulás, mintha Univerzum volnék. Az élmény leírhatatlan. Külső zaj semmi. Fény-lét. Fölcsumdva hittem, én barom: »napszúrás«, »epilepsziás roham«? De utána! Mintha egy Nap-Körösben fürdőztem volna. Egész lényemnek és testemnek-végtagjaimnak hihetetlenül könnyedén, mint valaki koszos rabságból szabadult ember, majdnem táncolva mentem a változatlan hőségben, ismeretlen Haza útján hazafelé, a békési irányi utcába. Más táj. Más ember. [...]

Ettől érintetlen kezdődő kételkedés: vajon én vagyok-e én? És egyáltalán: létezik-e Én? Nem lehetséges-e, hogy valaki kezében valami szerszámféle vagyok, aki fúr-farag, csinál, és a csinálmány a tükör, homályos, és benne látom »magamat«?

(*Fúró utca, útvesztők, csavarintmányok* – Curriculum vitae. Kortárs Kiadó, 1995, 276–277.)

Pályakép

Marsall László a modern magyar költészet egyik legkülönösebb alakja. Talán még különcnek is lehetne nevezni, ha ennek a fogalomnak nem volnának félreérthető mellékjelentései. De a köznapi emberekhez képest minden igazi költő valamiképpen különc, s a költők társaságában olyanok számíthatnak különcnek, mint például Weöres Sándor vagy éppen Marsall László.

A róla szóló írásokban nevezték őt már többek között Próteusznak, Orpheusznak, Sziszüphosznak, s mindegyik elgondolkodtató. Ifjúkorának legfőbb mestere, Weöres Sándor Próteusznak is nevezte, tehát ahhoz a mítoszi lényhez hasonlította magát, aki alakváltoztató és korlátlan, múltat és jövőt is átélő tudással rendelkezett. A költő szimbolikusan eleve „jósló” személy volt és lehet ma is, másrészt pedig alanyi költőként vagy mindig önmagát adja, vagy sokféle alakmásban s ennek megfelelően sokféle formában szólal meg. Orpheusz legendás alakját a költők őstípusaként ismerjük, aki csodás dalával a természetet s még az isteneket is elbűvölte. Sziszüphosz ravasz király volt, aki egyszer még a halált is fogságba ejtette. Büntetésül örökké egy sziklát kell görgetnie a hegyre, s az onnan mindig visszahull. Az értelmetlen munka jelképének szokták tekinteni, de Camus óta az emberi fenségnek is példája. [...]

Olyan költő ő, aki az orpheuszi harmóniaképzet szét hullásának tudatában törekszik arra, hogy mégis egész világot építsen. S ez egyértelműen és legtökéletesebben éppen szerelmi lírájában valósult meg. S temetett ő is kamasz fiúgyermeket, feleséget. Szerelem, szeretet és halál összefonódnak. Olyan próteuszi alkat, akit kísérletezőnek is nevezhetnénk, kiegészítve azzal, hogy ugyanaz a költői személyiség áll mindegyik korszaka, kötete mögött. S illik rá ez a megnevezés azért is, mert időszemléletében múlt, jelen s jövő egyaránt hangsúlyos. Igaz, ő nem mindentudó, hanem megismerésre és megértésre törekvő. Marsall nem ravasz költő, s nem is érdemelte ki az istenek büntetését, ő a földi poklocskáktól kapott ütések. Sziszüphosz pedig számára is az öntudatos, a helytálló ember szimbóluma.

(Vasy Géza irodalomtörténész)

Búcsú Marsall Lászlótól (2013. július 29., Farkasrét)

Tisztelt gyászoló Család, gyászoló Egybegyűltek!

„Azt hittem, van humorérzéked, kedves János” – jött elém egy intézmény irodájában, ahol egyszerre volt dolgunk. Zavarba jöve váratlan gesztusától, ragadtam meg üdvözlésre nyújtott kezét, s néztem huncutul mosolygó szeme közé. Ezzel a dolog el volt intézve. Zöldfülű szerkesztőként nem értettem vagy csak nem akartam érteni egy képversét, amely biciklit formázott. S ő ahelyett, hogy kinevetett volna vagy megsértődött volna rám, bölcsen megszorongatott és visszault a székébe befejezni azt, ami közben megzavartam. Most már életem végéig cipelem magamban e jelenet tanulságát. Mert többek közt az ilyen jelenetek bizonyítják számomra, hogy óriások közt tanultam járni.

Marsall Lászlóval nem találkozhattunk sűrűn, hiszen ő jobban szerette a szoba alkotó csendjét, mint az irodalmi élet sokszor zsibvásári forgatagát. De az a néhány találkozás és futtában váltott szó elég munióciót adott ahhoz, hogy a kimagasló költészete mögött megbúvó embert is hallatlanul becsülni tudjam. Mert a matematikai pontossággal kimért versek mélyén egy humorral telített lény aranylott. A filozófiai távlatokat és szürreális mélységeket átívelő költemények

egy közvetlen fickót is rejtettek, aki nem fukarkodott a szeretettel. A metafizikus költőben mindvégig ott garázdálkodott az egykori vásott kölyök is, aki sulis helyett bizony sokszor szívesebben időzött a Körös partján a gyepmester és orvhalász Hégely bácsival.

A második világháború sötétségében ő kis barátjával egy sokszínű, csodálatos fantáziabirodalom építésével kezdte meg áldásos tevékenységét: a Világtenger Nagykontinens országának királyaként igencsak számos tapasztalatra tehetett szert idejekorán. Álmaiból jóval később, már gyakorló költőként is gyakran merített. Szerteágazó világának többszólamúsága és misztériuma Határ Győzőével rokon, a középkor vásári ráolvasásainak hangulatát is idéző, keserédes időskori elmúlás-versek pedig többek közt Rákos Sándort juttatják az eszembe.

Egy nagy nemzedék későn induló, de annál tovább érő titánjaként olyan korról tudósított, amely tele volt hazugsággal, megalkuvással, kegyetlenséggel. Ő hajthatatlan volt, és inkább nem publikált, de nem adta be a derekát. Alkati adottságai mellett ez volt a másik oka annak, hogy viszonylag ritkán megszólaló költőnk volt. Sokáig az is késleltette az indulását, hogy nem igazán tudták beskatulyázni. Hiába lapult zsebében mestere, Weöres Sándor szakmai menlevele, a népieknek túl urbánus, az urbánusoknak túl népi, a konzervatívoknak túl avantgárd, az avantgárdoknak túl konzervatív volt. Rejtőzködő személyisége még egy olyan dörzsölt kolléga szimatát is megtévesztette, mint Kormos István, aki sokáig azt hitte róla, hogy csupán egy költött figura, és nem valós személy. Mi kell ennél több a halhatatlansághoz?

De sokat jelentettek számára a barátok is: Csoóri Sándor, Ágh István, Hernádi Gyula, Tornai József, majd később Mezey Katalin és Oláh János... – hogy csak néhányukat említsem. Az ő szemüvegükön keresztül is nézhettem Lacit, aki egyszerre volt a Kosuth-díjas költő és az egykori békési szegénylegény, a rejtélyes filozófus és az örök-bohém álmodozó, a kíméletlen kritikus és az elesettek krónikása.

Egy 1991-es interjúban a következőt vallotta: „Van egy hatalom, nevezzük Istennek, világmindenségnek, univerzumnak, vagy angyalok ihletének, mint Rilke, a huszadik század egyik meghatározó költőegyénisége. Az angyalok megjönnek s közölnek valamit. Akkor le kell ülni és írni, mert a költészet világának kiterjedése homályos és nagy léptékű tartomány.”

Bízást állíthatjuk, hogy a *Vízjelek*, a *Portáncfigurák*, az *Egy világ mintája*, a *Negyvenegy öregek*, a *Város papírmadárból*, a *Szélketrec*... című könyvek költőjének tollához angyalok szállították a tintát. Olyan maradandó életművet tornyozva fölénk, amely kikerülhetetlen az 1945 utáni magyar irodalom történetében. Sáfarkodjunk vele jól és tisztességesen, és legyünk méltóak hozzá, s akkor mi is jobbak és bölcsőbbek lehetünk általa.

Kedves Laci, búcsúzom Tőled! Búcsúzom a zseniális lírikustól, a remek embertől, a képzőművésztől, az egykori rádiószerkesztőtől, a Magyar Írószövetség Örökös Tagjától. Nyugodj békében!

Szentmártoni János

MORELL MIHÁLY (1911–2013)

■ 102. életévében hunyt el Morell Mihály filmművész, képzőművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Morell Mihály 1911. december 27-én született Zomborban. Családja a Monarchia felbomlása után Kiskunfélegyházára költözött, ifjúsága nagy része ide kötötte. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát, rajzot és festészetet Glatz Oszkártól, szobrászatot pedig Kisfaludi Strobl Zsigmondtól tanult. Festett és szobrászkodott, azonban rövidesen a Hunnia Filmgyárban kötött ki. Itt vágóként számtalan ismert és halhatatlanná lett magyar film elkészültében közreműködött. Első filmjét Szóts Istvánnal készítette Nyirő József *Ember a havason* című könyvéből. Vágója volt többek közt az *Ének a búzamezőkről*, *A 9-es kórterem*, *Bakaruhában*, *Légy jó mindhalálig*, *Az aranyember*, *Pacsirta*, *A tizedes meg a többiek*, *Feldobott kő*, *Szindbád*, *Árvácska*, *80 huszár* vagy a *Veri az ördög a feleségét* című filmeknek. Képi látásmódja kiemelkedő filmvágó technikához segítette. A filmgyárban dolgozva sem hagyta abba a képzőművészettel való foglalkozást, továbbra is festett, rajzolt, s a Hunnia megrendelésére számos szakmai kiválóság portrészobrát alkotta meg. Kispasztikái geometrizáló formanyelven mozgáslakzatokat, emberi gesztusokat ragadnak meg. 2011-ben kiváló művész elismerésben részesült.

Egy portréfilmben arra a kérdésre, hogy szobrásznak, festőnek vagy vágónak tartja-e inkább magát, Morell Mihály így válaszolt: „Én Morell Mihály vagyok. Hogy milyen művész, azt döntse el más!” A filmvilágban a rendező, az operatőr és a színészek mellett jóval kevesebb figyelem jut a vágókra, pedig munkájuk nélkülözhetetlen a jó film megszületéséhez.

De ezt is mondta magáról: „Vesztes vagyok, mert két lovat ültem meg. Légüres térben voltam mindkét oldalon: a filmesek között éppúgy, mint a képzőművészek között. Nem tudtam helyezkedni, megalkudni, könyöklésre képtelen voltam. ... Belül végig festő maradtam, nem filmes.” Mi azonban tudjuk: nélküle a magyar film nem az lenne, ami! Ezért évkönyvünkben Morell Mihályra mint száznál is több film létrehozójára, vágójára emlékezünk – Pintér Judit filmsztéta segítségével.

Pintér Judit
Rejtett érték
Morell Mihály vágó

„A montázs az a művelet, amely a mozgás-képekre vonatkozik, hogy kibontsa belőlük az egészet, az eszmét, vagyis az időnek a képét... A montázs nem másodlagos művelet. Sőt elengedhetetlen, hogy az egész bizonyos módon elsődleges legyen, hogy előfeltételezve legyen.”

(Gilles Deleuze)

Egy portréfilmben arra a kérdésre, hogy szobrásznak, festőnek vagy vágónak tartja-e inkább magát, Morell Mihály így válaszolt: „Én Morell Mihály vagyok. Hogy milyen művész, azt döntse el más!” A filmvilágban a rendező, az operatőr és a színészek mellett jóval kevesebb figyelem jut a vágókra, pedig munkájuk nélkülözhetetlen a jó film megszületéséhez. Ennek a „hátrányos helyzetnek” az elfogadása különösen sok keserűséget okozhatott egy olyan kreatív embernek, amilyen Morell Mihály, aki képzőművésznek tanult, és mindig hű is maradt ehhez a művészeti ághoz. Mivel azonban képzőművészként és rajztanárként nem tudott elhelyezkedni, 1941-ben megpályázta a Hunnia Filmgyár fél éves ösztöndíját. A gyerekkorában látott diafilmeket ugyan érdeklődéssel figyelte, hogy az állóképek hogyan rögzítették egy-egy figura mozgását, és olvasmányai közben is képekben játszódtott le benne az egész történet, mégsem gondolt soha arra, hogy filmes legyen. Akkor kezdték jobban érdekelni a mozgóképek, amikor a Hunniába került, és gyakornokként a filmgyártás minden fázisát megismerhette. Filmrendezőnek készült, végül azonban „csak” vágó lett belőle – ha a legnagyobb magyar vágók egyike is.

A Hunnia Filmgyárban a fiatal gyakornokok közül mindenekelőtt Szóts Istvánnal és Ranódy Lászlóval került szoros kapcsolatba. Hasonló elképzeléseik voltak a filmről, hittek művészet mivoltában és társadalmi elhivatottságában. Szóts már klasszikussá vált első filmjében, az *Ember a havason*-ban váratlanul meg is valósíthatták álmaikat. Morell így emlékszik vissza azokra az időkre: „Valóban lelkesedéssel, nem anyagi érdekből dolgoztunk, csak arra gondoltunk, hogy a film szép legyen. Szóts Pista rátermett ember volt, hihetetlenül tudatosan tette a dolgát. A velencei siker hírére nagy örömmel fogadtuk... Kerényi Zoltán volt a vágó. Megkértem, adja nekem a kimaradt snitteket. Vágtam egy »saját« filmet, így gyakoroltam. Aztán Szóts már rám bízta a következő filmjeit is. Soha nem vitatkoztunk. Nagyon művelt, korrekt úriember volt. Persze kemény is. Ritkán engedett az elképzeléseiből, de azért sokszor hallgatott rám. Amikor például Szellay Alice-t eltemetik az *Ember a havason*-ban, én sügtam Pistának, hogy a koporsó leengedését alsó gépállásból vegye föl, és az egyre sötétülő kép alatt csak a földgöröngyök dübörgése hallatszon.”

Morell barátja korszakalkotó filmjében nemcsak a vágást, hanem azt is megtanulta, hogy ez a munka nem olyan látványos, mint a rendezőé vagy az operatőré. Arról, hogy a lelke mélyén szenvedett ettől a helyzettől, a rendezőkről elejtett néhány félmonda-

Fotó: Kleb Attila

in memoriam

tán túl az is árulkodik, hogy példaképe Deésy Alfréd, a magyarországi „ösvágó” volt, aki maga rendezte is a filmjeit. Morell általában, így a Fáy Miklósnak 2005-ben adott interjúbán is, alkati alkalmatlanságával indokolta, hogy miért nem lett rendező: „Nem tudtam helyezkedni, megalkudni, képtelen voltam a könyöklésre...”. Noha a végül Bán Frigyes rendezte *Talpalatnyi föld* forgatókönyvét 1947-ben Radványi Géza, Szöts István és mások mellett neki is felajánlották, nem fogadta el az ajánlatot. Egyrészt, mert akkoriban Kovai Lőrinc *Földönfutók* című regényét szerette volna megrendezni, másrészt, mert Szöts második játékfilmje, az *Ének a búzamezőkről* asszisztense és vágója volt. Néhány további próbálkozása, például a Csontváry Kosztká Tivadarról vagy Móricz Árvácskájából elképzelt filmtervei meghíúsulása után, továbbá egykori Hunnia-gyakornoktársai méltatlan sorsa láttán azonban hamarosan végleg lemondott a rendezői ambíciókról (rendezőként csak 1947–48-ban jegyzett négy, egy kivételével képzőművészeti témájú ún. népszerű-tudományos filmet). A kommunista hatalomátvétel után ugyanis még a Balázs Béla által „a magyar film reménységének” tartott, nemzetközi hírű Szöts sem dolgozhatott szabadon: ő az „önkéntes száműzetést” választotta a hazug propagandafilmek készítése helyett. Morell ugyanakkor Máriássy Félix első filmjeinek vágójaként a barátjával ellentétes döntés következményeit, a sematikus filmeket vállaló művész kínlását is közről láthatta. A Magyar Nemzeti Filmgyártó Vállalatnál 1950-ben létrehozott Művészeti Tanácsban a vágók képviselőjeként ugyan csak azt tapasztalta, hogy soha nem a művészi szempontokról, hanem kizárólag az ideológiai elvárásokról beszéltek. A rendezőktől eltérően azonban a vágóknak legalább nem kellett ideológiai kérdésekben állást foglalniuk, csak szakmai ismereteket vártak tőlük.

1953-ban Morellre bízta a rezsim óriási tömegeket mozgató, gondos munkát igénylő monumentális

filmjét, a *Föltámadott a tengert*, amelyben a rendező, Nádasdy Kálmán asszisztense két egykori Hunnia-gyakornok, Ranódy László és Szemes Mihály volt. Mindkettőjük csaknem valamennyi későbbi filmjét Morell vágja majd, filmográfiájában azonban a magyar filmművészet megújulását jelző két fontos alkotás is szerepel: *A 9-es kórterem* (Makk Károly, 1955) és a *Bakaruhában* (Fehér Imre, 1957).

A sematikus játékfilmek mellett 1950-től egy olyan újszerű műfaj hazai születésénél is bábáskodott, mint Homoki Nagy István népszerű állat- és természetfilmjei. Tanácsaival már a forgatás előtt segítette a teljesen tapasztalatlan rendezőt, hiszen az állatokat nem lehetett rendezni, csak meg lehetett figyelni, és fel lehetett venni az életüket. Ezeknek a filmeknek a minősége egyértelműen a vágóasztalon dőlt el, ezért Morell vágási koncepciójának és dramaturgiai érzékének meghatározó szerepe volt a sikerükben. A *Gyöngyvirágtól lombhullásig* című filmhez például Homoki Nagy csaknem 20 000 métert forgatott. Ebből az óriási és amorf anyagból kellett megteremteni egy normál hosszúságú, élvezetes filmet. Morell 14 ilyen művet állított össze, s teljes joggal rosszul esett neki, hogy a rendező és a világ nem méltányolta ezt a mennyiségében és minőségében is kivételes teljesítményt. A Kossuth-díjat a rendező kapta...

Morell Mihály ugyanakkor soha nem vitatta, hogy az elsőség a rendezőé, még ha a végső formát a vágó adja is meg a filmnek, ahogy általában a vágó tudja először megítélni, jó lesz-e a készülő mű vagy sem. Sokrétű művészete a szakmai ismereteken túl mindenekelőtt a rendezővel létesített kapcsolatban rejlik. Alkalmazkodónak és türelmesnek kell lennie. Vagyis a vágó egyúttal egyfajta pszichológus a rendező oldalán, beleértve ebbe az „önterápiát” is. A rendezők közül ugyanis van, aki meg sem hallgatja a tanácsait, van, aki csak később látja be, hogy neki volt igaza – és van olyan is, aki a végén magának tulajdonítja

a vágó által javasolt megoldást. Bölcsességet, alázatot és szerénységet igénylő mesterség ez tehát, s mindehhez még a színészi játék iránti, valamint jó dramaturgiai érzéknek is társulnia kell

A „lelkizéstől” azonban térjünk vissza a szakmához, hiszen Morell Mihály pályafutása ebből a szempontból is sokatmondó.

„A filmes dogmákat sem fogadtam el. Az ösztönösség híve voltam” – mondta egy interjúbán. Talán ez a kulcsa annak, hogy számos, egymástól gyökeresen eltérő filmtípusban (dokumentum- és ismeretterjesztő film, játékfilm), valamint különféle ízlésű és stílusú rendező oldalán (elég, ha csak a Keleti Márton és Huszárik Zoltán alkotta „szélső pólusokra” gondolunk) egyaránt magas színvonalon dolgozott.

Az első lelkesítő munkák, a két jelentős, ám hánysorsú Szóts-film, majd a sematizmus küzdelmei után jöttek a híres filmek: a *Légy jó mindhalálig*, a *Pacsirta*, a *Tizedes meg a többiek*, az *Árvácska*, a *80 huszár*, a *Te rongyos élet* és persze a *Szindbád*. S jöttek az eltérő karakterű rendezők. A profi Keleti Márton, aki egy idő után tökéletesen megbízott Morell szakértelmében, és épp csak bekukkantott a vágószobába: „Na, Misikém, művészkedhet, ahogy akar.” Sára Sándor, akivel mindig tökéletes harmóniában dolgozott együtt; Ranódy László, aki folyton végigzigzulta mellette a vágás folyamatát. „Az *Árvácska* ugyan az én régi ötletem volt, de csak az a fontos, hogy Ranódy Laci elkészítette... Szép film lett. Tele szívvel, emberséggel” – emlékezett vissza a sikerre szerényen és nem múló lelkesedéssel Morell. Olyan filmek és rendezők ezek, amelyek és akik nehezen találkoznak össze a filmtörténet lapjain, Morell Mihály vágói közreműködése azonban valamilyen módon mégis összekapcsolja őket.

Ez a „valamilyen mód” mintegy sajátos nézőpontból láttatja a film sokarcú természetét, a kiszámíthatóságtól a kreativitásig. A kiszámíthatóság oldalán a műfaji karakterű rendezők filmjeit látjuk, amelyben a vágónak jó értelemben véve a szabálykövetés a feladata, más szóval a vágói munka „láthatatlansága”. Ebbe a körbe tartoznak mindenekelőtt a Keleti Márton-filmek, vagy az életmű végén Bacsó Péter rendezései. A klasszikus stílusú rendezők esetében a legnehezebb tetten érni Morell szerepét, hiszen itt sem találkozunk látványos megoldásokkal, miközben a ritmus, a szerkezet, a hangulat megteremtésében fontos feladat hárul a vágó sokszor saját szakmájának határán is átlépő művészi szemléletmódjára. Ebbe a körbe a sajnálatosan kevés Szóts-film mellett elsősorban Ranódy László teljes életműve tartozik. Együttműködésük titkába enged bepillantást egy kevésbé ismert rövidfilm. A *Bajai mozaik* (1968) szubjektív vallomás a városról, ahol a rendező két játékfilmet is forgatott. A líraiságnak nagyobb teret adó etűdben Ranódy – nyilván az operatőr Tóth János, a zeneszerző Durkó Zsolt, valamint a vágó Morell Mihály biztatására – jóval szabadabban engedi érvényesülni a játékfilmekben a történetmondás konvenciójának alárendelt képi szerkesztésmódot. S ez a film jelképezheti az átmenetet Morell immár valóban látványos, kreatív vágói munkája felé, amely Zolnay Pál (pl. *Hogy*

szaladnak a fák, 1966) vagy Gyöngyössy Imre (pl. *Virágvasárnap*, 1969) korai filmjei mellett elsősorban Huszárik Zoltán alkotásain hagyott nyomot.

Az *Elégia* és a *Szindbád* a bennük érvényesülő újfajta filmes látásmód miatt megkerülhetetlen remekművei a magyar filmtörténetnek – filmes látásmódjuk kialakításában pedig megkerülhetetlen a vágó közreműködése. Nem egyik vagy másik alkotótárs kisebbitése vagy felnagyítása mondatja ezt – a kézen-közön terjedő legendák vagy pletykák méltatlanok e művekhez és művészekhez –, hanem a filmkészítés kollektív természete. Minderre maguk az alkotók is felhívták a figyelmet, miközben a művé összeforró közös kreativitás erejéről beszéltek. Állítsuk egymás mellé a rendező és a vágó szavait! Huszárik Zoltán: „Az *Elégiának* számomra az a legnagyobb haszna, hogy a forgatás során olyan kollektívát sikerült kialakítanunk Tóth János operatőrrel, Durkó Zsolt zeneszerzővel, Morell Mihály vágóval és Csonka Ferenc hangmérnökkel, amely – ha új filmet rendezhetek – állandó marad. A legelső pillanattól együtt dolgoztunk, s közös kínódások, nagy veszekedések nyomán alakult ki a film minden kockája.” Morell Mihály: „Huszárik Zoli beült mellém a *Szindbád* vágásánál. Édes öregem, rengeteg az anyag. Csinálj, amit tudsz – mondta. Cédulákra fölírtam a képeket, s a vágószoba padlóján összeállítottam a filmet.”

Az *Elégia* Bódy Gábor szerint „az első magyar film, ami a film nyelvén gondolkodott”. Nem túlzás azt állítanunk, hogy ez a lírai filmetűd (vagy inkább filmköltemény) nyitotta meg az utat a következő évtized filmnyelvi gondolkodása előtt, mely a filmre nem egy történet elbeszélésének eszközeként, hanem önálló nyelvvel és kifejezésmóddal rendelkező költői eszközként tekintett. Néhány évvel később a *Szindbád* vágása pedig már el is indult ezen az úton, s bebizonyította, hogy a röpké pillanatokra, villanásnyi bevágásokra, töredékképekre épülő asszociatív és allegorikus montázsszerkezet nemcsak a rövidfilmet, hanem a nagyjátékfilmes formát is szilárdan megtarthatja.

Ám csak akkor – tehetjük hozzá –, ha az olló olyan mester kezében van, mint Morell Mihály, aki végtelen türelemmel vágta a filmeket, s méghozzá korántsem csak a *Szindbád*-féle kreativitást igénylő munkákat. Több mint negyven évig ült a vágóasztal előtt. Sok vágó mestere, szeretve tisztelt „Misi bácsija” volt. Díjakat, magas művészeti elismeréseket kapott. Tanítványai ma már nincsenek, a korszerű, számítógépes vágást nem is tanulta meg. Azt mondja, amúgy sem volt soha a technika virtuóza.

„Belül végig festő maradtam, nem filmes – vallotta a 2005-ös interjúbán. – Legutóbbi festménykiállításom – múlt ősszel volt a Vigadóban – vendégkönyvében Kratochwill Mimi művészettörténész »rejtett értéknek« nevezett. Hát ez az... Túl a kilencvenen. Bizonyára hiányosságom, hogy nem építettem föl a hinterlandomat. Egyik képeken magamat ábrázolom barlanglakóként, ahogy álmodozom.”

Morell Mihály vágóként is „rejtett érték” marad számunkra. Ebben a szakmában azonban ez számít a legnagyobb elismerésnek.

Fotó: Lugosi László

SZOKOLAY SÁNDOR (1931–2013)

■ Szokolay Sándor a kortárs opera- és zeneirodalom kimagasló alkotója, zeneszerző, professor emeritus, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja a magyar zenetörténet egyik legtermékenyebb életművét hozta létre. Számos újító igényű operát, oratórikus művet, verseny- és zenekari művet, kórusciklust és kamaraművet alkotott. Ezzel nemcsak Magyarországon szerzett rangot és tiszteletet, de műveinek teremtő ereje a nemzetközi közvélemény megbecsülését is kivívta.

1931. március 30-án született a Békés megyei Kunágótán. Tanulmányaiban legendás volt az 1947-es békéstarhosi kezdés, a Gulyás György karnagy-pedagógus vezette zeneiskola. Zeneszerzést a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán 1950–57 között Szabó Ferentől és Farkas Ferentől tanult. 1955–59 között a Magyar Rádió zenei lektora és szerkesztője, 1966-tól docens, majd 1994-es nyugdíjba vonulásáig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyetemi tanára volt. Az 1980-as évek végén húsznál több szervezet választotta vezetőjének: elnöke volt a Magyar Kodály Társaságnak, a Magyar Zenei Kamarának, a Nemzeti Alapítvány és a Pro Renovanda kuratóriumának, alelnöke a Fészek Művészklubnak, tagja a Magyar Rádió Alapítvány kuratóriumának, 1977–88 között a Magyar Televízió zenei lektori tisztségét is betöltötte.

Fabiny Tamás:

Az örökkévalóság előlege – Személyes sorok Szokolay Sándor halálára

Természetesen nem vagyok muzsikos vagy zenetörténész, így nem írhatok szakszerű nekrológot az advent 2. vasárnapján elhunyt Szokolay Sándorról. Halálhírért hallva egyszerűen csak belső késztetést éreztem arra, hogy megemlékezzem róla, számos találkozásunkról, valamint az ő egyetemes kultúránkban és egyházunkban elvégzett szolgálatáról.

Gyászos hangulatban kezdtem a vele kapcsolatos személyes élmények összegyűjtését, és főképpen a hiány regisztrálását. Aztán némi döbbenettel vettem észre magamon, hogy a megrendültséget szép lassan valamiféle béke váltja föl, sőt az éjszakai csendben – amikor csak halkan szólt a háttérben egyik-másik kantátája – már mosolyogni is tudtam. Valami olyas-

mi történhetett velem, mint amit ő fogalmazott meg Weltler Jenő 1992-es halála után. Munkatársa és rokona emlékére akkor egy Korálrekviemet írt, amiről egy barátja megjegyezte, hogy ő még életében nem hallott olyan vidám rekviemet. Sándor elmondása szerint ennek oka az lehetett, hogy fülében csengett Jenő bácsi szava: „Angyalkáim, összeszámoltam, hogy legalább háromezerszer álltam nyitott sír mellett, és ezzel együtt azt mondhatom, nem félek a haláltól”.

Azt gondolom, Szokolay Sándor sem félt a haláltól. Legalábbis aki olyan kirobbanó erővel vallott az *Örvendjetelek az Úrban* című művében: „A pokoltól lelkünk megszabadította, mennyország ajtóját nekünk kinyitotta”, az aligha rettegett e küszöb átlépésétől.

Úgy emlékszem, a 70-es években teológushallgatóként találkoztam vele először. Akkor már túl volt legnagyobb sikerén, a *Vérnász* című operán, ami nemcsak Kossuth-díjat, hanem világhírt is hozott neki. És akkor a „művész úr” helyett megállt velünk szemben egy apró ember, aki ontotta magából a sztorikat. Mesélt arról, miben is formálta őt az orosházi evangélikus gimnázium és Fürst Ervin hitoktató. Hatására lelkész szeretett volna lenni, de aztán a zene más irányba vitte. Azt is elmondta, hogy a Zeneakadémiára kerülve amolyan népi kádert láttak benne, tárt karokkal várta őt a mozgalom. Kézzel-lábbal tiltakozott a kívánt politikai szerepvállalás ellen, és ebben is sokat köszönhetett Kodálynak, aki valósággal védőszárnya alá vette. Szóval ott állt előttünk a szapora beszédű, kicsit nevetgélő apró ember, zakóján méretes kokárdával. Az alkalom nem pontosan március 15-re esett, de ő így is jelzést kívánt adni hazaszeretetéről. A nemzeti elkötelezettséghez hasonló volt egyházszeretete. Nem ekkor, hanem egy másik alkalommal idézte fel azt a vele kapcsolatos vádat, hogy „templomot csinál az operából”. Tény és való, hogy a *Vérnász* fináléjában térdre esett minden szereplő a színpadon, de operát írt Sámsonról és Szent Margitról is.

Szokolay Sándor veretes lutheránus volt, aki tudta, mi az sola fide, sola gratia, solus Christus, sola Scriptura. Valóban a Szentírásból élt. Egy Nagy László szerkesztőnek adott pünkösdi tévéinterjúban egyszer a Cselekedetek könyvének erre a félmondatára tette a hangsúlyt: „egy akarattal együtt valának”, majd feltette

a költői kérdést: mikor volt e nép egy akarattal együtt? De mintegy önmagát is bátorítva rögtön hozzátette: a Szentlélek vigasztalást adhat. Hangsúlyozta továbbá: pünkösdi a szólas, a hitvallás ünnepe.

A hatvanas évek második felében került kapcsolatba a Lutheránia énekkarral, valóságos házi szerzője volt az együttesnek. Egyházi kantátái vitték el az *Ecce homo*-hoz és a *Margit*-operához. A Lutherániának írt pünkösdi darabot, vagy kantátát Lutherről és Bornemissza Péterről. Előbbiben ez a négy tétel szerepel: A Kereső; A Harcos; A Hitvalló; Az Őriző. Utóbbinak pedig ezt a sokat mondó címet adta: „*Jobbítsd a nemzetöt!*”. Érdemes felidézni a hat tétel címét is: 1. Kegyelemért könyörgő ének; 2. Az Evangéliumról; 3. Énekecske gyermekek rengetésére; 4. Bűnvalló ének egymásért; 5. A prófétákról; 6. Az Magyarországról. Többször készíthettem interjút vele az általa különösen is nagyra becsült Duna televízióknak. Egyszer a híres gályarab-kantátájáról kérdeztem, bevallva, hogy az egyházban helyemet kereső fiatalemberként annak idején milyen sokat jelentett számomra ez a hitvalló mű. Válaszában „legnagyobb egyházzenei kiáltásának” nevezte ezt a kantátáját. Kiemelte, hogy milyen fontosnak tartja az elhurcoltak kórusát: ezzel akart segíteni minden kor megnyomorított emberének, hogy legyen erejük elviselni a megalázottságot. Felidézte a darabnak azt a fúgarészletét, amellyel az utcáról utcára üldözött emberek kétségbeejtő helyzetét kívánta kifejezni. Elmondta, hogy ezzel az eszközzel minden elhurcolt, üldözött és politikai fogoly szenvedését próbálta érzékeltetni. Az interjút ezekkel a szavakkal zárta: „Hitem az »ingyen kegyelemből« tanítására épül. Ez nem gyötrődő, tépelődő hit, hanem benne Isten teremtett világának öröme fejeződik ki. De azt érzem, hogy ott, a gályákon küzdő prédikátorok élete és hitharca nagyon küzdelmes volt. Vannak élethelyzetek, amelyekben mindannyiunknak meg kell szenvednünk a hitért!

Egy másik, Melanchthonról szóló műsoromban arról kérdeztem, miként vállalkozott arra a szinte képtelen feladatra, hogy megzenésítse az Ágostai Hitvallást. Elmondta, hogy ebben az 1980-ban született művében – amikor 450 éves volt a *Confessio Augustana* – természetesen nem paragrafusokat kívánt megzenésíteni, hanem istentiszteletet akart komponálni. Gyerekkorában három pillérre épült ugyanis a hite: Bach zenéjére, a Kiskátéra és az Ágostai Hitvallásra. Ezt a beszélgetést ezzel a tömör mondatra zárta: „A hit iskoláját, mint egy kisgyermek, a zeneszerző is kijárja”. Amikor a Kairosz Kiadó „Miért hiszek?” sorozatában könyvecske jelent meg az életéről, akkor annak a „*Credo, ergo sum!*” címet adta. Igen, hitvalló ember volt: felkiáltójellel kellett jeleznie, hogy létének – és művészetének – alapja a személyes istenhit. Amikor néhány éve az Evangélikus Hittudományi Egyetem tiszteletbeli doktori címet ajándékozott neki, akkor is boldogan vallott a evangélikus és zenei hitvallásáról: „Megkülönböztetetten előnyös helyzetűnek tudhatja magát az a lutheránus halandó, aki zenei talentumokkal megáldott családban látta meg a napvilágot. Nyolcvan éve, hogy jómagam elfoglaltam helyemet ebben a kiváltságos kategóriában, és ez életemet döntő-

en befolyásolta. Eszmélésem óta zene vett körül, világi és szakrális egyaránt. Zenélő gépek akkor mifelénk még nem voltak, ezért a templomban hallható zene nagyon sokat jelentett, spirituális és zenei élményt egyszerre” (*Lelkipásztor* 86 /2011/5, p. 177.).

A közelgő 2017-es évfordulóra készülve feltett szándékunk volt, hogy a jubileumi ünnepségek csúcspontja az a zenemű lesz, amelyet egyházunk reformációi emlékbizottságának felkérésére ő komponál majd. Lelki szemeimmel már azt is látni véltem, hogy a némileg már idősödő, de még mindig energikus mester maga vezényli a darabját. Azzal az átéléssel és szenvedéllyel, ahogy egykor – a mellékelt képen is látható módon – a Lutherániát dirigálja. Amikor ezt az álmomat elmondtam neki, előbb a tőle megszokott derűt láttam az arcán, aztán váratlanul, talán csak egy pillanatra, szomorúak lettek a máskor mindig csillogó szemek. Megértettem, hogy aligha lesz már ereje erre.

Soproni békéjében, családjá körében azért rendezgette még életművét, sőt kisebb darabokat is írt még. Egy ilyen alkalomból találkoztam vele utoljára, 2010 februárjában. Természetesen nem máshol, mint Budapesten, a Deák téren. Csoóri Sándor 80. születésnapjára, a költő-barát versei alapján komponált egy megrendítő „oratórikus látomást”, *Télvégi tavaszváró* címmel. Határozott kérése volt, hogy a mű istentiszteleti keretben hangozzék el, és engem az a megtiszteltetés ért, hogy én prédikálhattam. Akkor, abban a politikai helyzetben alighanem mindenki érezte a zsúfolt templomban, hogy a két Sándor várakozása korántsem meteorológiai természetű. A szoprán, tenor és basszus szólóra, valamint leánykarra, orgonára és zenekarra komponált mű második, *A hosszú tél zsoltára* című tétele ugyanis ilyen üzenetet hordozott: „Ideje jött, Uram, hogy kiüljek ide eléd a dombtetőre. Látom, borul az ég már templomaid fölött. Szervezkedik a romlás ellenünk, kár volna letagadnunk. Mi lesz vízcseppjeiddel, Uram? Mi lesz hóharmatoddal? Mi lesz ájulásba zuhant, zsoltáros méheiddel? Szakadhat nagy hó: tonnás égi férc, beállítok hozzátok éjszakáig: faparaszak fénye a hóra kivilágít. Hosszú ez a tél, nem akar elmúlni soha...”.

Szokolay Sándor annak a 2014-es esztendőnek a küszöbén hunyt el, amelyet egyházunk a reformáció és a kultúra témájának kíván szentelni. Mint minden tematikus évnek, ennek is választottunk egy, az esztendőnek „arcot” adó bibliai személyt. Ebben az esetben a zsoltáros Dávidra esett a választásunk. Ha úgy tetszik, Szokolay Sándor egyik elődjére. Dávidról azt írja a Biblia, hogy „betelve az étellel” halt meg (1 Krón 29,28). Úgy gondolom, ez történt Szokolay Sándorral is.

Egy televíziós interjújában ezt mondta: „Nagyon szép zenéket álmodok, és soha illet írni nem tudok. Ha az álom ilyen szép, az örökkévalóság még gyönyörűbb lehet! A zene az örökkévalóság előlege”.

Tőle tudom azt is, hogy születésnapokon a családban így szokták köszönteni egymást: „Isten éltesen örökké!”.

Az örökkévalóság előlegének boldog birtokosaként magam sem mondhatok mást: Sándor bátyám, Isten éltesen örökké!

Szokolay Sándor:

MEDITÁCIÓK MAGYARORSZÁGRÓL

„Magyar magyart rontja, kár,
bár több esze volna már!”

Kodály Zoltán

A hazáról

A haza szent. Nem szereti a kérkedést, sem a lapulást. Mert titka van. Titka: mint az Istennek, a hitnek, a küldetésnek, a tehetségnek, a szerelemnek, magának az életnek – és az egész teremtetett világnak. Néven nevezhető fogalom, amely szinte elmondhatatlan. Mélthatlanul szánkra venni sem illő. Megszoknunk nem szabad. Fontos meghatározó erő, nem játszanivaló jelenség. Kölcsönbe kaptuk. Örízni való, mert pótolhatatlan. Elveszíthető, bár nem birtokolható. Törekény. Hiányától étünk haloványabb. Mint Isten neve: hiába nem vehető. Ócsárlása a leghitványabb dolog. Valljuk hát újra Kölcséyyel: „a Haza minden előtt!” Jól értsd: nem a Pénz! Sem a Hatalom! Ez viszonzást nem váró: plátói Honszerem.

in memoriam

Korzenszky Richárd OSB

A Rómaiakhoz írott levél 14. fejezetéből

⁷Hiszen egyikünk sem él önmagának,
és egyikünk sem hal meg önmagának;

⁸amíg élünk, az Úrnak élünk,
s ha meghalunk, az Úrnak halunk meg.

Akár élünk tehát, akár halunk, az Úr é vagyunk.

⁹Krisztus ugyanis azért halt meg és kelt életre,
hogy a holtaknak is, az élőknek is Ura legyen.

Istenünk, mennyei Atyánk:

hálát adunk Neked az életért.

Fiad, Jézus Krisztus azért jött,

hogy életünk legyen,

és ez az élet bőségben legyen.

Köszönjük Neked,

hogy újra és újra megajándékozol minket

olyan emberekkel, akik a Tőled kapott

tehetséggel fölraznak, erősítenek,

bátorítanak minket.

Sándor testvérünk életét-halálát

most irgalmas jószágodba ajánljuk.

Titkok tudójává,

a Lélek eszközévé tetted őt,

aki tudta mindig,

hogy a Te megbocsátó irgalmad

szabadító és éltető erő.

Köszönjük az ő szüntelen lobogását,

szenvedélyes és hűséges hazaszeretetét,

tiszta magyarságát, európaiságát,

keresztény nyitottságát.

köszönjük, hogy a zenén keresztül

közösséget teremtett.

Köszönjük, hogy megalkuvás nélkül tudott

igényes lenni, és saját eszközeivel tudta hirdetni

a Te Igédet, akár tetszett sokaknak,

akár visszautasították,

akár alkalmas volt, akár alkalmatlan.

Köszönjük Neked az ő nyitottságát,
minden igazra jóra, szépre fogékony emberségét.

Köszönöm, hogy társunk lehetett,
amikor hegyi túrákon

a Te hegyeidre emeltük szemeinket.

Köszönöm, hogy társunk lehetett,

amikor együtt járhattunk

a Galileai Tenger partján,

mint Jézus tanítványai,

együtt borulhattunk le a Csillagnál,

amely Betlehemben a születés helyét jelzi,

és együtt lehettünk az imádságban

a Golgota hegyén.

Erősíts most minket, Istenünk, akik gyászolunk,

hogy az üres sír élménye éltető valóság.

Bátoríts minket, itt maradókat,

hogy élő hittel kövessük a Csillagot,

amely fölragyogott nem csak a közelben lévő,

hanem a távolról útra kelő bölcsek számára is.

Bátoríts minket, hogy bűneinket, tagadásainkat

elfedi a Te megbocsátó kegyelmed,

és a kérdésre, hogy „Szeretsz-e engem?”,

a síró Péterrel együtt mondassuk:

Te tudod, Uram, hogy szeretlek Téged!

Erősítsd, Istenünk, a mi hitünket,

hogy életünkben-halálunkban a Tied vagyunk!

Hogy Krisztus föltámadt a halálból,

halálával legyőzte a halált,

és a sírban lévőeknek életet ajándékozott!

Sándor Testvérünk: legyen veled az Isten megbo-

csátó, könyörülő jósága!

Ezt kérem most élő hittel

Urunk, Jézus Krisztus által.

Szokolay Sándor temetésén, Sopron, 2013. december 21.

Soproni imádság

Búcsúzunk Tőled, ki csendjeidben voltál feltűnő, álmaiddal drámák egére szállni képes, így lettél nagy idők fontos fordulójánál mértéke tettek, szónak, eszmének, tehetségnek. Búcsúzik Tőled a Te Akadémiád, művészetünk bölcsőjét ringató testvérközösség, Tőled, ki voltál erőt sugárzó kínzó gyengeségben, leverve győztes, bűnbánó büszkeségünk, seregben cészár, szerepben esendő mindennapi. Feltűnni voltál képes kották erdejében, levélben lázas viták végére békés pontot tevő, vihar a lassúságban, tüzekben vétlen áldozat, s most körünkől kilépő, útra induló bölcs utas. Reménykedem, Isten letörli megkínzott arcodat, bűneid feloldja, megsimogat, megfejtí titkaid, Rád osztja csendes éji álmát az utolsó karácsony és így szól: Megjöttél, Sándor? – már vártalak. Meg, – mondd – Uram, csak irgalmatlanul

nehéz volt, nagyon szeretettek, mégis kanyargós volt a hosszú út, ám e megszürcült díszletvilág helyett a régi ölelések, remélem örökre felsejlenek majd... meg Uram – ismétled, – igazán csak Te tudhatod, titokban mindig Hozzád vágyakoztam, s most arra várok, ints, hogy kövessetek. Lépj fiam mögém, indulj utánam, én megértelek. Így az Isten, – mi meg csak állunk mozdulatlan, intünk utánad, hiszen hiányod még felfoghatatlan, nem sírunk, Hozzád ez méltatlanul kevés lehetne, csak élünk gyanútlanul tovább Veled és várjuk türelmesen a következő találkozást, ahol újra kitárul az Akadémia már mennyei kapuja és csillagok nyújtanak kezét azoknak, akiknek földi létét bearanyoztad Te is a dallam és a ritmus örökre zengő csodáival...

Fekete György,

Sopron, 2013. december 21.

Csaknem félezer darabot számláló életművében operái és művei rangsorát mindenképpen a védjegyének is tekinthető *Vérnász* (1964) vezeti. További operái: *Hamlet* (1968), *Sámson* (1973), *Ecce homo* (1984), és a soproni korszakból: *Margit, a hazának szentelt áldozat* (misztérium-opera, 1995), *Szávitri* (1998), *Bölcs Náthán* (1997/98). Oratórikus műveiből válogatva: *A Tűz Márciusa* (1958); *Istár pokoljárása* (1960); *Néger Kantáta* (1962); *Vitézi ének* (1970); *Karácsonyi Pasztoral* (1970); *Apokalipszis* (1971); *Hódolat Kodálynak* (1975); *Ady Kantáta* (1975); *Gályarab Kantáta* (1975); *Libellus Ungaricus* (1979); *Confessio Augustana* (1980); *Luther Kantáta* (1983); *Magyar Zsoltár* (1990); *Korál-Requiem* (1992); *Szabó Lőrinc Kantáta* (1996).

A versenyművekből: *Hegedűverseny* (1957); *Zongoraverseny* (1958); *Trombitaverseny* (1968); *Fuvola-Concertino* (1981); *Kettős Hegedűverseny* (1993); *Dublin Concert – hegedű* (1991). Zenekari művek: *Ballata Sinfonica* (1968); *Rapszódia* (1978); *Concerto* (1982); *Római Szimfónia* (1991); *...ergo sum.* (1994). Továbbá balettek, kórusciklusok, szóló kantáták, szonáták, dalok, kórusművek, kamaraművek, két vonósnygyes, szólóművek zongorára, orgonára, cimbalomra. Mindezeket legalább 8 antologikus hanglezem mellett öt önálló szerzői lemez és egy 1997-es szerzői CD is dokumentálja.

Díjak, elismerések: a varsói Wieniawsky-verseny nyertese (1956), VIT-díj (1955, 1957, 1959), Munka Érdemérem (1957), Erkel-díj (1960, 1965), Kossuth-díj (1966), Érdemes Művész (1976), Kiváló Művész (1988), Bartók Béla – Pásztory Ditta-díj (1987, 2001), Magyar Művészetért-díj (1993), Magyar Örökség díj (1997), Kodály-díj (1999), Corvin-lánc (2001), Prima díj (2008), Pro Renovanda Cultura Hungariae-fődíj (2009), Artisjus-díj (Télvégi tavaszváró című művéért – 2011)

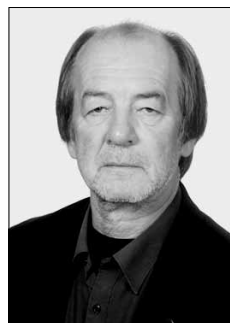
Arcképcsarnok

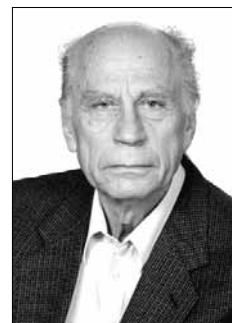
Ács Margit
író

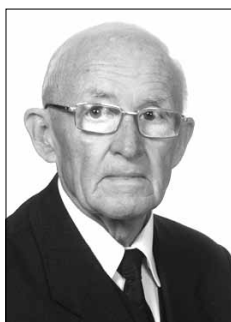
Ágh István
költő

Aknay János
festőművész

Albert Gábor
író

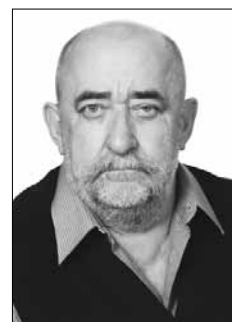
Almási István
népzene kutató

Ambrus Éva
keramikus,
iparművész

András Ferenc
filmrendező

Árendás József
grafikusművész

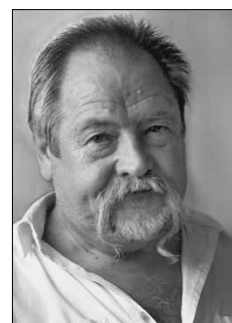
Bakos István
tervezőgrafikus

Balassa Sándor
zeneszerző

Balázs Mihály
építész

Balla András
fotóművész

Bán Ferenc
építész

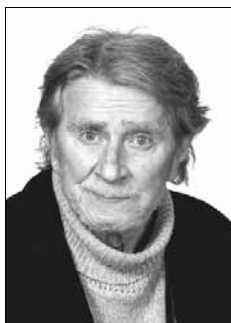
Bánsági Ildikó
színművész

Bánszky Pál
művészettörténész,
néprajzkutató

Bartusz György
szobrászművész

Bencsik István
szobrászművész

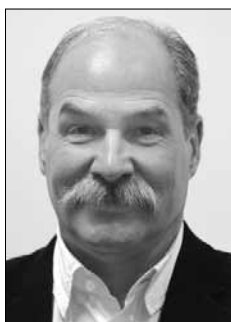
Benedek György
festő, szobrászművész

Benkő Imre
fotóművész

Benkő Samu
művelődéstörténész

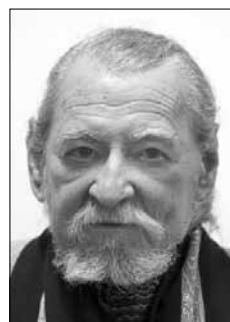
Berecz András
ének- és mesemondó

Bereményi Géza
rendező, író

Béres Ilona
színművész

Bertalan Tivadar
látványtervező,
képzőművész

Bicskei Zoltán
filmrendező, grafikus

Blaskó Péter
színművész

Bocskai Vince
szobrászművész

Bodonyi Csaba
építész

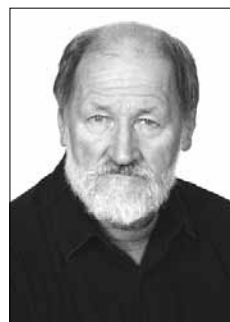
Bogdán László
író

Bohus Zoltán
szobrász,
üvegtervező

Botvay Károly
gordonkaművész,
tanár

Buda Ferenc
költő

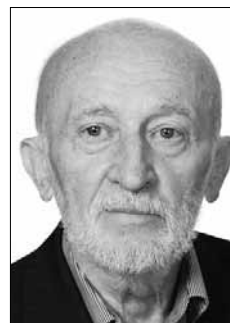
Czakó Gábor
író

Csáji Attila
festőművész

Császár Angela
színművész

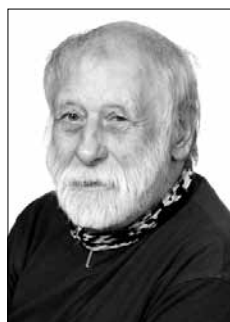
Csete György
építész

Csikós Attila
építőművész,
díslettervező

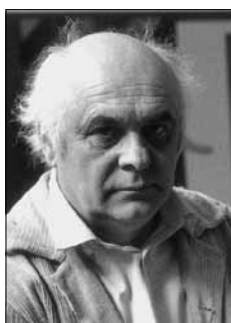
Csíkszentmihályi Róbert
szobrászművész

Dárday István
filmrendező

Dávid Katalin dr.
művészettörténész

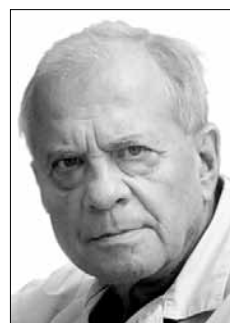
Deim Pál
festőművész

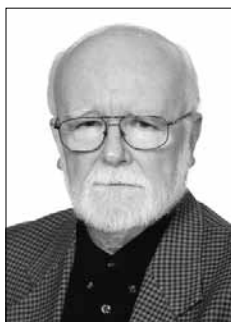
Dévényi Sándor
építész

Devich János
gordonkaművész

Dobai Péter
író

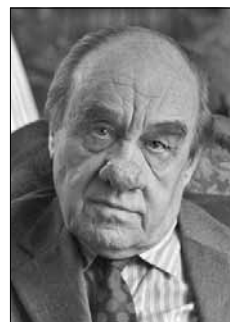
Dobó János
építész

Dobos László
író

Döbrentei Kornél
író, költő

Duba Gyula
író

Dubrovay László
zeneszerző

Elekes Károly
festő, grafikus,
szobrászművész

Eősze László
zenetörténész

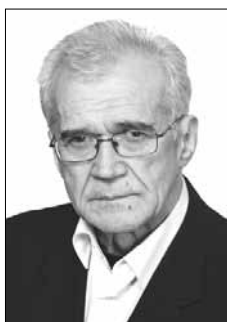
Erdélyi Zsuzsanna
néprajztudós

Erfán Ferenc
festő- és iparművész

Farkas Ádám
szobrászművész

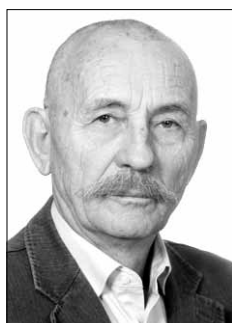
Farkas Árpád
író, költő

Fekete György
belsőépítész

Fekete J. József
író, kritikus

Ferencz István
építész

Ferencz Marcel
építész

Ferenczes István
költő

Filep Sándor
festőművész

Finta József
építész

Földi Péter
festőművész

Füzesi Magda
író

Gál Sándor
költő

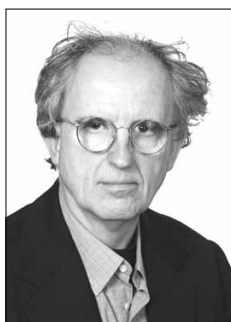
Galánfi András
fafaragó, tanár

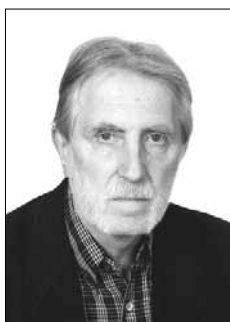
Geszler Mária
keramikusművész

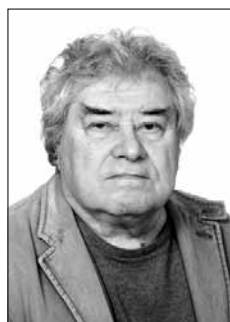
Grendel Lajos
író

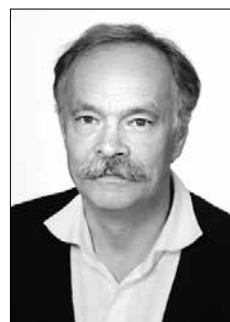
Gulyás Gyula
filmrendező

Gulyás János
filmrendező, operatőr

Gyulai Líviusz
grafikusművész

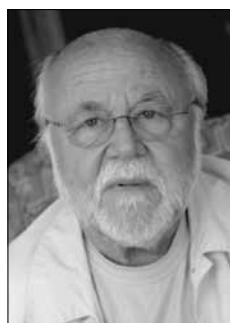
Haáz Sándor
zenetanár

Hager Ritta
textilművész

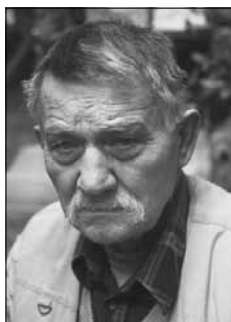
Haris László
fotóművész

Haumann Péter
színművész

Hauser Beáta
textilművész

Hunyadi László
szobrászművész

Huszár Lajos
zeneszerző

Husztai Péter
színművész

Iancu Laura
költő, író

Istvánfi Gyula
építész

Ittész Mihály dr.
karnagy, művészeti
író

Jahoda Maja
belsőépítész

Jakobovits Márta
keramikumművész

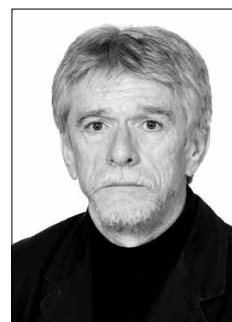
Jankovics Marcell
filmrendező

Jelenczki István
filmrendező, fotó-
és képzőművész

Jókai Anna
író

Jovián György
festőművész

Juhász Zoltán
népzénész

Kalász Márton
költő, műfordító

Kallós Zoltán
néprajztudós

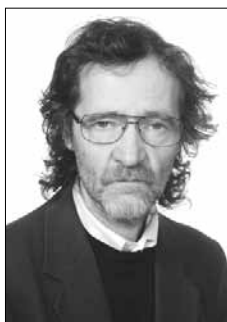
Kampis Miklós
építész

Kányádi Sándor
költő

Karátson Gábor
író, festő

Kárpáti Tamás
festőművész

Kassai István
zongoraművész

Katona Katalin
ötvösművész

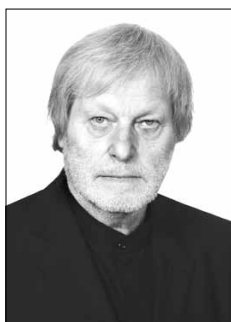
Katona Szabó Erzsébet
textilművész

Kékedi László
fafaragó,
népi iparművész

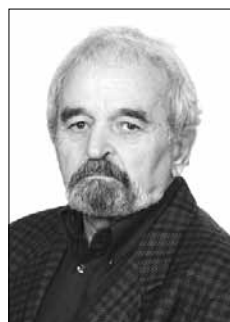
Kelecsényi Csilla
textilművész

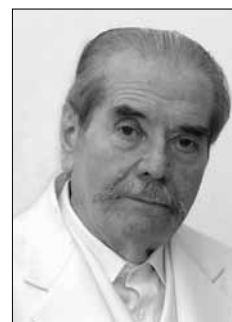
Kerényi József
építész

Keserü Katalin dr.
művészettörténész

Király László
író

Király Levente
színművész

Kiss Anna
költő

Kiss B. Atilla
operaénekes

Kiss Benedek
költő

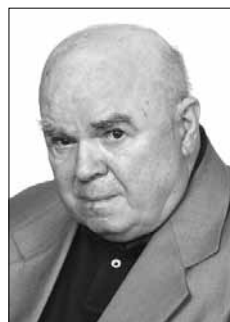
Kiss Csaba
rendező, drámaíró

Kobzos Kiss Tamás
zenész, előadóművész,
zenepedagógus

Kocsár Balázs
karmester

Kocsár Miklós
zeneszerző

Kodolányi Gyula
költő, író

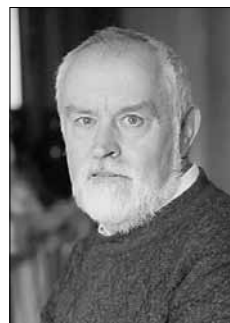
Kókay Krisztina
grafikus, textilművész

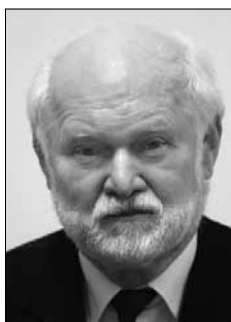
Kollár Éva dr.
karnagy

Kósa Ferenc
filmrendező

Kótai József
ötvösművész

Kovács István dr.
költő, történész

Kovács Péter
festő-
és grafikusművész

Kovács Zoltán
fagottművész,
karmester, zeneszerző

Kő Pál
szobrászművész

Krcho János
építész

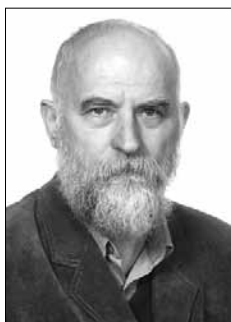
Kubik Anna
színművész

Kunkovács László
fotóművész

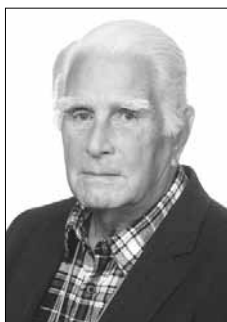
Kusztos Endre
festőművész, grafikus

Kuti Dénes
festőművész

Landgráf Katalin
szövegtanyag-tervező

Lantos Ferenc
festőművész

Lantos István
zongoraművész

Lászlóffy Csaba
költő, író

Lelkes Péter dr.
formatervező
iparművész

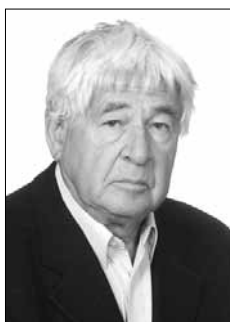
Lovas Ilona
képzőművész

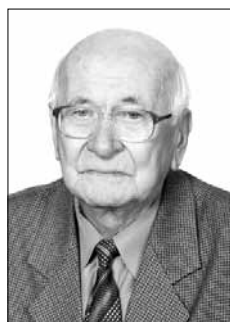
Lugossy László
filmrendező

Lukácsi László
üvegművész

M. Novák András
festőművész

Mács József
író

Magyar László
festőművész

Marosi Barna
író

Marosi Miklós
építész

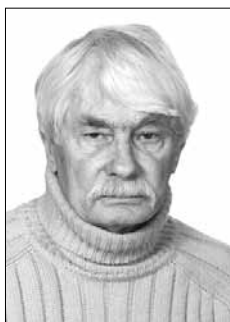
Marton Éva
operaénekes

Mécs Károly
színművész

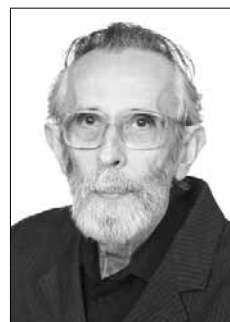
Medveczky Ádám
karmester

Melocco Miklós
szobrász

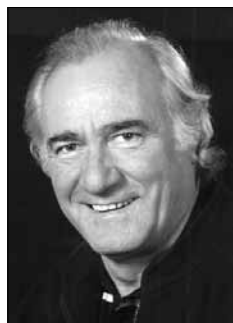
Mészáros Éva
iparművész

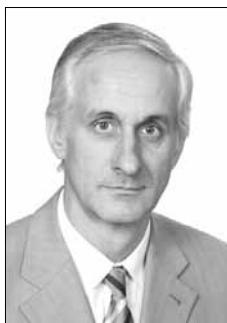
Mezei Gábor
belsőépítész

Mezey Katalin
író

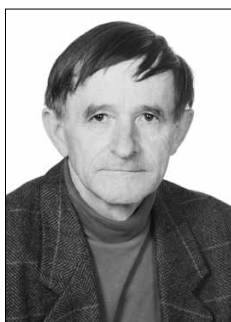
Miller Lajos
operaénekes

Mohay Miklós dr.
zeneszerző

Molnár Edit
fotóművész

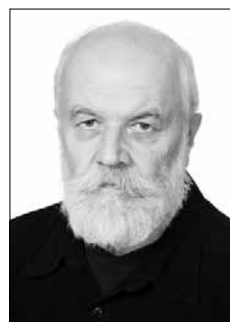
Móser Zoltán
fotóművész

Murádin Jenő
művelődéstörténész

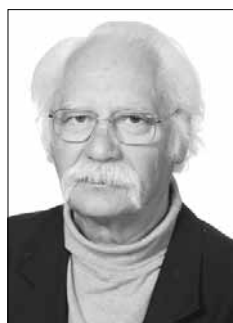
Nagy Attila dr.
drámatörténész

Nagy Ervin
építész

Nagy Gábor
költő,
irodalomtörténész

Nagy János
szobrászművész

Nagy Viktor
színházi rendező

Nagy Zoltán Mihály
író

Németh János
keramikus, szobrász

Nógrádi Péter
zeneszerző

Normantas Paulius
fotóművész

Oberfrank Pál
színművész

Oláh János
költő, író

Olsvay Endre
zeneszerző

Oravecz Imre
költő

Orosz István
grafikusművész,
filmrendező

P. Benkő Ilona
keramikusművész

Párkai István
karmester

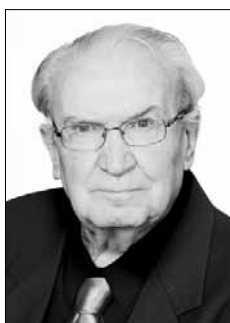
Pásztor Péter
építész

Péterfy László
szobrászművész

Petrás Mária
népdalénekes,
keramikusművész

Plesz Antal
építész

Polgár Rózsa
kárpitművész

Prutkay Péter
képzőművész

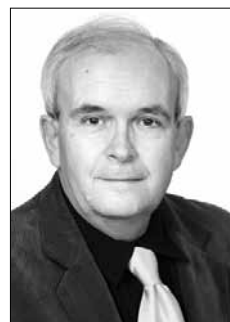
Ráckevei Anna
színművész

Rátkai Erzsébet
jelmeztervező

Rátóti Zoltán
színművész

Reményi Attila
zeneszerző

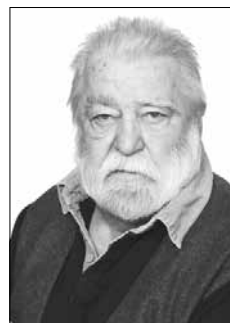
Reviczky Gábor
színművész

Rudolf Mihály
építész

Sapszon Ferenc ifj.
karnagy

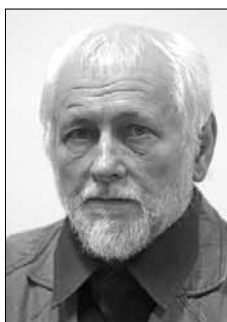
Sára Sándor
operatőr, rendező

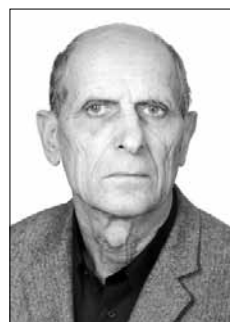
Sáros László György
építész

Sass Sylvia
operaénekes

Scherer József
festő, grafikus,
ipari formatervező

Schrammel Imre
keramikusművész

Sebestyén Márta
népdalénekes

Serfőző Simon
költő, író

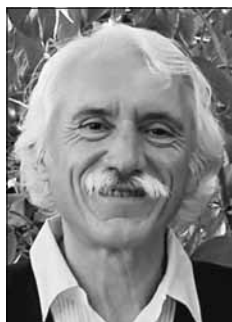
Sigmond István
író

Simon Károly
formatervező
iparművész

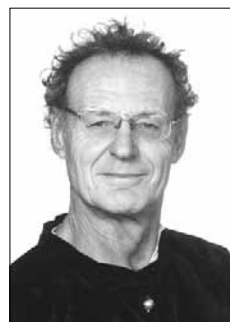
Sipos László
festőművész

Sipos Mihály
zenész, énekművész

Skardelli György
építész

Somogyi Győző
festőművész

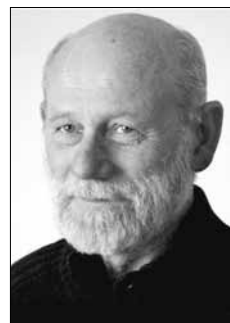
Somogyi Pál
építész, belsőépítész

Stefanovits Péter
festő-
és grafikusművész

Stoller Antal
koreográfus

Szabados Árpád
képzőművész

Szabó Dénes
karnagy

Szabó Marianne
textilművész

Szabó Tamás
szobrászművész

Szabó Tamás János
építész

Szatyor Győző
grafikusművész

Szecsódi Ferenc
hegedűművész

Székely László
díslettervező

Szemadám György
festőművész

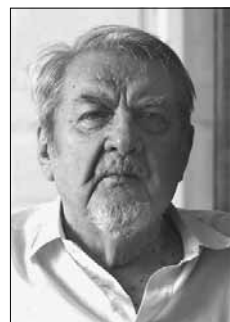
Szenes István
belsőépítész

**Szentkirályi Miklós
Béla**
restaurátorművész

Szilágyi István
író

Szőcs István
író

Szőcs Miklós TUI
szobrászművész

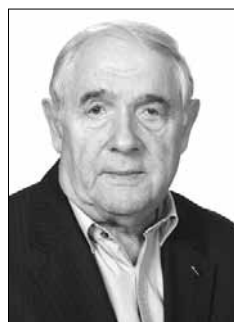
Szőnyi Erzsébet
zeneszerző

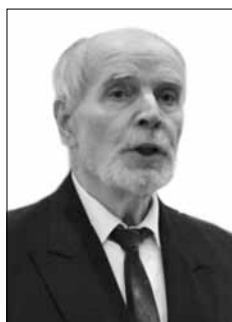
Szőnyiné Szerző Katalin
zenetörténész

Szunyoghy András
festő-
és grafikusművész

Tamás Menyhért
író, költő

Tardy László
kántor-karnagy

Temesi Ferenc
író

Terényi Ede dr.
zeneszerző

Tima Zoltán
építész

Tokody Ilona
operaénekes

Tordai Hajnal
jelmeztervező

Tornai József
költő, író, műfordító

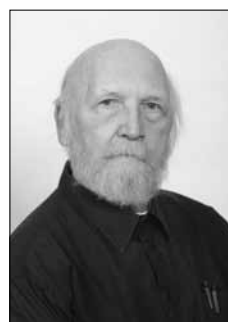
Tóth Bálint
költő

Tóth Erzsébet
költő, író

Tóth György Gyula
fotóművész

Tóth János
operatőr

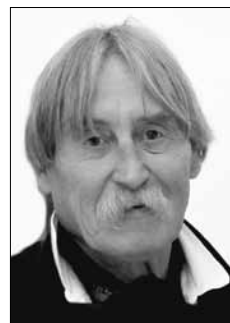
Tóth Péter
zeneszerző

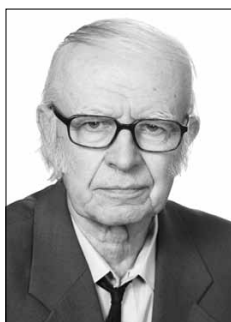
Tóth Tibor Pál
belsőépítész

Török Ferenc
építész

Török László
fotóművész

Tózsér Árpád
költő, író

Turányi Gábor
építész

Turi Attila
építész

Ujvárossy László
grafikusművész

Varga Péter
restaurátor,
ezüstműves

Vargha Mihály
szobrászművész

Vári Fábián László
költő

Vathy Zsuzsa
író

**Veress Sándor
László**
festőművész

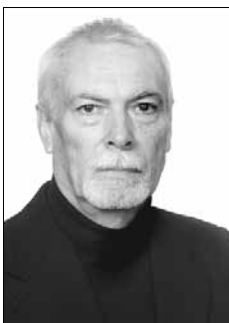
Véssey Gábor
festőművész

Vidák István
népművész

Vidnyánszky Attila
színházi rendező

Vinczeff László
festőművész

Xantus Gábor
filmrendező

Záborszky Kálmán
karmester,
gordonkaművész

Zakariás Attila
építész

Zalaváry Lajos
építész

Zelnik József
etnográfus

Zoboki Gábor
építész

Zsigmond Dezső
filmrendező

Zsigmond Vilmos
operatőr

A Magyar
Művészeti
Akadémia
rendes
tagjai

arcképcsarnok

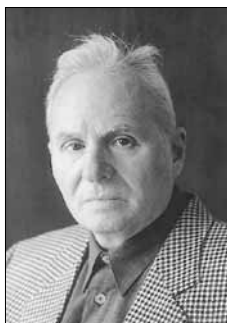
Barabás Márton festőművész	Fekete Vince költő	Kóka Rozália énekes és mesemondó	Szalai Györgyi rendező
Baráti Kristóf hegedűművész	Ferdinandy György író	Laczák Géza ötvösművész	Szarvas József színművész
Bede Fazekas Csaba operaénekes, színművész	Fodorné László Mária kéziszövő	Mihályi Gábor koreográfus, rendező	Szentmártoni János költő
Bogányi Gergely zongoraművész	Forintos Kálmán formatervező iparművész	Molnár Imre iparművész	Szurcsik József képzőművész
Bogos Ernő építész	Golda János építész	Olasz Ferenc filmrendező, fotóművész	Szűcs Endre dr. építész
Buglya Sándor filmrendező	Gyarmathy Livia filmrendező	Pártay Lilla táncművész, koreográfus	Vajda László népi iparművész
Bukta Imre festőművész	Hefkó Mihály belsőépítész	Pregitzer Fruzsina színművész	Vashegyi György karmester
Cseke Péter színművész	Jankovics Tibor építész	Rohonyi Anikó operaénekes	Zádori Mária énekművész
Cserhalmi György színművész	Jánoskúti Márta jelmeztervező	Salamin Ferenc építész	Zsuráfszky Zoltán táncművész, koreográfus
Eredics Gábor népzenész	Juronic Tamás táncművész, koreográfus	Sára Ernő grafikusművész	Tagságát szünetelteti: Rost Andrea operaénekes

Dvorszky Hedvig
művészettörténész

Kernács Gabriella
művészettörténész

Nemeskürty István dr.
irodalom-
és filmtörténész

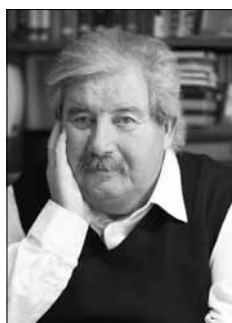
Szenik Ilona
néprajzkutató

**Rostoka László /
Vladislav Rostoka**
grafikusművész

Ág Tibor
népzenekutató,
karnagy

Halmos Béla
zenész,
népzeneoktató

Jakobovits Miklós
képzőművész

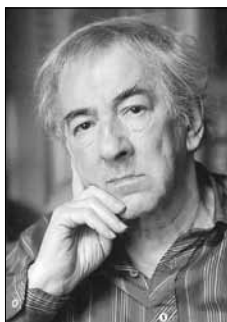
Kemény Henrik
bábművész

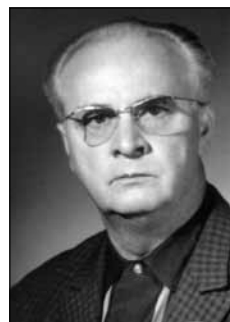
Kiss Dénes
író, költő

Lugossy Mária
szobrászművész

Marsall László
költő

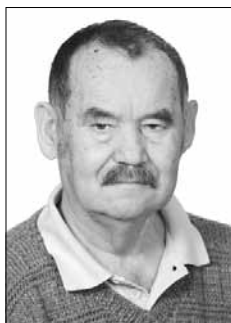
Morell Mihály
filmművész

A Magyar
Művészeti
Akadémia
tiszteletbeli
tagjai

arcképcsarnok

A Magyar
Művészeti
Akadémia
néhai
tagjai

A Magyar
Művészeti
Akadémia
néhai
tagjai

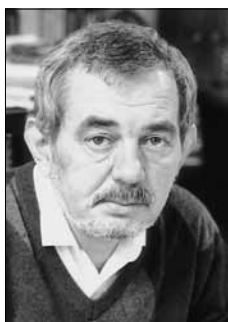
Páll Lajos
költő, festőművész

Szokolay Sándor
zeneszerző

Attalai Gábor
képzőművész

Bella István
költő

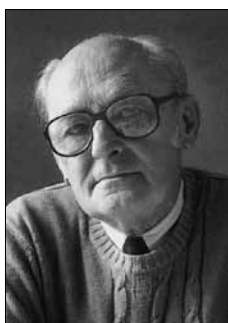
Berki Viola
festőművész

Bertha Bulcsu
író

Bozay Attila
zeneszerző

Csaba László
építész

Cserny József dr.h.c.
iparművész

Durkó Zsolt
zeneszerző

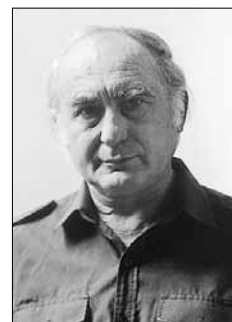
Eigel István
festőművész

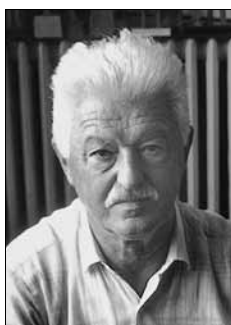
Farkas Ferenc
zeneszerző

Fábri Zoltán
filmrendező

Fóth Ernő
festőművész

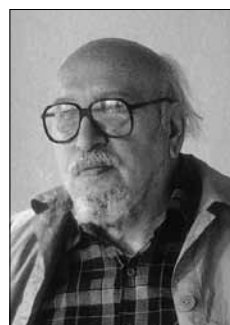
Gerzson Pál
festőművész

Gion Nándor
író

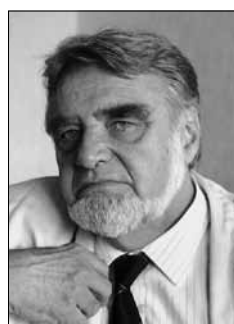

Gulyás Zoltán
építész

Gyarmathy Tihamér
festőművész

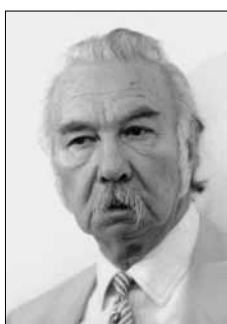
A Magyar
Művészeti
Akadémia
posztumusz
tiszteleti
tagjai

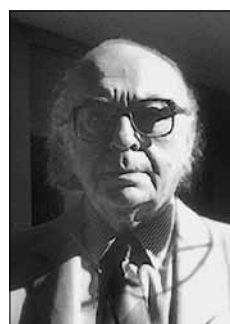
Gyurkovics Tibor
író

Hann Ferenc dr.
művészettörténész

Határ Győző
költő, író

Hernádi Gyula
író

Horváth Anna
keramikumművész

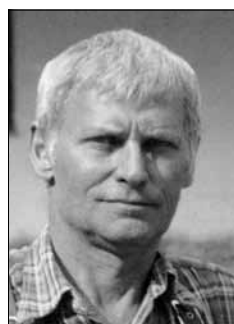
Hubay Miklós
író

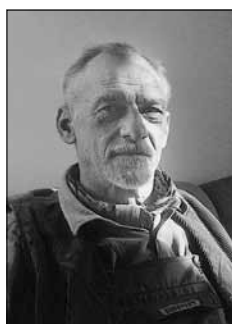
Jánossy György
építész

Jecza Péter
szobrászművész

Juhász Sándor
festőművész, költő

Jurcsik Károly
építész

Kalmár László
zeneszerző

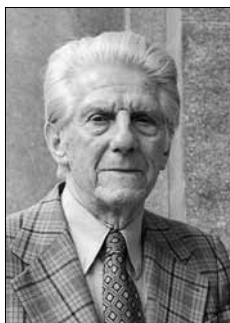

Károlyi Amy
költő

arcképcsarnok

Kemény Katalin
író

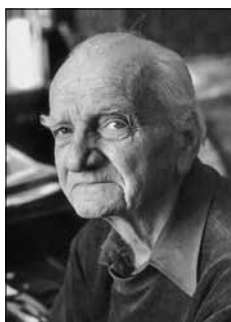
Király Ernő
zeneszerző

Kokas Ignác
festőművész

**Kolozsvári
Grandpierre Emil**
író

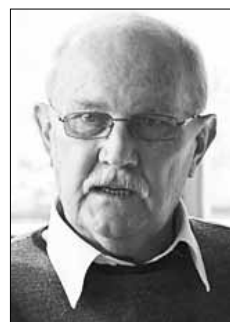
László Gyula dr.
régész, festőművész

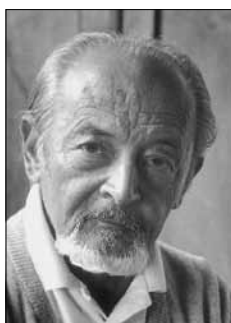
Lászlóffy Aladár
költő, író

Lázár Ervin
író

Makovecz Imre
építész

Mészöly Dezső
költő, műfordító

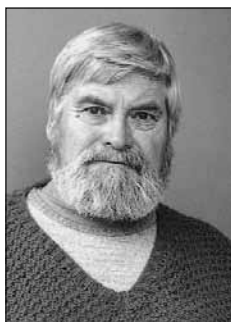
Molnár Tamás
filozófus

Nagy Gáspár
költő

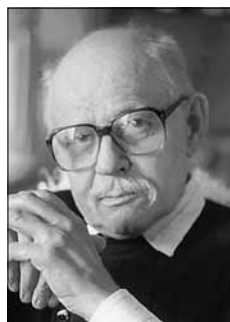
Paizs László
festő-
és szobrászművész

Patay László
festőművész

Páskándi Géza
író

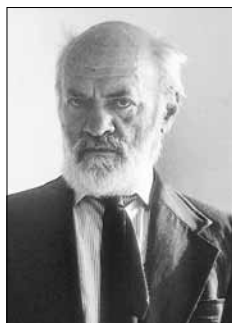
Péri József
ötvösművész

Pongrácz Zoltán
zeneszerző

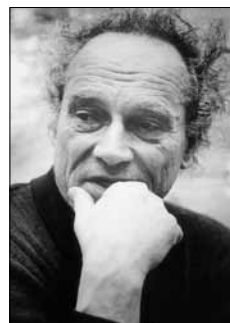
Sánta Ferenc
író

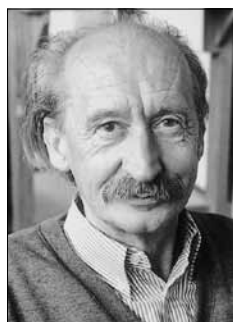
Schéner Mihály
festő,
grafikusművész

Sinkovits Imre
színművész

Somogyi József
szobrászművész

Somos Miklós
festőművész

Sulyok Imre
zeneszerző

Supka Magdolna dr.
művészettörténész

Sütő András
író

Szalay Lajos
grafikusművész

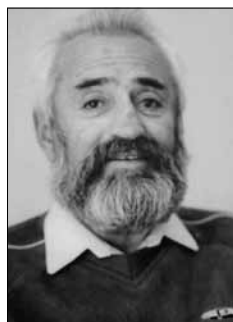
Szentkirályi Zoltán dr.
építész

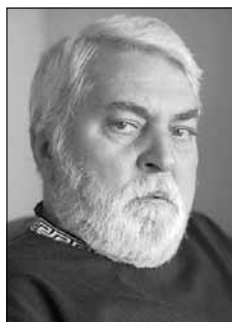
Szóts István
filmrendező

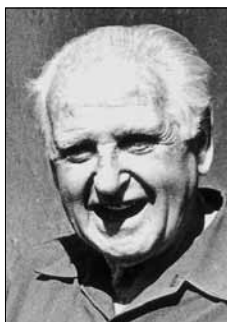
Tolnay Klári
színművész

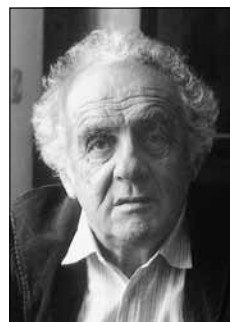
Tóth Lajos
festőművész

Utassy József
költő

**Vágó Péter /
Pierre Vago**
építész

Vigh Tamás
szobrászművész

Az MMA alapító
elnöke,
örökös tiszteleti
elnöke:
néhai
Makovecz Imre

Fekete György
elnök

**Kucsera Tamás
Gergely dr.**
főtitkár

Az MMA alapító
főtitkára,
örökös tiszteleti
főtitkára:
néhai
dr. Kováts Flórián

Csáji Attila
alelnök

Zelnik József
alelnök

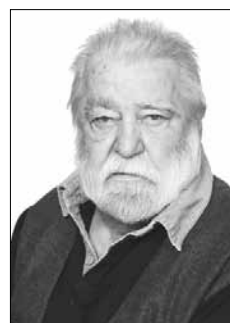
Ács Margit
elnökségi tag

Dévényi Sándor
elnökségi tag

Jankovics Marcell
elnökségi tag

Sára Sándor
elnökségi tag

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Felügyelő
Testülete

Kazai Viktor dr.
felügyelő testület
elnöke

Erdélyi Rudolf Zalán
felügyelő testület tagja

Haris László
felügyelő testület
tagja, MMA

Jávor András dr.
felügyelő testület tagja

Vízkelety Mariann dr.
felügyelő testület tagja

Dárday István
Film- és Fotóművészeti Tagozat

Dubrovay László
Zeneművészeti Tagozat

Erdélyi Zsuzsanna
Népművészeti, Néprajzi Tagozat

Ferencz István
Építőművészeti Tagozat

Marton Éva
Színházművészeti Tagozat

Mezey Katalin
Irodalmi Tagozat

Simon Károly
Ipar- és Tervezőművészeti Tagozat

Szmadám György
Képzőművészeti Tagozat

A Magyar
Művészeti
Akadémia
művészeti
tagozatainak
vezetői

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Titkárságának
köztisztviselői
és munkatársai

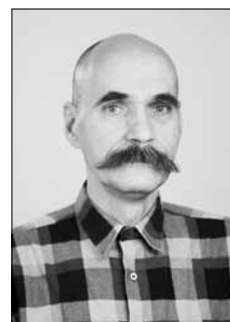
Baricsa Katalin
tagozati titkár

Barna Olivér
munkatárs

dr. Czencz Balázs
jogi referens

Csányi Szilveszter
könyvtáros

Cseresnyés Márk
sajtóreferens

Csibran Katalin
főosztályvezető

**Dunainé
Demeter Ildikó**
titkársági referens

**Dürwanger Irén
Gyöngyi**
szervezési referens

Éberlein Melinda
személy- és munkaügyi referens

dr. Engedi Éva
elnöki főreferens

**dr. Erőssné
dr. Nacs Olga**
jogi referens

Falka Viktória
gazdasági és pénzügyi ügyintéző

Farkas Róbert
pályázati munkatárs

dr. Fekete István
főosztályvezető-
helyettes

**Főnyadné
Kosztolnik Anikó**
osztályvezető

Godó Edit Zsuzsanna
főosztályvezető-
helyettes

Hamza Tímea
titkársági referens

Hingyi Gábor
munkatárs

Horváth Helga
protokollfőnök

Iván Orsolya
titkársági referens

Iványi-Nagy Rita
dokumentációs
referens

Joó Balázs
nemzetközi referens

Jónásné Papp Erika
könyvelő

Juhász Judit
főosztályvezető

Kelemen Béla
osztályvezető

**dr. Kengyel
-Kosztka Rita**
jogi referens

Kiss Csaba
munkatárs

Komlóssy Ágnes
nemzetközi referens

Kovács Adrienn
megbízott
osztályvezető

Kovács Kata
sajtóreferens

Kovács Gergely
elnöki munkatárs

Kukta Hajnalka
elnöki referens

Kulcsár Annamária
osztályvezető

Lengyel Viktor
dokumentációs
referens

Lichter Péter
audiovizuális referens

**Matitsné
Vigh Marianne**
tagozati titkár

**dr. Molnárné
Szunyi Barbara**
osztályvezető

Németh Lóránt
dokumentációs
asszisztens

Papp Julianna
gazdasági
és pénzügyi referens

Patkó Zsuzsanna
szervezési referens

Pécsi Györgyi
főosztályvezető

Sarnyai Andrea
titkársági referens

Szabó Artemis
titkársági asszisztens

**Szegediné
Százvai Erzsébet**
gazdasági és pénzügyi
referens

A Magyar
Művészeti
Akadémia
Titkárságának
köztisztviselői
és munkatársai

arcképcsarnok

**Székely-Gyökössy
Szabolcs**
főosztályvezető

**Szmoláné
Fazekas Krisztina**
művészeti asszisztens

Szmrecsányi Dóra
tagozati titkár

Tamus Krisztina
szervezési referens

Tiszavári Ferencné
könyvtáros

Török Máté
munkatárs

Varga Andrea
dokumentációs
asszisztens

Veress Zoltánné
könyvelő

**Virágné
Mojzes Ildikó**
tagozati titkár

dr. Viola Zsuzsanna
támogatáskezelési
referens

Zsugovits Eszter
személy- és munka-
ügyi referens

Borbás Tamás
külső munkatárs

Szöllősi Mátyás
külsős sajtós
munkatárs

Tóth Klára
külső munkatárs

SZÓTS ISTVÁN
FILMMŰHELY
Maróthy Csaba
asszisztens

A Magyar
Művészeti
Akadémia
állandó külső
munkatársai

A Magyar
Művészet
folyóirat
szerkesztősége

dr. Kulin Ferenc
főszerkesztő

dr. Kucsera Tamás
Gergely
társfőszerkesztő

Balogh Csaba
titkár

Csuday Csaba
olvasószerkesztő

Turi Attila
képszerkesztő

Kiadja
a Magyar Művészeti Akadémia,
2014-ben
www.mma.hu
Felelős kiadó: Fekete György,
az MMA elnöke

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

ISSN 2064-1001
Készült a Kontaktprint Nyomdában
2014